

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

На правах рукопису

КРИКЛИВЕЦЬ ДМИТРО ЄВГЕНОВИЧ

УДК 343.131:343.132]:[343.162:343.139](477)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ
ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СКАРГ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Науковий керівник

Нор Василь Тимофійович,

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

Львів – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗМАГАЛЬНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА СУДОВА ПЕРЕВІРКА СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЧИ ПРОКУРОРА.....	13
1.1. Змагальність як принцип кримінального процесу	13
1.2. Слідчий суддя як суб'єкт здійснення судового контролю.....	33
1.3. Дія принципу змагальності при розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.....	56
Висновки до розділу 1	71
РОЗДІЛ 2. РІШЕННЯ, ДІЇ, БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРЕДМЕТОМ ОСКАРЖЕННЯ, ТА СУБ'ЄКТИ ЇХ ОСКАРЖЕННЯ	74
2.1. Рішення, що можуть бути предметом оскарження	74
2.2. Дії та бездіяльність, що можуть бути предметом оскарження	102
2.3. Суб'єкти, які мають право на оскарження.....	123
Висновки до розділу 2	133
РОЗДІЛ 3. РОЗГЛЯД СЛІДЧИМ СУДДЕЮ СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ, БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЧИ ПРОКУРОРА	135
3.1. Процесуальна діяльність слідчого судді, що передує розгляду скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора. Участь сторін у процесі розгляду	135
3.2. Порядок розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.....	157
3.3. Доказування сторонами своїх позицій.....	179

3.4. Оскарження рішень слідчого судді	184
Висновки до розділу 3	199
ВИСНОВКИ.....	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
ДОДАТКИ	258

ВСТУП

Актуальність теми. З прийняттям 13 квітня 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) з’явився новий суб’єкт кримінального судочинства – слідчий суддя, що пов’язано із перебудовою процесуальних інститутів на основі засади змагальності кримінального провадження, одним із результатів якої є суттєве розширення сфери судового контролю за досудовим розслідуванням. Уперше процесуальний закон пронизав ідеєю змагальності не лише стадію судового розгляду, а усі без винятку стадії кримінального провадження. У цьому контексті суттєвого реформування зазнав процесуальний механізм оскарження рішень, дій, бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування. Щоправда, цей механізм не є цілком новим для українського кримінального провадження, адже функціонував ще за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року (далі – КПК 1960 р.), який було доповнено відповідними нормами під час «малої» судової реформи 2001 року. Але судовий контроль поширювався лише на такі акти (постанови) органу дізнання, слідчого, прокурора: про відмову в порушенні кримінальної справи, про порушення кримінальної справи та про її закриття. Новий процесуальний закон значно розширив перелік рішень, дій чи бездіяльності, що можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, а також коло учасників кримінального провадження, наділених правом на подання таких скарг.

Варто відзначити, що новий процесуальний закон, на відміну від попереднього, можливість оскарження поширює не лише на рішення, дії чи бездіяльність, що перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, але й на ті, котрі такого наслідку не тягнуть, проте є не менш важливими, оскільки прямо впливають на законність та ефективність кримінального провадження. Насамперед це стосується рішень про зупинення досудового розслідування, відмову у визнанні потерпілим, відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. У такий спосіб

заінтересовані суб'єкти провадження отримали потужний важіль впливу на перебіг досудового розслідування, а разом з цим і можливість відстояти свої процесуальні інтереси та максимально оперативно, не чекаючи судового провадження, відновити порушені права. Йдеться також про хоча б часткове стирання суттєвих відмінностей у процесуальних статусах учасників провадження та урівняння їх у процесуальних правах. Враховуючи, що для вирішення цих, а також багатьох інших питань запроваджено незалежного арбітра – слідчого суддю, у реформуванні кримінального провадження простежується не що інше, як вплив та утвердження засади змагальності кримінального провадження. Однак йдеться не лише про розширення засади змагальності у кримінальному провадженні на його досудових стадіях, а й про створення додаткових передумов для розширення меж дії інших засад кримінального провадження, таких як: забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, диспозитивність, розумність строків тощо. У підсумку все це забезпечує максимально всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин у кожному кримінальному провадженні.

Проблеми змагальності кримінального процесу завжди посідали одне з чільних місць у теорії кримінального процесу та не втратили актуальності і сьогодні. Дослідженню різних аспектів засади змагальності у кримінальному процесі в різні періоди його функціонування присвятили праці як українські, так і зарубіжні учені, зокрема: Ю.П. Аленін, Л. Васіліадіс, Т.М. Добровольська, В.І. Зажицький, О.В. Капліна, І.Г. Козинець, А. Коккас, Г.М. Колбая, В.В. Король, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, П.А. Лупінська, П. Магоні, В.Т. Маляренко, М.А. Маркуш, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовіловкер, О.О. Мохонько, В.Т. Нор, А. Пантазіс, Х. Пападопулос, С.А. Пашин, І.Д. Перлов, І.Л. Петрухін, М.А. Погорецький, М.М. Полянський, М.Ю. Рагінський, С.В. Романов, О.В. Смірнов, Х. Ставрїанос, М.С. Строгович, О.Ю. Татаров, І.В. Тирічев, І.Я. Фойніцький, С.Д. Шестакова, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило, М.Л. Якуб, а також інші учені.

Впродовж останніх років набуло значного поширення також і дослідження проблематики судового контролю за досудовим розслідуванням, яка має чітко виражений практичний характер. Різним аспектам цього інституту, як, наприклад,

види, межі судового контролю, суб'єкти, процедура та строки його здійснення, приділили увагу такі українські та зарубіжні вчені як: К. Брантс, В.Д. Бринцев, Ю.М. Грошевий, М.О. Колоколов, В.О. Лазарева, В.І. Маринів, Л.Р. Мафф, Н.Г. Муратова, Г. Мюллер, В.О. Попелюшко, П.В. Прилуцький, В.І. Самарін, В.В. Сердюк, М.І. Сірий, Ф. Трейст, Л.Д. Удалова, Д.В. Філін, С. Франкен, Дж. Ходгсон, С.Л. Шаренко, О.Г. Яновська, а також інші науковці.

Комплексні дослідження самого інституту судового контролю за досудовим розслідуванням провели, щоправда, в умовах чинності КПК 1960 р., такі учені-процесуалісти: І.В. Гловюк, І.І. Зарева, В.В. Ринда, Ю.В. Скрипіна, А.Р. Туманянц, Г.В. Федотова, Л.В. Черечукіна та О.Г. Шило.

Особливої актуальності окреслена проблематика набула після прийняття нового КПК. Спеціальні дослідження різних аспектів судового контролю на досудовому розслідуванні провели В.В. Косов, Д.М. Валігура, А.Б. Касумова та С.О. Пшенічко.

Проте, незважаючи на численні дослідження та значний рівень теоретичної розробленості питань судового оскарження рішень, дій та бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора, все ж таки бракує досліджень, проведених в умовах чинності нового КПК, а також практики його застосування в умовах змагальності. Необхідність подальшого вивчення цього виду судового контролю зумовлена також масштабами його законодавчого регулювання та багатоаспектністю.

Наведене дає підстави наголосити на актуальності обраної для дослідження теми, а також значному її потенціалі як у теоретичному, так і у практичному плані.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до основних положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 31/2008, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011-2015 роки, затверджених постановою загальних зборів НАПрН України від 24.09.2010 р. № 14-10, а також науково-дослідницької тематики кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка

«Проблеми реалізації нового кримінального процесуального законодавства України (КПК України 2012 року) щодо захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» (номер державної реєстрації 0113U005124). Тему дисертації «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» було затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9/2 від 27 лютого 2013 року) та схвалено координаційним бюро НАПрН України (Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2013 р.), с. 236, поз. 1181).

Мета і завдання дослідження. *Мета роботи* – розкрити вплив засади змагальності на різні аспекти процедури розгляду скарг слідчим суддею, а також роль цієї процедури у захисті своїх законних інтересів суб'єктами кримінального провадження.

Досягнення мети роботи забезпечується виконанням наступних *завдань*:

– проаналізувати нормативне закріплення засади змагальності кримінального провадження та реальне співвідношення наданих сторонам кримінального провадження процесуальних прав та засобів, за допомогою яких вони обстоюють свої правові позиції;

– розглянути історію становлення інституту слідчого судді, окреслити його процесуальний статус та порівняти український досвід правового регулювання у цій сфері з іноземними процесуальними аналогами;

– оцінити практичний вплив засади змагальності на процедуру розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора;

– опрацювати законодавчий перелік рішень, дій чи бездіяльності, що підлягають оскарженню, та практику їх судового перегляду, на підставі чого виокремити щодо кожного з їх видів типові юридичні та фактичні обставини, що повинні з'ясуватися та оцінюватися слідчим суддею задля законного та обґрунтованого вирішення скарг;

– проаналізувати правову регламентацію кола суб'єктів, які наділені правом на оскарження;

- виокремити процесуальні заходи, яких вживає слідчий суддя задля організації належного судового розгляду скарги;
- оцінити можливості сторін провадження на участь у процесі доказування своїх правових позицій під час реалізації інституту оскарження до слідчого судді;
- розглянути процесуальну регламентацію перегляду ухвал слідчого судді;
- з врахуванням результатів проведеного дослідження запропонувати обґрунтовані зміни до процесуального закону задля оптимізації механізму оскарження рішень, дій, бездіяльності та посилення впливу засади змагальності на процедуру судового розгляду скарг.

Об’єкт дослідження. Змагальність як засада і модель побудови кримінального провадження та інститут судового контролю за досудовим розслідуванням.

Предмет дослідження становить реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею.

Методи дослідження. Під час проведення дослідження реалізовано загальнонаукові методи пізнання, зокрема: *аналіз, індукція, дедукція, узагальнення*. Окрім цього, використано низку спеціальних методів, притаманних науковим дослідженням у сфері права. Зокрема застосування *діалектичного методу* дало можливість дослідити розвиток інституту судового контролю щодо рішень, дій, бездіяльності слідчого та прокурора під час досудового розслідування на різних етапах розвитку вітчизняного кримінально-процесуального законодавства. *Формально-логічний метод* використовувався під час вивчення змісту процесуальних норм, що розкривають зміст засади змагальності, права сторін провадження, їхні можливості у доказуванні своїх правових позицій, а також під час визначення кола суб’єктів, які мають право на скаргу. *Історичний метод* був застосований задля дослідження окремих аспектів розвитку суб’єктів судового контролю як за вітчизняним законодавством, так і у кримінально-процесуальному праві іноземних держав. *Порівняльно-правовий метод* покладено в основу співставлення норм КПК та норм кримінально-процесуального законодавства іноземних держав з метою визначення спільних та відмінних рис у правовому регулюванні інституту судового контролю за досудовим розслідуванням. *Логіко-*

юридичний метод дозволив виокремити сукупність конститутивних ознак та на їх підставі запропонувати (вдосконалити) визначення наступних понять: «судовий контроль за досудовим розслідуванням», «рішення», «дія», «бездіяльність», «скарга». З використанням *соціологічного методу* проведено опитування практичних працівників у формі анкетування, що забезпечило з'ясування їх поглядів на правову регламентацію процедури розгляду скарг слідчим суддею, а також їхні думки щодо можливостей вдосконалення чинного законодавства у цій сфері. *Статистичний метод* став підставою для узагальнення результатів проведеного анкетування, а також використання та аналізу даних статистичних звітів судів першої та апеляційної інстанцій про розгляд матеріалів кримінального провадження.

Емпіричну основу дослідження становлять: рішення Європейського суду з прав людини (всього 7 рішень), джерела практики національних судів України (всього 132 судових рішення), матеріали анкетування адвокатів, прокурорів, слідчих та суддів (слідчих суддів) (всього 202 анкети), звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2012–2014 роки та за перше півріччя 2015 року, звіти про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за 2012–2014 роки та за перше півріччя 2015 року.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших проведених в умовах чинності нового КПК досліджень інституту оскарження рішень, дій, бездіяльності органу досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування. Враховуючи окреслену вище актуальність обраної теми, а також брак наукових досліджень, одержано результати, в межах яких:

уперше:

– висловлено погляд на змагальність у кримінальному провадженні як процесуальний режим, який є сукупністю організаційних та функціональних правових положень, що формують побудову процесу з'ясування обставин кримінального провадження та його вирішення. Зроблено висновок, що засада змагальності діє під час розгляду скарг слідчим суддею, але з певними особливостями;

– запропоновано передбачити можливість оскарження будь-якою особою, її представником, законним представником чи захисником також будь-яких інших рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора, окрім зазначених у ч.1 ст.303 КПК, якщо ними істотно порушено права учасників кримінального провадження та інших осіб;

– комплексно досліджено різноманітні аспекти процедури розгляду та вирішення скарг слідчим суддею, зокрема: процесуальну діяльність слідчого судді, що передує відкриттю провадження за скаргою, процедуру відкриття провадження, порядок і послідовність судового розгляду скарг та процес доказування сторонами своїх правових позицій, на підставі чого розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства;

– обґрунтовано необхідність надання слідчому судді повноваження закрити провадження за скаргою у випадку встановлення під час судового розгляду обставин, передбачених ч.2 ст.304 КПК, оскільки їх встановлення під час вирішення питання про відкриття провадження за скаргою в окремих випадках може бути істотно ускладненим;

удосконалено:

– теоретичне розуміння понять «судовий контроль за досудовим розслідуванням», а також «рішення», «дія», «бездіяльність», «скарга», що є одними із центральних у інституті судового контролю за досудовим розслідуванням;

– аргументацію про те, що судовий контроль за досудовим розслідуванням та правосуддя є окремими видами діяльності суду, що також значно розірвані у часі. Разом з тим вони пов'язані, оскільки швидке, повне та максимально об'єктивне здійснення судового контролю створить належні умови для ефективного правосуддя;

– наукові позиції щодо необхідності законодавчої регламентації вимог щодо форми та змісту скарги, за результатами чого запропоновано перелік таких вимог;

дістали подальший розвиток:

– висновки науковців, що досудове розслідування в Україні і надалі не може характеризуватися як однозначно змагальне в силу явного домінування сторони обвинувачення;

– погляди на необхідність надання суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду скарг на ухвали слідчих суддів повноваження скасувати ухвалу і призначити новий їх розгляд слідчим суддею.

Практичне значення одержаних результатів передбачає можливість їх застосування:

– у подальших наукових дослідженнях процедури оскарження рішень, дій, бездіяльності органу досудового розслідування під час досудового розслідування зокрема, та інституту судового контролю за досудовим розслідуванням в цілому;

– у правотворчій діяльності – при внесенні запропонованих змін до КПК з метою оптимізації процесу подання скарг суб'єктами кримінального провадження, розгляду та вирішення їх слідчим суддею, що має на меті забезпечення додаткових гарантій для відстоювання учасниками провадження своїх правових позицій. За результатами дослідження розроблено проект Закону України про внесення змін до КПК щодо вдосконалення порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування (додаток Г).

– у науково-педагогічній діяльності – при викладанні навчальних дисциплін «Судові і правоохоронні органи України», «Кримінальне процесуальне право України», спеціальних курсів, а також під час підготовки підручників з кримінального процесу та методичних матеріалів;

– у правозастосуванні – за результатами дослідження та на підставі аналізу судової практики розроблено науково-методичні рекомендації з питань оскарження до слідчого судді рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора (додаток Д), що можуть використовуватися практикуючими юристами та іншими суб'єктами права на оскарження. Впровадження результатів дисертації у практичну діяльність підтверджується актами впровадження, наданими: Адвокатським об'єднанням «Громадське професійне об'єднання адвокатів Личаківського району м. Львова

«Палата адвокатів», Радою адвокатів Львівської області, Залізничним районним судом м. Львова.

Апробація результатів дисертації. Низку основних положень дисертації представлено в рамках дев'яти студентсько-аспірантських та науково-практичних конференцій, серед яких: XII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (Дніпропетровськ, 2013 р.), XIII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Громадське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (Донецьк, 2014 р.), Международная научно-практическая конференция «Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов» (Кишинев, 2014 р.), XXI звітна науково-практична конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 2015 р.), XIV Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 2015 р.), V Міжнародна наукова конференція адвокатів, молодих вчених, аспірантів та студентів «Адвокатура: минуле та сучасність» (Одеса, 2015 р.), XXII звітна науково-практична конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 2016 р.).

Публікації. Окрім тез доповідей на конференціях, результати дисертації опубліковано в шістьох наукових статтях, з яких п'ять опубліковано у вітчизняних фахових наукових виданнях та одну – у іноземному періодичному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділено на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку друкованого тексту, основний зміст викладений на 203-х сторінках. Список використаних джерел становить 425 найменувань (54 сторінки).

РОЗДІЛ 1

ЗМАГАЛЬНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА СУДОВА ПЕРЕВІРКА СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЧИ ПРОКУРОРА

1.1. Змагальність як принцип кримінального процесу

Поширеною є думка, що з набранням чинності КПК [1] вітчизняне кримінальне судочинство повністю сприйняло змагальну модель своєї побудови. Варто зазначити, що поняття «змагальність» не є новим для законодавства України. Необхідність змагальної побудови кримінального процесу впливає з наступних міжнародно-правових документів, яких дотримується Україна: зі ст.10, ст.11 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [2], ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [3] та ст.14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [4], у яких йдеться про незалежний і безсторонній суд, право на захист, можливість обвинуваченого бути присутнім під час судового розгляду та брати активну участь у дослідженні доказів. З прийняттям Концепції судово-правової реформи в Україні від 28 квітня 1992 року одним із основних її принципів стало «створення такого судочинства, яке створило б умови для дійсної змагальності» [5], а Конституція України від 28 червня 1996 року у ст.129 проголосила змагальність основною засадою судочинства [6]. Засаду змагальності також передбачав і КПК 1960 р. у ст.16-1, якою його було доповнено під час судової реформи 2001 року [7].

Наведений перелік нормативно-правових актів підтверджує, що змагальності як засаді кримінально-процесуальної діяльності присвячено значну увагу на законодавчому рівні. Водночас проблеми теоретичного визначення принципу змагальності та його практичного утвердження були одними із центральних як у працях українських науковців різних періодів, так і зарубіжних, а також не втратили своєї гостроти та актуальності і на сьогодні. Для глибшого теоретичного

дослідження проблем змагальності потрібно проаналізувати наукові позиції різних періодів.

Ще відомий російський процесуаліст дореволюційного періоду І.Я. Фойніцький виділив наступні ознаки змагального процесу: 1) на суд покладається чітко визначене завдання вирішення кримінального позову; 2) обвинувач діє у процесі як самостійна сторона; 3) підсудний – не лише предмет дослідження, а так само є і стороною справи із правом на захист у якомога ширших межах; 4) діяльність суду зводиться до оцінки пред'явлених сторонами вимог на основі зібраного доказового матеріалу; 5) перегляд судових рішень допускається лише на підставі та в межах скарг сторін; 6) наявність сторін, їх рівноправність; 7) активна роль суду задля встановлення об'єктивної істини [8, с. 63 – 64]. Видається, що запропоноване розуміння змагальності є розширеним, оскільки, оцінюючи його через призму сучасної системи засад кримінального процесу, можна дійти висновку, що, окрім елементів змагальності, воно поєднує також такі засади, як забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності та забезпечення права на захист.

У радянський період науки кримінального процесу змагальність не завжди визначалася як принцип кримінального судочинства [9; 10; 11, с. 45]. Іншої думки був М.С. Строгович, який серед принципів радянського кримінального процесу виділив також і його змагальність [12, с. 74], яка пов'язана з принципами гласності, усності та безпосередності процесу і забезпечує досягнення істини, на що спрямовані зусилля суду та сторін [13, с. 74]. Таким чином, М.С. Строгович виділяє наступні елементи змагальності: *1) відокремлення обвинувачення від суду, 2) процесуальне положення обвинувача та обвинуваченого як сторін, 3) процесуальна рівноправність сторін, 4) активне, самостійне положення суду по відношенню до сторін* [12, с. 84 – 85]. Рівність прав учасників судового розгляду стосується всіх процесуальних питань та виражається у всіх формах відстоювання кожною стороною своїх вимог [14, с. 47]. Аналогічного за суттю розуміння змагальності дотримуються Я.О. Мотовіловкер [15, с. 65 – 67] і Т.М. Добровольська [16, с. 135 – 136]. Вчена вбачає змагальність у відстоюванні учасниками процесу самостійних

процесуальних інтересів, «що є протилежними за своєю спрямованістю», хоча і відзначає, що «прокурор, як представник державної влади повинен діяти на встановлення пом'якшуючих обставин, усунення порушень та забезпечення точного виконання законів» [16, с. 136 – 137]. Окрім цього, змагальність не виключає активності та ініціативності суду у збиранні доказів, порушенні кримінальної справи за новим обвинуваченням та щодо нових осіб [16, с. 137]. Прийняття судом рішення про початок кримінального провадження, а також вихід за межі обвинувачення, означає його зацікавленість у встановленні та притягненні винної особи до відповідальності, тобто фактичну реалізацію функції обвинувачення. Видається, що у змагальній моделі кримінального судочинства головний інтерес суду повинен полягати у правильному, справедливому та неупередженому вирішенні кримінально-правового спору по суті.

Схожу позицію відстоював і М.Л. Якуб, який висловився проти суду, що «займає пасивне положення арбітра» [17, с. 163], оскільки саме суд повинен забезпечити повне, всебічне та об'єктивне дослідження обставин справи [17, с. 165]. У літературі зазначено, що активна роль суду – це «вказівка на ті обов'язкові в процесі умови, за яких здійснюється змагання сторін» [18, с. 165].

На думку І.Д. Перлова, через змагальний процес «розкриваються матеріальна істина у справі, справедливий вирок» [19, с. 29 – 30].

Порівняно із М.С. Строговичем Г.М. Колбая серед елементів змагальності не виділяв лише наявності сторін у процесі та підкреслив, що на досудовому слідстві принцип змагальності не діє, бо слідчий виконує як функцію обвинувачення, так і функцію вирішення справи [20, с. 23 – 24].

Як вже вище зазначено, змагальність є одним із конституційних принципів судочинства, закріплених у ч.3 ст.129 Конституції України. Хоча у ч.1 ст.16-1 КПК 1960 р. зазначено, що її дія поширювалася лише на розгляд справ у судах, у літературі водночас наголошувалося, що вона проявляється і у стадії досудового слідства, зокрема у встановленні випадків обов'язкової участі захисника, у наданні захисникові права збирати відомості про факти, що можуть використовуватись як докази у справі, у закріпленні обов'язку сторони обвинувачення виявити також ті

обставини, що виправдують обвинуваченого, пом'якшують його вину [21, с. 50]. Така форма процесу вважається змішаною [22, с. 121].

Зробивши крок до утвердження змагальності, хоча б лише і у судовому провадженні, КПК 1960 р. водночас зберіг інститути повернення справи суддею прокурору для проведення додаткового розслідування та порушення судом кримінальних справ приватного обвинувачення, що не є притаманними змагальному процесу. На стадії досудового розслідування за КПК 1960 р. однозначно домінувала сторона обвинувачення, тоді ж як сторона захисту була позбавлена правових механізмів щодо вирішального впливу на хід досудового розслідування. Слушно зазначив В.О. Попелюшко, що «суд повинен бути позбавленим рис правоохоронного характеру та бути правозахисним органом», спрямованим на захист «прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб при розгляді кожної окремої кримінальної справи» [23, с. 55].

Як наголошено вище, проблеми змагальності займають одне з чільних місць також і в українській кримінально-процесуальній літературі. Досліджуючи принцип змагальності, І.Г. Козинець дійшла висновку, що принцип змагальності реалізується не в усіх стадіях [24, с. 173], навпаки О.О. Мохонько вважає, що дія принципу змагальності поширюється не лише на стадії судового розгляду, а й на інші стадії, оскільки *розподіл основних функцій як елемент принципу змагальності* характерний не лише для судового розгляду [25, с. 122 – 123]. Проте самого лише розподілу процесуальних функцій недостатньо, оскільки, як влучно підкреслив В.Т. Нор, *інтереси особи, а також її права і свободи повинні знаходитися «на першому плані»*, що є рисою, яка відрізняє змагальний процес від розшукного, у якому «пріоритетними є інтереси держави (публічні інтереси)» [26, с. 428].

М.А. Маркуш зазначає, що основними ознаками змагального порядку побудови процесу, які мають бути забезпечені у кожній стадії, є: *наявність незалежного суду – органу судочинства і рівність сторін* [27, с. 60 – 61]. У цьому контексті влучно підкреслив В.В. Король, що «рівність прав сторін у судовому процесі є важливою і невід'ємною складовою змагального процесу» [28, с. 279]. На думку науковця, «принцип рівності прав сторін дозволяє суду: всебічно, повно й

об'єктивно дослідити всі обставини справи» [28, с. 279], а також «вислухати міркування сторін щодо розгляду та вирішення справи, зважити всі докази та всі погляди учасників процесу і прийняти законне й обгрунтоване рішення» [28, с. 280].

О.Г. Яновська вважає, що змагальність у кримінальному судочинстві слід розглядати у її співвідношенні із призначенням кримінального процесу. Вчена у контексті КПК 1960 р. наголошує, що завдання швидкого і повного розкриття злочинів, невідворотності покарання не відповідають реальним обставинам, за яких ведеться боротьба за злочинність, призводять до порушення прав та свобод людини [29, с. 121 – 122]. КПК містить більш широкий перелік завдань кримінального провадження, ніж КПК 1960 р. Вимоги швидкості і повноти тепер доповнені вимогою неупередженості та стосуються не лише розкриття, але й судового розгляду. Слід зазначити, що КПК вкладає у завдання ширший та вагоміший зміст. Особливо утвердженню змагальності повинно сприяти одне із завдань, а саме – до кожного учасника кримінального провадження має бути застосована *належна правова процедура*.

О.Г. Яновська та В.В. Сердюк також наголошують на основоположності засади змагальності та її ролі, як гарантії дотримання інших засад провадження [30, с. 146, 147 – 148; 31, с. 106 – 107].

Відзначається, що прокурор завжди наглядає та охороняє законність, а його обвинувальна функція є способом виконання наглядової функції [32, с. 4]. Наприклад, у Франції захист особи від необгрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності не є прерогативою лише обвинуваченого чи його захисника, а є загальним завданням всіх державних органів, які здійснюють провадження у справі – прокурора, слідчого судді, суду [33, с. 53].

Зауважено, що слідчий і прокурор також повинні встановити істину у справі [34, с. 63; 35, с. 27], тоді як адвокат звертає увагу лише на ті обставини, що свідчать на користь обвинуваченого [35, с. 27].

Варто проаналізувати також і сучасні праці зарубіжних науковців. Наприклад, С.Д. Шестакова під змагальністю розуміє порядок кримінального судочинства, що гарантує на всіх стадіях рівноправність сторони обвинувачення та сторони захисту.

Одним із принципів змагальності вчена виокремлює: *здійснення правосуддя, затвердження обвинувачення (рішення про притягнення як обвинуваченого) та інших рішень, що обмежують конституційні права та свободи, лише судом* [36, с. 55 – 56].

І.Л. Петрухін вважав змагальність принципом кримінального процесу, при якому *судове слідство ведеться зусиллями сторін, суддя є відносно пасивним, прокурор у суді є стороною, а не органом нагляду* [37, с. 21].

С.В. Романов вважає, що сутністю змагальності є не розподіл функцій, а *рівноправність сторін у дослідженні доказів* [38, с. 81]. При цьому суд завжди повинен бути активним, оскільки на нього покладено обов'язок винесення законного, обґрунтованого та мотивованого рішення [38, с. 87].

С.А. Пашин до традиційних елементів змагальності додає ще два: *рух справи зусиллями сторін, її вирішення на підставі поданих ними доказів та з врахуванням їхньої аргументації, а також незалежність суду від сторін, будь-яких впливів та його неупередженість* [39, с. 13].

Р.В. Багдасаров наголосив, що змагальність також розглядається як *«інструмент об'єктивного та всебічного дослідження обставин справи, пошуку істини»*. Участь рівноправних сторін дозволить запобігти односторонньому характерові виявлених обставин, а активність суду забезпечить їх повне та всебічне дослідження [40, с. 9]. Так само і на думку В.Г. Глебова, змагальність є *«не лише правовим методом, гарантом забезпечення законності процесуальної діяльності»*, а й *«пізнавальним принципом, способом встановлення у процесі доказування обставин справи, у тому числі і при проведенні слідчих дій»* [41, с. 140].

К.В. Митрофанова відзначила, що *наявність спору чи розбіжностей є необхідною складовою принципу змагальності* [42, с. 41]. Останню ознаку підтримує і В.І. Зажицький, який також виділяє і п'яту ознаку – *судову процедуру вирішення судового спору за участю всіх учасників змагальності в залі судового засідання* [43, с. 44]. Водночас вчений поширює змагальність лише на судові стадії [43, с. 47].

У процесуальній літературі неоднаковими є й погляди щодо *рівноправності сторін у змагальному провадженні*. Зокрема зазначено, що змагальність не означає

наділення сторін абсолютно рівними правами, а розглядається в контексті виконуваних сторонами процесуальних функцій [44, с. 22].

Критично щодо рівноправності сторін висловилися С.В. Романов і С.М. Даровських, оскільки збирання доказів потребує від сторони захисту спеціальних знань та значних ресурсів [38, с. 77; 45, с. 60].

У іноземних доктринальних джерелах зосереджено увагу і на інших аспектах змагального судочинства. Підкреслено, наприклад, що *у змагальній системі збір обвинувальних доказів можливий лише під суворим контролем суду. Суддя втручається у провадження тільки коли одна сторона не погоджується із поведінкою іншої*. Кожна сторона сама вирішує, чи розпочати кримінальне переслідування та захист, які обставини слід з'ясувати, які аргументи та докази використовувати [46, с. 5].

Характерні риси, що відрізняють змагальний процес від інквізиційного, можна віднайти у: природі досудового розслідування та взаємозв'язку діяльності слідчого з процесуальною позицією підозрюваного, який може бути як суб'єктом правового процесу, так і об'єктом розслідування з обмеженими правами; у обсязі прав сторони захисту; активній чи пасивній ролі судді у процесі та у зв'язку між висновками суду та тим, що відображено у матеріалах досудового розслідування, якщо вони наявні [47, с. 25].

Особливими рисами, що характеризують європейський континентальний інквізиційний процес є: 1) провадження судового слідства слідчими суддями; 2) участь підсудних в судовому слідстві; 3) широкі права потерпілих на участь у провадженні в статусі цивільних позивачів; 4) широкі апеляційні повноваження, включаючи право на оцінку нових доказів під час апеляційного розгляду; 5) дослідження доказів більше спрямовується судом, а не сторонами; 6) ліберальні правила доказування та 7) створення матеріалів справи (у розумінні єдиного зібрання усіх документів) [48, с. 15].

Як вже зазначено вище, змагальна побудова провадження також впливає із норм ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (далі – Конвенція), хоча зарубіжні дослідники підкреслюють,

що вимоги цієї статті не розповсюджуються на етапи провадження, що передують висуненню обвинувачення, особливо на процес розслідування до висунення обвинувачення [49, с. 109].

Принципом, яким керується Європейський Суд з прав людини при розгляді скарг, є *принцип справедливого процесу*, що включає в себе *принцип рівності засобів* та *принцип змагального процесу*.

Звичаєве право Страсбурга у *принцип «змагального провадження»* закладає наступний зміст: *сторона повинна мати можливість ознайомитися та висловлюватися щодо будь-яких даних, які надаються суду з метою впливу на його рішення, незалежно чи вони будуть надані протилежною стороною, чи походять з незалежного від сторін джерела* [49, с. 112].

Окрім цього, сторона захисту у провадженні наділяється особливими правами, такими як: презумпція невинуватості, право знати про всі висунуті обвинувачення, право на підготовку до власного захисту, право на належний захист, право допитувати свідків та право на безкоштовну участь перекладача [49, с. 120 – 128].

Стосовно *принципу рівності процесуальних засобів* зарубіжні науковці зазначають, що він є внутрішнім аспектом права на змагальний процес. Принцип передбачає, що кожній стороні повинна бути надана належна можливість, щоб відстоювати власний інтерес у справі, включаючи подання власних доказів, за умов, що не ставлять її у не вигідне становище порівняно із суперником. Іншими словами, принцип рівності процесуальних засобів по суті означає процесуальну рівність між сторонами (справа «Ноймайстер проти Австрії», 1968 рік) [50, с. 36]. Суд допускає незначну нерівність, що в загальному не впливає на процес. Повинні бути належні процесуальні гарантії, що узгоджуються із характером справи, включають належну можливість подавати докази, оспорювати докази, надані протилежною стороною, та виступати щодо обставин справи (справа «Х. проти Бельгії», 1987 рік) [50, с. 36]. Принцип рівності процесуальних можливостей також означає, що протилежній стороні не повинні надаватися додаткові можливості підтримувати її позицію за відсутності обвинуваченого (справа «Боргерс проти Бельгії», 1991 рік) [50, с. 36].

Зазначений принцип передбачає однакове ставлення до свідків захисту та обвинувачення [50, с. 37].

Згідно ч.1 ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [51], а практикою Суду відповідно до ч.1 ст.1 вказаного Закону є практика Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини. Для повноти аналізу ст.6 Конвенції слід зосередитися на деяких аспектах змагальності, сформульованих в окремих рішеннях Європейського суду:

- докази, як правило, повинні подаватися у відкритому судовому засіданні у присутності обвинуваченого з розрахунку на аргумент захисту у відповідь (п.54 рішення у справі «Корнєв і Карпенко проти України» від 21 жовтня 2010 року) [52];

- обвинувачений повинен мати можливість допитати свідків та вимагати їхнього допиту (п.39 рішення у справі «Жогло проти України» від 24 квітня 2008 року) [53];

- сторона захисту повинна бути повідомлена національними органами про час допиту свідків у порядку міжнародної правової допомоги та перелік сформульованих для них запитань, щоб захист мав можливість подати клопотання щодо з'ясування деяких питань (п.45, п.46 рішення у справі «Жуковський проти України» від 15 вересня 2011 року) [54];

- якщо обвинувальний вирок ґрунтується винятково або вирішальною мірою на показаннях свідків, відсутніх у судовому засіданні, може йтися про порушення Конвенції (п.43 рішення у справі «Луценко проти України» від 18 березня 2009 року) [55];

- обвинуваченому повинна бути забезпечена можливість допитати свідків, які свідчать проти нього. Однак, якщо немає підстав звинувачувати органи влади в недостатніх зусиллях із забезпечення підсудному можливості допитати відповідних свідків, відсутність цієї можливості не означає необхідності припинення кримінального переслідування (п.41 рішення у справі «Олег Колесник проти України» від 19 лютого 2010 року) [56].

Також із п.44 рішення у справі «Балицький проти України» від 03 лютого 2012 року, у якій заявник оспорював відмову суду викликати та допитати двох свідків, які б могли підтвердити його алібі, впливає, що підсудному повинна надаватися відповідна та належна можливість заперечувати інші показання або при їх поданні, або на пізніших етапах процесу, оскільки лише у цьому випадку прийняття їх як доказів не суперечитиме п.1 та пп.«d» п.3 ст.6 Конвенції [57].

У іноземній процесуальній літературі наголошується ще на таких аспектах змагального провадження:

- насамперед національні закони встановлюють правила допустимості доказів, а національні суди оцінюють докази (справа «Шенк проти Швейцарії», 1988 рік);

- сторона захисту має можливість допитувати свідків та оспорювати їхні докази, а матеріали справи доступні обом сторонам (справа «Брікмонт проти Бельгії», 1989 рік) [50, с. 34];

- органи обвинувачення повинні відкрити захисту усі речові докази, що є у їхньому розпорядженні та свідчать на користь чи проти обвинуваченого (справа «Роув та Дейвіс проти Сполученого Королівства», 2000 рік). Хоча право на відкриття доказів не є абсолютним. Суд вирішив, що нерозкриття доказів є законним у наступних випадках: а) коли цього вимагає публічний інтерес (наприклад, нерозкриття імені агента чи секретної слідчої техніки), що також може зумовлюватися інтересами національної безпеки (справа «Едвардс проти Сполученого Королівства», 1992 рік); б) коли зачіпаються питання національної безпеки, однак у цих випадках саме національні суди повинні контролювати обґрунтованість тверджень національних органів, що йдеться про національну безпеку та тероризм. Тому суд повинен балансувати між публічним інтересом та важливістю матеріалів для захисту (справа «Чахал проти Сполученого Королівства», 1996 рік). Проте лише ці випадки є допустимими з погляду ст.6 Конвенції [50, с. 34].

Наведені вище теоретичні та практичні підходи до змагальності висвітлюють різні її аспекти, а тому є цінними в плані вивчення цього явища. Змагальність досліджується науковцями у різних іпостасях, а саме як: принцип (засада) кримінального судочинства, порядок побудови процесу, сукупність принципів

судочинства, інструмент або спосіб дослідження обставин справи та правовий метод забезпечення законності процесуальної діяльності. А це свідчить про багатогранність явища змагальності та необхідність різностороннього підходу до її вивчення. Видається, що неможливо чітко відокремити організаційну та функціональну сторону змагальності, адже щоб забезпечити певний спосіб дослідження обставин справи, спершу необхідно забезпечити функціонування суб'єктів їх дослідження, наділених необхідним для цього процесуальним статусом. Якщо змагальність є способом побудови процесу, то вона в результаті такого системоутворюючого впливу автоматично переходить і у ранг його засади. З іншого ж боку, враховуючи, що сутністю процесуальної діяльності є встановлення за допомогою процесу доказування відповідного кола юридично значущих обставин, стає зрозумілим, що у змагальному процесі недостатньо лише певної його структурної організації із закріпленням набору принципів, а і не менш важливо, щоб процес без невиправданих зволікань рухався до своєї мети та виконання своїх завдань, запорукою чого є процесуальна форма та гарантії.

Підсумовуючи сказане, *змагальність слід розуміти ширше*, неодмінно у взаємозв'язку з іншими засадами кримінального провадження та процесуальним статусом його суб'єктів. Змагальність доцільно асоціювати з поняттям «режим», що охоплює як організаційний, так і функціональний її аспекти, а оскільки йдеться про змагальність саме у кримінальному провадженні, то такий режим необхідно чітко обумовлювати як процесуальний.

Будучи процесуальним режимом, змагальність охоплює певні положення, що базуються на нормах права:

1) наявність сторін обвинувачення та захисту. Недостатньо лише їх умовної наявності, а необхідно, щоб сторони організаційно, матеріально та функціонально були незалежними між собою;

2) сторони мають власні правові позиції, котрі повністю або частково різняться, що породжує необхідність їх аналізу та вибору між ними. Якщо сторона захисту навіть обрала шлях максимальної співпраці зі стороною обвинувачення та сприяє останній у встановленні обставин провадження, все-одно це буде обрана

стороною захисту правова позиція. Кримінальне провадження завжди передбачає хоча б дві процесуальні позиції, оскільки діє презумпція невинуватості, яку стороні обвинувачення належить спростувати шляхом доказування, а обвинувачений доти вважатиметься невинуватим. Тому правові позиції сторін можна вважати «двигуном» процесу, але слід лише зауважити, що активність перебігу провадження прямо пропорційна протилежності цих позицій;

3) сторонам забезпечено можливість скористатися процесуальними інструментами задля доказування власних та спростування інших правових позицій. Такими інструментами є права та обов'язки сторін, зокрема наступні права: на заявлення відводу, на заявлення цивільного позову, подавати докази та застосовувати для їх пошуку слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові) дії, заявляти клопотання, виступати в судових дебатах, на оскарження судових рішень та право обвинуваченого виступати з останнім словом. У цьому контексті неабияке значення має інститут судового контролю за досудовим розслідуванням, чому ще буде присвячено увагу нижче. Слід лише зауважити, що між сторонами існують суттєві відмінності, а тому і не може йтися про абсолютну рівність цих процесуальних засобів. Але вони повинні бути достатніми для ефективного відстоювання кожною із сторін своєї правової позиції;

4) вищенаведені позиції стосуються також і потерпілого, який згідно п.19 ч.1 ст.3 КПК за загальним правилом не належить до жодної зі сторін, проте також може володіти власною правовою позицією та повинен мати право на її відстоювання. Інтереси потерпілого повинні неодмінно враховуватися задля законного та справедливого вирішення справи;

5) наявність суду, який також є організаційно, матеріально та функціонально незалежним від сторін, потерпілого та інших суб'єктів кримінального провадження, у нього відсутня заінтересованість у результатах вирішення справи. Суд сприяє сторонам у доказуванні, також виконує організаційні функції, про що детальніше йтиметься у наступних підрозділах роботи. Суд формує свою правову позицію в ході судового провадження, проте не висловлює її до видалення у нарадчу кімнату, а викладає її лише у судовому рішенні та письмовій окремій думці;

б) досудове провадження проходить максимально відкрито для сторони захисту та потерпілого. Судове провадження проходить в режимі судового засідання, з обов'язковою присутністю його сторін. Винятки становлять здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень (глава 24¹ КПК) та спеціального судового провадження (ч.3, ч.4 ст.323 КПК), коли підозрюваний, обвинувачений відсутній, проте обов'язковою тоді є участь захисника;

7) взаємоповага сторін провадження, потерпілого та суду, а також їх терпимість до протилежних правових позицій, навіть при очевидній необґрунтованості останніх, адже провадження не може перетворитися у банальну сутичку, воно повинно бути аргументованим дослідженням обставин справи;

8) згідно ст.1 Конституції України Україна є правовою державою, а згідно ч.2 ст.3 утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Враховуючи наявність багатьох правових позицій, орієнтиром кримінального провадження як одного із видів діяльності держави *є врахування усіх особистих та державних інтересів, що стикаються в ході провадження та часто є взаємовиключними, а тому потребують узгодження, що є результатом всебічного, повного та об'єктивного дослідження усіх обставин провадження та правильного застосування норм права;*

9) у ст.2 КПК не згадується про справедливість, про неї міститься згадка лише у ч.1 ст.21 КПК при деталізації засади доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень, хоча у ст.2 КПК йдеться про притягнення особи до кримінальної відповідальності «в міру своєї вини» та «щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура». Річ у тім, що в межах кримінального провадження вирішуються питання про призначення виду та міри покарання, а також про компенсацію моральної, фізичної, майнової шкоди на підставі цивільного позову. У цих випадках недостатньо повноти та неупередженості дослідження обставин справи, бо також необхідно оцінити та максимально повно врахувати ці обставини (включаючи також особу обвинуваченого, потерпілого, їхній матеріальний стан тощо) з погляду їх

оптимальної відповідності для призначення саме такого, а не іншого виду та міри покарання, для задоволення цивільного позову у конкретному розмірі, а не іншому. Тому *змагальність повинна бути справедливою як у своєму перебігу, так і забезпечувати досягнення справедливого результату.*

Виходячи з наведеного, *змагальність у кримінальному провадженні – це процесуальний режим, який є сукупністю організаційних та функціональних правових положень, що передбачає таку побудову процесу з'ясування обставин кримінального провадження та його вирішення, щоб сторони кримінального провадження та потерпілий могли скористатися достатньою сукупністю процесуальних засобів задля представлення, доказування своїх правових позицій, спростування інших правових позицій, а суд на підставі цього був спроможний законно та справедливо вирішити правовий спір по суті, максимально врахувавши та знайшовши при цьому оптимальний баланс між усіма приватними та суспільними інтересами.*

Провівши теоретичний аналіз процесуальної літератури, законодавства та практики Європейського суду з прав людини, слід детальніше зупинитися на положеннях процесуального закону, що розкривають засаду змагальності. Передусім некоректною видається її законодавча назва: «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості», адже спершу можна дійти висновку, що йдеться про дві самостійні засади або ж про однопорядкові поняття. Змагальність без свободи в поданні доказів і у доведенні їх переконливості залишиться лише декларацією, яка символізуватиме лише зовнішню побудову провадження, в межах якого сторони, потерпілий не зможуть взяти участь у процесі доказування (який є серцевиною усього провадження), представити та відстояти свої правові позиції. Одне слово, змагальність стане звичайною фікцією.

У ст.22 КПК розкрито наступні елементи принципу змагальності сторін: 1) наявність сторони обвинувачення та сторони захисту, 2) наявність закріплених засобів діяльності сторони обвинувачення та сторони захисту, 3) наявність та чітке відокремлення функцій державного обвинувачення, захисту та судового

розгляду та 4) наявність об'єктивного та неупередженого суду. Проте необхідно відзначити, що концепція побудови КПК не усіма науковцями сприйнята як однозначно змагальна, оскільки сторона захисту і далі позбавлена рівної можливості щодо збирання та подання доказів. Відзначається, що «захисник може лише ініціювати перед слідчим, прокурором, слідчим суддею проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій з метою одержання сприятливої для захисту доказової інформації. Право сторін на збирання доказів, закріплене ч.3 ст.93 КПК, належним чином не забезпечене примусом виконання» [58, с. 83 – 84].

Для аналізу змагальності сторін як засади кримінального судочинства необхідно детальніше проаналізувати реалізацію її елементів у кримінально-процесуальних нормах. Першим із них є наявність сторони обвинувачення та сторони захисту. Цілком логічно законодавець у ч.1 ст.22 КПК наголошує, що кожна із цих сторін має власну правову позицію, права, свободи та законні інтереси, оскільки саме ця обставина і є первинною та зумовлює можливість виокремлення двох сторін. Законодавець припускає наявність особливої позиції у кожній зі сторін. Кожна із них переслідує власну мету: сторона обвинувачення – зібрати докази вини, встановити винних, доказати їхню вину (спростувати презумпцію невинуватості), щоб кожен із них зазнав справедливого покарання; сторона захисту – забезпечити виправдання обвинуваченого (підсудного) або ж, принаймні, домогтися максимального пом'якшення юридичних наслідків, якими кримінальне провадження може для нього закінчитися.

Одним із завдань кримінального провадження є забезпечення того, щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. Проаналізувавши у цьому контексті положення ч.5 ст.223 КПК про те, що слідчий, прокурор у разі отримання під час слідчої, розшукової дії доказів, що можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, зобов'язані провести вказану слідчу (розшукову) дію у повному обсязі та долучити вказані процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування, а також ст.3 Конституції України про те, що людина, її недоторканність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а

права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, можна зробити висновок, що захист підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) повинен охоплюватися також і законним інтересом сторони обвинувачення та впливати на формування її правової позиції. Тому, виходячи із зазначеного, не можна повністю підтримати В.П. Півненка та Є.О. Мірошніченка, на думку яких, коли «сторона обвинувачення мусить працювати в обох напрямках», має місце «не класичне обвинувачення, а якась обвинувально-захисна мішанина», що суперечить рівності та змагальності сторін процесу, оскільки сторона захисту «не здійснює пошук обвинувальних доказів» [59, с. 50].

Наступним елементом засади змагальності сторін є наявність закріплених процесуальних засобів діяльності сторони обвинувачення та сторони захисту. Законодавець не визначає поняття «засоби» та не конкретизує їх. У довідковій літературі «засіб», зокрема, визначається як: 1. Спеціальна дія, що дає можливість зробити щось, досягти чого-небудь; спосіб. 2. Те, що служить знаряддям в якійсь діяльності, справі. 3. Механізми або пристрої, що необхідні для виконання якоїсь роботи [60, с. 325]. Засоби діяльності сторони захисту у кримінальному провадженні потрібно розглядати в контексті мети її процесуальної діяльності, а її КПК у ч.1 ст.47 тлумачить як забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого. Таким чином, **засоби діяльності сторони захисту – це процесуальні інструменти (права та обов'язки), застосування яких створює передумови для спростування підозри чи обвинувачення або ж пом'якшення чи виключення кримінальної відповідальності підозрюваного, обвинуваченого.** Досягнути цієї мети можна лише через участь захисту у процесі доказування, тобто у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ст.91 КПК). Тому вважаємо обґрунтованою позицію М.А. Маркуш, згідно якої «вирішальну роль для забезпечення реалізації принципу змагальності в кримінальному процесі має обсяг і співвідношення прав сторін» [61, с. 175]. У цьому сенсі КПК частково повторює

КПК 1960 р., але надає стороні захисту нових повноважень. Так, згідно ч.3 ст.93 КПК, сторона захисту, потерпілий може витребувати та отримати від відповідних суб'єктів речі, копії документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також здійснювати інші дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Як впливає зі ст.220 КПК, процесуальною формою ініціювання стороною захисту проведення слідчих дій є заявлення відповідного клопотання, проте такі клопотання не є обов'язковими для задоволення слідчим чи прокурором. Обґрунтованим є зауваження С.І. Яковенка, що можливості сторони обвинувачення і захисту не є пропорційними, а надання захисту вищеперелічених можливостей «не може компенсувати можливості проведення слідчих (розшукових) дій» [62]. Більш категоричним є О.В. Баганець, який взагалі вважає, що право сторони захисту на проведення власного розслідування, як і засада змагальності сторін, є декларативним [63].

Сторона захисту може самостійно на договірних засадах залучити експерта для проведення експертизи, проте у випадку фінансової неможливості зробити це, їй залишається лише на підставі ч.1 ст.244 КПК звернутися із клопотанням до слідчого чи прокурора, а у разі відмови – до слідчого судді.

КПК, як і КПК 1960 р., надає право проводити допити свідків, потерпілих лише стороні обвинувачення. Сторона захисту може лише отримати від учасників кримінального провадження та інших осіб пояснення, які однозначно не визнаються джерелом доказів (ч.8 ст.95 КПК), та й то лише за їхньою згодою, тоді як слідчому свідок під примусом кримінальної відповідальності зобов'язаний давати показання (ч.3 ст.224 КПК).

Як вже зазначалося, сторона захисту також уповноважена на вчинення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. КПК не конкретизує ці дії та не встановлює порядку їх проведення, відтак, виходячи зі ст.86 КПК, докази, одержані цим шляхом, можуть бути визнані недопустимими, навіть за умови, що вони виправдовують чи пом'якшують становище обвинуваченого.

Також сторона захисту, потерпілий, згідно ч.1 ст.221 КПК, може бути обмежена в праві на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його закінчення, якщо ознайомлення із ними може зашкодити досудовому розслідуванню. Важливо підкреслити, що підстава для відмови носить оцінний характер, відтак надає можливість слідчому та прокурору продовжувати практику, яка існувала за КПК 1960 р., коли матеріали кримінальної справи надавалися стороні захисту лише при оголошенні про закінчення досудового слідства. Навряд чи можна визнати проявом рівноправності сторін на участь у доказуванні, як складової змагальності, ситуацію коли сторона обвинувачення володіє усім доказовим матеріалом у справі, а захисту залишається хіба що здогадуватися про нього. В контексті викладеного слід погодитися із В.В. Сердюком, який, спираючись на ст.22 КПК, наголосив, що можливості сторін досудового провадження різні, оскільки «в ролі обвинувачення завжди виступає держава, тоді як у ролі захисника виступає адвокат», тому змагальність повністю проявляється лише в судовому процесі [64, с. 100].

Враховуючи, що слідчий, прокурор і надалі володіють значно ширшим обсягом повноважень, що дає їм змогу контролювати та визначати спрямованість провадження, у літературі відзначається, що саме утвердженню рівноправності сторін повинен сприяти слідчий суддя [65, с. 78; 66, с. 317].

Засада змагальності сторін, окрім проаналізованих двох, включає ще два взаємопов'язані елементи: наявність та чітке відокремлення функцій державного обвинувачення, захисту та судового розгляду та наявність об'єктивного та неупередженого суду. Частково це впливає з попереднього аспекту засади змагальності, що передбачає наявність двох самостійних сторін провадження, чим і пояснюється потреба у ще одному незаінтересованому суб'єкті, покликаному вирішити кримінально-правовий спір по суті. Слід звернути увагу, що суд виконує не просто функцію вирішення справи по суті, а функцію судового розгляду, що є ширшою, бо включає ще обов'язок суду створити необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Відповідні функції суду відображені у ч.1 ст.321 КПК. Так, головуєчий спрямовує

судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження. Можна зробити висновок, що йдеться про обставини, які як доказують вину, так і виправдовують обвинуваченого (підсудного), критерієм встановлення яких є – поза розумним сумнівом. Видається, що й суд при своїй об'єктивності та неупередженості повинен забезпечити, щоб жоден невинуватий не був засуджений, оскільки засудити чи виправдати є виключною компетенцією суду. В.Т. Нор підкреслив, що «активність суду у встановленні дійсних обставин справи є необхідним елементом самої змагальності сторін», оскільки дає змогу перевірити подані сторонами докази шляхом одержання нових доказів в результаті проведення судово-слідчих дій та ухвалити законне, обґрунтоване і справедливе рішення [67, с. 267], оскільки, як слушно зазначив вчений, завдання суду не полягає у простому розв'язанні спору між стороною обвинувачення і стороною захисту, а суд повинен «правильно (законно), обґрунтовано (на підставі перевірених доказів) і справедливо вирішити справу, що неможливо досягти без встановлення істини у справі» [68, с. 243]. Інші науковці також пов'язують змагальність саме із активним судом [69, с. 57; 70, с. 21; 71, с. 53].

З метою уникнення однобічності дослідження, слід відзначити, що *ідея змагальної побудови досудового слідства підтримується не усіма науковцями*. На думку Б.В. Романюка, надання сторонам можливості паралельно провадити досудове слідство призведе до конфліктів між ними та приховування сторонами речових доказів, що не відповідають їхнім інтересам [72, с. 229]. Напрошується думка, що здійснювати процесуальні «зловживання» може лише сторона захисту, хоча не варто забувати, що від цього «не застрахована» і сторона обвинувачення. Змагальність також критикується за її «явно недоброзичливий і навіть комбатантний характер», за якого обвинувач прагне будь-якою ціною «стигматизувати», «домогтися засудження правопорушника» [73], а на зміну їй прийде «дискурсивна змагальність» [74, с. 62], у якій публічність «припиняє бути офіційністю» та переходить «до принципу суспільної доцільності» [74, с. 67], а також з'являються «медіаційні примирювальні процедури» [74, с. 68]. При цьому «смісл організації дискурса обвинувачення і захисту полягає у відновленні людських стосунків, а не у

їх руйнуванні, чого неможливо уникнути, зробивши основний акцент на протиборстві» [74, с. 68 – 69]. Схожу думку відстоює і В.Л. Будніков, що «законодавець повинен відмовитися від ідеї змагальності сторін ... і наповнити його (у статті йдеться про кожен кримінальний процес. – Д.К.) корпоративним духом, що виражає прагнення всіх учасників до досягнення» «загальної мети» – «справедливого і законного вирішення кримінальної справи» [75, с. 16]. Наголошено також на необхідності заміни попереднього розслідування «кримінальним розшуком», «тобто адміністративною діяльністю, у якій поєднані оперативно-розшукова та процесуальна слідча діяльність», а «судова влада при цьому повинна контролювати всі дії органів кримінального переслідування, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина», що відповідатиме змагальному процесу [76, с. 61].

У підсумку стає зрозумілим, що змагальність не можна підносити до рівня, так би мовити, «панацеї від усіх бід». Змагальність сама собою є своєрідним «каркасом», що узагальнено програмує деякі важливі, проте далеко не усі, конститутивні ознаки конкретної системи кримінального провадження. Всеохоплюючий характер у жодному разі не є недоліком змагальності, оскільки остання, будучи, як вище сказано, «каркасом», несе у собі широкий потенціал для побудови кримінального провадження. Однак, у цьому випадку слід віддати пріоритет змісту над формою, бо йдеться про реальне співвідношення правового статусу сторін та їхні можливості впливати на хід провадження задля захисту власних інтересів, про їхню взаємодію між собою, а також з іншими суспільними інституціями. Тому у наступних підрозділах дисертації необхідно проаналізувати значення процедури розгляду скарг слідчим суддею з погляду її впливу на здійснення своїх прав сторонами кримінального провадження та створення можливостей для відстоювання їхніх правових позицій.

1.2. Слідчий суддя як суб'єкт здійснення судового контролю

Вище зауважено, що новим суб'єктом кримінального судочинства, на якого покладено здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням, є слідчий суддя.

Цікаво, що у процесуальній літературі раніше неодноразово висловлювалися пропозиції (наприклад, В.Д. Бринцевим, Ю.М. Грошевим, В.Т. Маляренком, М.А. Маркуш, О.Г. Шило, В.І. Маринівим, А.Р. Туманянц) щодо розширення дії інституту судового контролю та введення у вітчизняний кримінальний процес спеціального суб'єкта судового контролю – судді з контролю за слідством або слідчого судді або ж судового слідчого. Незалежно від його назви, інституційної приналежності та обсягу повноважень більшість процесуалістів дійшли згоди в одному – таким суб'єктом має бути носій судової влади [77, с. 9; 78, с. 696 – 697; 79, с. 166 – 169; 80, с. 91 – 93; 81, с. 230 – 231, 234 – 235; 82, с. 231; 83, с. 897, 899, 900]. Хоча, наприклад, М.І. Сірим висловлено протилежну думку, що «бажано віддати пріоритет» «забезпеченню швидкого, без зволікання розгляду справи по суті, чого вимагає ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [84, с. 7].

Однак, враховуючи, що слідчий суддя, як суб'єкт кримінального провадження, є похідним від інституту судового контролю, а не навпаки, потрібно проаналізувати *сутність та ознаки інституту судового контролю*, оскільки вони є визначальними для процесуального статусу слідчого судді.

Відзначається, що судовий захист прав і свобод людини, гарантований ст.55 Конституції України, здійснюється в процесуальних формах, передбачених чинним законодавством, а саме в порядку цивільного, кримінального, адміністративного, а також конституційного судочинства [85, с. 275], відтак судовий контроль слід вважати одним із механізмів такого захисту.

Неодноразово *інститут судового контролю високо оцінювався вченими*. І.Д. Перлов вважав його «важливою гарантією правильного вирішення справ та справедливого призначення покарання» [86, с. 6], О.П. Кучинська – елементом системи кримінальних процесуальних гарантій прав учасників кримінального

провадження [87, с. 183, 186 – 187], О.Г. Яновська, Л.Д. Удалова – умовою (механізмом) забезпечення змагальності кримінального провадження [88, с. 93; 89], Ю.О. Сапельнікова, В. Корсун та О.К. Антонович – засобом забезпечення законності провадження (досудового та судового) [90, с. 26 – 27; 91, с. 195; 92, с. 208], О.М. Артамонов – «гарантією найбільш ефективного виконання своїх обов'язків тими суб'єктами, які залучаються в процес органами розслідування для виконання конкретних процесуальних функцій» [93, с. 186].

У процесуальній літературі виділяються такі характерні риси судового контролю: 1) суд під час досудового провадження впливає на вирішення питань, пов'язаних з реалізацією кримінальної відповідальності, запобігаючи домінуванню сторони переслідування [94, с. 344]; 2) здійснюється незалежним, неупередженим та об'єктивним органом державної влади; 3) судді не відповідальні за якість попереднього слідства та розкриття злочинів [95, с. 24; 96, с. 106 – 107]; 4) судді професійно компетентні у питаннях законодавства [96, с. 107].

Задля повноти дослідження варто зауважити, що ідея судового контролю зазнала також і критики. Висловлено думку, що оскарження всіх процесуальних дій (бездіяльності) і рішень посадових осіб, що провадять розслідування справи, паралізувало б роботу останніх [97, с. 43], водночас особа, щодо якої порушено кримінальну справу, «має перспективу судового захисту», оскільки «рано чи пізно справа буде розглянута судом» [97, с. 43]. На думку ж В.Г. Глебова, на стадії попереднього розслідування саме прокурор повинен стати нейтральним арбітром, який наглядає за дотриманням законності [41, с. 137]. Судовий контроль стосується вирішення питань, пов'язаних із відкриттям кримінального провадження, визнанням особи потерпілою, проведенням слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванням заходів процесуального примусу, обмеженням права приватної власності, а також багатьох інших принципів для кримінального провадження питань. А тому *відстрочення контролю з досудового розслідування аж до судового провадження* може бути: а) безрезультатним, бо, наприклад, втрачено докази, відтак вже немає необхідності проводити слідчі (розшукові дії) за клопотанням сторони захисту; б) запізнлим, коли, наприклад, до підозрюваного

безпідставно застосовано запобіжний захід, проте права його буде відновлено лише через значний проміжок часу в ході судового провадження. Тому судовий контроль у багатьох випадках є оперативнішим та ефективнішим за контроль в стадії судового провадження.

Не менш важливо проаналізувати *мету (цілі) судового контролю*, яка є взаємопов'язаною із його сутністю. Англійський юрист – адвокат Р. Гордон вбачає її у «перегляді способу, яким рішення було прийняте» [98, с. 65]; М.О. Колоколов цілями судового контролю вважає забезпечення: 1) ефективності попереднього провадження та 2) оптимальних умов для здійснення правосуддя [99, с. 33], а також за мету береться захист [100, с. 133; 101, с. 129] і відновлення порушених прав, свобод усіх учасників процесу [100, с. 133], «встановлення балансу між вимогами забезпечення інтересів суспільства та захистом основних прав, свобод та законних інтересів людини» [102, с. 48]. Позиція М.О. Колоколова щодо мети судового контролю відображає різні його важливі аспекти, тому заслуговує на підтримку. Водночас слід зауважити, що згідно п.18 ч.1 ст.3 КПК судовий контроль здійснюється за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Ця ознака є частиною визначення слідчого судді і, як видається, вона і є метою судового контролю. *Мета* судового контролю виступає одночасно як спосіб здійснення органами досудового розслідування та прокурором своїх повноважень, а також як доконаний результат їхньої процесуальної діяльності. Якщо порушено хоча б одну із цих складових, тоді слідчий суддя одержує право втрутитися у процесуальну діяльність слідчого, прокурора з метою узгодження її з названими вище складовими, тобто реалізувати надані йому процесуальним законом повноваження задля відновлення вже порушених прав, свобод та інтересів відповідних осіб.

Ще однією ознакою судового контролю є його *форма*. Д.В. Філін розмежовує подальший судовий контроль за вже прийнятими органом дізнання, слідчим або прокурором процесуальними рішеннями [103, с. 64] та функцію забезпечення судом законності обмеження конституційних прав громадян, яка полягає у прийнятті самостійного рішення про провадження відповідних слідчих дій, що обмежують

конституційні права громадян [103, с. 65]. В.О. Лазарева та Р.В. Багдасаров виділяють попереджувальний (попередній, превентивний) та відновлюючий (наступний), що спрямовані відповідно на запобігання порушенню права та на захист вже порушеного права [104, с. 104; 40, с. 134]. А.І. Макаρκін зазначає, що санкціонування може виступати способом реалізації обох видів судового контролю, а оскарження є способом реалізації відновлюючого виду судового контролю [105, с. 125 – 126]. М.О. Колоколов виокремлює звичайний (ординарний) відкладений судовий контроль (що здійснюється під час судового розгляду справи по суті. – Д.К.) та оперативний (екстраординарний) судовий контроль, який носить правозабезпечувальний характер щодо звичайного (ординарного) відкладеного та не може замінити його [106, с. 15].

Наведену класифікацію варто уточнити. Судовий контроль у традиційному розумінні, що стосується лише досудового розслідування, є *поточним судовим контролем*, який здійснює слідчий суддя. У теорії кримінального процесу виділяється також і *відкладений судовий контроль*, який здійснюється вже судом на наступних стадіях кримінального провадження та є необмеженим порівняно із поточним. Згідно ч.2 ст.303 КПК скарги на інші рішення, дії, бездіяльність слідчого або прокурора підлягають розгляду в ході підготовчого провадження у суді. Ще цей вид судового контролю у теорії характеризують як *необмежений*, тоді ж як розгляд скарг слідчим суддею є *обмеженим* судовим контролем, оскільки процесуальним законом визначене коло рішень, дій та бездіяльності, що підлягають оскарженню (ч.1 ст.303 КПК), хоча в частині видів бездіяльності слідчого, прокурора цей перелік не є вичерпним, про що детальніше йтиметься у підрозділі 2.2. роботи.

Важливою ознакою інституту судового контролю є *наявність суб'єкта його здійснення* у контексті процесуального статусу, яким такого суб'єкта наділено в межах певної моделі судового контролю.

Суб'єкти судового контролю мають тривалу історію розвитку, яку варто розглянути детальніше. Вперше фігура слідчого судді була введена у Франції у 1808 році, а пізніше цей інститут перейняли багато держав Європи [107, с. 342], хоча ще до кодифікації французького кримінального процесу у Франції та частині

Німеччини діяли судді, які відповідали за розслідування, дослідження доказів та формулювання остаточного обвинувачення [48, с. 10]. У літературі зазначається, що ще за часів Російської імперії у період судової реформи 1864 року було введено словосполучення «судовий слідчий» [108, с. 89]. Однак необхідно уточнити, що правова природа таких суб'єктів як слідчий суддя та судовий слідчий є різною. Відповідно до п.18 ч.1 ст.3 КПК, слідчим суддею є суддя, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, натомість судовий слідчий є особливою посадовою особою судового відомства, особисто провадить слідчі дії, є піднаглядним прокуратурі при провадженні попереднього слідства [8, с. 448, 449]. На той час вважалося, що слідчі органів поліції в силу свого становища не є достатньо неупередженими та незалежними [7, с. 452]. Кримінально-процесуальний кодекс РРФСР 1922 р., який діяв і в Україні, як КПК УСРР 1922 р., закріпив інститут судових слідчих, що діяли під контролем суду і під наглядом з боку прокуратури. Проте вже в 1923 р. судовий контроль був замінений прокурорським наглядом, а у 1928 р. слідчі передаються у повне адміністративне підпорядкування органам прокуратури [107, с. 343]. У кримінальному судочинстві радянського періоду так само не було слідчого судді, а судовий контроль за досудовим розслідуванням, як вже зазначено, фактично з'явився лише у 2001 році. Так, оскарженню підлягали наступні рішення: 1) постанова про відмову в порушенні кримінальної справи (ст.236-1 КПК 1960 р.); 2) постанова про закриття кримінальної справи (ст.236-6 КПК 1960 р.) та 3) постанова про порушення кримінальної справи (ст.236-7 КПК 1960 р.). КПК із зазначеного переліку зберіг лише можливість оскарження постанови прокурора про закриття кримінального провадження (п.4 ч.1 ст.303), що пов'язано із відступом від інституту порушення і відмови у порушенні кримінальної справи та закріпленням обов'язку слідчого, прокурора розпочати досудове розслідування на підставі кожної поданої їм заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. В умовах чинності КПК 1960 р. у процесуальній літературі наголошувалося на необхідності розширення меж судового контролю [109, с. 148]. Хоча М.П. Мітрохін зазначив, що у радянському кримінальному

процесі судовий контроль за законністю притягнення громадян до кримінальної відповідальності здійснювався при відданні до суду [110, с. 126], а також під час судового розгляду кримінальної справи [110, с. 135].

У науковій літературі зазначається, що саме недовіра до поліції призвела до перетворення у континентальному праві судді у слідчого експерта, який поєднує у собі судову владу, повноваження сторони обвинувачення, уміння провадити досудове розслідування, керівні повноваження щодо підрозділів поліції та компетенцію поліції, а також могутність великого журі [111, с. 354].

Для повноти дослідження необхідно проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання судового контролю. Наприклад, Кримінально-процесуальний кодекс Російської Федерації (далі – КПК РФ) передбачає інститут судового контролю, однак не передбачає такого суб'єкта кримінального процесу, як слідчий суддя [112]. І.Л. Петрухін, аналізуючи КПК РФ, зауважив, що суд контролює досудове розслідування двоюко: 1) шляхом видання судових рішень, що дозволяють проводити слідчі дії, які обмежують конституційні права громадян (ч.2 ст.29, ст.165 КПК РФ), та 2) шляхом розгляду скарг учасників процесу на рішення та дії (бездіяльність) дізнавача, слідчого і прокурора, що можуть завдати шкоди їхнім конституційним правам і свободам чи утруднити доступ до правосуддя [113, с. 31]. Потрібно детальніше проаналізувати норми КПК РФ, що врегульовують здійснення судового контролю в частині розгляду скарг судом. У ч.1 ст.125 КПК РФ передбачено, що до районного суду за місцем провадження попереднього розслідування можуть бути оскаржені такі акти дізнавача, слідчого, керівника слідчого органу: 1) постанови про відмову у порушенні кримінальної справи, 2) постанови про закриття кримінальної справи, 3) інші рішення і дії (бездіяльність) дізнавача, слідчого, керівника слідчого органу і прокурора, які можуть завдати шкоди конституційним правам і свободам учасників кримінального судочинства чи перешкодити доступу громадян до правосуддя. Хоча порушення розумних строків кримінального провадження, згідно ч.2 ст.123 КПК РФ, оскаржується до прокурора чи керівника слідчого органу, які ухвалюють відповідне рішення у формі постанови [112]. Застережень щодо оскарження такої постанови до суду ст.125 КПК РФ не

встановлено, тим паче, що порушення розумних строків здатне перешкодити доступу до правосуддя.

Схожий порядок встановлено також Кримінально-процесуальним кодексом Республіки Білорусь (далі – КПК РБ), згідно ч.2 ст.139 якого суд за місцем розслідування кримінальної справи або розгляду заяви чи повідомлення про злочин може розглядати скарги на наступні рішення органу кримінального переслідування: 1) на відмову у порушенні кримінальної справи; 2) про припинення попереднього розслідування кримінальної справи, кримінального переслідування; 3) про відмову у порушенні провадження за нововиявленими обставинами. Важливо наголосити, що перелічені вище рішення нарівні із судом можуть бути оскаржені і прокуророві. Окрім цього, у порядку ст.143 КПК РБ до суду можна оскаржити затримання, застосування запобіжного заходу у виді взяття під варту чи домашнього арешту, продовження строку тримання під вартою чи домашнього арешту [114].

Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан (далі – КПК РК) у ч.1 ст.109 містить більш конкретний перелік дій (бездіяльності) та рішень прокурора, органів слідства і дізнання, що підлягають оскарженню у судовому порядку. До них належать: рішення про відмову у прийнятті заяви про злочин, а також порушення закону, допущені при відмові у порушенні кримінальної справи, порушенні, зупиненні та закритті кримінальної справи, рішення про примусове поміщення у медичну установу для проведення судово-медичної експертизи, порушення закону, допущені при проведенні обшуку, виїмки, накладенні арешту на майно, рішення про застосування застави, порушення закону при вчиненні інших дій (бездіяльності) та ухваленні рішень, якщо відкладення перевірки законності таких дій (бездіяльності) та рішень до стадії судового розгляду утруднює чи унеможлиблює відновлення порушених прав та свобод людини і громадянина. Скарги на вищезазначені рішення згідно ч.5 ст.109 КПК РК розглядаються районним судом за місцем знаходження органу, що веде кримінальний процес [115].

Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова (далі – КПК РМ) регламентує такого суб'єкта, як суддя з кримінального переслідування, який у п.24 ч.1 ст.6 КПК РМ визначається, як суддя, наділений функціями кримінального

переслідування, а також судового контролю за процесуальними діями, що здійснюються в ході кримінального переслідування. Згідно ст.313 КПК РМ оскарженню підлягають: 1) відмова органу кримінального переслідування: а) у прийнятті скарги чи повідомлення про готування чи вчинення злочину; б) у задоволенні клопотань у встановлених законом випадках; в) розпочати кримінальне переслідування; 2) постанова про припинення кримінального переслідування чи про припинення кримінального провадження, чи про виведення особи з-під кримінального переслідування; 3) інші дії, що зачіпають конституційні права та свободи особи. Також суд розглядає заяви про прискорення кримінального переслідування [116].

У Бельгії слідчий суддя провадить досудове слідство у найбільш резонансних справах (5 відсотків від усіх справ). Відзначається, що участь слідчого судді надає провадженню більшої змагальності [117, с. 2, 3, 8]. Слідчий суддя може розпочати слідство лише на підставі запиту прокурора, а в подальшому не може вийти за його межі [118, с. 12]. Слідчий суддя уповноважений давати вказівки органам поліції про проведення слідчих дій [118, с. 12], керувати досудовим слідством та видавати ордер на арешт чи обшук [118, с. 13].

Слідчий суддя діє і у Федеративній Республіці Німеччині (далі – ФРН). За необхідності проведення слідчих дій, що передбачають застосування примусу, прокурор звертається з клопотанням до дільничного суду, у районі котрого буде проводитися слідча дія (ст.162 КПК ФРН) [119, с. 2]. Згідно ч.2 ст.162 КПК ФРН слідчий суддя при розгляді такого клопотання повинен дослідити, чи слідча дія дозволена законом, а також врахувати при цьому обставини справи [120].

До 1975 року у кримінальному процесі ФРН існував такий вид судового контролю як попереднє розслідування справи слідчим суддею, що дублювало дізнання, проведене поліцією, або попереднє слідство, проведене прокуратурою [121, с. 48], а на сьогодні слідчий суддя може брати участь у провадженні дізнання, наприклад, шляхом проведення допитів свідків [122, с. 51]. Діє правило, згідно якого особливо значне обмеження основних прав може бути застосоване лише судом [123, с. 42], хоча у деяких невідкладних випадках таке рішення може

прийматися одноособово прокурором. Згідно КПК ФРН до виключної компетенції слідчого судді належить, наприклад: визначення конкретних експертів та їх кількості, а також погодження із ними термінів надання їхніх висновків (ч.1 ст.73); керівництво діяльністю експертів, якщо він визнає це необхідним (ч.1 ст.78); надання дозволу на проведення виїмки у приміщеннях редакцій, видавництв, друкарень, організацій теле-, радіомовлення (ч.1 ст.98); надання дозволу на використання слідчих під прикриттям, якщо це пов'язано з їх проникненням у приватні приміщення, що не є загальнодоступними (п.2 ч.2 ст.110b); видання ордеру на арешт (ч.1 ст.114, ч.1 ст.125); тимчасова заборона займатися певною практикою, професійною діяльністю, торгівлею або діяльністю у певній галузі (ч.1 ст.132a) [124]. Окрім цього, слідчий суддя уповноважений розглядати скарги на дії (бездіяльність) та рішення особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора [125].

Слідчий суддя діє і за Кримінальним процесуальним кодексом Французької Республіки (далі – КПК Французької Республіки). Згідно ч.1 ст.50 КПК Французької Республіки, слідчий суддя обирається з-поміж суддів суду та призначається згідно формальних правил, встановлених для призначення суддів. Відповідно до ч.1 ст.80 КПК Французької Республіки, слідчий суддя може провадити розслідування лише у відповідності до подання окружного прокурора [126]. Як зазначається у дослідженні правової комісії Нової Зеландії, яка дала оцінку КПК Французької Республіки, лише чотири відсотки справ прокурор передає до слідчого судді, який має ширші повноваження для розслідування [127, с. 2].

За КПК Французької Республіки слідчий суддя має такі повноваження: як і прокурор залучати для надання допомоги голів округів, технічний персонал водних та лісових адміністрацій, поліцейських у сільській місцевості (ст.25), створювати тимчасові групи із судових поліцейських та службовців митних органів для документування та розкриття відповідних злочинів, наглядати за їх діяльністю, призначати голів цих груп (ч.2 ст.28-1), проводити будь-яку слідчу дію задля встановлення доказів як вини, так і невинуватості (ч.1 ст.81), скерувати слідче доручення будь-якому судді того суду, у якому він працює, будь-якому слідчому судді чи судовому поліцейському для проведення необхідних слідчих дій в межах

їхніх територіальних юрисдикцій (ч.1 ст.151), залучити експерта та наглядати за його роботою (ст.156), а також інші повноваження [126]. Слідчий суддя також вправі застосувати один або декілька із 16 запобіжних заходів до особи (заборона покидати певну територію, заборона відвідувати певні місця, вказані слідчим суддею, заборона займатися певними видами діяльності, зобов'язання пройти курс лікування, зобов'язання утримуватися від контактів з певними особами тощо), доповнити, замінити чи скасувати їх [128, с. 353]. Задля заохочення командної роботи слідчих суддів з 01 березня 2008 року у Франції запрацював 91 слідчий центр, які розслідують складні справи [129, с. 17, с. 30].

Слідчий суддя у Франції є настільки самодостатньою фігурою, що видатний французький письменник Оноре де Бальзак зауважив: «жодна людська влада не може зазіхнути на могутність слідчого судді; ніщо не може зупинити його; ніхто не може контролювати його». Винайдений Наполеоном, слідчий суддя має надзвичайно широкі судові повноваження [130]. Ця могутність найбільше проявлялася у тому, що, оцінюючи докази за власним переконанням, слідчий суддя міг пред'явити обвинувачення у злочині тій чи іншій особі, а потім на власний розсуд взяти її під варту та тримати в ув'язненні необмежену кількість часу – стільки, скільки йому необхідно для провадження слідства [131, с. 95].

Правова комісія Нової Зеландії, аналізуючи французьку модель судового контролю, назвала її інквізиційною, оскільки професійні судді беруть безпосередню участь у розслідуванні та відповідальні за його хід, а прокурор втратив наглядові повноваження, хоча і зауважено, що у більшості розслідувань поліція користується значною автономією через значне навантаження на суди [127, с. 1 – 3].

КПК Французької Республіки регламентує судовий контроль також і за рішеннями слідчого судді, а також ще одного суб'єкта – судді, уповноваженого вирішувати питання про досудове ув'язнення. Апеляційному оскарженню підлягають такі рішення слідчого судді: ухвалене за клопотанням особи, про визнання її потерпілою (ст.87 КПК); про відхилення клопотання сторін про призначення додаткової чи повторної експертизи (ч.4 ст.167 КПК), а також інші рішення [126].

Дослідники відзначають, що під час досудового розслідування на перший план поступово виходить прокурор, який на сьогодні контролює 96% усіх кримінальних справ [132, с. 1393 – 1394].

За Кримінально-процесуальним кодексом Грузії (далі – КПК Грузії) у районних (міських) судах діє суддя-магістрат (ч.2 ст.20). Суддя-магістрат уповноважений розглядати скарги обвинуваченого у зв'язку із застосуванням до нього тортур та негуманним ставленням, а також інші скарги у зв'язку з порушенням його прав (ч.1 ст.197). Також передбачено процедуру розгляду головою суду скарг на незаконні рішення чи дії головуючого у засіданні із відбору присяжних засідателів (ч.3 ст.221). Апеляційні скарги на судові рішення під час досудового розслідування розглядаються одноособово суддею слідчої колегії Апеляційного суду (ч.4 ст.22) [133].

У літературі наголошується, що кримінальний процес у Грузії здійснюється на принципах рівноправності та змагальності сторін [134, с. 16], хоча сторона захисту не вправі клопотати про проведення «таємних слідчих дій, обшуку та виїмки» [134, с. 43]. Дослідники критично ставляться до вилучення із сфери судового контролю дискреційних повноважень прокурора щодо початку та припинення кримінального переслідування, у зв'язку із здійсненням котрих скаргу можна подавати лише один раз прокурору вищого рівня, що, зокрема, «значно погіршує правове становище потерпілого» [135].

Компетенція слідчого судді в Україні поширюється лише на стадію досудового розслідування, оскільки згідно ч.2 ст.303 КПК скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора (ніж зазначені у ч.1 ст.303 КПК. – Д.К.) не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді. Таким судом згідно п.22 ч.1 ст.3 КПК є районний, районний у місті, міський та міськрайонний суд, який має право ухвалити вирок або постановити ухвалу про закриття кримінального провадження. Хоча на практиці трапляються і винятки. Наприклад, вирішуючи 19 лютого скаргу на постанову слідчого про відмову у задоволенні клопотання про призначення експертизи від 07 лютого, яку захисник одержав 17 лютого, суд дійшов висновку,

що, хоча досудове розслідування було завершено ще 08 лютого, право особи було грубо порушено, відтак зобов'язав слідчого призначити бухгалтерську експертизу у випадку повернення кримінального провадження з підготовчого засідання прокурору [136].

Правовий статус слідчого судді зумовлений двома факторами: 1) він є професійним суддею, тобто на нього поширюється дія відповідних положень Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [137]; 2) оскільки слідчий суддя є суб'єктом винятково кримінального судочинства, його процесуальний статус визначається різними нормами КПК. У світлі останньої тези В.В. Косов вважає недоліком відсутність у процесуальному законі окремого положення, що б визначило процесуальний статус слідчого судді [138, с. 62], та запропонував проект такої статті, хоча і формулює її невичерпно [138, с. 81 – 82]. Така ситуація не впливає на здійснення своїх повноважень слідчими суддями, як і судом під час судового провадження, процесуальний статус якого так само врегульований різними нормами, а закріпити у одній статті вичерпний перелік прав та обов'язків слідчого судді вкрай складно, що пояснюється різноплановістю його процесуальної діяльності.

В Україні слідчий суддя обмежений лише здійсненням судового контролю, тоді як у Франції він додатково здійснює функцію нагляду та процесуального керівництва досудовим розслідуванням, тобто зазначені правові моделі концептуально відрізняються. Враховуючи викладене, варто погодитися із висновком К.Г. Горелкіної, що континентальна модель інституту слідчих суддів, до якої належить і українська модель, на відміну від англосаксонської, «характеризується тим, що слідчий суддя наділений досить широкими повноваженнями саме на досудовому провадженні» [139, с. 18].

Як видається, запровадження інституту слідчого судді в Україні є позитивним кроком. Проте справа зовсім не у назві цього суб'єкта, який у різних державах називається по-різному, хоча часто виконує і схожі функції, а саме у його сутності. *Потенціал слідчого судді* зумовлюється такими чинниками: 1) організаційною, матеріальною та процесуальною самостійністю від інших органів державної влади,

від сторін провадження, відтак він не відповідає за стан боротьби зі злочинністю; 2) він здійснює свої повноваження постійно, адже обирається на тривалий строк (згідно ч.5 ст.21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» – на строк не більше трьох років з можливістю повторного переобрання), чим забезпечується його висока фаховість та значний досвід здійснення судового контролю; 3) здійснення ним повноважень із судового контролю враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення (ч.5 ст.21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), а тому він володіє також і часовим ресурсом, що позитивно впливає на якість судового контролю; 4) згідно ч.1 ст.76 КПК, якщо він брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, він не має права брати участі у цьому ж провадженні у суді будь-якої інстанції, а тому у майбутньому не буде у будь-який спосіб зобов'язаний власними рішеннями, що робить його незалежнішим та дозволяє якомога якісніше здійснювати свої повноваження; 5) саме суд є авторитетом, покликаним вирішувати різноманітні правові спори, тому його остаточне рішення, як нейтрального арбітра, повинно задовольнити як органи державної влади, так і інших суб'єктів кримінального провадження.

Наведені якості не притаманні ні відомчому контролю, ні прокурорському нагляду за законністю та обґрунтованістю рішень, дій та бездіяльності органів досудового розслідування, тому, не применшуючи їх значення, слід зауважити, що слідчий суддя під час вирішення спірного питання спиратиметься на обставини провадження та закон, тоді як, наприклад, прокурор керуватиметься ще й практичною доцільністю, процесуальними та відомчими інтересами, від яких складно абстрагуватися. Такий контроль є ефективним, лише якщо його результати виявляться сприятливими так само і для сторони обвинувачення, у випадку ж виникнення конфлікту інтересів зі стороною захисту, представникам останньої не варто розраховувати на захист своїх інтересів. Цими обставинами якраз і зумовлені скарги на якість та ефективність прокурорського нагляду та відомчого контролю, яких до введення інституту слідчого судді ставало щораз більше. Тому об'єктивність здійснюваного представником сторони обвинувачення контролю є під великим питанням. Ще одним аспектом є те, що дієвий судовий контроль є свого

роду основою для швидкого та ефективного судового провадження, а відтак сприяє економії часового та матеріального ресурсів. Підсумовуючи сказане, є усі підстави розраховувати на ефективність функціонування інституту слідчого судді.

Вищенаведені погляди на риси судового контролю розкривають різні його особливості, а тому підлягають врахуванню при визначенні цього поняття. Базуючись на запропонованих наукових позиціях, варто виокремити наступні ознаки інституту судового контролю: *процесуальна мета – перевірка дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні; здійснення спеціальним суб'єктом – слідчим суддею; визначеність меж*. Проте цих ознак недостатньо для комплексного розуміння судового контролю як процесуального явища. З цією метою необхідно виділити ще й такі ознаки: *законодавчо регламентована діяльність, наявність процесуальної підстави та непряюдциальність*. Зупинімося детальніше на аналізі кожної із них:

1) Законодавчо регламентована діяльність. Судовий контроль не може відбуватися поза активною поведінкою, як слідчого судді, так і прокурора та особи, яка подала скаргу. Ще на самому початку судовий контроль потребує активної поведінки суб'єктів провадження з метою його ініціації у формі подання клопотання, скарги (за винятком хіба що процедури, врегульованої ст.206 КПК, про яку йтиметься нижче).

Ця ознака має два аспекти. Перший полягає у тому, що будь-яка діяльність слідчого судді, як і інших суб'єктів кримінального провадження, детально регламентована законодавством. Другий аспект передбачає, що слідчий суддя, який, насамперед, є суддею, як і будь-який інший орган державної влади чи місцевого самоврядування, повинен керуватися законодавчими приписами та діяти у їх межах.

Особливо яскраво аналізована ознака проявляється у кримінальній процесуальній діяльності, яка є формалізованою та надає кримінальній процесуальній формі значення процесуальної гарантії;

2) Процесуальна мета – перевірка дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (проаналізовано вище);

3) Здійснення спеціальним суб'єктом – слідчим суддею. У зарубіжній літературі ще раніше було висловлено думку, що суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності у змагальному процесі задля вирішення конфліктної ситуації повинні звертатися до незалежного суду, для чого в кримінальне судочинство вводиться фігура спеціального судді (судового слідчого чи слідчого судді, як у Франції), який у подальшому не має права вирішувати справу по суті [140, с. 154]. Аналізу процесуального статусу слідчого судді та практичній необхідності введення у вітчизняний кримінальний процес цієї фігури присвячено увагу вище;

4) Визначеність меж. Раніше зауважено, що контрольна діяльність слідчого судді є обмеженою у розумінні кола рішень, дій, бездіяльності, які підлягають оскарженню. Наприклад, слідчим суддею відмовлено у задоволенні скарги потерпілого на постанову прокурора про скасування постанови слідчого про закриття кримінального провадження в частині кваліфікації кримінального правопорушення та зобов'язання прокурора притягнути особу до кримінальної відповідальності, оскільки оцінка цих обставин виходить за межі приписів ч.1 ст.303 КПК, водночас констатовано відсутність інших порушень порядку досудового розслідування [141]. Не всі рішення, які підлягають оскарженню, чітко названі процесуальним законом, відтак для їх виокремлення слід звернутися до відповідних положень КПК, законів та підзаконних нормативно-правових актів. Те ж саме стосується дій та бездіяльності, які можуть стати предметом розгляду слідчим суддею.

С.Ю. Ільченко наголошує на епізодичності судового контролю [142, с. 116], а В.П. Півненко розповсюджує його на рішення, які перешкоджають подальшому руху справи та пов'язані з порушенням основних конституційних прав учасників процесу [143, с. 105].

І.В. Гловюк до судового контролю відносить лише «розгляд скарг на дії, бездіяльність, рішення слідчого, прокурора та перевірку підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді (ч.3 ст.233); перевірку підстав для проведення негласної слідчої розшукової дії у виняткових невідкладних

випадках (ч. 2, 3 ст.250)» [144, с. 305 – 306]. І.Ю. Тарічко висловила думку, що слідчий суддя повинен також перевіряти достатність доказів для скерування справи на судовий розгляд, повертати справу прокурору для виправлення недоліків, за власною ініціативою витребувати докази задля перевірки вже наявних у справі [145, с. 132];

5) Наявність процесуальної підстави. Науковцями підтримується думка, що слідчий суддя не може здійснювати контрольну діяльність за власним розсудом, оскільки початку судово-контрольної діяльності повинно передувати волевиявлення відповідного учасника кримінального провадження у формі клопотання, скарги тощо [146, с. 483; 147, с. 3; 148, с. 52, с. 53; 149, с. 44], підставою чого є необхідність вирішення відповідних процесуальних питань. Це можна пояснити тим, що слідчий суддя, як і будь-який інший суддя, повинен бути незаінтересованим у результатах розгляду тієї чи іншої скарги, бути неупередженим та справедливим. Це ж впливає із теорії розподілу влад, згідно якої суд є гарантом правильного застосування законів іншими суб'єктами державної влади та громадянами, проте не втручається у їхню діяльність за власним розсудом.

Проаналізувавши наведені думки у контексті КПК, їх необхідно визнати у більшості випадків правильними. Реалізація переважної частини повноважень слідчим суддею, дійсно, відбувається як результат попереднього волевиявлення відповідного учасника кримінального провадження у формі подання скарги, заявлення клопотання чи відводу. Те ж саме стосується і розгляду слідчим суддею скарг учасників провадження. Однак, незважаючи на усталені позиції у теорії кримінального процесу, слідчий суддя все ж таки може діяти і за власною ініціативою. Підставою для такого висновку є норми ст.206 КПК, яка встановлює наступні моделі процесуальної діяльності слідчого судді:

1) з'ясування підстави позбавлення свободи особи, якщо з будь-яких джерел є обґрунтована підозра, що відсутнє відповідне судове рішення, або таку особу не звільнили після внесення застави, а відтак звільнення такої особи, якщо не буде надане відповідне судове рішення, що набрало законної сили, чи наведені інші правові підстави позбавлення свободи (ч.ч. 2, 3, 5);

2) забезпечення судово-медичного обстеження особи, доручення органу досудового розслідування провести дослідження відповідних фактів, вжиття необхідних заходів для забезпечення безпеки особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (ч.6, ч.7);

3) вжиття заходів для забезпечення особи, яка позбавлена свободи, захисником і відкладення з цією метою будь-якого розгляду, у якому бере участь така особа, якщо він вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника (ч.9). В.О. Попелюшко відносить зазначену діяльність слідчого судді «до функції судового контролю у прямому значенні цього словосполучення» [150, с. 151]. У ч.4 ст.567 КПК регламентовано ще один схожий випадок: якщо під час допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції слідчий суддя встановив порушення відповідного порядку допиту особою, яка здійснює допит, він повідомляє про це учасників процесуальної дії та зупиняє допит з метою вжиття заходів для його усунення.

С.Г. Штогун та С.В. Банах вважають, що повноваження слідчого судді, викладені у ст.206 КПК, суперечать його правовій природі, оскільки суб'єкт судової влади не може діяти за власною ініціативою, відтак «повноваження слідчого судді та прокурора в цій частині дублюються» [151, с. 12].

З наведеною позицією слід погодитися у тому, що повноваження, надані слідчому судді ст.206 КПК, є притаманними прокуратурі, одним із конституційних повноважень котрої є нагляд при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (п.4 ст.121 Конституції України). Проте не можна вважати недоцільним покладення на слідчого суддю зазначених повноважень. Завдяки цим нормам особа, чиї права було грубо порушено, може розраховувати на їх своєчасне поновлення. Стосовно залучення у кримінальне провадження захисника за ініціативою слідчого судді, то це повноваження сприяє підвищенню змагальності провадження, оскільки інтереси

особи забезпечуватимуться наданням їй кваліфікованої правової допомоги. Дослідники, оцінюючи приписи ст.206 КПК позитивно, зауважують, що «ці положення передбачають активну ініціативну правозастосовну діяльність слідчих суддів, спрямовану на захист прав особи», констатуєчи водночас, що «на практиці слідчі судді рідко застосовують їх, фактично залишаючи «неробочими» [152, с. 27];

б) Непреюдиціальність. Факт, встановлений в ухвалі слідчого судді, не має обов'язкової сили для суду, що розглядатиме кримінальне провадження по суті, оскільки останній у цьому ж кримінальному провадженні повинен згідно ст.23 КПК дослідити докази безпосередньо. Зазначена ознака також встановлена ст.198 КПК.

Видається, що ця ознака також є і своєрідною гарантією належної діяльності слідчого судді, оскільки йому при мотивуванні ухвали не потрібно передбачати її вплив на суддю, який вирішуватиме провадження по суті.

Отже модель судового контролю, регламентована у КПК, не зовсім вписується в усталені теоретичні рамки.

Проаналізувавши ознаки судового контролю за досудовим розслідуванням, потрібно, враховуючи їх, дати визначення цьому поняттю. Можна запропонувати наступне визначення: **судовий контроль за досудовим розслідуванням** – законодавчо регламентована, непреюдиціальна діяльність, здійснювана за наявності процесуальної підстави у визначених межах спеціальним суб'єктом – слідчим суддею з метою перевірки дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Завершуючи характеристику судового контролю за досудовим розслідуванням, необхідно визначити його об'єкт та предмет. Під об'єктом будь-якої діяльності зазвичай розуміють конкретну сферу суспільного буття, котрої ця діяльність стосується, а предметом є конкретний аспект об'єкта, на який вона безпосередньо спрямована. Об'єкт є ширшою категорією та повністю охоплює предмет. Таким чином, *об'єктом судового контролю за досудовим розслідуванням* є процесуальна діяльність органу досудового розслідування, прокурора щодо провадження досудового розслідування, а його *предметом* – перевірка фактичних та юридичних підстав їхніх рішень, дій та бездіяльності, що можуть порушити або

порушили права, свободи та інтереси осіб у кримінальному провадженні. Підставою здійснення судового контролю є можливість лише потенційного порушення, тому навіть якщо за результатами контролю виявиться, що рішення, дія, бездіяльність такого порушення не спричинили, це не означатиме, що судовий контроль не відбувся, адже він передбачає саму перевірку, проте не обов'язкову наявність порушень. Слід відзначити, що такі порушення можуть виявитися в ускладненні доступу до правосуддя, порушенні права на захист, перешкоджати подальшому кримінальному провадженню, порушувати інші права суб'єктів кримінального провадження тощо.

Характеризуючи судовий контроль, слід звернути увагу, що його потенціал високо оцінюють практичні працівники. За результатами проведеного анкетування 83,19% респондентів вважають, що процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора здатна захистити порушені права учасника кримінального провадження. Окрім цього, 57,4% опитаних вважають оскарження слідчому судді ефективнішим, ніж оскарження прокурору або керівнику органу досудового розслідування (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Важливо зауважити, що до цього способу оскарження все частіше звертаються учасники кримінального провадження, оскільки згідно даних судової статистики кількість поданих слідчому судді скарг щороку збільшується. Так, у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 2236 скарг, з яких всього розглянуто 1695 (75,8%¹), а задоволено 350 (15,65%) [153]; у 2013 році надійшло 42889 скарг, з яких всього розглянуто 42048 (98,04%), а задоволено 13008 (30,33%) [154]; у 2014 році надійшло 44007 скарг, з яких всього розглянуто 43368 (98,55%), а задоволено 15922 (36,18%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 27939 скарг, з яких всього розглянуто 26076 (93,33%), а задоволено 10141 (36,3%) [156]. Таким чином, кожного року збільшується кількість поданих, розглянутих та задоволених скарг суб'єктів кримінального провадження, що свідчить про наявність порушень з боку органів

¹ Тут і далі у дужках зазначається відсоткове співвідношення розглянутих та задоволених скарг щодо загальної кількості скарг, які надійшли до судів у відповідних роках.

досудового розслідування та прокурорів, а також про ефективність судового контролю як засобу відновлення порушених прав.

Здійснивши теоретичну характеристику інституту судового контролю, потрібно розглянути ще одне дискусійне теоретичне питання: *чи можливо віднести судово-контрольну діяльність до правосуддя.*

Вирішується окреслена проблема вченими по-різному. В.В. Косов, В.О. Попелюшко, І.В. Гловюк відмежовують функції правосуддя (розгляд та вирішення кримінальних справ по суті) та судового контролю за досудовим розслідуванням [138, с. 27; 157, с. 10; 158, с. 33], А.М. Хливнюк вважає, що судова влада, окрім правосуддя, реалізується шляхом здійснення інших, передбачених законом функцій [159, с. 16], Ю.О. Сапельнікова звернула увагу, що при здійсненні судового контролю встановлюється один основний факт – чи є законною дія (бездіяльність) або акт відповідного органу, посадової особи, тоді ж як правосуддя передбачає можливість встановлення інших юридичних фактів [90, с. 27], А.О. Тришева наголошує, що для судового контролю не є характерним вирішення головного питання – питання про винуватість, тому він не є правосуддям [159, с. 7], М.О. Колоколов вважає, що судово-контрольна діяльність щодо попереднього розслідування носить правозабезпечувальний характер, а щодо правосуддя – допоміжний [99, с. 33], С.В. Романов висловив схожу думку, що суд в ході досудового провадження виконує функцію забезпечення здійснення правосуддя у судовому розгляді [161, с. 110], а правосуддя здійснюється в стадії судового розгляду [161, с. 111], С.М. Даровських вважає судовий контроль, як і правосуддя, самостійною функцією суду [45, с. 45], оскільки при здійсненні судового контролю вирішуються інші завдання та в іншому порядку, ніж при здійсненні правосуддя [45, с. 45], Н.М. Чепурнова вважає, що судовий контроль відрізняє від інших функцій суду наявність «самостійних підстав для його здійснення та особливої процесуальної процедури розгляду судами справ в порядку судового контролю» [148, с. 52], а В.О. Лазарева вважає спірним віднесення видів судового контролю до форм здійснення правосуддя через їх сутнісні відмінності [162, с. 38 – 39].

З метою співвіднесення судового контролю за досудовим розслідуванням із правосуддям необхідно зосередитися на аналізі поняття «**правосуддя**». У юридичній енциклопедії це поняття розкривається як правозастосовна діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [163, с. 50].

Процесуальний закон, окрім судового способу відновлення порушених прав учасників досудового розслідування, який реалізується слідчим суддею, регламентує ще один – позасудовий. Так, 1) слідчий або прокурор можуть як за власною ініціативою, так і на вимогу відповідного учасника кримінального провадження скасувати прийняті ними рішення, припинити допущені дії чи бездіяльність, провести необхідні слідчі (розшукові) та процесуальні дії; 2) прокурор, керуючись ст.36 КПК, як за власною ініціативою, так і на вимогу відповідного учасника кримінального провадження має право скасувати незаконну чи необґрунтовану постанову слідчого, припинити дії чи бездіяльність, допущені слідчим, письмово зобов'язати слідчого або особисто провести необхідні слідчі (розшукові) та процесуальні дії. Вони різняться процесуальним порядком здійснення: судовий спосіб є проявом судово-контрольної діяльності, позасудовий лежить у площині досудового слідства та процесуального керівництва ним, проте вони мають на меті спільний результат – відновлення порушених прав учасників кримінального провадження. Мало того, розгляд таких скарг прокурором у дечому навіть перевершує аналогічну діяльність слідчого судді, оскільки прокурору можна оскаржити будь-які рішення, дії чи бездіяльність слідчого, тоді як компетенція слідчого судді у цьому плані обмежена приписами ч.1 ст.303 КПК. А згідно ч.1 ст.308 КПК прокурору вищого рівня можна оскаржити недотримання розумних строків слідчим, прокурором. Однак ця діяльність слідчого, прокурора правосуддям не є, оскільки згідно ч.1 ст.124 Конституції України, ч.1 ст.5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи

посадовими особами не допускаються. А у ч.1 ст.30 КПК зазначено, що у кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом. Змістом правосуддя є діяльність, яку серед усіх органів державної влади ніхто, за винятком суду, не може здійснювати, а передання цієї функції іншим органам призведе до порушення засад кримінального провадження, перекреслить саму сутність кримінального судочинства та зруйнує встановлений порядок його здійснення. У цьому плані влучно відзначив І.Л. Петрухін, що потреба у правосудді «пояснюється наявністю конфліктів в суспільстві та прагненням держави захистити від усіляких посягань встановлений нею правопорядок». На думку вченого, посягання на визначені державою «особливо важливі соціальні цінності (життя, здоров'я, державна безпека, власність тощо)» «повинно тягти застосування судами, і ніякими іншими органами, найсуворіших, а саме – кримінальних покарань» [164, с. 96].

Звідси можна зробити ще один висновок, що будь-яку процесуальну діяльність не можна вважати правосуддям лише завдяки тому, що вона здійснюється судом, а відтак *суб'єктного критерію* для розуміння правосуддя недостатньо.

Наявність процесуального спору так само не можна вважати характерною лише для правосуддя ознакою. Наприклад, процесуальний спір, спричинений невдоволенням діями слідчого, слугує мотивом для подання скарги прокурору або слідчому судді; процесуальний спір властивий також і вирішенню інших питань слідчим суддею тощо. Можна припустити наявність такого спору між сторонами при вирішенні, наприклад, питання про обрання підозрюваному запобіжного заходу – тримання під вартою, що зумовлено його заінтересованістю у збереженні фізичної свободи.

Необхідно визначити, яку саме діяльність суду можна віднести до правосуддя шляхом аналізу завдань кримінального провадження (ч.1 ст.2 КПК).

Як видається, з цілого кола завдань лише завдання притягнення до відповідальності в міру своєї вини та незасудження жодного невинуватого є виключною прерогативою суду. Згідно ч.1 ст.62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному

покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Виходячи з викладеного, лише діяльність суду, спрямовану на констатацію вини особи, а також застосування до неї заходів кримінально-правового характеру слід вважати правосуддям. Висновки суду щодо вини особи, зроблені під час досудового розслідування, не є обов'язковими для суду під час розгляду обвинувачення по суті, що є нехарактерним для правосуддя, оскільки, наприклад, вирок, який набрав законної сили, слугує підставою для призначення покарання за сукупністю вироків. Якщо ж діяльність суду під час досудового розслідування вважати правосуддям, та врахувати, що така діяльність є факультативною та відбувається далеко не у кожному кримінальному провадженні, що вирішене судом по суті, тоді слід визнати наявність різного за обсягами правосуддя, менший із яких пов'язаний із розглядом та вирішенням обвинувачення по суті, а більший – ще додатково із вирішенням питань в порядку судового контролю. У контексті наведеного заслуговує підтримки думка О.Н. Якименка, що правосуддя у кримінальних справах здійснюється шляхом їх розгляду і вирішення в судових засіданнях і застосування передбачених законом мір покарання до осіб, винних у вчиненні злочину, або виправдання невинних [165, с. 30]. Підсумовуючи сказане, судовий контроль за досудовим розслідуванням та правосуддя є окремими видами діяльності суду.

Окремої уваги заслуговує значення судово-контрольної діяльності суду під час досудового розслідування. В хронологічному плані судовий контроль здійснюється раніше від правосуддя, коли перспектива правосуддя часто ще не є чітко визначеною. Однак, правосуддя повинно бути для слідчого судді своєрідним ідеалом (вершиною) діяльності суду у будь-якому кримінальному провадженні, а відтак кожен слідчий суддя повинен ставити перед собою мету максимальної реалізації наданих повноважень задля швидкого, повного та максимально об'єктивного вирішення віднесених до його компетенції процесуальних питань. Йдучи саме цим шляхом діяльність слідчих суддів багато у чому сприятиме створенню належних умов для швидкого та ефективного правосуддя.

Дослідивши процесуальний статус слідчого судді, у наступному підрозділі слід присвятити увагу практичному впливу засади змагальності на процедуру судового розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.

1.3. Дія принципу змагальності при розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора

Змагальність сторін є однією із засад кримінального провадження, які згідно ч.1 ст.7 КПК визначають його зміст та форму. Виходячи із визначення поняття кримінального провадження, закріпленого у п.10 ч.1 ст.3 КПК, та наскрізного статусу цієї засади, можна дійти висновку, що вона поширюється і на розгляд скарг слідчим суддею, як факультативну складову стадії досудового розслідування. На досудовому розслідуванні в межах саме цієї процедури, на думку О.К. Антонович, елементи засади змагальності проявляються «найбільш послідовно» [92, с. 51 – 52, 208].

Вплив засади змагальності на розгляд скарг слідчим суддею варто оцінювати через її значення у формуванні процедури судового розгляду скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора, де вона і повинна проявлятися, оскільки саме процедура судового розгляду є процесуальною формою, в межах якої сторони провадження можуть відстояти свої законні інтереси. За своєю суттю сам інститут розгляду скарг слідчим суддею вже є гарантією забезпечення змагального провадження, проте потрібно проаналізувати практичну його реалізацію. Важливо відзначити, що за результатами опитування 69,3% респондентів вважають процедуру розгляду скарг слідчим суддею змагальною (детальніше дивитися Додатки А, Б).

При аналізі засади змагальності у підрозділі 1.1. вже було зауважено, що вона розкривається саме через рівноправну участь сторін у процесі доказування та самостійне обстоювання сторонами власних правових позицій. У зв'язку з цим

привертає увагу норма ч.3 ст.306 КПК, згідно якої *відсутність слідчого чи прокурора* не є перешкодою для розгляду скарги, тоді як участь особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника в розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування є обов'язковою. Це положення науковцями критикується, оскільки відсутність прокурора «не відповідає вимогам п.3 ст.121 Конституції України щодо здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове слідство», а також засаді змагальності сторін як головній засаді судочинства. Також, на думку вчених, «прокурор зобов'язаний доводити правомірність виконання ним чи слідчим відповідної процесуальної дії та їх бездіяльності», тому вони пропонують виключити «положення, що відсутність прокурора не є перешкодою для розгляду скарги» [166, с. 144]. Слідчому судді під час вирішення скарги важливо зрозуміти необхідність прийняття рішення слідчим чи прокурором і, хоча постанови слідчого, прокурора, згідно п.2 ч.5 ст.110 КПК, повинні бути мотивованими, на практиці у них не завжди повно та детально викладаються усі обставини, що зумовили їх прийняття. Окрім цього, під час судового розгляду у слідчого судді може виникати необхідність задати слідчому чи прокурору питання щодо обґрунтованості їхніх рішень, дій чи бездіяльності, а останні, виходячи з принципу змагальності, також повинні мати можливість висловити свої міркування щодо аргументів протилежної сторони. За наведених умов, вважає М.М. Ковтун, вони «відмовляються від тягара доказування законності та обґрунтованості своїх дій або рішень, що є предметом перевірки», відтак «суд вирішує скаргу (спір) винятково відповідно до вимог та матеріалів тієї сторони, яка добросовісно реалізувала тягар доказування своїх вимог», при чому суд не бере на себе ні «функцій слідчих органів і прокурора, ні функцій іншої сторони» [167, с. 31]. Враховуючи викладене, положення про розгляд скарги за відсутності слідчого, прокурора не повністю узгоджується з дією принципу змагальності.

Для порівняння Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) [168] врегульовує порядок розгляду судом скарг на дії, бездіяльність державного виконавця, іншої посадової особи. Як випливає з ч.2 ст.386 ЦПК, справа може розглядатися за участю представників заявника, державного виконавця або іншої

посадової особи державної виконавчої служби, якщо вони не можуть з'явитися до суду з поважних причин. Звідси випливає, що ЦПК схожі відносини врегульовує по-іншому, оскільки не кожна причина неявки може бути визнана поважною. Кримінальному процесуальному закону поняття «поважна причина» не є невідомим, оскільки у ст.138 КПК наведений перелік поважних причин неприбуття особи на виклик слідчого, прокурора чи суду.

Як зазначено вище, *явка скаржника² чи його захисника, представника у судове засідання* є обов'язковою. У главі 26 КПК не вирішено питання як діяти слідчому судді у випадку неявки у судове засідання без поважних причин чи без повідомлення причин належно повідомленого скаржника. У літературі висловлено думку, що доцільно надати слідчому судді повноваження залишити без розгляду скаргу у випадку неявки скаржника, що не позбавлятиме його права повторного подання скарги, або ж розглянути скаргу за відсутності скаржника, якщо у судовому засіданні присутній захисник або законний представник, представник скаржника [169, с. 13].

Потрібно зауважити, що практичне втілення цієї пропозиції може призвести до ситуації, коли слідчий суддя, вбачаючи законні підстави для задоволення скарги, залишить її без розгляду лише через неявку скаржника.

Видається, що при вирішенні будь-яких спірних питань слід виходити із засад кримінального провадження. Ч.2 ст.55 Конституції України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а ч.1 ст.24 КПК регламентує право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого. Висловлено думки, що це право не передбачає собою обов'язку скаржника бути присутнім у судовому засіданні [81, с. 64; 170, с. 15; 171, с. 89].

² У КПК поняття «скаржник» не згадується, а використовується словосполучення «особа, яка подала скаргу». Можна обґрунтовано навести приклади, коли особа лише подала скаргу, але фактично не є скаржником, який зацікавлений у результатах оскарження, про що детальніше йтиметься у підрозділі 3.1. дисертації, проте у цілях дослідження цієї категорії вважатимуться синонімами та задля зручності поняття «скаржник» так само вживатиметься.

Також не можна встановлювати відмінності у правовому статусі скажників за ознакою представленості їхніх інтересів. Згідно ч.1 ст.20 право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист в частині користування правовою допомогою захисника є їх правом, яким вони можуть і не скористатися. Що ж стосується потерпілого, то згідно п.8 ч.1 ст.56 КПК він також користується правом, а не обов'язком мати представника.

Окрім цього, згідно ч.2 ст.22 КПК сторони мають рівні права серед іншого і на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом. Тому процесуальній можливості сторони обвинувачення бути відсутньою під час розгляду скарг слідчим суддею повинна відповідати аналогічна можливість сторони захисту. Лише у такому випадку буде забезпечено змагальність.

Важливо підкреслити, що і у матеріалах судової практики участь скажника у судовому засіданні із розгляду поданої ним скарги трактується саме як його право. Неявку належним чином повідомленого скажника у судові засідання слідчі судді не вважають перешкодою для розгляду скарги по суті та її законного вирішення. Хоча у процесуальній літературі зустрічаються також і дещо інші погляди. Наприклад, С.Л. Шаренко вважає правильним надати слідчому судді повноваження закрити провадження за скаргою у зв'язку із повторною неявкою скажника «або розглянути скаргу по суті, якщо скажник просив розглядати скаргу без його участі» [172, с. 48]. На думку вченої, у контексті рівності процесуальних можливостей сторін «відсутність скажника також не повинна бути перешкодою для прийняття слідчим суддею відповідного процесуального рішення» [172, с. 49].

Продовжуючи аналіз *проблеми участі сторін провадження під час розгляду скарг слідчим суддею*, слід виділити ще деякі важливі її аспекти. Так, поняття «сторони кримінального провадження» розкриті у п.19 ч.1 ст.3 КПК шляхом перелічення суб'єктів провадження, котрі належать до кожної із них. Зіставивши цю норму із переліком суб'єктів оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого чи прокурора (ч.1 ст.303 КПК), варто зауважити, що не кожен із них належить до сторін провадження. Цими суб'єктами є: потерпілий, який за загальним правилом не належить до жодної із сторін провадження, а відповідно і його представник та

законний представник; заявник; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; володілець тимчасово вилученого майна; особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою; особи, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом³; особа, якій відмовлено у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих розшукових дій (такою особою може бути також і потерпілий та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження). Ці суб'єкти провадження не належать до сторін провадження, отже, у випадку розгляду їх скарг слідчим суддею, засада змагальності сторін провадження не діє, оскільки відсутня одна з них – сторона захисту. Однак така теза не є правильною, оскільки розгляд скарг слідчим суддею здійснюється згідно з правилами судового розгляду (ч.1 ст.306 КПК), а останній в теорії кримінального процесу вважається центральною стадією кримінального провадження, в межах котрої найповніше розкриваються засади кримінального судочинства. А тому засада змагальності все ж таки діє під час розгляду скарг слідчим суддею. Слідчий, прокурор і надалі є стороною обвинувачення, але з ними у процесуальний спір вступає особа, яка подала скаргу, стаючи в силу цього самостійною стороною провадження з розгляду скарги. Цю особу, як і її представника та законного представника, можна назвати стороною захисту, оскільки, хоча в межах цього провадження і не відбувається захист від обвинувачення, проте така особа захищається від посягання на її права та інтереси, вчинені (допущені), на її думку, слідчим, прокурором.

Цікавою та парадоксальною у контексті висловленого є ще одна процесуальна ситуація. Вище згадано осіб, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом. Коло цих осіб розкривається у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року [173], згідно ст.2 якого до них належать також свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, понятий, а також можуть належати члени їхніх сімей та їхні близькі родичі. Звідси випливає, що під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки ці суб'єкти так само

³ Детальніше про них йтиметься нижче.

стають стороною захисту, хоча у теорії визнано, що до сторін вони не належать, бо виконують у кримінальному провадженні допоміжну роль і не відстоюють власних інтересів. Стороною захисту можуть стати навіть члени їхніх сімей та їхні близькі родичі, хоча вони до кримінального провадження не дотичні взагалі.

Таким чином, в частині наявності сторін провадження засада змагальності діє під час розгляду скарг слідчим суддею, хоча це і пов'язано із поданням скарг суб'єктами, які в розумінні процесуального закону не належать до сторін провадження.

Набувши статусу сторони захисту, такі особи користуються усіма процесуальними засобами та можуть так само брати участь у доказуванні, як і представники сторони захисту у розумінні п.19 ч.1 ст.3 КПК. Так само наявні й інші елементи засади змагальності, передбачені у ст.22 КПК, а саме: наявність та чітке відокремлення функцій державного обвинувачення, захисту та судового розгляду та наявність об'єктивного та неупередженого суду. Вище обґрунтовано наявність функції захисту під час розгляду скарг слідчим суддею, що ж стосується функції обвинувачення – у класичному розумінні вона відсутня, оскільки у цьому провадженні не розглядається висунуте особі обвинувачення, якого на цей момент ще немає, бо воно відображається згідно ч.1 ст.337 КПК у обвинувальному акті, який згідно ст.ст. 290, 291 КПК складається після завершення досудового розслідування. Водночас діяльність прокурора під час досудового розслідування по суті є підготовкою з метою якісного підтримання державного обвинувачення в суді, а тому, враховуючи, що саме через призму цієї мети він планує усю свою діяльність, його функцію можна вважати функцією обвинувачення. Ця назва, можливо, й не повністю правильна, проте вона добре підкреслює суперечливість інтересів сторін.

Цікаво, що під час розгляду скарг слідчим суддею функцію, названу вище функцією обвинувачення, яка полягає у підтримці законності рішення, дії чи бездіяльності, як представник сторони обвинувачення, може виконувати самостійно також і слідчий (ч.3 ст.306 КПК), що не є характерним для розгляду провадження судом першої інстанції по суті.

Функцію судового розгляду, як досліджено у підрозділі 1.2. дисертації, виконує слідчий суддя, який, будучи суддею, повинен відповідати вимогам об'єктивності та неупередженості.

Окрім цього, у підрозділі 1.1. дослідження висловлено думку, що змагальність є процесуальним режимом, який відповідно охоплює сукупність правових положень. Слід наголосити, що ці положення є актуальними та повинні повністю виконуватися також і під час процедури розгляду скарг слідчим суддею.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що засада змагальності діє під час розгляду скарг слідчим суддею, оскільки виконуються усі її складові. Водночас вона може видозмінюватися, що пов'язано із участю у розгляді скарг слідчим суддею суб'єктів, які у загальному розумінні п.19 ч.1 ст.3 КПК не є стороною захисту, проте в силу та з метою участі у названій процедурі набувають її статусу. Сказане не означає будь-якої обмеженості їх у правах, позаяк вони нарівні із суб'єктами, які згідно п.19 ч.1 ст.3 КПК належать до сторони захисту, наділяються правами для відстоювання своїх правових позицій та участі у доказуванні.

Однією із ознак засади змагальності, як це впливає зі ст.22 КПК, є рівність прав сторін провадження. Слід звернути увагу, що КПК не передбачає можливості подання слідчим чи прокурором, дії яких оскаржуються, письмових заперечень на скаргу, хоча на стадії апеляційного та касаційного провадження така можливість серед інших учасників є і у прокурора. Форма та зміст заперечень на апеляційну та касаційну скаргу встановлюються відповідно ст.402, ст.431 КПК. За результатами проведеного анкетування 73,27% респондентів вважають, що слідчому, прокурору необхідно надати право подати слідчому судді заперечення на скаргу на їхні рішення, дію чи бездіяльність, а також передбачити вимоги щодо форми, змісту та строку подання заперечення. Водночас прихильниками такої позиції зауважено, що прокурор повинен особисто аргументувати свою позицію під час судового розгляду. Опоненти ж такого підходу (26,73% респондентів) звернули увагу, що заперечення подаються слідчому судді в ході судового розгляду скарги та оцінюються в нарадчій кімнаті (детальніше дивитися Додатки А, Б). Хоча ідея надання слідчому, прокурору вказаного права і здобула стільки прихильників, все ж таки вона не може бути

сприйнята з таких міркувань: по-перше, встановлено скорочені строки розгляду скарг, що суттєво ускладнює часовий аспект реалізації цього права, а також можливість скаржника ознайомитися із запереченням та сформулювати контраргументи до початку судового засідання; по-друге, немає сумніву у невідтримці слідчим, прокурором скарги, інакше вони самостійно можуть виправити допущені процесуальні недоліки (як до подання скарги, так і на момент її розгляду); по-третє, слідчий, прокурор, будучи учасниками змагального провадження, наділені можливістю особисто аргументувати усі заперечення в ході судового засідання.

Враховуючи, що норми глави 26 КПК є новими, під час їх застосування виникають проблеми, які потребують невідкладного вирішення. При цьому необхідно забезпечити мету судового контролю – дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також керуватися положеннями ч.2 ст.3 Конституції України – «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Видається, що при вирішенні будь-яких спірних питань, що виникають при застосуванні норм, які врегульовують здійснення судового контролю, слід виходити з наступних критеріїв:

а) повинні бути дотримані права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, які не зазнали порушення;

б) повинні бути відновлені права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, які зазнали порушення;

в) повинні бути дотримані засади кримінального провадження.

Як вище проілюстровано, може виникнути конкуренція засад кримінального провадження, наприклад, між засадою змагальності та засадою доступу до правосуддя. Засади у плані юридичної сили є рівними між собою. А тому ще одним критерієм доцільно запропонувати:

г) при конкуренції засад кримінального провадження слід керуватися тією, яка є більш сприятливою передусім для скаржника.

Також не встановлено процедуру надання слідчому судді матеріалів кримінального провадження для їх огляду та оголошення в судовому засіданні. Ця проблема є важливою, оскільки саме завдяки вивченню матеріалів кримінального провадження (що включають речові докази, документи у широкому розумінні ч.2 ст.99 КПК та висновки експертів) слідчий суддя може дійти обґрунтованих висновків щодо суті скарги. Якщо у судове засідання не з'являється сторона обвинувачення, тоді не виключено, що матеріали кримінального провадження не будуть подані у судове засідання. У зв'язку з цим потрібно встановити обов'язок слідчого, прокурора надати слідчому судді необхідні матеріали кримінального провадження. З абз.2 ч.4 ст.291 КПК впливає правило, що суду не можна заздалегідь подавати матеріали, які доказують процесуальні вимоги сторін, щоб уникнути формування у нього власної позиції ще до початку розгляду процесуального спору по суті. Слід зазначити, що в частині судового контролю це правило не діє, оскільки, по-перше, підставою здійснення судового контролю, як правило, є належно оформлена скарга чи клопотання, з доданими матеріалами, що обґрунтовують поставлені у них вимоги. Одержавши скаргу чи клопотання, слідчий суддя повинен їх вивчити разом із доданими матеріалами, щоб вирішити питання про можливість відкриття провадження, а це вже саме собою сприяє формуванню у нього певної позиції ще до початку судового розгляду скарги чи клопотання. По-друге, скорочені строки розгляду зобов'язують слідчого суддю забезпечити ефективне проведення судового розгляду, тобто заздалегідь визначити коло обставин для з'ясування та обсяг доказів, які потребують дослідження.

Досліджуючи дію засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею, не можна оминати увагою і *становище самого слідчого судді щодо сторін*. Процесуальне становище слідчого судді визначається наступними законодавчими положеннями:

1) ч.6 ст.22 КПК, згідно якої суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків (засада змагальності);

2) ч.3 ст.26 КПК, згідно якої слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень цим Кодексом (засада диспозитивності).

Привертає увагу, що законодавцем у першому випадку вжито поняття «суд», а у другому – «слідчий суддя», «суд». КПК не визначає поняття суду, даючи водночас поняття слідчого судді, суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Зі ст.31 КПК можна дійти висновку, що під судом розуміється кількість професійних суддів та присяжних, які здійснюють відповідне кримінальне провадження. Враховуючи, що слідчий суддя є професійним суддею, на нього так само поширюється засада змагальності.

Варто наголосити на таких властивостях діяльності слідчого судді: 1) він не інакше, як на підставі скарги учасника кримінального провадження може давати оцінку правомірності рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування чи прокурора (виняток становлять проаналізовані вище повноваження, передбачені ст.206 КПК), а до цього моменту він повинен залишатися осторонь провадження;

2) він не може будь-яким чином підмінити сторони провадження. Так, А.Н. Халіков, А.П. Гуськова та Н.Г. Муратова застерігають проти надмірного (поза чіткими рамками закону) втручання суду у досудове розслідування, що «виключає доступ до правосуддя» та «паралізує» досудове розслідування [174, с. 53; 175, с. 137];

3) слідчий суддя, вирішуючи скарги, завжди діє ретроспективно та не може перебрати на себе повноваження прокурора чи керівника органу досудового розслідування, планувати та змінювати хід кримінального провадження.

Процесуальний закон не встановлює, хто з учасників провадження зобов'язаний доказувати обставини, викладені у скарзі, як і не встановлює кола обставин, що підлягають доказуванню. У підрозділі 1.1. в результаті аналізу засади змагальності сторін (ст.22 КПК) визначено, що однією із її характерних рис є наявність у сторін власних правових позицій, які вони самостійно обстоюють. Видається, що доказування під час розгляду скарг не тотожне доказуванню кола обставин, передбачених ст.92 КПК, але є одним із шляхів та гарантією достеменного

з'ясування останніх. Призначення процесуального інституту доказування свідчить про недостатність учаснику провадження за допомогою скарги висловити лише твердження про неправомірність рішення, дії або бездіяльності слідчого чи прокурора, а також і про обов'язковість подання доказів щодо такої позиції. Виходячи з ч.1 ст.22 КПК, цей обов'язок покладається саме на учасника кримінального провадження, який звернувся зі скаргою до слідчого судді. У зв'язку з наведеним слід погодитися із С.О. Пшенічком, на думку якого, «на особу, яка подала скаргу, покладається тягар доказування порушення її прав, свобод чи законних інтересів оскарженим рішенням, дією чи бездіяльністю органів досудового розслідування та прокурора» [169, с. 11]. Водночас науковець звертає увагу, що «тягар доказування законності та обґрунтованості оскарженого рішення, законності дії та бездіяльності покладається на слідчого, прокурора, що є проявом презумпції вини суб'єкта владних повноважень, рішення, дії чи бездіяльності якого оскаржуються» [169, с. 11]. Останнє твердження вченого щодо презумпції вини суб'єкта владних повноважень потребує аналізу. Так, С.О. Ковальчук, В.В. Вапнярчук однією із ознак правових презумпцій, які діють у кримінальному провадженні, виділяє їх закріплення «у нормах кримінально-процесуального права, з огляду на що їм притаманний імперативний характер» [176, с. 226; 177, с. 64]. Процесуальний закон не закріплює презумпції вини суб'єкта владних повноважень, рішення, дії чи бездіяльності якого оскаржуються. На противагу цьому варто навести норму ч.2 ст.71 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) від 06 липня 2005 року, згідно якої в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову [178]. На переконання Н.Я. Ченкової, в наведеній статті закріплена презумпція вини суб'єкта владних повноважень [179, с. 730], що слугує меті «вирівнювання процесуальних можливостей адміністративно підвладного суб'єкта і суб'єкта владних повноважень» [179, с. 731]. Проблемним також є і практичне застосування цієї презумпції, оскільки вона передбачає фізичну присутність у судовому засіданні

слідчого чи прокурора та обґрунтування ними правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності, що суперечить процесуальному закону, який, як вище наголошено, допускає розгляд та вирішення скарг за відсутності слідчого, прокурора, відтак явка у судові засідання є їх правом, а не обов'язком. Видається, що слід чітко виходити із засади змагальності та норм КПК, відтак учасник кримінального провадження, який подав скаргу, повинен доказати кожну обставину, яку у ній викладено, а слідчий, прокурор мають право, оскільки участь у судовому засіданні не є їхнім обов'язком, спростовувати доводи скарги та обґрунтовувати правомірність своєї процесуальної поведінки, а також сторони не позбавленні права у судовому засіданні навести додаткові аргументи на користь своєї позиції, які не викладені у скарзі чи в оскаржуваному рішенні. Підсумовуючи сказане, ідея покладення на слідчого, прокурора обов'язку довести законність своїх рішень, дій або бездіяльності є позитивною з погляду розширення інституту сприяння захисту (*favor defensionis*), проте недоцільною з огляду на вищенаведені причини. Складові цього інституту покликані саме сприяти захисту у здійсненні своїх прав, а не перекладати увесь тягар доказування на слідчого, прокурора. Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги повинна ґрунтуватися на всебічному, повному та об'єктивному дослідженні викладених у ній обставин, а не на організаційних аспектах судового розгляду скарги, одним із яких, власне, і є участь у ньому слідчого, прокурора.

Водночас при аналізі засади змагальності було зроблено висновок, що сторона захисту, хоча і є суб'єктом доказування, проте має на це обмежені права. Не буде порушенням з боку слідчого судді, якщо він допоможе відповідному учаснику кримінального провадження у доказуванні його позиції, проте за наступних умов: а) одержання усного або письмового клопотання від цього учасника; б) обґрунтування учасником неможливості самостійного забезпечення певного доказу; в) обґрунтування необхідності такого доказу. У такому випадку слідчий суддя своєю діяльністю не підмінятиме відповідних учасників кримінального провадження.

Слушно зазначає П.В. Прилуцький, що досудове провадження має ознаки розшукового, тому при розгляді скарг учасників процесу баланс приватних і публічних інтересів «може бути забезпечений лише за умови процесуальної

активності суду» [180, с. 154]. При цьому, як влучно наголосила О.Г. Яновська, слідчий суддя при прийнятті рішення за скаргою «не повинен вирішувати питання, що можуть стати предметом судового розгляду в даному кримінальному провадженні» [181, с. 16].

Окрім цього, С.О. Пшенічко зазначає, що «обов'язок доказування обставин, що належать до локального предмета доказування при розгляді та вирішенні скаргу у досудовому провадженні, покладається на слідчого суддю» [169, с. 15], хоча водночас зауважує, що «слідчий суддя при визначенні меж провадження повинен бути обмежений ініціативою сторін» [169, с. 15]. Наведена теза не узгоджується зі ст.22 КПК, яка розкриває засаду змагальності сторін у кримінальному провадженні. Саме слідчий суддя несе відповідальність за законність та обґрунтованість своєї ухвали, тому, окрім створення належних умов для реалізації сторонами процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, він може проявляти ініціативу у дослідженні доказів, проведенні допитів тощо. Проте за загальним правилом в рамках змагальної моделі судочинства доказування здійснюється силами сторін провадження, а суд є незалежним та незаінтересованим суб'єктом, який повинен вирішити спір між сторонами на підставі доказів та керуючись законом. У цьому плані варто погодитися із С.О. Пшенічком, що специфіка діяльності слідчого судді передбачає «необхідність певної активності». «Тобто слідчий суддя не повинен обмежуватися дослідженням лише поданих сторонами матеріалів, що обґрунтовують скаргу або заперечення проти неї». Дослідник пропонує «закріпити у ст.306 КПК, що слідчий суддя з метою перевірки викладених доводів скаржника (його захисника, представника) або наданих заперечень вправі за клопотанням сторін або за власної ініціативи заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення скарги» [182, с. 115]. Схожу за своєю суттю позицію висловила О.К. Антонович [92, с. 145 – 146].

Слідчий суддя є головуючим у судовому засіданні під час розгляду скарги, відповідно на нього поширюється дія ст.321 КПК. Одним із обов'язків головуючого є у судовому засіданні є спрямування судового розгляду на забезпечення здійснення

учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків.

Як вище наведено, слідчий суддя повинен діяти в межах питань, винесених на його розгляд сторонами, чим частково окреслюються *межі перевірки за скаргою*. Однак, не менш важливим параметром меж є глибина перевірки за скаргою. Передусім суд повинен перевірити та дати правову оцінку аргументам, викладеним у скарзі учасника провадження. Факт подання скарги свідчить про те, що, на думку учасника провадження, певне рішення, дія чи бездіяльність слідчого або прокурора є незаконними. Слідчий суддя повинен всебічно перевірити відповідні обставини та прийняти законне рішення. Таке, як мінімум, зобов'язує слідчого суддю шляхом повідомлення забезпечити слідчому, прокурору можливість бути присутніми під час судового розгляду та висловити свою позицію щодо скарги, зобов'язати їх подати слідчому судді необхідні матеріали кримінального провадження з метою їх вивчення та правової оцінки в контексті скарги. Необхідність вибору між суперечливими позиціями сторін породжує обов'язок слідчого судді вичерпно їх вивчити та проаналізувати. Для цього слідчий суддя проводить комплекс організаційних заходів, що досліджуватимуться у підрозділі 3.1. роботи, які слугують забезпеченню змагальності розгляду скарги.

Слідчий суддя зобов'язаний керуватися принципом верховенства права, що закріплений у ч.1 ст.8 Конституції України та водночас є засадою кримінального провадження, яка не дарма серед інших засад посідає перше місце, оскільки є визначальною для будь-якого аспекту кримінального провадження. Засада верховенства права визначена у ч.1 ст.8 КПК та передбачає, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Видається, якщо учасник провадження вважає, що його право порушене та подав через це скаргу, цього достатньо для слідчого судді, щоб перевірити наявність такого порушення та за необхідності усунути його. Ще один аргументом на користь вказаної позиції є фаховість слідчого судді, який завжди є юристом, так само, як слідчий чи прокурор. Натомість далеко не завжди фахівцем у галузі права є, наприклад, потерпілий, заявник чи володілець тимчасово вилученого

майна, як і не завжди вони мають матеріальну можливість забезпечити участь представника, який складе необхідні процесуальні документи та відстоюватиме їхню позицію у судовому засіданні.

Так само повинен діяти слідчий суддя, якщо скарга учасника провадження підлягає задоволенню, проте не через наведені у ній аргументи, а з інших мотивів, які встановив слідчий суддя при вивченні матеріалів кримінального провадження. У цьому випадку виключається підміна слідчим суддею відповідного учасника кримінального провадження, оскільки скарга попередньо подана саме цим учасником, а також ним і поставлена вимога щодо конкретного вирішення скарги. Отже, як влучно підкреслив В.П. Шибіко, «змагальність сторін у кримінальному процесі – не самоціль, вона має сприяти з'ясуванню істини у кожній кримінальній справі і забезпеченню реалізації цих принципів⁴. У судовому розгляді активна роль має належати суду як органу, відповідальному за правильне вирішення справи» [183, с. 104].

Враховуючи викладене, заслуговує підтримки думка М.І. Шевчук, що «пасивний суд не в стані виконувати передбачену Конституцією України правозахисну роль і забезпечити досягнення цілей правосуддя» [184, с. 396], а тому за судом повинна зберігатися «роль організатора процесу доказування, який стимулює активність сторін щодо надання та дослідження доказів в ході судового слідства, проте суттєво обмеженою має бути його ініціатива у збиранні нових доказів» [184, с. 396]. Дослідниця дійшла висновку, що суд вправі збирати докази, лише «якщо це є необхідним для перевірки належності та допустимості доказів, наданих сторонами, для встановлення точних даних щодо особи обвинуваченого (обставини, які обтяжують та пом'якшують покарання)» [184, с. 398].

Ще одним важливим питанням є *співвідношення процесуальної діяльності сторін між собою та із процесуальною діяльністю слідчого судді*. У підрозділі 1.1. зазначено, що сторони впливають на хід провадження через участь у доказуванні. Це твердження є актуальним і для процесу розгляду скарг слідчим суддею, оскільки

⁴ Йдеться про закріплені в Конституції України принципи незалежності суддів і підкорення їх лише закону (ч.1 ст.129) та з'ясування істини у справі (ст.31, п.3 ч.3 ст.129).

з визначення поняття доказів, закріпленого у ч.1 ст.84 КПК, вбачається, що слідчий суддя так само, як і слідчий, прокурор і суд, саме на підставі них встановлює наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження. Звідси можна зробити висновок, що при розгляді процесуальних питань слідчим суддею відбувається процес доказування.

Законодавець, як це впливає зі ст.92, ст.93 КПК, не покладає на суд обов'язку доказування, не визнає його суб'єктом збирання доказів, але у ст.94 КПК закріплює зокрема за слідчим суддею та судом їх оцінку. У процесуальній літературі зауважено, що слідчий суддя здійснює збирання, перевірку та оцінку доказів, тобто такі повноваження: проведення допиту свідка чи потерпілого, а також одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб (ст.225 КПК) [185, с. 2], залучення експерта (ст.244 КПК) [185, с. 3], заслуховування за клопотанням сторін або за власною ініціативою будь-якого свідка чи дослідження будь-яких матеріалів, «що мають значення для вирішення питань, передбачених ст.ст. 151, 156, 172, 193 КПК» [185, с. 3], а також досліджує будь-які процесуальні джерела доказів [186, с. 120]. На підставі викладеного заслуговує на підтримку висновок С.О. Пшенічка, який «з огляду на значимість» конституційних та процесуальних прав учасників провадження, про які йдеться під час розгляду скарг слідчим суддею, вказує на необхідність «певної активності слідчого судді», тобто «слідчий суддя не має обмежуватись дослідженням лише поданих сторонами матеріалів» [187, с. 339].

Тепер варто перейти до аналізу кола рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, що підлягають оскарженню під час досудового розслідування.

Положення цього розділу викладені у публікаціях автора [188 – 196].

Висновки до розділу 1

1. Елементний обсяг засади змагальності за КПК відповідає загальноприйнятим теоретичним поглядам як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а також практиці Європейського суду. Проте вирішальним критерієм для

визначення ступеня змагальності певної процедури є реальний обсяг повноважень, наданих кожній зі сторін провадження. Сторона обвинувачення за критерієм закріплених за нею прав значно переважає сторону захисту та може застосувати набагато більшу кількість процесуальних механізмів, результатом яких є збирання доказів, вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності, спрямування ходу кримінального провадження, визначення його об'єму та часових меж.

Безумовно, що права та обов'язки сторін не можуть бути аналогічними, бо суттєво відрізняється мета та завдання їхньої процесуальної діяльності, але повинно бути дотримане таке співвідношення повноважень кожної із сторін, за якого сторона, не маючи реального права здійснити на власний розсуд певну процесуальну дію, може компенсувати такий недолік через застосування іншого процесуального механізму, в межах котрого вплив протилежної сторони вже не є вирішальним, а рішення приймається суб'єктом, який не належить до жодної зі сторін провадження.

2. Судово-контрольна діяльність під час досудового розслідування за своєю суттю, обсягом та часом здійснення різниться від правосуддя, а тому є окремим видом його діяльності. Судовий контроль не передбачає вирішення питань по суті обвинувачення, окрім цього, він може бути замінений діяльністю слідчого, прокурора (прокурора вищого рівня), спрямовану на усунення негативних наслідків рішень, дій, бездіяльності, тоді як правосуддя є особливою діяльністю, властивою лише суду. Разом з тим вони пов'язані, оскільки швидке, повне та максимально об'єктивне здійснення судового контролю створить належні умови для ефективного правосуддя.

3. Засада змагальності та правове регулювання процедури судового розгляду скарг слідчим суддею співвідносяться двояко. По-перше, сама ідея процедури розгляду скарг слідчим суддею є змагальною, оскільки шляхом залучення до вирішення важливих процесуальних питань незалежного та незаінтересованого суб'єкта – слідчого судді покликана надати можливість учасникам провадження, що не належать до сторони обвинувачення, відновити свої порушені права, а також

забезпечити їм механізм впливу на хід кримінального провадження. В силу цього досудове розслідування стає більш змагальним та враховує інтереси максимально широкого кола його учасників. По-друге, засада змагальності впливає на процес розгляду скарг слідчим суддею, хоча останній не завжди є змагальним. Змагальність неповністю дотримується, коли розгляд скарги відбувається за відсутності слідчого, прокурора, що означає відсутність однієї із самостійних сторін провадження як конститутивної ознаки засади змагальності. Відсутність сторони провадження також свідчить про неможливість з'ясувати її правову позицію, яка так само є однією із умов змагальності. Насамкінець не врегульовано обов'язку слідчого, прокурора надати слідчому судді матеріали кримінального провадження для їх огляду та оцінки у судовому засіданні, тоді як слідчий суддя в рамках засади змагальності повинен оцінити правові позиції сторін через призму конкретних обставин справи. Виходячи з наведеного, слід констатувати відсутність усіх необхідних передумов для організації змагального розгляду скарг слідчим суддею.

4. Слідчий суддя, не виходячи за межі засад кримінального провадження, зокрема засад змагальності та диспозитивності, може проявити активність у збиранні доказів. Так само слідчий суддя може перевірити додаткові обставини, які не згадувалися сторонами, проте потребують з'ясування задля правильного вирішення процесуальних вимог, викладених у скарзі. У такому разі слідчий суддя повинен чітко керуватися засадою верховенства права і достеменно виявити можливі порушення прав суб'єкта кримінального провадження та відновити їх.

РОЗДІЛ 2

РІШЕННЯ, ДІЇ, БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ПРЕДМЕТОМ ОСКАРЖЕННЯ, ТА СУБ'ЄКТИ ЇХ ОСКАРЖЕННЯ

2.1. Рішення, що можуть бути предметом оскарження

Рішення слідчого, прокурора, як і їхні дії та бездіяльність, процесуальним законом визнаються предметом судового контролю в частині розгляду скарг слідчим суддею під час досудового розслідування. З усіх предметів оскарження, перелік яких закріплений у ч.1 ст.303 КПК, більшість є саме рішеннями слідчого, прокурора.

Згідно ч.3 ст.110 КПК рішення слідчого, прокурора приймаються ними у формі постанови, а згідно ч.4 ст.110 КПК ще одним видом процесуальних рішень прокурора є обвинувальний акт. І хоча обвинувальний акт може складатися і слідчим, проте підлягає обов'язковому затвердженню прокурором та є його рішенням про висунення обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, а тому його доцільно віднести до процесуальних рішень саме прокурора. На підставі ст.277, ч.2 ст.283 КПК до аналізованої категорії процесуальних рішень названих суб'єктів кримінального провадження також можна віднести повідомлення про підозру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Процесуальний закон не розкриває змісту понять «*рішення слідчого*» чи «*рішення прокурора*». У довідковій літературі поняття «*рішення*» визначається як: 1) свідомий, вольовий акт особи, який передбачає вибір між альтернативними варіантами можливої поведінки у процесі досягнення певної мети; 2) за юридичним змістом – правові акти, які встановлюють нові, змінюють чи скасовують діючі правові норми [163, с. 335]. Рішення слідчого, прокурора не виконують правотворчої функції, а спрямовані на вирішення процесуальних питань шляхом застосування правових норм. Слідчий та прокурор зобов'язані неухильно

додержуватися вимог законодавства, тобто засади законності (ст.9 КПК). На думку П.А. Лупінської, рішеннями у кримінальному судочинстві є «правові акти, виражені у встановленій законом процесуальній формі, у яких державний орган чи посадова особа в межах своїх повноважень у визначеному законом порядку дає відповіді на правові питання, які виникли у справі, що ґрунтуються на встановлених фактичних обставинах справи та приписах закону і містять владне волевиявлення щодо дій, спрямованих на досягнення завдань кримінального судочинства» [197, с. 26]. Взавши за основу це визначення, Н.В. Глинська кримінальне процесуальне рішення трактує як «виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт – документ, в якому компетентні державні органи і посадові особи у встановленому законом порядку та в межах своєї компетенції з метою вирішення завдань кримінального провадження надають відповіді на правові питання, що виникли під час провадження, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, що впливають із встановлених на момент прийняття рішення фактичних обставин і приписів чинного законодавства» [198, с. 32]. Як видається, П.А. Лупінська та Н.В. Глинська запропонували ґрунтовні та всеохоплюючі визначення кримінальних процесуальних рішень, а відтак вони будуть враховані при визначенні рішень слідчого, прокурора.

Враховуючи, що ст.303 КПК під рішеннями, що підлягають оскарженню, розуміє саме рішення слідчого або прокурора, однією з його ознак є те, що воно може бути прийняте слідчим або прокурором. Водночас слід звернути увагу на термінологічну розбіжність. У ст.303 КПК йдеться серед іншого про *рішення слідчого, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування*, а у назві параграфу 1, до якого ця стаття належить, йдеться зокрема про *оскарження рішень органів досудового розслідування*. У процесуальному законі не закріплене поняття органу досудового розслідування, проте його обсяг можна окреслити шляхом системного тлумачення норм КПК. Поняття «*орган досудового розслідування*» охоплює: 1) слідчі підрозділи, що здійснюють дізнання і досудове слідство, таких органів: органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро

розслідувань, а також підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (ч.1 ст.38 КПК); 2) слідчих цих підрозділів, які здійснюють досудове розслідування одноособово або слідчою групою (ч.2 ст.38 КПК); 3) співробітників інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, під час здійснення ними у встановлених законом випадках повноважень слідчого органу досудового розслідування при досудовому розслідуванні кримінальних проступків (ч.3 ст.38 КПК); 4) керівників органу досудового розслідування у розумінні п.8 ч.1 ст.3 КПК, тобто начальників Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України та їх заступників, які діють у межах своїх повноважень, тобто які на підставі п.6 ч.2 ст.39 КПК уповноважені здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого (ст.39 КПК); 5) співробітників оперативних підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, які здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовими дорученнями слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, під час виконання яких вони користуються повноваженнями слідчого (ч.1, ч.2 ст.41 КПК).

Окрім цього, під поняттям «слідчий» процесуальний закон розуміє службову особу органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань,

підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважену в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п.17 ч.1 ст.3 КПК). Наведене поняття охоплює слідчого не лише у розумінні ч.1, ч.2 ст.38 КПК як слідчого відповідного слідчого підрозділу, а й інших службових осіб у будь-якому із вищенаведених випадків проведення ними слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій під час здійснення досудового розслідування.

На підставі наведеного можна стверджувати, що оскарженню під час досудового розслідування підлягають відповідні рішення будь-якої службової особи, яка проводить слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та користується при цьому повноваженнями слідчого. Варто наголосити, що у цих випадках така особа повинна виконувати також і обов'язки, що покладаються на слідчого, оскільки його процесуальний статус повинен бути неподільним. Водночас варто зауважити, що співробітники оперативних підрозділів діють лише на підставі та в межах доручень слідчого, детектива, прокурора та не наділені повноваженнями самостійно впливати на хід досудового розслідування, а відтак фактично не можуть приймати рішення, вчиняти дії чи допускати бездіяльність, що підлягали б оскарженню у контексті ч.1 ст.303 КПК.

Ще однією ознакою рішень слідчого, прокурора є їхня спрямованість на розв'язання процесуальних питань, в чому проявляється процесуальне призначення рішень.

Стосовно рішень слідчого, прокурора процесуальний закон передбачає низку вимог. Наприклад, згідно ч.5 ст.110 КПК постанова слідчого, прокурора складається з вступної, мотивувальної та резолютивної частин, кожна з яких має обов'язкові реквізити; рішення слідчого, прокурора повинні виготовлятися на офіційному бланку та містити підпис відповідного слідчого чи прокурора (ч.6 ст.110 КПК), тобто повинні викладатися у письмовій формі; відповідно до ч.7 ст.110 КПК слідчий, прокурор повинні приймати постанови в межах своєї компетенції.

Заслуговує особливої уваги вимога *мотивованості та обґрунтованості* постанов слідчого, прокурора, що впливає з ч.5 ст.110 КПК. О.А. Кучинська до цих

рішень висунула також вимогу справедливості, що означає їх відповідну процесуальну форму, правильність юридичної кваліфікації, а викладені у них «висновки і судження ґрунтуються на всебічному та об'єктивному розгляді обставин справи» [199, с. 10 – 11]. Д.М. Валігура вважає, що перевіріці підлягає також законність складання документа, у якому зафіксоване рішення слідчого, прокурора, тобто перевіряється дотримання правил оформлення відповідних процесуальних документів [200, с. 141]. Видається, що формальну сторону прийняття рішення або вчинення дії складно відмежувати від фактичної сторони. Згідно п.2 ч.5 ст.110 КПК мотивувальна частина постанови повинна містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови, та мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення цього Кодексу, відтак слід зробити висновок, що кожна постанова ґрунтується на достатніх обставинах, які підтверджуються матеріалами кримінального провадження. Формальна сторона охоплює фактичну сторону, а винесення необґрунтованої постанови автоматично свідчить про недотримання формальної сторони, тому перевірка слідчим суддею рішення, так само і дії, бездіяльності, повинна бути комплексною та охоплювати усі аспекти їх прийняття чи вчинення.

Аналіз практики судового контролю дає підстави стверджувати, що при розгляді скарг на рішення слідчого чи прокурора та їх перевіріці значна увага слідчими суддями приділяється саме мотивованості та обґрунтованості таких рішень. У зв'язку з викладеним можна навести деякі типові приклади скасування немотивованих та необґрунтованих рішень: у постанові слідчого *не вказано достатніх та очевидних підстав*, що перешкоджають визнанню потерпілим та допиту у статусі потерпілого [201]; постанова слідчого всупереч ст.220 КПК *є невмотивованою*, а отже незаконною, хоча в частині *обов'язку слідчого* визнати транспортний засіб речовим доказом, вжити заходів щодо його вилучення, провести огляд та фотографування речового доказу слідчим суддею відмовлено у задоволенні скарги, оскільки вирішення цих питань відповідно до ст.93 КПК належить виключно до компетенції слідчого [202]; слідчий всупереч засадам кримінального провадження, вирішуючи клопотання, *не зазначив безпосередні підстави відмови у*

допиті свідків, а також прийняв рішення, що обмежило право підозрюваного ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій, хоча проведення товарознавчої експертизи і не стосується події злочину, клопотання підозрюваного про вилучення документів є необґрунтованим, а проведення очної ставки за КПК не передбачене; водночас слідчим на виконання клопотання допитано одного свідка та дано доручення оперативному підрозділу для допиту інших свідків [203].

КПК не передбачає можливості оскарження клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та обвинувального акта. Вирішуючи питання про їх скасування, слідчому судді потрібно було б дослідити усю доказову базу в рамках кримінального провадження, дати їй оцінку та дати відповідь у нарадчій кімнаті на кожне із питань, які згідно ст.368 КПК вирішує суд під час ухвалення вироку. Варто у цьому зв'язку навести позицію Конституційного Суду України, який у абз.7 п.10 рішення №3-рп/2003 від 30 січня 2003 року у контексті КПК 1960 р. зазначив, що перевірка судом на стадії досудового слідства постанови про притягнення як обвинуваченого фактично означатиме передвирішення питання щодо винуватості особи у вчиненні злочину ще до розгляду кримінальної справи по суті [204]. З цих же міркувань не підлягає оскарженню і повідомлення про підозру, яке складається коли слідчий, прокурор вважатимуть, що наявні достатні докази для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, а в рамках конкретного кримінального провадження може неодноразово змінюватися. З матеріалів судової практики можна зробити висновок, що подання скарги на повідомлення про підозру, у тому числі і з мотивів порушення норм КПК при його здійсненні, неодмінно тягне за собою відмову у відкритті провадження за скаргою [205], а судами апеляційної інстанції скарги на ці ухвали залишаються без задоволення [206]. У зв'язку з наведеним слід підтримати висновок А.В. Солоділова, що розгляд судом скарг на постанову про притягнення як обвинуваченого «означає фактичне наділення суду правом втручатися в сутність кримінального переслідування», що дослідник справедливо розцінює як «змішування процесуальних функцій» [207, с. 57, 58].

Таким чином, рішення слідчого, прокурора – це правові документи слідчого, прокурора, прийняті (здійснені та складені) ними у встановленій законом процесуальній формі з дотриманням необхідних реквізитів (постанова слідчого, прокурора, повідомлення про підозру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та обвинувальний акт) в межах їхньої компетенції з метою розв'язання процесуальних питань, є мотивованими, обґрунтованими. Наведене визначення стосується усіх рішень слідчого, прокурора. До них можна віднести також і клопотання прокурора, слідчого за погодженням із прокурором, хоча вони самі по собі не розв'язують процесуальних питань, оскільки містять попередні висновки та підлягають наступному розгляду слідчим суддею, відтак саме на нього фактично і покладається вирішення порушених у клопотаннях питань. Окремими видами актів прокурора можна розглядати його письмові доручення, вказівки слідчому, органу досудового розслідування про проведення різних процесуальних дій (п.4 ч.2 ст.36 КПК), проте вони, як видається, оскарженню не підлягають, оскільки їх надання є правом прокурора та лежить у площині його дискреційних повноважень із керівництва досудовим розслідуванням. Так само і доручення слідчого (п.3 ч.2 ст.40 КПК) є проявом його процесуальної самостійності, тому не можуть оскаржуватися до слідчого судді. Письмові вказівки слідчому також може надати і керівник органу досудового розслідування (п.3 ч.2 ст.39 КПК), проте його рішення, дії чи бездіяльність, пов'язані саме із здійсненням повноважень керівника органу досудового розслідування, а не слідчого, згідно ч.1 ст.303 КПК оскарженню до слідчого судді не підлягають. Якщо ж йдеться про рішення слідчого, прокурора виключно у розумінні глави 26 КПК, тоді слід зауважити, що до них належать лише постанови слідчого, прокурора, перелік яких закріплений у ч.1 ст.303 КПК.

У ч.1 ст.303 КПК наведено вичерпний перелік рішень слідчого, прокурора, які підлягають оскарженню під час досудового розслідування, що схвалено у літературі, інакше визначення такого переліку залежало б від «угляду правозастосувачів» [93, с. 190]. Натомість О.В. Баганець вважає, що така норма не дає підстави стверджувати про розширення можливостей захисту. Правник наводить для порівняння

положення ст.234, ст.236 КПК 1960 р., який давав змогу оскаржити будь-які дії слідчого, прокурора [208]. З цією позицією складно погодитися, адже за КПК під судовий контроль підпадає значно ширший перелік рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, ніж за КПК 1960 р. Необхідно зауважити, що за КПК 1960 р. скарги розглядалися при попередньому розгляді справи або при розгляді її по суті. За КПК під час підготовчого провадження у суді можуть бути оскаржені інші рішення, дії чи бездіяльність, оскарження яких на стадії досудового розслідування неможливе. У той час ч.2 ст.124 Конституції України поширює юрисдикцію судів на всі правовідносини, що виникають у державі. Однак з вивчення джерел судової практики можна зробити висновок, що слідчі судді чітко дотримуються вимог процесуальної форми, а відтак на підставі ч.4 ст.304 КПК відмовляють у відкритті провадження, якщо скаргу подано на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню, або ж відмовляють у її задоволенні, якщо провадження за скаргою було відкрите. Як приклади можна навести наступні випадки із судової практики: оскарження постанови слідчого про перекваліфікацію кримінального правопорушення [209] чи про відмову у задоволенні клопотання потерпілих про проведення додаткової кваліфікації у кримінальному провадженні [210]; оскарження дій прокурора, що виразилися у неповідомленні особі про підозру у скоєнні кримінального правопорушення [211]; оскарження бездіяльності прокурора, що виразилася у нездійсненні ним нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство [212]; оскарження дій прокурора щодо виклику особи до прокуратури для уточнення викладених раніше доводів [213]; оскарження дій прокурора, що виразилися у даванні вказівок у кримінальному провадженні, що не відповідають складу злочину та протоколам допитів [214].

Задля детальнішого дослідження рішень слідчого, прокурора, що підлягають судовому оскарженню на досудовому розслідуванні, слід окремо проаналізувати кожен їх вид як вони викладені у ч.1 ст.303 КПК.

Рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування (п.2 ч.1 ст.303 КПК)

Випадки оскарження цього виду рішень є достатньо поширеними, оскільки, як свідчать дані судової статистики, у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 49 скарг, з яких всього розглянуто 43 (87,76%), а задоволено 7 (14,29%) [153]; у 2013 році надійшло 415 скарг, з яких всього розглянуто 415 (100%), а задоволено 135 (32,53%) [154]; у 2014 році надійшло 190 скарг, з яких всього розглянуто 188 (98,95%), а задоволено 73 (38,42%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшла 71 скарга, з яких всього розглянуто 61 (85,92%), а задоволено 21 (29,58%) [156].

Розглядаючи скаргу на рішення цього виду, слідчий суддя повинен перевірити:

- чи фігурує у матеріалах кримінального провадження особа із процесуальним статусом підозрюваного (у випадку зупинення досудового розслідування за п.1, п.2 ч.1 ст.280 КПК);

- наявність у матеріалах кримінального провадження медичного висновку або висновку експерта про захворювання підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні (п.1 ч.1 ст.280 КПК);

- чи виконано усі необхідні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, які б дали змогу об'єктивно встановити обставини справи, чи виконано усі вказівки прокурора, якщо він їх надавав слідчому, чи належно слідчим розглянуті клопотання сторін провадження про проведення слідчих дій або долучення речей, документів до матеріалів провадження, якщо вони їх заявляли, чи усунуто можливі суперечності між показаннями вже допитаних осіб та іншими матеріалами провадження (якщо проведення вказаних процесуальних та слідчих дій не передбачає участі підозрюваного) (ч.2 ст.280 КПК);

- чи виконані усі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо досудове розслідування зупинене у зв'язку з переховуванням підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме (ч.2 ст.280 КПК);

- чи погоджена постанова про зупинення досудового розслідування з прокурором, якщо вона винесена слідчим (ч.4 ст.280 КПК);

- чи внесені відомості про зупинення досудового розслідування у Єдиний реєстр досудових розслідувань (ч.4 ст.280 КПК);

- чи скеровано копію постанови про зупинення досудового розслідування стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ч.4 ст.280 КПК);

- чи постанова, винесена прокурором, слідчим за погодженням з прокурором, про оголошення розшуку підозрюваного є мотивованою (ч.4 ст.280 КПК), а також – обґрунтованою фактичними обставинами кримінального провадження.

Слушно зазначає І.С. Кривонос, що перед оголошенням розшуку підозрюваного слідчий повинен також зібрати докази про те, що підозрюваний переховується від слідства або місце його перебування невідоме [215, с. 170]. У процесуальній літературі виділено ще дві додаткові передумови зупинення розслідування, а саме: «1) особі відомо про те, що стосовно неї відкрито кримінальне провадження; 2) особа навмисно переховується від органів слідства та суду зі спеціальною метою – ухилення від кримінальної відповідальності» [216, с. 111];

- чи наявне у матеріалах провадження підтвердження надання слідчим письмових доручень щодо розшуку підозрюваного та матеріали про результати розшуку підозрюваного.

Аналізуючи можливість зупинення досудового *розслідування у зв'язку з необхідністю виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва*, І.С. Кривонос вважає цю підставу цілком обґрунтованою, «оскільки на практиці дії, пов'язані з отриманням відповіді на міжнародне доручення, перейняттям кримінального провадження, екстрадицією, займають чимало часу» [217, с. 104].

У цьому випадку слідчий суддя повинен перевірити:

- чи складено слідчим, прокурором клопотання (запит) про міжнародну правову допомогу;

- дотримання форми клопотання (запиту), а саме: чи погоджено його прокурором, якщо воно складене слідчим; чи прокурором не повернуто його слідчому з письмовими вказівками (п.16, п.18 ч.2 ст.36 КПК);

- матеріали провадження, що свідчать про необхідність та є підставою для надіслання клопотання (запиту);

- чи вчинено центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дії, спрямовані на скерування клопотання (запиту) компетентному органу іноземної держави, чи не повернено його слідчому, прокурору.

У зв'язку з викладеним неможливо не погодитися із В.О. Попелюшком, що предмет оскарження «охоплює не лише рішення з усіх передбачених в законі підстав зупинення досудового розслідування, а й порядок його зупинення (ст.280 КПК), коли з позицій захисту сам порядок зупинення шкодить або може зашкодити правам, свободам та законним інтересам підозрюваного у майбутньому» [218, с. 13].

Доцільно зауважити, що процесуальний закон на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.08.2014 року, що набрав чинності 31.10.2014 року, змінено та доповнено главою 24-1 під назвою «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» [219]. Перелік підстав зупинення досудового розслідування доповнено новою підставою – *«слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування»* (п.2¹ ч.1 ст.280 КПК). У зв'язку з цим при перевірці законності зупинення досудового розслідування саме за цією підставою слідчому судді, як видається, варто звернути увагу на такі обставини:

- чи наявна у матеріалах кримінального провадження ухвала слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання прокурора або слідчого за погодженням з прокурором про здійснення спеціального досудового розслідування;

- чи за наявності ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування досудове розслідування не зупинено також стосовно тих підозрюваних, щодо яких відсутні підстави здійснення

спеціального досудового розслідування, передбачені ч.2 ст.297¹ КПК, або стосовно яких таке рішення слідчим суддею не приймалося.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: підозра особі, яка у постанові заступника начальника слідчого відділу зазначена як підозрюваний, не вручена; доводи про переховування з метою ухилення від кримінальної відповідальності не підтвердилися; твердження про відсутність даних про місце проживання особи, зазначеної як підозрюваний, є безпідставним, адже його адреса чітко зазначена у постанові про зупинення досудового розслідування [220]; слідчим всупереч п.3 ч.1 ст.206 КПК 1960 р. не вжито всіх необхідних та можливих дій для встановлення особи, що вчинила злочин; досудове розслідування зупинене вже наступного дня після порушення кримінальної справи; допитано лише дві особи; винесено постанову про визнання предметів речовими доказами та долучення їх до матеріалів справи, проте жодних доказів до матеріалів справи не долучено [221]; слідчим передчасно зроблено висновок, що підозрюваний переховується від органів слідства; підозрюваний не з'являвся до слідчого з поважних причин [222]; на час винесення слідчим постанови жодним чином не було підтверджено факт захворювання підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні [223]; слідчий, не усунувши суперечностей шляхом проведення очних ставок, не виконавши письмових вказівок прокурора, виніс постанову про зупинення досудового слідства на підставі п.3 ч.1 ст.206 КПК 1960 р. – через неможливість встановити осіб, які вчинили злочин [224; 225]; слідчий виніс постанову про зупинення досудового слідства на підставі п.3 ч.1 ст.206 КПК 1960 р. – через неможливість встановити осіб, які вчинили злочин, хоча задовго до цього такі особи вже були ідентифіковані під час пред'явлення для впізнання [226], а також не перевіривши причетності до вчинення злочину особи, на яку вказав потерпілий [227]; постанову про зупинення досудового розслідування винесена слідчим без погодження із прокурором [228].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: досудове слідство у кримінальній справі зупинене на підставі ст.206 КПК 1960 р., після чого воно не відновлювалося, а відповідно до п.6.3 Положення про Єдиний реєстр

досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 року №69, рішення у цьому провадженні може бути внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань після відновлення провадження або скасування постанови про закриття кримінального провадження, що можуть зробити слідчий або прокурор, але не слідчий суддя, оскільки за КПК 1960 р. діяв інший порядок, тому зазначена постанова про зупинення досудового слідства не є тотожною постанові про зупинення досудового розслідування за КПК, а відтак не може бути скасована слідчим суддею [229 – 231]; у матеріалах провадження наявний висновок комісійної судово-медичної експертизи, згідно якого підозрюваний захворів на тяжку хворобу, потребує постійного лікування та не може брати участь у проведенні слідчих дій; представник потерпілих з вказаним висновком була ознайомлена до винесення слідчим постанови про зупинення досудового розслідування [232].

Рішення слідчого про закриття кримінального провадження (п.3 ч.1 ст.303 КПК)

Згідно даних судової статистики оскарження рішень цієї категорії є найбільш розповсюдженим серед загальної кількості скарг. Так, на рішення слідчого про закриття кримінального провадження у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 282 скарги, з яких всього розглянуто 203 (71,99%), а задоволено 54 (19,15%) [153]; у 2013 році надійшло 13506 скарг, з яких всього розглянуто 13062 (96,71%), а задоволено 5319 (39,38%) [154]; у 2014 році надійшло 12444 скарги, з яких всього розглянуто 12383 (99,51%), а задоволено 5811 (46,7%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 6136 скарг, з яких всього розглянуто 5856 (95,44%), а задоволено 2887 (47,05%) [156].

У матеріалах судової практики висловлено позицію, що, оскільки закриття кримінального провадження є одним із способів його остаточного вирішення, постанова слідчого повинна бути вмотивованою, її зміст повинен відповідати фактичним обставинам, встановленим матеріалами справи, зокрема, в ній має бути викладена суть заяви особи та відповіді на всі поставлені нею питання, які виключають провадження у справі і обумовлюють її закриття, що є однією з

гарантій прав та законних інтересів учасників процесу [233]. Висловлені вимоги до постанови слідчого є актуальними також для інших постанов слідчого та прокурора. Узагальнено їх можна застосовувати до усіх кримінально-процесуальних рішень, які повинні бути законними та обґрунтованими.

Під час розгляду скарги на таке рішення слідчого слідчий суддя повинен перевірити:

- чи не вийшов слідчий за межі своїх повноважень, оскільки згідно абз.2 ч.4 ст.284 КПК слідчий може закрити кримінальне провадження лише за відсутності події кримінального правопорушення, за відсутності у діянні складу кримінального правопорушення, у зв'язку із набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, та у зв'язку з досягненням податкового компромісу відповідно до підрозділу 9² розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст.212 Кримінального кодексу України (далі – КК);

- чи повідомлялося будь-якій особі про підозру у конкретному кримінальному провадженні (абз.2 ч.4 ст.284 КПК);

- чи вказано у постанові стосовно якої особи та за відсутністю у її діях якого складу кримінального правопорушення закрито кримінальне провадження;

- чи надіслано слідчим копію постанови заявнику, потерпілому, прокурору (ч.6 ст.284 КПК);

- чи не скасовано постанову слідчого прокурором за власною ініціативою чи за скаргою заявника, потерпілого (ч.6 ст.284 КПК);

- чи вжито слідчим заходів для встановлення події кримінального правопорушення, тобто: чи встановив слідчий усіх осіб, які можуть мати будь-яку інформацію про подію кримінального правопорушення, чи проведені усі слідчі дії, чи призначені необхідні експертизи та чи одержано їхні висновки, чи вжито слідчим заходів для усунення суперечностей між показаннями свідків, потерпілих, а також між іншими доказами, у випадку неявки певних осіб для проведення слідчої дії, чи належним чином вони були повідомлені та чи вживалися заходи для їх приводу;

- чи повністю слідчий при провадженні досудового розслідування за заявою потерпілого дослідив усі факти, викладені у цій заяві, чи провів перевірку за зовсім іншими фактами;

- чи у повному обсязі виконано вказівки керівника органу досудового розслідування та прокурора;

- чи належно мотивував слідчий своє рішення, якщо ним не враховано одні докази та враховано інші;

- чи є вказівка у матеріалах провадження на подію кримінального правопорушення, якщо кримінальне правопорушення закрито на підставі її відсутності;

- чи наявне у матеріалах кримінального провадження за ст.212 КК підписане керівником контролюючого органу рішення про погодження застосування процедури податкового компромісу, що приймається згідно п.3.12. Методичних рекомендацій щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу [234].

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: непроведення жодних слідчих дій, окрім допиту потерпілого, винесення постанови про закриття провадження за ч.1 ст.382 КК, тоді як відомості до ЄРДР внесено за ч.1 ст.366 КК [235]; слідчим не проведено усіх необхідних слідчих (процесуальних) дій для досягнення повноти перевірки обставин, що викладені у заяві особи та її поясненнях, слідчим лише частково усунуто неповноту досудового розслідування, на яку посилався суд при скасуванні попередніх постанов про закриття кримінального провадження [233]; слідчим у постанові не зазначено мотиви, якими спростовуються обставини, викладені у заяві про вчинення злочину, не допитано заявника, доводи заяви не досліджені [236]; слідчий у протоколі допиту одного свідка вказав дані іншого свідка, у подальшому цю опіску не виправив, також заява про відкриття кримінального провадження згідно написів на ній складається із семи аркушів, проте в матеріалах провадження наявні лише шість аркушів [237]; постанова слідчого всупереч ст.110 КПК не містить мотивів її прийняття та їх

обґрунтування з огляду на заяву про кримінальне правопорушення, постанова ґрунтується на висновку судової автотехнічної експертизи, який не відповідає матеріалам справи, оскільки слідчий надав експерту неправильні вихідні дані стосовно швидкості руху транспортного засобу та його гальмівного шляху [238]; слідчим суддею не отримано доказів необґрунтованості скарги, відтак скарга є обґрунтованою, окрім цього, не було вручено пам'ятку про процесуальні права та обов'язки, не було реалізоване право потерпілого бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені процесуальним законом, тому заявник був позбавлений права подавати докази, заявляти клопотання, давати пояснення, знайомитися з матеріалами кримінального провадження, мати представника у кримінальному провадженні, що є порушенням також і ст.59 Конституції України; також заявника не було повідомлено про початок досудового розслідування; окрім цього, слідчий закрив провадження одночасно за двома окремими підставами, а саме: невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливостей їх отримання (п.3 ч.1 ст.284 КПК) та у зв'язку з встановленою відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення (п.2 ч.1 ст.284 КПК) [239].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: постанова слідчого є вмотивованою та обґрунтованою, проаналізувавши матеріали кримінального провадження, суд встановив, що слідчим виконані необхідні дії задля встановлення об'єктивної істини у справі, слідчий дав правильну оцінку встановленим обставинам справи [240]; постанова слідчого є законною, а доводи, викладені у скарзі, не підтверджуються матеріалами кримінального провадження [241]; не виявлено обставин, що б викликали сумнів у повноті, всебічності та неупередженості дослідження обставин кримінального провадження, винних осіб, а висновки та процесуальне рішення слідчого відповідають вимогам кримінального процесуального закону і ґрунтуються на матеріалах кримінального провадження [242; 243]; з врахуванням аналізу матеріалів провадження в діях працівників міліції ознаки злочину відсутні, відтак підстав для скасування постанови слідчого немає [244].

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи (п.4 ч.1 ст.303 КПК)

На цей вид рішень прокурора подається значно менше скарг, ніж на аналогічні рішення слідчого, проте випадки їх оскарження також є розповсюдженими. Дані судової статистики наводять такі кількісні показники: на рішення прокурора про закриття кримінального провадження у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшла 91 скарга, з яких всього розглянуто 54 (59,34%), а задоволено 14 (15,38%) [153]; у 2013 році надійшло 2313 скарг, з яких всього розглянуто 2256 (97,54%), а задоволено 749 (32,38%) [154]; у 2014 році надійшло 1289 скарг, з яких всього розглянуто 1299 (100,78% – з врахуванням залишку нерозглянутих скарг), а задоволено 513 (39,8%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшла 491 скарга, з яких всього розглянуто 470 (95,72%), а задоволено 209 (42,57%) [156].

Особливістю процедури оскарження зазначеної постанови у порівнянні із попередньою є те, що оскаржити її мають право також підозрюваний, його захисник та законний представник. Прокурор може закрити кримінальне провадження, як впливає з ч.4 ст.284 КПК, з усіх підстав, передбачених ч.1 ст.284 КПК, незалежно від факту повідомлення про підозру.

Слідчий суддя, окрім обставин, що мають значення при вирішенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, повинен також встановити:

- чи скасував прокурор відповідно до ч.3 ст.174 КПК арешт майна, якщо воно не підлягає спеціальній конфіскації, одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження.

Йдеться не про «чисту» бездіяльність прокурора, як у випадку з неповерненням тимчасово вилученого майна (п.1 ч.1 ст.303 КПК), адже при закритті провадження він виносить постанову, а, так би мовити, про часткову бездіяльність щодо майна, на яке накладено арешт, тому скаргу у цьому випадку слід подавати саме на підставі п.4 ч.1 ст.303 КПК. Йдеться про постанову, у якій прокурор повинен би був вирішити питання про скасування арешту майна, проте не зробив цього, а тому оскарженню підлягає саме ця постанова. При оскарженні на підставі

п.1 ч.1 ст.303 КПК слідчий суддя не може скасувати постанову прокурора, оскільки предметом оскарження є не вона, а – бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК. Слідчий суддя не може зобов'язати прокурора вирішити це питання у порядку іншому, ніж передбачений ч.3 ст.174 КПК, не може зобов'язати прокурора винести, наприклад, постанову про виправлення чи зміну попередньої постанови, як і не може зобов'язати його скасувати власну постанову, оскільки вирішення питань, пов'язаних із прийняттям постанови, лежить в межах дискреційних повноважень прокурора, втручатися у реалізацію яких слідчий суддя не має права;

- чи надіслано копію постанови прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (абз.2 ч.6 ст.284 КПК).

На думку В.В. Ринди, під час розгляду скарги суд з'ясовує, чи дотримано порядок закриття справи, а також суддя повинен проаналізувати докази, зібрані у справі. Як наголосив науковець, «цей аналіз доказів суддею здійснюється опосередковано, у межах представленої в матеріалах кримінальної справи доказової інформації» [245, с. 12].

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: постановою прокурора не містить висновків щодо причин закриття кримінального провадження, прийнята з порушенням вимог ст.ст. 110, 284 КПК; окрім цього, закриваючи провадження на підставі ч.1 ст.284 КПК, прокурор не вказав, у чиїх конкретно діяннях відсутній склад кримінального правопорушення [246]; прокурор у постанові не надав правової оцінки здобутим доказам; не перевірено показання потерпілого, хоча згідно плану досудового розслідування було заплановано провести відповідні допити та одночасні допити [247]; під час досудового розслідування не повною мірою перевірено обставини, викладені у заяві про вчинення кримінального правопорушення, а також у наступних скаргах заявника [248]; перевірка, проведена за заявою про вчинення кримінального правопорушення, є неповною, досліджено не усі матеріали, не надано правової оцінки зібраним доказам [249].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: зібрані під час досудового розслідування докази не свідчать про недбале ставлення командування військової частини до служби, не встановлено зникнення або пошкодження переданого командуванню на зберігання майна, а свідки не володіють інформацією про це майно [250]; в ході досудового розслідування не встановлено службової недбалості у діях державного реєстратора; постанова прокурора відповідає вимогам ст.110 та ст.284 КПК, є мотивованою та обґрунтованою [251]; доводи скаржника про неповноту та поверховість досудового розслідування через те, що під час проведення одночасного допиту не задано ряду важливих запитань, є безпідставними, оскільки ні у скаржника, ні у його представника додаткових запитань тоді не виникло [252]; прокурор дійшов висновку, що у діях судді немає складу злочину, передбаченого ч.1 ст.375 КК, а також про відсутність події кримінальних правопорушень, що відповідає вимогам закону та ґрунтується на матеріалах провадження; постанова відповідає вимогам ст.110, п.1, п.2 ч.1 ст.284, ч.3 ст.284 КПК [253].

Рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим (п.5 ч.1 ст.303 КПК)

Суб'єкти кримінального провадження нерідко користуються правом на оскарження рішень цієї категорії, свідченням чого є дані судової статистики. Так, на рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 23 скарги, з яких всього розглянуто 16 (69,57%), а задоволено 2 (8,7%) [153]; у 2013 році надійшло 1132 скарги, з яких всього розглянуто 1091 (96,38%), а задоволено 309 (27,3%) [154]; у 2014 році надійшло 860 скарг, з яких всього розглянуто 863 (100,35% – з врахуванням залишку нерозглянутих скарг), а задоволено 294 (34,19%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 543 скарги, з яких всього розглянуто 486 (89,5%), а задоволено 182 (33,52%) [156].

В.Г. Пожар зазначає, що визнання особи потерпілою доцільно оформляти «окремою постановою (ухвалою) про визнання особи потерпілою з одночасним

врученням їй пам'ятки про її права та обов'язки та їх повідомленням і роз'ясненням, про що має бути складений відповідний протокол» [254, с. 127].

При розгляді скарги слідчий суддя повинен встановити:

- чи подано відповідною особою заяву про вчинення кримінального правопорушення чи про залучення її потерпілим (ч.2, ч.3 ст.55 КПК);
- обґрунтованість та мотивованість постанови про відмову у визнанні потерпілим, чи містить постанова посилання на ч.5 ст.55 КПК, яка уповноважує слідчого або прокурора за відповідних умов відмовити у визнанні потерпілим;
- чи обставини, що стали підставою для відмови у визнанні потерпілим, є очевидними та достатніми, чи підтверджується матеріалами кримінального провадження факт завдання шкоди саме цій особі (ч.5 ст.55 КПК);
- чи постанова про відмову у визнанні потерпілим не винесена щодо особи, яка попередньо вже визнана потерпілим у цьому кримінальному провадженні;
- чи є особа, яка подала скаргу, близьким родичем чи членом сім'ї, коло яких визначається п.1 ч.1 ст.3 КПК, померлої особи чи особи, яка перебуває у стані, що унеможливорює подання нею заяви про визнання потерпілим (ч.6 ст.55 КПК);
- чи не подано заяву про залучення до провадження як потерпілого особою, яка перебувала у стані, що унеможливував подання нею заяви, але після цього набула здатності користуватися процесуальними правами (ч.6 ст.55 КПК).

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: слідчим у постанові не зазначено обставин, які виключають можливість визнати потерпілою заявницю при об'єднанні двох кримінальних проваджень в одне, хоча вона вже була до цього допитана як потерпіла [255]; слідчий всупереч ст.9 КПК всебічно, повно і неупереджено не дослідив обставин кримінального провадження, не перевірів факти, викладені у заяві про визнання потерпілим, хоча заявник додатково ще надав пояснення щодо написаних заяв про вчинення кримінального правопорушення та визнання потерпілим [256].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: у заяві про визнання потерпілим не вказано, яка саме шкода була завдана кримінальним правопорушенням, для давання пояснень щодо цього факту особа до слідчого не

з'явилася, відтак є достатні підстави вважати, що заяву подано особою, якій не заподіяно шкоди, зазначеної у ч.1 ст.55 КПК; інші підстави для визнання особи потерпілою відсутні, а тому імперативні вимоги ч.1 ст.55 КПК не порушені [257].

Рішення слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п.6 ч.1 ст.303 КПК)

Скарги на ці рішення подаються суб'єктами кримінального провадження порівняно рідко. Згідно даних судової статистики на рішення слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 10 скарг, з яких всього розглянуто 7 (70%), а задоволено 1 (10%) [153]; у 2013 році надійшло 787 скарг, з яких всього розглянуто 771 (97,97%), а задоволено 171 (21,73%) [154]; у 2014 році надійшло 150 скарг, з яких всього розглянуто 166 (110,67% – з врахуванням залишку нерозглянутих скарг), а задоволено 41 (27,33%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 43 скарги, з яких всього розглянуто 42 (97,67%), а задоволено 11 (25,58%) [156].

Порядок застосування заходів безпеки врегульований вже згаданим Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а також Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року в частині використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності та захисту працівників оперативних підрозділів та їх близьких родичів [258].

Потрібно визначити обсяг рішень, що підлягають оскарженню за вказаною підставою. Згідно ч.3 Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09 листопада 2012 року оскарженню за п.6 ч.1 ст.303 КПК підлягають лише дії, що полягають у застосуванні заходів безпеки [259]. Проаналізувавши приписи Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», можна виділити наступні рішення слідчого або прокурора, що також підлягають оскарженню: *1) про вжиття додаткових заходів безпеки, прийняті ними як за власною ініціативою, так і за клопотаннями особи, до якої такі заходи здійснюються, або органу, що*

здійснює заходи безпеки; 2) про відмову у вжитті додаткових заходів безпеки, прийняті за клопотаннями особи, до якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки; 3) про повне або часткове скасування заходів безпеки, прийняті ними як за власною ініціативою, так і за клопотаннями особи, щодо якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки; 4) про відмову у повному або частковому скасуванні заходів безпеки, прийняті за клопотаннями особи, до якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки; 5) рішення прокурора про застосування заходів безпеки щодо особи, яка відмовилася від захисту; 6) прийняті за результатами розгляду скарг на порушення договору про умови застосування заходів безпеки з боку органу, що їх здійснює.

Слідчий суддя повинен встановити:

- чи встановлено з матеріалів кримінального провадження застосування до відповідної особи заходів безпеки;
- чи надіслано відповідній особі копію процесуального рішення;
- чи має право скаржник клопотати про забезпечення до нього безпеки та чи звертався він із таким клопотанням до відповідного органу;
- чи є підстави і приводи для застосування заходів безпеки чи для їх скасування, а також чи продовжують вони існувати.

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: скаржником не надано суду доказів, що б спростовували висновки слідчого про відсутність підстав застосування заходів безпеки; підстави для застосування заходів безпеки слідчим суддею відсутні [260]; слідчий обґрунтовано відмовив у застосуванні заходів безпеки, оскільки у клопотанні потерпілої відсутні дані про наявність реальної загрози її майну; майно потерпілої і так внесено в реєстр обтяжень рухомого та нерухомого майна на підставі постанов виконавчої служби, що потерпіла просить зробити повторно; слідчим не порушено порядок розгляду та прийняття рішення за заявою потерпілої про застосування заходів безпеки [261]; не наведено об'єктивних даних щодо загрози здоров'ю потерпілих, водночас слідчий не зобов'язаний проводити слідчі дії для встановлення обставин клопотання про застосування безпеки; застосування заходів безпеки не може відбуватися за рахунок

порушення прав інших осіб; прийняття слідчим постанови з порушенням встановленого ст.220 КПК строку не є підставою для її скасування [262].

Рішення слідчого, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п.7 ч.1 ст.303 КПК)

Ці рішення становлять одну з категорій рішень, дій, бездіяльності, які найчастіше оскаржуються учасниками кримінального провадження. Дані судової статистики свідчать, що на рішення названого виду у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 58 скарг, з яких всього розглянуто 44 (75,86%), а задоволено 9 (15,52%) [153]; у 2013 році надійшло 1573 скарги, з яких всього розглянуто 1554 (98,79%), а задоволено 405 (25,75%) [154]; у 2014 році надійшло 1349 скарг, з яких всього розглянуто 1320 (97,85%), а задоволено 381 (28,24%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 882 скарги, з яких всього розглянуто 878 (99,55%), а задоволено 271 (30,73%) [156].

Порядок розгляду клопотань під час досудового розслідування регламентований ст.220 КПК. Одразу слід звернути увагу на термінологічні відмінності, оскільки ст.220 КПК врегульовує розгляд клопотання про виконання будь-якої процесуальної дії, а п.7 ч.1 ст.303 КПК вказує на клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Необхідно з'ясувати співвідношення понять «процесуальна дія» та «слідча дія», оскільки Кодекс їх неодноразово вживає і в інших статтях. Зазначається, що слідчі дії є частиною процесуальних дій і спрямовані збирання та перевірку доказів [263, с. 352; 264, с. 16]. Таким чином, рішення про відмову у задоволенні клопотання про проведення інших процесуальних дій, окрім як слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), на підставі п.7 ч.1 ст.303 КПК оскарженню не підлягає. Хоча зазначену норму слід трактувати також у контексті абз.2 ч.3 ст.93 КПК, у якій йдеться, що клопотання сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про проведення слідчих (розшукових) дій розглядається в порядку, передбаченому ст.220 КПК, у якій згадується про будь-які процесуальні дії.

Може бути оскаржена так само і постанова про часткову відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, винесена на підставі ч.2 ст.220 КПК, хоча п.7 ч.1 ст.303 КПК і передбачає оскарження рішення саме про відмову. По суті оскаржується не сама постанова, а позиція слідчого, прокурора, що викладена у ній, тому якщо відмовлено хоча б за одним пунктом клопотання, таке рішення у цій частині все одно є рішенням про відмову, відтак підлягає самостійному оскарженню.

Науковці оцінюють можливість оскарження відмови у задоволенні клопотання як гарантію захисту процесуального інтересу [265, с. 88, 89; 266, с. 11], хоча цей механізм і критикується, оскільки здатен затягнути розслідування, тоді як ці рішення, дії «можуть підпасти під судовий контроль в стадії судового розгляду» [267, с. 24]. Видається, що цей механізм є вкрай корисним для кримінального провадження, адже забезпечує своєчасність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що є важливим фактором запобігання втраті доказів та збереження їх до стадії судового розгляду.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: слідчим порушено вимоги ч.2 ст.9 КПК в частині всебічності, повноти і неупередженості дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, надання їм належної правової оцінки, прийняття законних та неупереджених процесуальних рішень [268]; ні слідчим, ні прокурором згідно ч.5 ст.171 КПК не пізніше наступного дня після вилучення документів не подано клопотання про їх арешт, відтак слідчий неправомірно відмовив у задоволенні клопотання власника про повернення йому вилучених документів [269]; у протоколі допиту свідка відсутні дані про особу, яка проводила допит, що є порушенням вимог ч.3 ст.104 КПК, а тому клопотання про проведення повторного допиту свідка є обґрунтованим [270]; досудове слідство проведене не у повному обсязі, тобто окремо не проведені одночасні допити потерпілої з відповідними свідками [271].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: вирішення питання про достатність доказів для повідомлення особі про підозру є виключною

компетенцією слідчого та прокурора; оскарження відмови прокурора у врученні повідомлення про підозру та допиті як підозрюваного, обранні запобіжного заходу, складанні обвинувального акта ч.1 ст.303 КПК не передбачено [272]; в межах кримінального провадження вже проведено інженерно-технічну експертизу, що дала повні відповіді на поставлені слідчим питання, тому суд не вправі зобов'язати слідчого призначити повторну експертизу [273]; слідча дія, про проведення якої клопотав скаржник, не стосується предмету досудового розслідування, відтак не буде мати ніякого доказового значення [274]; проведення слідчого експерименту є необхідним, проте, як випливає з листа начальника Кіровського МВ ГУ МВС України в Луганській області, через нестабільну оперативну обстановку в Луганській області та м. Луганську вивезення спецконтингенту із СІЗО м. Луганська у червні 2014 року здійснюватися не буде [275]; клопотання про залучення адвоката в якості представника неповнолітнього є безпідставним, оскільки ніхто із законних представників неповнолітнього до прокуратури не звертався, а договір про надання правової допомоги підписаний в інтересах неповнолітнього іншою особою, яка не подала документів на підтвердження родинних відносин з неповнолітнім, відтак договір не може вважатися підписаним уповноваженою особою [276].

Рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України (п.8 ч.1 ст.303 КПК)

Скарги зазначеної категорії подаються суб'єктами провадження найрідше, оскільки згідно даних судової статистики на ці рішення у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) надійшло 10 скарг, з яких всього розглянуто 6 (60%), а задоволено 1 (10%) [153]; у 2013 році надійшло 90 скарг, з яких всього розглянуто 94 (104,44% – з врахуванням залишку нерозглянутих скарг), а задоволено 19 (21,11%) [154]; у 2014 році надійшла 21 скарга, з яких всього розглянуто 20 (95,24%), а задоволено 4 (19,05%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 8 скарг, з яких всього розглянуто 9 (112,5% – з врахуванням залишку нерозглянутих скарг), а задоволено 1 (12,5%) [156].

Процесуальний закон у ч.1 ст.503 КПК регламентує підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, а саме: 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності, 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку. Згідно п.3 ч.2 ст.242 КПК задля визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи. Аналогічний обов'язок, пов'язаний також із наявністю обставин, що можуть свідчити про обмежену осудність особи, впливає з ч.1 ст.509 КПК.

Згідно абз.2 п.3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 року №7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» примусові заходи медичного характеру мають застосовуватися лише за наявності у справі обґрунтованого висновку експертів-психіатрів про те, що особа страждає на психічну хворобу чи має інший психічний розлад, які зумовлюють її неосудність або обмежену осудність і викликають потребу в застосуванні щодо неї таких заходів [277].

Вносячи постанову про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК, слідчий, прокурор не можуть самостійно встановлювати факт наявності у особи психічної хвороби, а повинні спиратися на обґрунтований висновок експертів-психіатрів, у якому цей факт достовірно встановлено. Слідчий суддя під час розгляду скарги повинен перевірити, чи до матеріалів кримінального провадження долучено такий висновок.

Зазначається, що призначення психіатричної експертизи повинно: по-перше, бути обумовленим важливістю обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; по-друге, зумовлюватися фактичними обставинами, що можуть вказувати на наявність у особи психічних розладів; по-третє, обґрунтовуватися наявністю інформації про перенесення захворювань, перебування

на обліку у психіатра тощо [278, с. 27 – 28]. Наведені правила заслуговують на підтримку, оскільки спрямовані на недопущення випадків необґрунтованого призначення психіатричних експертиз, проте видається, що слідчий суддя не повинен перевіряти дотримання цих критеріїв з двох причин: 1) перевірка дотримання порядку призначення психіатричної експертизи не охоплюється предметом оскарження, закріпленим у ч.1 ст.303 КПК; 2) перевіряючи дотримання процедури призначення слідчим, прокурором амбулаторної психіатричної експертизи або слідчим суддею – стаціонарної (ст.509 КПК), слідчий суддя втручатиметься у їхню процесуальну діяльність, що є недопустимим.

Продовжуючи дослідження рішень, що підлягають оскарженню, варто також зауважити, що ч.1 ст.303 КПК на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження» від 16 січня 2014 року було доповнено пунктом 9, що передбачав можливість оскарження **рішення слідчого, прокурора про здійснення заочного кримінального провадження** [279]. Закон набрав чинності 22 січня 2014 року, проте на підставі Закону України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 28 січня 2014 року, який набрав чинності 02 лютого 2014 року, він чинність втратив [280]. Практику застосування п.9 ч.1 ст.303 КПК знайти не вдалося. Доцільно зауважити, що норми глави 41¹ КПК, що регламентували інститут заочного кримінального провадження, якою процесуальний закон було доповнено на підставі вищенаведеного Закону, схожий до інституту спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень (глава 24¹ КПК). Водночас КПК не передбачає можливості оскарження у порядку глави 26 КПК рішення слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування, оскільки воно викладається у формі клопотання прокурора або слідчого за погодженням з прокурором та потребує надання дозволу слідчим суддею, що є попереднім (перспективним) судовим контролем та спрямоване на недопущення процесуальних порушень у майбутньому, на відміну від розгляду скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого або прокурора, що є наступним (ретроспективним) судовим контролем, спрямованим фактично на усунення порушень, які вже відбулися.

У процесуальній літературі пропонується до сфери судового контролю віднести також: застосування незаконних методів проведення слідчих дій [80, с. 83]; рішення про об'єднання і виділення справ, а також порушення правил підслідності [80, с. 84]; питання допуску захисника та надання побачень з обвинуваченим (підозрюваним), який тримається під вартою [81, с. 260]; рішення про продовження строку попереднього розслідування [174, с. 53].

В.Т. Маляренком запропоновано передбачити у КПК окремим розділом «порядок розгляду справ про реабілітацію жертв політичних репресій і скарг на рішення у цих справах», у тому числі і на висновки прокурора у цих справах [79, с. 168 – 169]. Однак згідно ч.4 ст.7 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» при наявності підстав для визнання особи такою, що не підлягає реабілітації, прокурор надсилає справу з висновком до відповідного суду, коло яких передбачене ч.4 ст.7 цього закону, а згідно його ч.5 ст.7 саме суд приймає рішення по суті справи про визнання особи такою, що підлягає реабілітації, чи такою, що не підлягає реабілітації [281]. Як видається, висновок прокурора носить попередній характер, не є обов'язковим для суду та повинен бути предметом судового розгляду, відтак його оскарження є неможливим, як і оскарження повідомлення про підозру або обвинувального акта, про що йшлося на початку цього підрозділу.

О.І. Пашинін також допускає можливість покладення на слідчого суддю функції «контролю за дотриманням органами дізнання і досудового слідства правила щодо «розумності строків» [282, с. 16]. Судового порядку оскарження недотримання розумних строків під час досудового розслідування процесуальним законом не передбачено, хоча ч.2 ст.303 КПК надає можливість оскаржити невизначене коло рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час підготовчого провадження у суді. Ця норма, безспірно, є позитивною, оскільки несе у собі ще один самостійний механізм судового захисту, проте скарга розглядається вже після закінчення досудового розслідування, відтак втрачається оперативність судового захисту. Цікаво, що на недосконалості цього правового механізму, щоправда, у контексті КПК 1960 р., наголосив Європейський Суд у рішенні у справі

«Меріт проти України» від 30 березня 2004 року, у п.62 якого йдеться, що подання скарг прокурору вищого рівня «не можуть розглядатися як «ефективні» та «доступні», оскільки статус прокурора за національним законодавством та його участь в кримінальному провадженні проти заявника не надають достатньої гарантії для незалежного та безстороннього розгляду скарги заявника» [283]. У процесуальній літературі підкреслено, що суд, хоча «з урахуванням процесуально встановленого порядку діяльності досить обмежений у своїх можливостях, водночас його (йдеться про судовий контроль. – Д.К.) визнають найбільш дієвим, надійним та ефективним» [284, с. 200]. Аналіз поглядів щодо необхідності розширення сфери оскарження до слідчого судді буде проведено нижче, після аналізу дій та бездіяльності, що підлягають оскарженню.

2.2. Дії та бездіяльність, що можуть бути предметом оскарження

Поряд із рішеннями процесуальний закон визнає предметом оскарження також і певні дії та бездіяльність слідчого або прокурора, хоча і не наводить їх понять. Поняття «рішення слідчого або прокурора», як зазначено у попередньому підрозділі, так само не закріплене у КПК, проте його значно легше визначити через процесуальні норми, що врегульовують вимоги до рішень та порядок їх прийняття. У цілях дослідження необхідно виробити теоретичне розуміння дій та бездіяльності як предметів судового контролю у кримінальному судочинстві, оскільки, як видається, не кожна поведінка слідчого або прокурора, ззовні навіть і схожа на дію чи бездіяльність, може бути оскаржена у судовому порядку під час досудового розслідування.

Свого часу Конституційний Суд України, надаючи офіційне тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 КПК 1960 р., який до об'єктів оскарження не відносив бездіяльність слідчого, прокурора, прирівняв у пп.4.2 п.4 мотивувальної частини рішення від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 бездіяльність до «невиконання повноважень, встановлених законодавством» [285].

Варто зауважити, що терміни «дія» та «бездіяльність» не є рідкісними для чинного законодавства України, оскільки згадуються, наприклад, у ст.55, ст.56 Конституції України (йдеться про право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб та право на відшкодування завданої ними шкоди); у ст.ст. 4, 11, 15 та інших статтях КК (йдеться про дію, бездіяльність як складові поняття «злочин»; про злочинні дії, бездіяльність) [286]; у розділі 7 ЦПК [168]; у ст.ст. 6, 12, 40, 82, 86 Закону України «Про виконавче провадження» (йдеться про рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення) [287]; у ст.13 Закону України «Про державну виконавчу службу» (йдеться про дії, бездіяльність державного виконавця) [288]; у ст.ст. 2, 6, 17 – 19, 21, 24, 71 та інших статтях КАС (йдеться про рішення, дії, бездіяльність суб'єкта владних повноважень) [178], а також у інших нормативно-правових актах, які, однак, як і КПК, не подають визначень цих термінів. Поряд із цим чинне законодавство визначає дію як здійснення посадовою особою своїх обов'язків у межах наданих законодавством повноважень чи всупереч їм, а бездіяльність – як певну форму поведінки особи, яка полягає у невиконанні нею дій, які вона повинна була і могла вчинити відповідно до покладених на неї посадових обов'язків згідно із законодавством України [289].

У довідковій літературі *дія юридична* визначається як форма активного волевиявлення суб'єкта права, результатом якої є зміни в навколишньому середовищі та оточенні суб'єкта дії [290, с. 217], а *бездіяльність* – як безпідставне повне або часткове ухилення від здійснення передбачених конституцією та іншими законами функцій і повноважень влади; несвоєчасне, несумлінне, некваліфіковане чи інше неналежне їх виконання органами законодавчої, виконавчої або судової влади, органами місцевого самоврядування. При цьому зазначається, що бездіяльність різних гілок влади виражається по-різному [291, с. 206]. Наведені визначення стосуються діяльності усіх органів державної влади, а тому в силу своєї універсальності не повністю розкривають риси дії та бездіяльності у сфері кримінального судочинства.

З врахуванням специфіки кримінальної процесуальної діяльності варто визначити ознаки дії та бездіяльності, що підлягають оскарженню до слідчого судді. Певні **спільні ознаки** передбачає як кожна окрема **дія**, так і **бездіяльність**, а саме:

– Вчинена слідчим або прокурором.

Главою 26 КПК регламентовано судовий порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності лише слідчого або прокурора. Оскаржити рішення, дії чи бездіяльність інших суб'єктів владних повноважень можна, наприклад, до прокурора. Оскарженню підлягають також дії та бездіяльність керівника органу досудового розслідування під час здійснення ним повноважень слідчого, про що у контексті його рішень йшлося у підрозділі 2.1. Подання ж скарги на дії, бездіяльність керівника органу досудового розслідування, пов'язані із здійсненням ним винятково контрольних функцій, а не досудового розслідування, на практиці тягне за собою відмову слідчим суддею у відкритті провадження за скаргою [292];

– Завдання шкоди правам, свободам або інтересам особи у кримінальному провадженні (їх порушення).

Дія та бездіяльність повинні чітко завдавати шкоди інтересам конкретного учасника провадження (порушувати їх), інакше вони перебувають поза сферою судового контролю, який згідно п.18 ч.1 ст.3 КПК здійснюється за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. У цьому випадку порушенню прав, свобод або інтересів учасника провадження обов'язково повинна передувати та відповідати певна процесуальна поведінка суб'єкта владних повноважень;

– Підлягає оскарженню у порядку, передбаченому процесуальним законом.

Теоретично не кожна дія чи бездіяльність, яка навіть має наведені вище ознаки, підлягає оскарженню до слідчого судді, оскільки на неї може бути не вказано у ч.1 ст.303 КПК. Хоча варто зауважити, що перелік випадків оскарження бездіяльності сформульований невичерпно, оскільки п.1 ч.1 ст.303 КПК серед іншого передбачає також можливість оскарження бездіяльності слідчого, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк.

Кожна дія характеризується також певними **індивідуальними ознаками**, що відрізняють її від бездіяльності:

– Активна форма поведінки.

У літературі прийнято поняття «діяння» поділяти на поняття «дія» та «бездіяльність», коли дія є формою «активного волевиявлення суб'єкта права», а бездіяльність – утриманням «суб'єкта від здійснення певних дій як пасивна форма його зовнішнього волевиявлення, невтручання в процес соціальної взаємодії інших суб'єктів» [290, с. 217];

– Активна поведінка повинна мати вираження у порушенні закону.

Слідчий суддя не має права зобов'язати слідчого, прокурора припинити дію, вчинену ними відповідно до законодавства при виборі альтернативної моделі поведінки, інакше це буде втручанням в процесуальну самостійність слідчого, прокурора та порушенням принципу змагальності. Припиненню підлягає дія, що вчинена із порушенням закону, наприклад: 1) коли слідчий або прокурор, хоча і наділені відповідним повноваженням, проте відсутні передбачені законом підстави її вчинення; 2) коли слідчий або прокурор не наділені відповідним повноваженням для її вчинення; 3) коли слідчий або прокурор лише частково виконали припис закону; 4) після спливу строку вчинення дії.

Враховуючи наведені ознаки, **дія слідчого або прокурора** – це активна форма поведінки слідчого або прокурора, що виразилася у порушенні ним закону, завдала шкоди правам, свободам або інтересам особи у кримінальному провадженні (порушила їх) і підлягає оскарженню у порядку, передбаченому процесуальним законом.

Бездіяльність так само володіє **індивідуальними ознаками**:

– Пасивна форма поведінки.

Якщо «дію» можна розуміти як активну поведінку, спрямовану на досягнення конкретної мети, тоді «бездіяльність» не передбачає активної поведінки, бо відбувається, так би мовити, «без дії»;

– Пасивна поведінка повинна мати вираження: у невиконанні обов'язку

Одна лише пасивна поведінка ще не є бездіяльністю, оскільки бездіяльність повинна спричиняти певний наслідок. Про бездіяльність (у розумінні предмета судового контролю) йдеться, коли певна модель поведінки є для суб'єкта владних повноважень обов'язком, проте він цю модель не реалізував. Коли суб'єкт владних повноважень має право утриматися від певної поведінки або ж коли йдеться про повноваження, момент реалізації яких не може бути визначений конкретним часом (наприклад, повідомлення про підозру), тоді у його поведінці відсутня бездіяльність. Слід зауважити, що наслідком бездіяльності може бути як повне невиконання обов'язку, так і часткове.

Варто зазначити, що норми КПК визнання поведінки слідчого або прокурора бездіяльністю не ставлять у залежність від причин такої поведінки. Це означає, що навіть вагомі причини вчинення бездіяльності слідчим або прокурором не є підставою для звільнення їх від виконання обов'язку. Хоча Д.М. Валігура дотримується протилежної думки, що обов'язковою ознакою бездіяльності є «відсутність об'єктивних причин невиконання процесуальних дій», яка може бути встановлена «за результатами відповідної перевірки уповноважених на те осіб, що може бути ініційована, у тому числі у зв'язку з поданням скарги» [200, с. 141];

– після спливу встановленого строку виконання обов'язку.

Поведінку слідчого або прокурора можна вважати бездіяльністю лише коли сплив конкретно встановлений строк для вчинення дії або прийняття рішення. Невчинення ним дії чи неприйняття ним рішення в межах, але до спливу цього строку, не є бездіяльністю, а, навпаки, є проявом його дискреції. Втручання будь-якого суб'єкта контролю у законне здійснення своїх повноважень слідчим або прокурором є недопустимим. Наприклад, якщо прокурор або слідчий згідно ч.1 ст.220 КПК зобов'язаний розглянути клопотання сторони захисту в строк не більше трьох днів, тоді невирішення ним клопотання протягом перших двох днів зазначеного строку є винятково проявом самостійності у здійсненні повноважень, але аж ніяк не процесуальним порушенням.

Якщо ж слідчий або прокурор не виконали обов'язку в межах встановленого строку, проте повністю виконали цей обов'язок до моменту розгляду скарги, їхня

поведінка не може оцінюватися слідчим суддею як бездіяльність, бо у цьому випадку відсутній предмет оскарження, відтак слідчий суддя не вправі зобов'язати їх цю бездіяльність припинити.

На підставі наведених ознак **бездіяльність слідчого або прокурора** можна визначити як *пасивну форму поведінки слідчого або прокурора, що виразилася у невиконанні ним свого обов'язку, існує після спливу встановленого строку його виконання, завдала шкоди правам, свободам або інтересам особи у кримінальному провадженні (порушила їх) і підлягає оскарженню у порядку, передбаченому процесуальним законом.*

Доцільно зупинитися також на термінологічній розбіжності між процесуальним законом та вже згаданим вище рішенням Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011. Згідно ч.1 ст.304 КПК рішення слідчим, прокурором приймається, а дія, бездіяльність ними вчиняються, тоді як у пп.4.1 п.4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України йдеться про вчинення дії та допущення бездіяльності. Слово «*вчинити (учинити)*» має декілька значень, серед яких – 1. Діяти, здійснювати, робити [60, с. 174]; а слово «*допускати, допустити*» означає 1. Дозволяти, давати можливість кому-н. увійти кудись, підійти до когось, чого-н.; дозволяти робити що-н., займатися чимось, брати участь у чомусь. 2. Терпіти, дозволяти що-н., миритися з чимось. 3. Вважати за можливе [60, с. 261]. Видається, що слово «*вчиняти*» неодмінно означає активну поведінку суб'єкта, якого воно стосується, тоді як слово «*допустити*» може вживатися у контексті активності, а може припускати і пасивну поведінку, відтак точніше характеризує саме бездіяльність. Тому правильніше ці слова розмежовувати та вживати наступні словосполучення: «*вчинити дію*» та «*допустити бездіяльність*», хоча, слід визнати, що це на здійснення судового контролю не впливає.

Дослідивши поняття дії та бездіяльності у теоретичному аспекті, виокремивши їх розмежувальні ознаки, необхідно перейти до аналізу практики реалізації процесуальних норм, що врегульовують оскарження дій, бездіяльності слідчого або прокурора. А згідно даних судової статистики ця практика стає дедалі поширенішою. Так, на бездіяльність слідчого, прокурора у 2012 році (за час дії КПК

2012 р.) надійшла 541 скарга, з яких всього розглянуто 467 (86,32%), а задоволено 62 (11,46%) [153]; у 2013 році надійшло 14664 скарги, з яких всього розглянуто 14232 (97,05%), а задоволено 3528 (24,06%) [154]; у 2014 році надійшло 24635 скарг, з яких всього розглянуто 24030 (97,54%), а задоволено 8143 (33,05%) [155]; протягом I півріччя 2015 року надійшло 18032 скарги, з яких всього розглянуто 16748 (92,88%), а задоволено 6116 (33,92%) [156].

Спочатку досліджуватиметься єдиний випадок оскарження дій, передбачений у п.6 ч.1 ст.303 КПК⁵, а також бездіяльності, передбаченої цією ж нормою, а після цього – окремо кожен вид бездіяльності у послідовності їх викладу у ст.303 КПК.

Дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п.6 ч.1 ст.303 КПК)

Бездіяльність, наприклад, може полягати у неприйнятті рішень, коло яких наведене у підрозділі 2.1. роботи, хоча наявні фактичні та правові підстави для їх прийняття.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: слідчий не провів перевірки та не дав відповіді на клопотання потерпілого про вжиття заходів безпеки щодо нього та його сім'ї [293].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: доводи скаржниці щодо бездіяльності начальника слідчого відділення є безпідставними, оскільки рішення по її заяві про забезпечення заходів безпеки було прийняте уповноваженою особою у встановлені законом строки та негайно надіслано поштою на адресу заявниці [294]; зі скарги не вбачається, що прокурором допущено бездіяльність чи прийнято будь-яке процесуальне рішення, що пов'язане із застосуванням заходів безпеки та підлягало б оскарженню [295].

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після

⁵ З аналізу ч.1 та ч.3 ст.572 КПК випливає, що оскарженню підлягають також рішення, дії або бездіяльність органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, вчинені у зв'язку з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, якими завдано шкоди правам, свободам чи інтересам відповідних осіб. Як видається, під час досудового розслідування таке оскарження здійснюється згідно правил глави 26 КПК. Вивчення наведених випадків оскарження вимагає окремого аналізу норм КПК, що врегульовують надання міжнародної правової допомоги на території України, а тому у межах цього дослідження проводитися не буде.

отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Процесуальний закон лише в загальному регламентує процедуру внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). У ч.4 ст.214 КПК передбачено, що відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається. Поряд із цим процесуальний закон закріпив у ч.5 ст.214 перелік відомостей, що вносяться до ЄРДР, які повинні впливати зі змісту заяви. На розвиток положень ст.214 КПК наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 року (із подальшими змінами) затверджене Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, згідно п.1.2. розділу II якого відомості про кримінальне правопорушення, викладені у заяві, повідомленні чи виявлені з іншого джерела, повинні відповідати вимогам п.4 ч.5 ст.214 КПК, зокрема мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [296]. Слід підтримати О.В. Баганця, який через призму ст.214 КПК вважає незаконним встановлення на практиці умов для реєстрації заяви у ЄРДРі, включаючи і таку, як «наявність відомостей про ознаки злочину або наявність фактичних даних, які б свідчили про вчинення кримінальних правопорушень» або ж посилання у заяві «на те, ким саме вчинено злочин (кримінальне правопорушення)» [297, с. 14].

Слід також зауважити, що не кожна заява чи повідомлення, подані до органу поліції, є заявою про кримінальне правопорушення та автоматично підлягає реєстрації у ЄРДРі. Як зазначено у абз.2 п.5 розд.ІІІ Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої заяви і повідомлення, що надійшли до чергової частини органу поліції, поділяються на такі види: 1) що містять відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення; 2) що підлягають розгляду згідно із Законом України «Про звернення громадян»; 3) що підлягають розгляду згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення [298]. Неприпустимо заяви про вчинення кримінального правопорушення розглядати у порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян», оскільки

останній є менш сприятливим для заявника, ніж порядок, встановлений КПК [299; 300].

Дослідники практики застосування КПК звернули увагу на випадки nereєстрації заяв про злочини, коли «заявників повідомляють про відсутність підстав для початку провадження після спливу 10-денного строку, встановленого законом для оскарження бездіяльності слідчого (прокурора)» [301]. Видається, що заявнику про таку бездіяльність стане відомо лише з моменту одержання ним відповідного повідомлення, що згідно п.1 ч.2 ст.60 КПК є його правом, відтак строк не повинен вважатися пропущеним. У цій ситуації потрібно дотримуватися духу закону та вважати орієнтиром порядок обрахування строку оскарження рішень слідчого, прокурора, що оформлюються постановою (ч.1 ст.304 КПК), а відтак брати за основу момент, коли особі стало відомо про бездіяльність.

Розглядаючи скаргу, слідчий суддя повинен перевірити:

- чи фактично отримав слідчий, прокурор заяву чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Оскарженню підлягає бездіяльність слідчого, прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, лише за умови попереднього отримання ними такої заяви чи повідомлення, інакше відсутні підстави оцінювати їхню поведінку як бездіяльність. Видається, що саме особа, яка подала скаргу, зобов'язана доказати цю обставину;

- чи містить заява всі необхідні відомості, які згідно ч.5 ст.214 КПК повинні бути внесені у ЄРДР;

- чи не пов'язане невнесення відомостей до ЄРДР з тим, що відомості про те ж саме кримінальне правопорушення за аналогічною заявою того ж заявника вже раніше були внесені до реєстру.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: внесення відомостей у ЄРДР за ч.1 ст.125 КК не може бути підставою невнесення відомостей про кримінальне правопорушення за ст.15 – ст.115 КК за фактами, викладеними у заяві цієї ж особи [302]; слідчий всупереч обов'язку внести відомості з повідомлення про факт насильницької смерті до ЄРДР цього не зробив [303]; відомості, що містяться у заяві, не внесені до ЄРДР, хоча підлягають внесенню, крім цього, прокуратурою

не надано будь-яких матеріалів, що б заперечували подану скаргу [304]; заява про кримінальне правопорушення містить відомості, передбачені ч.5 ст.214 КПК, які необхідні для її внесення у ЄРДР [305]; ні КПК, ні Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС України від 19 листопада 2012 року №1050 не передбачає підстав, які б давали право слідчому не вносити заяву про злочин до ЄРДРу [306]; зі змісту заяви про кримінальне правопорушення випливає, що вона містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, відтак відомості про кримінальне правопорушення підлягають внесенню у ЄРДР [307].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: у скарзі не викладені обставини вчинення злочинів, відсутні дані щодо того, у чому конкретно полягають злочинні дії колишньої судді та працівників міліції [308]; ст.303 КПК не передбачає оскарження бездіяльності керівника органу внутрішніх справ, який не користується повноваженнями слідчого або прокурора; заява про кримінальне правопорушення направлена не за місцем його вчинення [309].

А.Б. Касумова запропонувала доповнити ч.1 ст.303 КПК «положенням, яке б дозволяло оскаржувати внесення безпідставних даних слідчим чи прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [310, с. 11 – 12]. Така пропозиція не позбавлена раціональності, проте ці відомості мають попередній характер та коригуються під час досудового розслідування. Хоча від повноти та точності їх внесення у ЄРДР може залежати, наприклад, факт та момент надання особі процесуального статусу потерпілої.

Вище вже неодноразово наголошено на неможливості оскарження бездіяльності, наприклад, керівника органу Національної поліції, що проявилася у невжитті заходів щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДРу, оскільки останній не є слідчим, прокурором. У зв'язку з цим слід передбачити загальну норму, яка б дала можливість оскаржити таку бездіяльність осіб, які не є слідчими, прокурорами, проте із застосуванням процедури, передбаченої главою 26 КПК. Таким чином, **ч.4 ст.214 КПК необхідно доповнити**

реченням такого змісту: «Бездіяльність слідчого, прокурора, іншої службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невжитті заходів щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, може бути оскаржена слідчому судді у порядку пункту 1 частини першої статті 303 цього Кодексу. Такі скарги розглядаються згідно з правилами глави 26 цього Кодексу.»⁶.

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Слідчий суддя повинен перевірити:

- факт вилучення майна у особи, яка подала або в інтересах якої подано скаргу;

- факт неповернення майна особі, у якої воно було вилучене;

- наявність хоча б однієї із підстав, передбачених ст.169 КПК, а саме: 1) прокурором винесено постанову про безпідставність тимчасового вилучення майна; 2) слідчим суддею чи судом постановлено ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про арешт тимчасово вилученого майна; 3) клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна подано пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, відтак майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено, або ж таке клопотання не подано взагалі (впливає з ч.5 ст.171 КПК); 4) слідчим суддею протягом сімдесяти двох годин із дня надходження до суду клопотання не постановлено ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна, відтак майно повертається особі, у якої його було вилучено (впливає з ч.6 ст.173 КПК); 5) слідчим суддею, судом у порядку ч.1 ст.174 КПК постановлено ухвалу про скасування повністю чи частково арешту майна;

- чи наведені вище підстави за умови їх наявності стосуються всього чи частини тимчасово вилученого майна. За таких умов скарга підлягає задоволенню лише в частині того майна, щодо якого існує хоча б одна з підстав, передбачених

⁶ Цю, а також наступні пропозиції щодо вдосконалення порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування викладено у відповідному проекті (детальніше дивитися Додаток Г).

ст.169 КПК; що ж стосується решти майна – слідчий суддя повинен відмовити у задоволенні скарги.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: під час проведення обшуку слідчим вилучено майно, що не було конкретно перераховане в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук, проте слідчий, порушивши припис ч.5 ст.171 КПК, не звернувся з клопотанням про арешт такого майна, відтак майно повинно бути повернуто особі, у якої його було вилучено [311]; слідча не вжила заходів до арешту вилучених грошових коштів, а також щодо їх повернення власнику, а при винесенні постанови про закриття кримінального провадження слідча не повернула вилучені кошти власнику [312]; з часу вилучення майна минуло чотири дні, а у провадженні суду відсутнє клопотання слідчого чи прокурора про арешт цього майна, відтак воно повинно бути повернуто особі, у якої його вилучено [313]; слідчим суддею відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про арешт майна, проте слідчий тимчасово вилучене майно особі не повернув [314]; слідчий, одержавши матеріали кримінальної справи, яку за правилами КПК 1960 р. скеровано прокурору для проведення додаткового розслідування, зареєстрував її у ЄРДР, проте не врахував, що особи, щодо яких судом розглядалося обвинувачення та на майно яких слідчим був накладений арешт, після цього не набули процесуального статусу ні підозрюваних, ні обвинувачених, ні цивільних відповідачів, а відтак відсутні підстави для арешту їхнього майна, яке на підставі ч.1 ст.167 КПК має статус тимчасово вилученого майна, та не повернув це майно заявникам, у тому числі і за їх клопотанням [315].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: на день розгляду скарги власника вилученого автомобіля не встановлено, а подане скаржником свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу є підробленим, тому позбавляє скаржника будь-якої можливості використовувати автомобіль, а інших документів про право скаржника керувати та розпоряджатися автомобілем не надано [316]; з наданих слідчим ухвал слідчого судді вбачається, що на вилучене у фізичної особи-підприємця майно накладено арешт, відтак це майно не є тимчасово вилученим; скаржник має право на підставі ст.174 КПК звернутися до слідчого судді

з клопотанням про скасування накладеного арешту майна [317]; майно, про повернення якого просить скаржник, прямо зазначене в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук, під час якого це майно і було вилучене, тому воно не має статусу тимчасово вилученого майна, а відтак скарга є безпідставною [318].

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Рішення про відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій підлягає оскарженню на підставі п.7 ч.1 ст.303 КПК, а також у порядку ст.308 КПК учасники провадження мають право оскаржити недотримання розумних строків. В решті випадків слідчий, прокурор самостійно планують досудове слідство, приймають рішення про проведення слідчих дій (за винятком тих, що потребують попереднього дозволу слідчого судді), встановлюють черговість та терміни їх проведення, а також планують їх обсяг.

Задля повнішого дослідження обраного питання слід проаналізувати норми процесуального закону та навести загальний перелік випадків, коли бездіяльність слідчого, прокурора полягає саме у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк. Під час аналізу слід мати на увазі норму ч.1 ст.115 КПК, що строки обчислюються годинами, днями і місяцями, проте також можуть визначатися вказівкою на подію.

Але, як видається, не кожна така бездіяльність може бути оскаржена. Наприклад, невручення слідчим, прокурором письмового повідомлення про підозру затриманій особі не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання (ч.2 ст.278 КПК) або ж вручення особі повістки про виклик або повідомлення про нього іншим шляхом пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (ч.8 ст.135 КПК). У першому випадку бездіяльність слідчого, прокурора може стати предметом оцінки слідчим суддею під час розгляду клопотання про обрання щодо неї запобіжного заходу (ст.211 КПК). У другому випадку бездіяльність слідчого, прокурора взагалі не буде предметом судового контролю, оскільки не може значно вплинути на хід кримінального провадження. Додержання

триденного строку до дня прибуття за викликом сприяє належній підготовці особи до прибуття за викликом, тому, якщо у випадку його порушення, проведення з такою особою процесуальної дії може не бути ефективним і її доведеться викликати повторно. Тому в розумінні п.1 ч.1 ст.303 КПК оскарженню підлягатиме не будь-яка бездіяльність, а лише така: 1) що є істотною⁷ та 2) щодо якої спеціально не передбачено здійснення судового контролю під час досудового розслідування.

Підсумовуючи сказане, доцільно запропонувати наступний перелік груп *потенційних випадків оскарження бездіяльності*:

1) підозрюваний не залучив захисника, а слідчим, прокурором не забезпечено участі захисника з моменту:

а) набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину (ч.1 ст.52 КПК);

б) встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою – щодо особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років (п.1 ч.2 ст.52 КПК);

в) встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою, – щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (п.2 ч.2 ст.52 КПК);

г) встановлення психічних чи фізичних вад (німота, глухота, сліпота тощо), через які особа не здатна повною мірою реалізувати свої права, – щодо такої особи (п.3 ч.2 ст.52 КПК);

д) встановлення факту неволодіння особою мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – щодо такої особи (п.4 ч.2 ст.52 КПК);

е) встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності, – щодо особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування (п.5 ч.2 ст.52 КПК);

⁷ Детальніше критерій істотності порушення прав, інтересів особи під час досудового розслідування розглядатиметься в межах обґрунтування необхідності розширення кола рішень, дій, бездіяльності, що підлягають оскарженню.

є) виникнення права на реабілітацію померлої особи – щодо реабілітації померлої особи (п.6 ч.2 ст.52 КПК);

ж) прийняття процесуального рішення про здійснення спеціального досудового розслідування – щодо особи, стосовно якої прийняте таке рішення (п.8 ч.2 ст.52 КПК);

2) випадки, пов'язані із застосуванням тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

а) прокурор або слідчий за погодженням з прокурором у випадку тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, не пізніше двох днів не звернувся до слідчого судді із клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, а також не повернув тимчасово вилучені документи (ч.1 ст.150 КПК);

б) слідчий суддя постановив ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, а слідчий, прокурор не пізніше наступного робочого дня після отримання ними відповідної ухвали слідчого судді не повернули вилучені документи володільцю (ч.3 ст.152 КПК, п.4 Порядку передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом [319]);

в) прокурор не звернувся з клопотанням про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, закінчився строк дії попередньої ухвали слідчого судді про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, а слідчий, прокурор не повернув вилучені документи, які посвідчують користування спеціальним правом (ст.153 КПК);

3) слідчий не проводить досудове розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність, якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення (ч.2 ст.218 КПК);

4) прокурор вищого рівня протягом трьох днів не розглянув скаргу підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого на недотримання розумних строків

слідчим, прокурором під час досудового розслідування, а також невідкладно письмово не повідомив особу, яка подала скаргу, про результати її розгляду (ч.1, ч.2 ст.308 КПК);

5) службова особа прокуратури вищого рівня, до якої надійшла скарга на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, не розглянула цю скаргу протягом трьох днів з моменту її надходження і не надіслала своє рішення слідчому та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалися (ч.1 ст.313 КПК).

Окрім цього, у процесуальній літературі піднято проблему: «чи підлягатимуть оскарженню «процесуальні дії», проведення яких не нормовано строками, але з можливою прив'язкою до категорії «розумні строки»? [320, с. 86]. Наприклад, В.О. Попелюшко, спираючись на припис ч.1 ст.114 КПК, вважає, що оскаржити недотримання розумних строків можна також і до слідчого судді [218, с. 15]. Аналіз матеріалів судової практики дозволяє відповісти на це питання ствердно. Так, слідчим суддею встановлено нездійснення слідчим у розумний строк, тобто з 23 вересня 2011 року, процесуальних дій, які він був зобов'язаний вчинити, та зобов'язано слідчого провести усі необхідні слідчі дії з метою закінчення розгляду кримінального провадження [321]. Так, наприклад, оскарженню підлягатиме ненадіслання слідчим копії постанови про закриття кримінального провадження заявнику, потерпілому (абз.1 ч.6 ст.284 КПК), а також ненадіслання прокурором копії цієї постанови заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (абз.2 ч.6 ст.284 КПК). Видається, що у цих та інших схожих випадках, оскільки строк надіслання копії постанови процесуальним законом не визначений, слід виходити саме із засади розумності строків.

Підставами задоволення скарг у судовій практиці є: слідчий протягом розумного строку не повідомив заявника на його письмову вимогу про рішення, прийняті за його заявою, зокрема про закінчення досудового розслідування у формі закриття кримінального провадження [322]; слідчим в строк не більше трьох днів не розглянуто клопотання потерпілого у порядку, передбаченому ст.220 КПК [323]; слідчим не вирішено клопотання представника потерпілого (потерпілого) про

ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення, що згідно п.11 ч.1 ст.56 КПК є його правом [324; 325]; слідчий перед початком відібрання у підозрюваного біологічних зразків не пред'явив йому копію постанови прокурора [326].

Підставами відмови у задоволенні скарг у судовій практиці є: слідчий суддя не уповноважений зобов'язати слідчого, прокурора прийняти рішення про закриття кримінального провадження, оскільки вони є самостійними у своїй процесуальній діяльності [327]; скарга є безпідставною, оскільки слідчою у порядку ст.220 КПК розглянуто обидва клопотання представника юридичної особи в день їх отримання, а також окремими листами повідомлено його про результати розгляду клопотань [328]; бездіяльності слідчого не встановлено, оскільки слідчим проведено певні слідчі дії: слідчий експеримент, допити свідків; доводи скаржника про приховування слідчим висновку експерта не підтвердилися, оскільки він повністю долучений до матеріалів провадження; вимоги щодо арешту особи, проведення додаткових слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, допиту судом свідків не належать до предмета розгляду скарги [329].

У судовій практиці зустрічаються також випадки *оскарження поведінки, яка у розумінні ст.303 КПК не підлягає оскарженню*. Можна навести наступні приклади таких скарг: оскарження бездіяльності прокурора, який не здійснює досудового слідства, що виразилася у нерозгляді клопотання підозрюваної про закриття кримінального провадження [330]; оскарження бездіяльності слідчого, що виразилася у невинесенні ним за власною ініціативою постанови про закриття кримінального провадження [331]; оскарження бездіяльності слідчого, що полягає у непроведенні та неповідомленні потерпілої про проведення слідчих дій з дня визнання її потерпілою, хоча у скарзі не йдеться про подання нею попередньо клопотань про проведення у справі будь-яких дій [332]; оскарження бездіяльності слідчого та зобов'язання його вжити негайних заходів щодо закінчення кримінального провадження, а саме: повідомити відповідним особам про підозру, скласти обвинувальний акт за результатами розслідування та подати його прокурору

на затвердження [333]; оскарження бездіяльності слідчої, що виразилася у непроведенні досудового розслідування у розумні строки, та зобов'язання її в найкоротший строк закінчити досудове розслідування [334]; оскарження бездіяльності прокурора, що проявилася у нерозгляді скарги на постанову прокурора про визначення територіальної підслідності [335]; оскарження бездіяльності з метою визнання її такою, що не відповідає вимогам КПК, хоча у скарзі не зазначено, у чому саме проявилася ця бездіяльність [336]; оскарження бездіяльності прокурора щодо невирішення питання про допустимість та достатність для суду зібраних у кримінальному провадженні доказів вини осіб [337]; оскарження бездіяльності слідчого щодо ненадіслання потерпілому повідомлення про внесення заяви про кримінальне правопорушення до ЄРДР [338]; оскарження бездіяльності слідчого, що виявилася у непоновленні кримінальної справи [339]; ненадання потерпілій можливості ознайомитися з матеріалами кримінального провадження перед затвердженням обвинувального акта [340]; оскарження невиконання прокуратурою вимог діючого КПК та ухвали слідчого судді, якою прокуратуру зобов'язано зареєструвати в ЄРДР повідомлення про кримінальне правопорушення [341]; оскарження неналежного виконання своїх службових обов'язків начальником органу внутрішніх справ [342].

Н.П. Сиза, провівши паралель із КПК 1960 року, який передбачав механізм оскарження постанови про порушення кримінальної справи, наголосила, що «необхідно передбачити порядок повідомлення особі про внесення щодо неї відомостей про вчинення нею кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та надати їй право оскаржити цю дію до слідчого судді», відсутність якого вчена вважає «звуженням прав» [343, с. 14 – 15].

Водночас варто відзначити, що 69,3% опитаних юристів-практиків вважають, що перелік рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, які підлягають оскарженню, є оптимальним, а тому не потребує розширення або звуження (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Завершуючи аналіз кола рішень, дій та бездіяльності, що можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, можна дійти висновку про

невідповідність норм КПК нормам Конституції України. Так, виходячи із ч.1, ч.2 ст.55, ч.2 ст.124 Конституції України, у контексті предмета дослідження варто виділити дві особливості: 1) оскарженню підлягає будь-яке рішення, дія або бездіяльність органу досудового розслідування чи прокурора; 2) правом на подання скарги користується кожен, тобто будь-яка особа (включаючи і фізичних, і юридичних осіб), яка вважає, що такі рішення, дії або бездіяльність негативно вплинули на її права або інтереси. Таким чином, закріплення у КПК вичерпного переліку рішень та дій⁸, що підлягають оскарженню, суперечить нормам Конституції України, які, по-перше, за своєю юридичною силою переважають будь-який закон, включаючи і процесуальний (ч.2 ст.8 Конституції України); по-друге, є нормами прямої дії, відтак слугують самостійною підставою звернення до суду (ч.3 ст.8 Конституції України). Тому, якщо певна особа вважає своє право порушене та подала до суду скаргу на підставі ч.1, ч.2 ст.55, ч.2 ст.124 Основного Закону України, відмова слідчим суддею у відкритті провадження через те, що оскаржуване рішення, дія або бездіяльність не передбачені у ч.1 ст.303 КПК, або ж скаржник не є жодним із суб'єктів, перелічених у ч.1 ст.303 КПК, прямо порушує приписи Конституції України, а відтак є незаконною. Необхідно також врахувати, що діяльність із розслідування кримінальних правопорушень є надзвичайно різноманітною, а тому навряд чи можливо передбачити у процесуальному законі усі випадки, коли звернення до судового контролю буде виправданим. Часто розгляд скарги не під час досудового розслідування, а вже в ході судового провадження є запізнілим та не здатний належно відновити порушені права або ж таке відновлення вже втратило актуальність.

Слід водночас зауважити, що норми Основного Закону слугують радше підставою для самого звернення до суду, але рідко можуть слугувати достатнім обґрунтуванням процесуальних вимог скаржника, для чого слідчому судді необхідно керуватися також і нормами інших законів та підзаконних нормативно-правових актів. Тому можливість поновлення прав скаржника передбачає

⁸ Стосовно ж бездіяльності, вище зауважено, що перелік випадків її оскарження передбачений законодавцем невичерпно.

встановлення слідчим суддею дійсного факту їх порушення, що дорівнює обґрунтованості скарги. У зв'язку з наведеним виникає ризик зловживання скаржниками, їх законними представниками, представниками та захисниками правом на оскарження, у зв'язку з чим подання необґрунтованих скарг або скарг, коли відсутня необхідність судового втручання, може слугувати засобом затягування кримінального провадження, через що дарма витрачатимуться ресурси суду та правоохоронних органів на розгляд і вирішення необґрунтованих скарг. Потрібно передбачити збалансовані критерії допустимості скарг, які, з одного боку, створять передумови для оскарження невизначеного кола рішень та дій, а з другого боку, запобігатимуть поданню скарг у випадках, коли судовий контроль не є дійсно необхідним. В якості такого критерію можна запропонувати:

1) істотність порушення рішенням, дією, бездіяльністю органів досудового розслідування, прокурора прав учасників кримінального провадження та інших осіб. Цей критерій є основним, оскільки охоплює лише ті порушення, які можуть вплинути на швидкість або якість досудового розслідування, досягнення його мети та виконання його завдань, або які можуть перешкодити подальшому досудовому розслідуванню чи вплинути на його результат, або можуть завадити реалізації особою інших своїх прав тощо. Порушення, які не мають впливу на досудове розслідування, не матимуть впливу і на судове провадження, а тому не є істотними.

Якщо встановлено істотність порушення, інші обставини, наприклад, можливість поновлення порушеного права у наступних стадіях провадження, значення не матимуть, оскільки у будь-якому випадку факт того, що таке порушення відбулося, не відповідає режиму законності кримінального провадження, а тому воно повинно бути виправлене. Не буде винятком також і розгляд слідчим суддею скарг на недотримання розумних строків, що на сьогодні є виключною компетенцією прокурора вищого рівня (ст.308 КПК). Хоча повноваження прокурора у цій ситуації є ефективнішими, оскільки він може надавати відповідному прокурору вказівки, чого не може зробити слідчий суддя, оскільки це буде втручанням у процесуальну самостійність слідчого, прокурора.

Як видається, у ч.1 ст.303 КПК сформульовані випадки, які, по-перше, самі собою є істотними порушеннями, оскільки, на думку законодавця, варті прямої вказівки у нормах закону в силу суттєвого впливу на хід та результати кримінального провадження, по-друге, є найбільш поширеними (типовими). Тому їх перелік доцільно зберегти у процесуальному законі. Обґрунтовуючи необхідність розширення сфери оскарження, слід водночас передбачити його межі в частині збереження процесуальної самостійності слідчого, прокурора, на недопустимості втручання в яку неодноразово наголошено вище. Підсумовуючи сказане, **ч.1 ст.303 КПК** слід доповнити абз.2 такого змісту: «На досудовому провадженні можуть бути оскаржені будь-якою особою, її представником чи законним представником чи захисником усі зазначені в абзаці першому цієї частини, а також інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, якщо вони істотно порушили права, свободи або інтереси цієї особи у кримінальному провадженні. За результатами розгляду скарг слідчий суддя не має права вирішувати питання, що стосуються правової кваліфікації кримінального правопорушення, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, складення обвинувального акта, закривати кримінальне провадження, а також вирішувати інші питання, що належать до виключної компетенції слідчого, прокурора.».

У зв'язку з цим слід змінити ч.2 ст.303 КПК, у якій йдеться про «скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора», ніж, як можна зрозуміти, зазначені у ч.1 ст.303 КПК. Оскільки через пропозицію розширення сфери судового оскарження у такому формулюванні немає необхідності, **ч.2 ст.303** слід викласти у **такій редакції**: «2. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора також можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314—316 цього Кодексу.».

Редакцію ч.3 ст.303 КПК варто залишити без змін, оскільки у ній додатково наголошено на можливості оскарження важливих з погляду законності кримінального провадження рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора.

2.3. Суб'єкти, які мають право на оскарження

Процесуальний закон у ч.1 ст.303 КПК щодо кожного рішення, дії чи бездіяльності містить конкретний перелік суб'єктів кримінального провадження, які мають право їх оскаржити. Д.М. Валігура таку законодавчу регламентацію вважає «обмеженням конституційного права кожної особи на судовий захист своїх прав» [344, с. 42]. О.Г. Яновська взагалі вважає, що «єдиним критерієм» наявності права на оскарження «є обмеження конституційних прав і свобод громадянина або створення перепон для доступу до правосуддя» [345, с. 10]. Натомість висловлено також позицію, що встановлення переліку суб'єктів оскарження «служить яскравим показником регламентації в КПК процесуального порядку цього оскарження, що унеможливорює появу у кримінальному провадженні необґрунтованих спроб затягування руху останнього, проявів ... хаосу і незрозумілих моментів» [346, с. 113].

Пропонується заріпити право на оскарження за іншими учасниками кримінального провадження [347, с. 124 – 125], «права та законні інтереси яких порушуються внаслідок незаконних та необґрунтованих рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді чи суду» [347, с. 126].

У літературі також запропоновано врегулювати правовий статус особи, яка подала скаргу, та закріпити за нею певні права, наприклад, право бути поінформованим про час і місце судового засідання, право на участь у судовому засіданні, а також обов'язки, наприклад, обов'язок прибути за викликом слідчого судді для участі у судовому засіданні [172, с. 50]. Водночас підкреслено, що така особа «користується в судовому засіданні усіма правами сторони нарівні з учасниками, які мають офіційний статус» [104, с. 113].

Розпочинаючи аналіз законодавчого закріплення суб'єктів оскарження, слід зауважити, що 76,24% практикуючих юристів вважають, що їх перелік є оптимальним та не потребує розширення або звуження.

Із визначення поняття «слідчий суддя» вбачається, що він здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному

провадженні. Процесуальний закон не подає визначення поняття «особи у кримінальному провадженні», хоча містить поняття «сторони кримінального провадження» (п.19 ч.1 ст.3), «учасники кримінального провадження» (п.25 ч.1 ст.3) та «учасники судового провадження» (п.26 ч.1 ст.3). Останнє поняття не до кінця визначене, оскільки охоплює також інших осіб, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК, здійснюється судове провадження. Вищенаведені поняття різняться між собою за обсягом, тому варто дослідити їхнє співвідношення та співвідношення із суб'єктами, визначеними ч.1 ст.303 КПК, які мають право на оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора. Виходячи із визначень аналізованих понять, є підстави констатувати наступне:

1) поняття «учасники кримінального провадження» та «учасники судового провадження» ширші за обсягом за поняття «сторони кримінального провадження» та охоплюють останнє;

2) поняття «учасники кримінального провадження» є ширшим за поняття «учасники судового провадження», що зрозуміло вже із самих назв, оскільки згідно п.10 ч.1 ст.3 КПК кримінальне провадження, окрім судового провадження, включає також досудове розслідування та процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, проте охоплює його не повністю. Коло учасників кримінального провадження є ширшим, оскільки включає додатково заявника, свідка та його адвоката, понятого, заставодавця, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, судового розпорядника, які до учасників судового провадження не належать. Своєю чергою учасники судового провадження включають інших осіб, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК, здійснюється судове провадження. У цьому контексті неможливо не згадати ч.1 ст.303 КПК, яка до суб'єктів права на оскарження рішень, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора відносить володільця тимчасово вилученого майна; особу, якій відмовлено у визнанні потерпілою; осіб, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом; особу, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представника, законного представника чи захисника, при цьому останніх двох суб'єктів слід

розкривати через інші норми процесуального закону. Слід зауважити, що ці суб'єкти не включаються законодавцем до сторін чи учасників кримінального провадження або до учасників судового провадження, проте згадуються у ч.1 ст.303 КПК;

3) поняття «учасники судового провадження» повністю охоплює собою суб'єктів, перелічених у ч.1 ст.303 КПК, проте, як вище вже зазначено, не обмежується лише ними, відтак є ширшим за коло цих суб'єктів. Окрім цього, як зазначено у підрозділі 1.2., компетенція слідчого судді поширюється лише на досудове розслідування, тоді як поняття «учасники судового провадження» включає також таких суб'єктів як: обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, які є характерними лише для судових стадій кримінального провадження.

Для повноти дослідження слід навести суб'єктів, які мають право на подання скарги у порядку глави 26 КПК. До них належать: заявник; потерпілий, його представник чи законний представник; підозрюваний, його захисник чи законний представник; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; володілець тимчасово вилученого майна; особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою; особи, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом; особа, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представник, законний представник чи захисник.

Особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, згідно ст.2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (мають право на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав) є: а) особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; б) потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; в) підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; г) цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; д) представник юридичної особи, щодо якої

здійснюється провадження; е) свідок; є) експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; ж) члени сімей та близькі родичі перерахованих осіб.

Аналізуючи суб'єктів, які мають право звернутися зі скаргою до слідчого судді, привертає увагу положення п.3 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування», у якому йдеться, що відповідно до п.6 ч.1 ст.303 КПК допускається оскарження дій слідчого або прокурора лише при застосуванні заходів безпеки. Тобто тільки ті їх дії, які полягають у застосуванні заходів безпеки, можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Наведене фактично дослівно повторює припис п.6 ч.1 ст.303 КПК, що оскарженню підлягають рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки. Слідчі судді застосовують зазначені положення для обґрунтування ухвал про відмову у задоволенні скарги [295] або про відмову у відкритті провадження за скаргою [348 – 350]. Як можна зрозуміти, однією із умов прийнятності скарги є застосування до відповідної особи заходів безпеки як доконаний факт, інакше слідчий суддя відмовляє у відкритті провадження за скаргою. Однак варто звернути увагу і на другу частину наведеної норми, яка право оскаржити такі рішення, дії чи бездіяльність надає *особам, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом*. Разом з тим Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» розрізняються дві категорії осіб: 1) *особи, які мають право на забезпечення безпеки* (ст.2 Закону) та 2) *особи, щодо яких здійснюються заходи забезпечення безпеки або особи, взяті під захист* (ст.5 Закону). У контексті наведеного видається, що процесуальний закон надає будь-якій особі, до якої потенційно на підставі згаданого закону можуть бути застосовані заходи безпеки, право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, що пов'язані із застосуванням до цієї особи заходів безпеки. Можна припустити, що, якщо б законодавець бажав втілити у процесуальному законі позицію, викладену вже пізніше Вищим спеціалізованим судом України, він застосував би формулювання ст.5 закону, який, до речі, передбачає вищезгадані назви категорій осіб ще з моменту

прийняття, тобто з 23 грудня 1993 року, та в цій частині згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 року не змінювався [351]. Враховуючи викладене, на підставі п.6 ч.1 ст.303 КПК підлягають оскарженню будь-які рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, пов'язані із потенційним чи вже фактичним застосуванням до особи заходів безпеки, якщо скаргу подано особою, до якої згідно Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» можуть бути застосовані або вже застосовуються відповідні заходи безпеки. При цьому право на подання скарги залежить не від наявності фактичних підстав для застосування цих заходів, бо їх наявність та достатність повинен встановити саме слідчий суддя під час розгляду скарги, а належить особі в силу наданого законом права на оскарження.

Особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, згідно ст.220 КПК може бути: підозрюваний, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (суб'єкти, які у контексті стадії досудового розслідування належать до сторони захисту); потерпілий, його представник чи законний представник; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Згідно п.7 ч.1 ст.303 КПК право на подання скарги також мають представник, законний представник чи захисник особи, якій відмовлено у задоволенні клопотання.

Таким чином, особи, за дотриманням прав, свобод та інтересів яких в частині розгляду скарг здійснює контроль слідчий суддя, є окремою множиною суб'єктів, яка лише частково співпадає зі сторонами кримінального провадження, учасниками кримінального провадження та учасниками судового провадження, а тому є самостійною. Норми ст.303 КПК не надають вичерпного переліку цих осіб, а тому для їх з'ясування необхідно звертатися до інших законодавчих норм. Це не означає, що слідчий суддя здійснює контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів будь-якої особи, права, свободи чи інтереси якої можуть бути порушені внаслідок здійснення досудового розслідування. Слід враховувати, що слідчий суддя нарівні з

іншими суб'єктами кримінального провадження повинен керуватися вимогами процесуальної форми, а тому може розглядати скарги лише тих суб'єктів провадження, які прямо вказані у законі. Подання скарги особою, яка не має на це права, згідно п.1 ч.2, ч.3 ст.304 КПК має наслідком постановлення слідчим суддею ухвали про повернення скарги особі, яка її подала, разом із усіма доданими до неї матеріалами.

Потрібно також звернути увагу, що серед переліку суб'єктів, які згідно п.1 ч.1 ст.303 КПК мають право на оскарження бездіяльності слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК, серед інших є також володілець тимчасово вилученого майна, проте немає власника такого майна. Одразу варто підкреслити, що поняття власника майна процесуальному закону не є чужим, оскільки власник певних об'єктів згадується у ньому 20 разів: у п.п. 1 – 3 ч.6, п.1, п.5 ч.9, ч.10, ч.11 ст.100 КПК (йдеться про власника речових доказів у вигляді певного майна, грошей, цінностей, іншого майна); ч.1, ч.2 ст.172, ч.1 ст.174 КПК (йдеться про іншого власника майна); ч.3 ст.255 КПК (йдеться про власника речей або документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій); ч.1, ч.2 ст.264 КПК (йдеться про власника інформації з електронних інформаційних систем); ч.2 ст.267, ч.1 ст.270 КПК (йдеться про власника публічно недоступного місця); п.1 ч.1 ст.477 КПК (йдеться про власника у контексті ст.356 КК); п.1 ч.3 ст.568 КПК (йдеться про власника виявленого майна). У ч.2 ст.267 КПК згадуються також користувач та уповноважені власником або користувачем особи. Слід зауважити, що у дванадцяти випадках з двадцяти власник згадується поряд із володільцем або законним володільцем майна. Коли процесуальний закон згадує їх разом, вони згадуються або за допомогою дужок (7 випадків), або за допомогою сполучника (2 випадки), або за допомогою коми (3 випадки), що дає підстави стверджувати про відсутність ідентичності цих понять. Враховуючи, що процесуальний закон понять «власник» та «володілець» не розкриває, слід проаналізувати їх та провести порівняння, що дасть підстави оцінити межі правового регулювання п.1 ч.1 ст.303 КПК. Категорії «власник», «(законний) володілець» мають цивілістичну природу, як, наприклад,

інститут цивільного позову у кримінальному провадженні, що згідно ч.4, ч.5 ст.128 КПК допускає субсидіарне застосування норм цивільного процесуального права. Ці поняття не є основним предметом правового регулювання кримінального процесу як галузі права, бо останній врегульовує відносини власності хіба що у контексті захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Згідно ч.1 ст.397 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його у себе [352], а відповідно до п.1 ч.1 ст.395 ЦК право володіння є одним із речових прав на чуже майно. Згідно ч.1 ст.317 ЦК власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. З наведених законодавчих положень випливає, що право власності є значно ширшим за право володіння. Також законодавець не дає підстав для ототожнення цих категорій, оскільки право власності врегульовується розділом I книги третьої ЦК, а речові права на чуже майно – відповідно розділом II книги третьої, у назві якої – «Право власності та інші речові права» – ці права так само відокремлюються. У спеціальній літературі зазначається, що «права на чуже майно мають похідний характер, оскільки завжди право власності на майно належить одній особі, у той час як інша особа має на це майно таке ж безпосереднє, але обмежене за змістом речове право [353, с. 355]. Термін «володіння» позначає категорії «право володіння чужим майном» та «фактичне володіння майном». Під правом володіння чужим майном слід розуміти лише те володіння, яке виникає на підставі договору, або на іншій підставі, передбаченій законом (ст.398 ЦК). Категорія «фактичне володіння чужим майном» охоплює всі ситуації, коли в особи фактично перебуває майно незалежно від питання про її право на це майно, а також ситуації, коли відсутня будь-яка підстава для здійснення володіння або володільець не може довести наявності такого титулу [353, с. 356 – 357]. Вивчення проблематики прав на майно можна поглиблювати, проте з метою дослідження судового контролю достатньо і вищенаведеного, щоб з впевненістю дійти висновку, що наявність у володільця тимчасово вилученого майна процесуального механізму захисту своїх прав зовсім не означає наявності аналогічної можливості у власника цього майна. Не можна виключати випадків, коли володільець тимчасово вилученого майна в силу певних

причин не оскаржує його неповернення, а власник, хоч і має такий інтерес, проте опинився поза межами кримінального провадження.

У ч.1 ст.174 КПК серед суб'єктів, які мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково, зазначено також іншого власника майна. Окрім цього, можна зробити висновок, що ця норма поширюється на випадки, коли власником майна є особа, яка не має жодного процесуального статусу, тобто не є ні підозрюваним, ні обвинуваченим тощо.

Враховуючи викладене, необхідно надати право на оскарження бездіяльності слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК, також і його власнику. Таким чином, у п.1 ч.1 ст.303 КПК слова «володільцем тимчасово вилученого майна» слід замінити словами «власником або володільцем тимчасово вилученого майна».

Потрібно також проаналізувати процесуальний статус заявника. Привертає увагу факт, що заявник не має права на представництво, хоча нерідко саме заявник є особою, яка ініціювала кримінальне провадження та сприяє його подальшому розвитку. Насамперед, слід мати на увазі ч.1 ст.59 Конституції України, згідно якої кожен має право на правову допомогу, що у контексті рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року №23-рп/2009 означає гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує [354]. Процесуальний закон повинен узгоджуватися з нормами Основного Закону України, адже згідно ч.3 ст.22 останнього при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Окрім цього, згідно ч.2 ст.64 Конституції України права і свободи, передбачені зокрема ст.59 Конституції України, не підлягають обмеженню за жодних умов. Заявнику слід надати право відстоювати свої законні інтереси через представника, як це мають робити потерпілий, цивільний позивач та цивільний відповідач. Підсумовуючи викладене, є усі підстави підтримати висновок О.П.

Кучинської, що «будь-яка особа, незалежно від характеру її участі в кримінальному провадженні та процесуального статусу й стадії кримінального провадження повинна мати право на кваліфіковану правову допомогу» [355, с. 26], а право на її надання «належить лише адвокатам» [355, с. 27].

Водночас представник заявника покликаний шляхом надання правової допомоги сприяти заявнику у реалізації його прав. Тому заява про вчинення кримінального правопорушення не може подаватися через представника, оскільки він в силу свого процесуального статусу не обізнаний з необхідними фактичними обставинами і, подавши таку заяву в порядку здійснення представництва, сам набуде статусу заявника, що суперечить його процесуальній природі. Тому заява про вчинення кримінального правопорушення повинна подаватися безпосередньо особою, якій відомі відповідні обставини та яка є автором цієї заяви.

Таким чином, **слід доповнити ч.2 ст.60 КПК**, яка закріплює процесуальні права заявника, **п.4** наступного змісту: «4) мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг.».

Процесуальний закон у ст.63 врегульовує статус представника цивільного позивача, цивільного відповідача, якими, як і заявником, може бути як фізична, так і юридична особа. Тому доцільно процесуальний статус представника заявника врегулювати так само у **ст.63 КПК**, додавши у її назві, **ч.1 та ч.2** після слів «представник», «представником», «представника» слово «заявника» та кому. У **ч.3** після слів «процесуальними правами» **слід додати** слово «заявника» та кому. У **п.1 ч.1 ст.303 КПК** після слова «заявником» **слід додати** кому та слова «його представником».

Окрім цього, **ч.1 ст.60 КПК**, після слова «потерпілим» **слід доповнити** реченням наступного змісту: «Така особа не може звертатися із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення через представника.».

Можливість оскарження рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи (п.4 ч.1 ст.303 КПК) необхідно поширити і на *цивільного позивача*. Аналіз приписів ч.4 ст.284 КПК дає підстави для висновку, що прокурор уповноважений закривати також і ті

провадження, у яких конкретним особам повідомлено про підозру. Наявність підозрюваного згідно ч.1 ст.128 КПК дає можливість особі, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, пред'явити цивільний позов до підозрюваного, і тоді ця особа згідно ч.1, ч.2 ст.61 КПК набуває процесуального статусу цивільного позивача. Слід зауважити, що вказана категорія рішень прокурора серед інших підлягає оскарженню також і потерпілим, його представником чи законним представником, проте виникають наступні запитання: 1) чи має право на оскарження потерпілий, який пред'явив цивільний позов, відтак його процесуальний статус із потерпілого трансформувався в цивільного позивача? та 2) чи зможе оскаржити постанову прокурора цивільний позивач, який не є потерпілим у розумінні ст.55 КПК, проте в силу відповідних фактичних та правових підстав набув право вимоги та пред'явив цивільний позов? Зовсім не виключено, що подання скарги цивільним позивачем розцінюватиметься як подання скарги неналежним суб'єктом та спричинить її повернення (п.1 ч.2 ст.304 КПК). Водночас слід звернути увагу, що згідно ч.1 ст.2 КПК кримінальне провадження покликане охороняти права, свободи та законні інтереси його учасників, одним із проявів чого є компенсація заподіяної особі шкоди. Тому цивільний позивач прямо заінтересований у скасуванні незаконної постанови прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного.

На завершення слід підкреслити, що процесуальний закон передбачає також право цивільного позивача мати представника (п.8 ч.1 ст.56, ч.3 ст.61 та ст.63 КПК), відтак право на оскарження рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи слід поширити і на представника цивільного позивача, яким також може бути і адвокат.

Таким чином, у **п.4 ч.1 ст.303 КПК** після слів *«представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження»* додати кому та слова *«цивільним позивачем, його представником»*.

На підставі викладених міркувань можна дійти висновку, що у процесуальному законі практично неможливо передбачити усі процесуальні ситуації

та вичерпно врегулювати перелік суб'єктів, які мають право на оскарження. Цим і обґрунтовується запропонована у підрозділі 2.2. роботи модель ч.1 ст.303 КПК, у якій невизначеному колу суб'єктів, окрім права на оскарження інших рішень, дій, бездіяльності, пропонується надати право на оскарження також і тих, що вже передбачені законодавцем у абз.1 ч.1 ст.303 КПК.

У наступному розділі увагу буде зосереджено на організації та проведенні судового розгляду скарг, а також на процедурі перегляду ухвал слідчого судді.

Положення цього розділу викладені у публікаціях автора [356 – 358].

Висновки до розділу 2

1. Виходячи з аналізу норм процесуального закону, визначено види рішень слідчого, прокурора. Обґрунтовано, що повідомлення про підозру та процесуальні рішення, якими закінчується досудове розслідування, не підлягають оскарженню, оскільки їх оцінка пов'язана з оцінкою всієї зібраної у кримінальному провадженні доказової бази та вирішенням питання про обґрунтованість підозри (обвинувачення), що означатиме перебирання слідчим суддею на себе функції правосуддя, яка здійснюється судом вже під час розгляду кримінального провадження по суті. Так само і клопотання прокурора або слідчого за погодженням із прокурором, хоча і є одним із видів їхніх рішень, проте є попередніми за своїм характером та обов'язково підпадають під судовий контроль, але не у порядку розгляду скарг, а, наприклад, у порядку вирішення питань про застосування заходу забезпечення кримінального провадження. Письмові доручення, вказівки прокурора слідчому, органу досудового розслідування про проведення різних процесуальних дій, а також доручення слідчого так само не можуть оскаржуватися, бо є проявом їхніх дискреційних повноважень. Таким чином, рішення слідчого, прокурора у розумінні глави 26 КПК викладаються у формі постанови, а їх перелік закріплено у ч.1 ст.303 КПК.

2. Відзначено, що оскарженню підлягають рішення, дії, бездіяльність також інших суб'єктів кримінального процесу, які під час здійснення досудового розслідування набувають статусу слідчого. Зауважено, що це не стосується співробітників оперативних підрозділів, які під час виконання доручень слідчого, прокурора, детектива користуються повноваженнями слідчого, оскільки вони діють лише на підставі та в межах доручень, а тому фактично не можуть приймати рішення, вчиняти дії, бездіяльність, що підлягали б оскарженню у контексті ч.1 ст.303 КПК.

3. Проаналізовано практику розгляду слідчими суддями скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора, за результатами чого щодо кожного з їх видів виокремлено перелік фактичних та юридичних обставин, що повинні враховуватися слідчим суддею під час вирішення скарг.

4. Звернено увагу, що перелік випадків бездіяльності сформульований у п.1 ч.1 ст.303 КПК невичерпно, а тому на підставі аналізу норм процесуального закону запропоновано перелік груп потенційних випадків оскарження бездіяльності, що включають випадки: незалучення підозрюваним та незабезпечення слідчим, прокурором участі захисника з настанням одного із моментів, передбачених КПК; випадки, пов'язані із застосуванням тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, а також інші випадки.

5. Обґрунтовано необхідність надання права оскаржити бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК, також і власнику тимчасово вилученого майна.

6. Обґрунтовано необхідність закріплення за заявником права мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг, а також надання представнику заявника права оскаржувати бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення.

РОЗДІЛ 3

РОЗГЛЯД СЛІДЧИМ СУДДЕЮ СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ, БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЧИ ПРОКУРОРА

3.1. Процесуальна діяльність слідчого судді, що передує розгляду скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.

Участь сторін у процесі розгляду

Процедуру судового розгляду скарги слідчим суддею буде досліджено у підрозділі 3.2. дисертації, але слід підкреслити, що судовому розгляду передує процесуальна діяльність слідчого судді, метою якої є його належна організація та ефективне проведення. Цій діяльності разом з іншими питаннями слід також приділити увагу у цьому підрозділі.

Відправною точкою процесуальної діяльності слідчого судді із розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора (тут розуміється як організаційна діяльність, так і власне сам процес розгляду) є скарга, подана певною особою (вжито поняття «особа», оскільки скаргу може бути подано особою, яка не є учасником провадження, котрий має право на її подання, проте вона все-одно потягне за собою процесуальну діяльність слідчого судді, спрямовану, як мінімум, на постановлення ухвали про повернення скарги⁹). Скаргу можна вважати процесуальним документом, що одночасно виступає у двох іпостасях: 1) як обов'язковий привід та ініціатива початку судово-контрольного провадження; 2) як початок процесу доказування скаржником власної процесуальної позиції. Слід одразу зробити застереження, що йдеться лише про такі скарги: подані належними суб'єктами до судів, які повинні ці скарги розглядати; подані в межах строків на оскарження або строки поновлені судом; у яких оскаржується рішення, дія чи бездіяльність, що підлягають оскарженню, тобто про скарги без процесуальних недоліків, на підставі яких слідчим суддею відкривається провадження. Так само

⁹ Проблема встановлення наявності у особи права на подання скарги розглядатиметься нижче.

скарга, на підставі якої провадження не відкрито, не може бути початком процесу доказування, оскільки цей процес фактично розпочинається вже після відкриття провадження під час розгляду скарги. *Перше значення скарги* впливає з тлумачення ст.304 КПК, з норм якої можна зробити висновок, хоча у процесуальному законі це прямо і не зазначено, що після встановлення відсутності підстав для повернення скарги чи для відмови у відкритті провадження слідчий суддя постановляє ухвалу про відкриття провадження за скаргою. По суті скарга є саме приводом судово-контрольного провадження, оскільки воно розпочинається не інакше як на підставі скарги, а не його підставою, бо підставою виступає факт порушення рішенням, дією чи бездіяльністю прав, інтересів відповідного суб'єкта кримінального провадження. Водночас встановлення факту наявності або відсутності такого порушення відбувається значно пізніше за момент відкриття провадження за скаргою, вже у процесі розгляду скарги або під час вирішення її у нарадчій кімнаті. Так само і суд не може відмовити у відкритті провадження за скаргою через те, що у ній викладено відомості про порушення, які, насправді, не відбулися, оскільки для цього суду знову ж таки потрібно розглянути скаргу у судовому засіданні. Тоді може виявитися, що провадження відкрито безпідставно, бо порушення відсутнє, але судовий розгляд все одно продовжуватиметься. У такому випадку можна сказати, що провадження відкрито безпідставно, але це не так, адже суд діяв в межах компетенції та на підставі одержаної скарги. Тому підставою судово-контрольного провадження можна умовно вважати скаргу, у якій викладено відомості про порушення рішенням, дією чи бездіяльністю прав, інтересів відповідного суб'єкта кримінального провадження.

Теза про те, що скарга є *початком процесу доказування скаргником власної процесуальної позиції* потребує аргументації. А тому з метою дослідження потрібно виробити теоретичне розуміння скарги як процесуального документа, тим паче, що процесуальний закон цьому питанню уваги практично не приділяє.

Так, глава 26 КПК не закріпила вимог щодо форми та обов'язкових реквізитів скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, хоча про обов'язковість письмової її форми можна зробити висновок з положень ч.3, ч.5

ст.304 КПК, згідно яких копії ухвали про повернення скарги чи про відмову у відкритті провадження надсилаються особі, яка подала скаргу, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. На думку В.О. Попелюшка, це «створює сприятливі умови для їх (йдеться про скарги. – Д.К.) подання і є одним із засобів, який додатково гарантує свободу оскарження» [218, с. 15]. Аналізована ситуація є двозначною, оскільки, з одного боку, є своєрідною гарантією недопустимості повернення скарги через недотримання обов'язкових її реквізитів, а з другого боку, кримінальна процесуальна діяльність є формалізованою, тому встановлення розумно збалансованих вимог до скарг забезпечить швидшу реалізацію своїх прав учасниками провадження, сприятиме оперативнішому та ефективнішому розгляду скарг слідчими суддями. Водночас у процесуальній літературі наголошено на необхідності дотримання письмової форми скарг та їх мотивованості [140, с. 152; 181, с. 12; 218, с. 15].

Слід також врахувати, що процесуальний закон передбачає вимоги щодо інших видів скарг. Наприклад, у ст.396 встановлено вимоги щодо апеляційної скарги, у ст.427 – щодо касаційної скарги, у ст.448 – щодо заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України, а у ст.462 – щодо заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Процесуальним законом також встановлено обов'язкову письмову форму для зазначених документів. Письмово також викладаються клопотання сторони обвинувачення щодо застосування, зміни, припинення заходів забезпечення кримінального провадження, клопотання сторони захисту про зміну запобіжного заходу, а також клопотання про залучення експерта, хоча у законі прямо не встановлено письмової форми щодо них.

Видається, що у КПК слід передбачити обов'язкову *письмову форму* скарги, що забезпечить наступні переваги: 1) суд, маючи у своєму розпорядженні примірник скарги, може при підготовці до судового розгляду детально вивчити кожен із її аргументів, окреслити предмет судового розгляду за скаргою та коло запитань, що підлягають з'ясуванню; 2) слідчий, прокурор, будучи повідомленими судом про надходження скарги, так само матимуть можливість ознайомитися із її текстом, але

в суді, оскільки надіслання їм копій скарги призведе до порушення строків її розгляду.

Якщо питання форми скарги є доволі однозначним, то питання її *змісту* потребує глибшого дослідження. Науковцями не вироблено спільної позиції з цього питання, проте здебільшого акцент робиться на таких реквізитах скарг: назва суду та суб'єкта, чиї рішення, дії чи бездіяльність оскаржуються, їх зміст; докази (зазвичай, якщо вони наявні) та норми закону, якими обґрунтовується скарга; доводи скаржника та вказівки на шкоду (заподіяну або потенційну); документи, що підтверджують повноваження заявника; дату складання; підпис особи, яка подала скаргу [104, с. 126; 138, с. 183 – 184; 172, с. 47; 181, с. 12; 265, с. 99 – 100; 320, с. 88 – 89; 359, с. 18; 360, с. 23; 361, с. 43]. Висловлено також думку, що достатньо лише формальної вказівки на процесуальні порушення [104, с. 126; 265, с. 99 – 100; 360, с. 24], проте наголошується, що зі скарги чітко повинні вбачатися суть порушень та вимог заявників, інакше скарги «можуть стати засобом зловживання процесуальними правами» [266, с. 11].

Як вбачається з наведеного, запропоновані вченими вимоги щодо реквізитів скарги часто є завищеними для особи, яка її подає, хоча повинна бути забезпечена розумна рівновага між можливістю учасників провадження захистити і відновити свої права та зацікавленістю слідчого, прокурора та суду в уникненні надмірної завантаженості через необґрунтовані чи низькоякісні скарги.

Важливо також наголосити на інших аспектах *оформлення скарги*. Враховуючи скорочені строки розгляду скарг слідчим суддею, скарга на виконання ч.1 ст.135 КПК також повинна містити адресу електронної пошти, номери засобів факсимільного, телефонного зв'язку, якщо такі є, поштову адресу для надіслання телеграми, щоб скаржник міг бути оперативно повідомлений про час та місце судового розгляду. Також до скарги варто додати копію рішення, яке оскаржується, якщо скаржник ним володіє, проте ця вимога не може бути обов'язковою, оскільки скаржнику, наприклад, може бути відмовлено у наданні копії рішення, а лише усно повідомлено про нього.

Піднята проблема є вкрай практичною, оскільки за підсумками опитування 72,28% респондентів висловилися за правове врегулювання вимог до форми та змісту скарги, наголосивши, що дотримання цих вимог забезпечить швидкий, об'єктивний розгляд та прийняття законного рішення (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Скарга, що подається слідчому судді, повинна також бути обґрунтованою. Звичайно, не можна вимагати написання скарги на високому юридичному рівні, оскільки далеко не кожен скаржник має юридичну освіту. Наприклад, потерпілий може й не бути знайомим з процесуальними нормами щодо закриття кримінального провадження, проте розуміти неправильність цього рішення слідчого або прокурора, оскільки особа, яка заподіяла йому шкоду, залишиться непокараною. Тому достатньо простого викладу скаржником своєї думки про незаконність рішення, дії чи бездіяльності на підтримку запропонованого ним варіанту розгляду скарги. Скаржник також має право додати до скарги документи, що обґрунтовують його вимоги. Слідчий суддя повинен оцінити законність рішень, дій чи бездіяльності у кожному випадку одержання належно оформленої скарги.

З врахуванням викладеного доцільно запропонувати **доповнити КПК статтею 303¹** у наступній редакції:

«Стаття 303¹. Вимоги до скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Порядок її подання.

1. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора подається в письмовій формі.

2. У скарзі на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора зазначаються:

1) найменування суду, до якого подається скарга;

2) прізвище, ім'я, по-батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) рішення, дія чи бездіяльність, що оскаржується, прізвище та ініціали слідчого чи прокурора, які їх прийняли чи вчинили, або найменування відповідного органу досудового розслідування чи прокуратури;

4) наведення доводів (думок) про незаконність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора;

5) вимоги особи, яка подає скаргу;

6) перелік матеріалів, які додаються, у випадку їх наявності.

3. Скарга підписується особою, яка її подає, із зазначенням дати її подання. Якщо скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог цього Кодексу.

4. Скарга подається безпосередньо до суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування чи прокуратура, слідчий чи прокурор якої прийняв рішення, вчинив дію чи бездіяльність, що оскаржується.

5. Якщо особа, яка подала скаргу, чи особа, в інтересах якої подано скаргу, не бажає брати участь у судовому розгляді скарги, про це зазначається у скарзі.»

Кримінальний процесуальний закон також повинен передбачати процесуальні наслідки недотримання запропонованих вище вимог, що повинні стати своєрідною гарантією якісної підготовки скарг учасниками провадження. Тому необхідно **доповнити статтю 304 КПК частиною 8** наступного змісту:

«8. Слідчий суддя постановляє ухвалу про залишення скарги без руху, якщо скаргу подано без додержання вимог, передбачених статтею 303¹ цього Кодексу, визначає достатній строк для усунення зазначених в ухвалі недоліків, який не може перевищувати трьох днів з дня отримання ухвали особою, яка подала скаргу. Копія ухвали про залишення скарги без руху разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу. Ухвала слідчого судді про залишення скарги без руху оскарженню не підлягає.»

Окресливши вимоги до скарги, варто зосередитися на визначенні її *поняття*.

У довідковій літературі під словом «скарга» розуміється: 1. Висловлення невдоволення, нарікання на неприємності, горе і т. ін. 2. Офіційна письмова або усна заява про незаконні чи неправильні дії якої-небудь особи, установи і т. ін. [60, с. 804].

У науковій літературі під скаргою розуміється звернення учасника кримінального судочинства до уповноваженої особи у зв'язку з порушенням його прав та охоронюваних законом інтересів з проханням про їх відновлення [362, с. 94]; чинник, що додає рівноправності у відносини цього учасника з органами держави [104, с. 110].

У законодавстві визначення поняття «скарга» можна зустріти, наприклад, у ч.4 ст.3 Закону України «Про звернення громадян» від 02 жовтня 1996 року, згідно якого *скаргою* є звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб. Згідно ч.2 ст.5 Закону України «Про звернення громадян» у зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Не встановлено вимог щодо обґрунтування скарги фактичними обставинами, наведення мотивів та додавання до неї будь-яких матеріалів.

Видається, що при визначенні поняття скарги слід керуватися її процесуальною сутністю (як було зазначено, скарга є приводом, ініціативою початку судово-контрольного провадження та водночас початком доказування), вимогами до її форми та змісту. Таким чином, враховуючи зроблені за результатами дослідження висновки, *скарга особи* (на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора) – це процесуальний документ, який є підставою судово-контрольного провадження, відповідає встановленим вимогам щодо його форми і змісту та у якому особою (скаржником) наведено доводи про невідповідність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора, перелічених у ч.1 ст.303 КПК України, кримінальному процесуальному законодавству, у зв'язку з чим поставлено питання про прийняття певного рішення слідчим суддею.

Отже, одержавши скаргу, слідчий суддя повинен вирішити питання про можливість відкриття провадження. При цьому на підставі приписів ч.2, ч.4 ст.304 КПК, хоча порядок дій слідчого судді чітко законодавцем не викладений, можна

дійти висновку, що слідчий суддя повинен дослідити одержані матеріали щодо наявності підстав для повернення скарги чи відмови у відкритті провадження за скаргою, у випадку чого постановляється відповідна ухвала.

Потрібно детальніше проаналізувати підстави повернення скарги, закріплені у ч.2 ст.304 КПК.

Скаргу подала особа, яка не має права подати скаргу.

На перший погляд практичне застосування цієї підстави яких-небудь труднощів не становить, проте при теоретичному аналізі стає очевидною її проблемність. Дійти об'єктивного висновку про правосуб'єктність особи слідчий суддя може лише на підставі вивчення відповідних документів, які можна поділити на дві групи: 1) документи, які підтверджують, що рішення, дія чи бездіяльність зачіпають інтереси скаржника, а також його відповідний процесуальний статус, який фактично є однією із передумов виникнення права на оскарження, а також 2) документи, за допомогою яких можна встановити анкетні дані скаржника, тобто пересвідчитися, що скаргу подано саме тим учасником провадження, інтересів котрого стосується рішення, дія чи бездіяльність.

Стосовно *документів першої групи* – не передбачено обов'язку скаржника долучити до скарги їх оригінали чи копії. Закріплення цього обов'язку є проблемним, оскільки на практиці особі може бути усно повідомлено про прийняття певного рішення, проте відмовлено чи з інших причин не надано його копію, тому покладення на скаржника такого обов'язку може позбавити його права оскарження, що прямо суперечить Конституції України та засадам кримінального провадження. Процесуальний статус слідчого судді дозволяє йому витребувати ці документи самостійно, але зробити це він може після відкриття провадження за скаргою (про що йтиметься нижче), що, однак, вже унеможлиблює повернення скарги особі, яка її подала. У такій ситуації слідчому судді залишається лише відмовити у задоволенні скарги, хоча це рішення повинно поширюватися лише на випадки, коли доводи скарги виявилися безпідставними, а не на випадки неналежного її оформлення.

Щодо *документів другої групи* – особа скаржника встановлюється секретарем судового засідання безпосередньо перед судовим засіданням, що впливає з ч.2

ст.342 КПК, тоді ж перевіряються повноваження захисників та представників. Згідно абз.2 п.2.2. Інструкції з діловодства приймання скарги безпосередньо у суді від осіб, які беруть участь у справі (їх представників або кур'єра), здійснюється за пред'явленням оригіналу документа, що посвідчує особу (документа, що підтверджує повноваження представника або належність його до організації-відправника). У разі непред'явлення таких документів або пред'явлення таких, що не оформлені відповідно до вимог чинного законодавства, кореспонденція не приймається [363]. Зрозуміло, що ці положення неможливо реалізувати, коли скарга надійшла до суду поштою, можливість чого передбачена ст.116 КПК. У такому випадку згідно п.2.4. Інструкції перевіряється цілісність конверта (пакета), відповідність адресування, а також відповідність вкладень опису (наявність додатків до документа) [363].

Слід також зауважити, що встановлення анкетних даних скаржника або іншої особи, яка подала скаргу, та навіть повний їх збіг з анкетними даними цього ж таки скаржника, зазначеними у скарзі, не може свідчити про правосуб'єктність такої особи, доки не вивчено відповідні процесуальні документи, про які йшлося вище.

Таким чином, реальними є випадки, коли слідчий суддя діє, так би мовити, «наосліп», що може призвести до зайвого витрачання часового та матеріальних ресурсів слідчого судді, але так і не завершитися вирішенням скарги по суті.

Скарга не підлягає розгляду в цьому суді.

Глава 26 КПК не визначає правил підсудності скарг (як зазначено у одному із досліджень, територіальної чи юрисдикційної [364]) на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, хоча, як вбачається з п.2 ч.2 ст.304 КПК, подання скарги до суду, у якому вона не підлягає розгляду, є підставою для її повернення. З ч.1 ст.306 КПК впливає, що скарги розглядаються слідчим суддею місцевого суду. В частині здійснення деяких повноважень слідчим суддею процесуальний закон визначає територіальну підсудність із прив'язкою до відповідного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування або знаходиться орган досудового розслідування, наприклад, щодо клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу (ч.1 ст.184 КПК) тощо.

У випадку помилкового визначення скаржником підсудності П. Константинов та А. Стуканов пропонують зобов'язати суддю «винести постанову про направлення скарги за підсудністю» [359, с. 19].

У випадку порушення правил територіальної підсудності процесуальний закон згідно п.1 ч.1 ст.34 КПК допускає передання кримінального провадження на розгляд іншого суду, але з обов'язковим дотриманням наступних процесуальних умов: 1) таке порушення виявилось до початку судового розгляду (п.1 ч.1 ст.34 КПК); 2) це питання в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін чи потерпілого (ч.2 ст.34 КПК), а в межах юрисдикції різних апеляційних судів – колегією суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого (ч.3 ст.34 КПК). Можливості передання провадження на розгляд іншого суду після початку судового розгляду не передбачено, тому у цьому випадку судовий розгляд повинен продовжуватися. Поряд з цим порушення правил підсудності при ухваленні судового рішення є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та безумовною підставою для скасування судового рішення судом апеляційної чи касаційної інстанції (п.6 ч.2 ст.412, п.1 ч.1, ч.2 ст.438 КПК). Згідно ст.347 КПК судовий розгляд починається з оголошення обвинувального акта та позовної заяви відповідними учасниками судового провадження, що відбувається після закінчення підготовчих дій. Як вже зауважено вище, аналіз процедури судового розгляду скарги слідчим суддею не є ціллю цього підрозділу, проте на підставі ч.1 ст.306 КПК та ст.347 КПК можна стверджувати, що вона за аналогією повинна розпочинатися із оголошення скарги.

Таким чином, якщо подання скарги із порушенням правил підсудності встановлено до відкриття провадження слідчий суддя повертає скаргу на підставі п.2 ч.2 ст.304 КПК, якщо після відкриття провадження, але до початку судового розгляду, слід звернутися із поданням до суду апеляційної інстанції на підставі ч.1, ч.2 ст.34 КПК. Якщо ж цю обставину буде встановлено після початку судового

розгляду, тоді слідчий суддя повинен розглянути скаргу по суті та ухвалити судові рішення, яке вважатиметься ухваленим з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону. Проте цей недолік ухвали слідчого судді ще не означає хоча б потенційної можливості її скасування у апеляційному порядку, оскільки згідно ч.2 ст.309 КПК єдиною ухвалою слідчого судді, постановленою за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, є ухвала про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження. Однак така ухвала і надалі є судовим рішенням та все одно є обов'язковою до виконання.

Описана ситуація зовсім не додає престижу ні процесуальній діяльності слідчого судді, ні актам судової влади. Так само непідходящим є варіант звернення до суду апеляційної інстанції, що призведе до порушення строків розгляду скарги. Як видається, слід шукати такого розв'язання цієї проблеми, яке б дозволило зберегти оперативність, якість судового контролю, а також забезпечило б розгляд скарги саме тим судом, до підсудності якого вона належить. Слід виходити також із того, що слідчий суддя не має повноваження скерувати скаргу для розгляду до іншого суду, оскільки це суперечитиме вищенаведеним нормам процесуального закону та означатиме, що він бере на себе функції суду апеляційної інстанції.

Скарга подана після закінчення строку, передбаченого ч.1 ст.304 КПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

На проблемах законодавчого врегулювання строків оскарження неодноразово зосереджувалася увага науковців та практиків. Наприклад, аналізуючи процедуру оскарження невнесення відомостей про кримінальне правопорушення у ЄРДР, що можливо протягом десяти днів з моменту вчинення цієї бездіяльності, О.В. Баганець наголосив, що не всі можуть скористатися цим правом, «оскільки в десятиденний термін їм може, наприклад, не надійти повідомлення по суті поданої ними заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення» [365, с. 14]. Заувага є слушною, проте у підрозділі 2.2. роботи обґрунтовано, що точкою відліку слід вважати момент, коли особі стало відомо про бездіяльність. Окрім цього, ч.2 ст.304

КПК передбачає можливість поновлення пропущеного строку, яка визначається слідчим суддею у кожному індивідуально взятому випадку. У будь-якому разі про поновлення строку повинен клопотати скаргник, а також у скарзі доцільно зазначити про те, що особі не було відомо про вчинення бездіяльності. Як і у випадку з встановленням правосуб'єктності особи, яка подала скаргу, лише витребувавши матеріали провадження, слідчий суддя може встановити факт повідомлення або неповідомлення особи про бездіяльність, але витребувати матеріали провадження він може тільки після відкриття провадження за скаргою. У такому випадку, навіть якщо особа була вчасно повідомлена про бездіяльність та пропустила строк її оскарження з власної вини, слідчий суддя вже не має повноважень повернути скаргу чи закрити провадження, а зобов'язаний провести судовий розгляд. До слова, 76,24% опитаних практиків вважають передбачені строки подання скарг оптимальними (детальніше дивитися Додатки А, Б).

З дотриманням строків оскарження слідчому судді прямо пов'язане питання їх пропущення у зв'язку з *оскарженням рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора в адміністративному порядку*.

Процесуальний закон у абз.1 ч.6 ст.284 КПК надає можливість заявнику, потерпілому протягом десяти днів з моменту отримання ними копії постанови слідчого про закриття кримінального провадження звернутися до прокурора зі скаргою на цю постанову. Згідно абз.1 ч.2 ст.36 КПК прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва останнім. Одним із засобів діяльності прокурора, хоча це прямо і не зазначено у ст.36 КПК, але відповідний висновок можна зробити в результаті аналізу повноважень прокурора, є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органу досудового розслідування. На відміну від КПК 1960 р., який у главі 22 передбачав порядок оскарження дій слідчого та порядок і строки розв'язання скарг прокурором, новий процесуальний закон цих питань не врегулює. Видається, що за результатами розгляду скарги прокурор повинен винести постанову, оскільки така можливість передбачена ч.3 ст.110 КПК, що також

надасть учаснику провадження можливість подальшого оскарження у випадку незгоди з вирішенням скарги.

Окрім цього, як випливає з ч.6 ст.36 КПК, учасник провадження має право оскаржити прокурору вищого рівня постанову прокурора, у якій відображене вирішення скарги. У такий же спосіб підлягають оскарженню постанови прокурора, винесені не у зв'язку з розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органу досудового розслідування, а як його власні процесуальні рішення.

Вичерпавши можливість оскарження в адміністративному порядку, учасник провадження може залишитися незадоволеним одержаним результатом та водночас бути позбавленим можливості звернутися зі скаргою до слідчого судді, оскільки строки на оскарження вже закінчилися, а їх поновлення залежатиме від дискреції останнього. Проте органи державної влади, які дотичні до досудового провадження, та у подальшому – до судового розгляду, повинні серед своїх пріоритетів мати недопущення таких порушень, а, якщо порушень уникнути не вдалося, – також їх якнайшвидше та максимально ефективно усунення.

Зловживання правом на оскарження є малоймовірним, оскільки згідно ч.1 ст.305 КПК сам факт подання скарги не зупиняє виконання рішення чи дію слідчого, прокурора, а також можна додати, що скарга не впливає на перебіг такої її поведінки, яку можна назвати бездіяльністю.

Враховуючи викладене, слід **доповнити ч.1 ст.304 КПК третім та четвертим реченнями**, у яких викласти загальну норму, наступного змісту:

«Подання скарги прокурору в межах зазначених строків зупиняє їх перебіг. Перебіг строків розпочинається спочатку з дня отримання особою копії рішення прокурора.».

Закріплення у КПК такої норми гарантуватиме учаснику провадження можливість використання усіх процесуальних засобів відновлення своїх прав.

Вирішити підняті проблеми, що можуть виникати після відкриття провадження за скаргою, можна двома шляхами. Згідно першого слідчому судді можна надати право витребувати від слідчого, прокурора матеріали кримінального провадження до відкриття провадження за скаргою. Небезпека цієї пропозиції

полягає у можливості необґрунтованого витребування матеріалів провадження, що може призвести до втручання у процесуальну діяльність слідчого, прокурора.

Доцільніше **доповнити ст.306 КПК частиною 4** наступного змісту:

«4. У випадку встановлення під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування обставин, передбачених ч.2 ст.304 цього Кодексу, суд має невідкладно поставити на обговорення питання про можливість закриття провадження за скаргою. Питання про закриття провадження за скаргою вирішується в нарадчій кімнаті вмотивованою ухвалою слідчого судді.». У цьому випадку слідчий суддя матиме достатні повноваження запобігти проведенню судового розгляду скарг, провадження за якими в силу відсутності необхідних даних були помилково відкриті.

Як зазначено у абз.4 п.6 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ згідно ч.7 ст.304 КПК повернення скарги не позбавляє права повторного звернення до слідчого судді, суду. Однак це правило не стосується випадків повторного подання скарги, яку було повернуто у зв'язку із пропуском встановленого процесуального строку [259]. Справедливо це положення критикує М.І. Хавронюк, оскільки ним «обмежується право особи на звернення до суду» [366]. По-перше, незрозуміло, чи йдеться лише про подання скарги із пропуском процесуального строку без клопотання про його поновлення, чи критиковане положення також передбачає, що таке клопотання було подане, але слідчий суддя все ж таки не знайшов підстав для поновлення строку. Якщо ж йдеться про перший варіант, тоді порушуватиметься припис ч.1 ст.117 КПК, згідно якого заінтересована особа має право подати клопотання про поновлення пропущеного із поважних причин строку, яке слідчий суддя зобов'язаний вирішити. Проте таке тлумачення процесуального закону позбавляє її цього права, що є неприпустимим, оскільки не виключено, що при перевірці цих причин підтвердиться їх поважність. А, по-друге, це положення виходить за межі норми ч.7 ст.304 КПК і, враховуючи, що законодавча функція не є прерогативою суду, слід чітко керуватися саме цією нормою.

Єдиною підставою для відмови у відкритті провадження за скаргою згідно ч.4 ст.304 КПК є подання скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню.

Аналіз рішень, дій, а також бездіяльності слідчого, прокурора, що підлягають оскарженню до слідчого судді, а також варіантів їх практичного вираження проведено у підрозділах 2.1. і 2.2. дисертації. У контексті цього підрозділу слід зауважити, що встановити наявність підстав для відмови у відкритті провадження слідчий суддя може шляхом співставлення конкретної вимоги скажника із законодавчим переліком рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора, які підлягають оскарженню. Видається, що самої скарги та доданих матеріалів цілком достатньо слідчому судді для вирішення питання про можливість відмови у відкритті провадження за скаргою.

Досліджуючи процедуру відкриття апеляційного провадження, Н.Р. Бобечко обґрунтовано відзначив, що юридичні факти, закладені в основі підстав для повернення скарги та відмови у відкритті провадження (а вони фактично тотожні підставам для повернення скарги та відмови у відкритті провадження слідчим суддею. – Д.К.), «мають правоприпиняючий ... характер», а тому доцільно в усіх цих випадках виносити ухвалу про відмову у відкритті провадження [367, с. 302]. Обставини, що стали підставою для повернення скарги, є доконаними фактами, а тому факт повернення скарги не може їх скасувати чи змінити (наприклад, в силу повернення скарги автоматично не поновлюється строк на оскарження), а тому повторне подання тієї ж скарги за усіх тих самих умов є неможливим. Натомість, якщо аналогічну скаргу подано ще раз, але вже належним суб'єктом, така скарга вважатиметься поданою вперше, а не повторно. Така ж ситуація буде і з підсудністю скарги.

Інші аспекти досудової діяльності слідчого судді, окрім зазначених вище, процесуальний закон не врегульовує. Наприклад, у ньому не зазначено як діяти слідчому судді, якщо ним встановлено можливість проведення судового розгляду скарги, хоча зрозуміло, що таке рішення повинне відображатися у певному процесуальному акті судової влади, яким згідно ч.2 ст.110 КПК є ухвала. Як

зазначено у п.7 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, якщо скарга відповідає вимогам закону, суддя відкриває провадження та постановляє ухвалу про призначення скарги до розгляду [259]. Хоча, на думку М.І. Хавронюка, «вимога не ґрунтується на законі» [366], із зазначеним положенням слід погодитися, оскільки:

по-перше, якщо є можливість постановлення ухвал, що перешкоджають провадженню за скаргою, повинна бути і можливість прийняття слідчим суддею рішення, що, навпаки, свідчить про можливість судового розгляду скарги;

по-друге, існує практична необхідність у процесуальному документі, у якому можливо вирішувати організаційні питання, наприклад, про дату та місце проведення судового розгляду;

по-третьє, у ч.2 ст.110 КПК, присвяченій процесуальним рішенням, йдеться лише про вимоги, встановлені для судових рішень. У ст.372 КПК так само немає чітко визначеного законодавчого переліку випадків постановлення ухвал, відтак видається, що суд, як і прокурор (ч.3 ст.110 КПК), має право постановити ухвалу також і у випадках, коли визнає це за необхідне, оскільки процесуальний закон не може передбачити усього розмаїття процесуальних ситуацій. Слід зауважити, що необхідність постановлення таких ухвал передбачена ч.1 ст.316 КПК (в частині проведення підготовчого провадження), ч.1 ст.398 КПК (в частині апеляційного провадження), ч.5 ст.428 КПК (в частині касаційного провадження), ч.2 ст.451 КПК (що стосується провадження у Верховному Суді України), ч.2 ст.464 КПК (щодо провадження за нововиявленими обставинами);

по-четверте, необхідний процесуальний документ, який свідчитиме про правомірність діяльності слідчого судді та відмежує її від неправомірного втручання у процесуальну діяльність слідчого, прокурора.

Джерела судової практики ілюструють, що слідчі судді дотримуються наведеної рекомендації та постановляють ухвали про відкриття провадження за скаргою, але їх зміст кожен суддя визначає індивідуально. Частина таких ухвал є типовими. У їх *мотивувальній частині* констатується відповідність скарги вимогам кримінально-процесуального законодавства, відсутність підстав для її повернення

або відмови у відкритті провадження, а у *резолютивній* вирішується питання про відкриття провадження, визначається дата проведення судового розгляду та коло осіб, яким надсилається копія ухвали, якими, зазвичай, є скаржник, слідчий, прокурор [368; 369; 370]. Деякі слідчі судді у мотивувальній частині зазначають суть скарги та рішення, дію чи бездіяльність, що оскаржуються [371]; про підсудність скарги суду, а у резолютивній – про виклик скаржника та представника прокуратури, про зобов'язання начальника слідчого відділення подати до суду у визначений термін матеріали кримінальних проваджень [372], а також про покладення на прокурора району контролю за їх поданням [373]; окрім цього, пропонують скаржнику надати суду оригінали документів, копії яких додані до скарги, та інші документи, які можуть підтвердити обставини, викладені в скарзі [374], а також зазначають, що ухвала підлягає негайному виконанню [375].

Неможливо передбачити у процесуальному законі вичерпний перелік вирішуваних під час відкриття провадження питань через їх різноманітність. Як мінімум, слідчий суддя повинен вирішити питання про час та місце судового розгляду, а також про коло осіб, які підлягають виклику у судове засідання.

Важливо, що 55,45% опитаних юристів вважають, що у КПК слід передбачити процедуру відкриття провадження з врахуванням дотримання скаржником вимог до форми та змісту скарги, а також вимоги до змісту ухвали слідчого судді про відкриття провадження (детальніше дивитися Додатки А, Б).

З врахуванням викладеного доцільно запропонувати доповнити процесуальний закон ст.305¹ наступного змісту:

«Стаття 305¹. Відкриття провадження. Підготовка до судового розгляду.

1. Отримавши скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, слідчий суддя невідкладно перевіряє її на відповідність вимогам статті 303¹ цього Кодексу і за відсутності перешкод, передбачених статтею 304 цього Кодексу, постановляє ухвалу про відкриття провадження за скаргою, копії якої негайно направляються особі, яка подала скаргу, слідчому, прокурору.

2. В ухвалі про відкриття провадження за скаргою на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора слідчий суддя також вирішує:

- 1) питання про час та місце судового розгляду скарги;
- 2) питання про коло осіб, які підлягають виклику у судові засідання;
- 3) питання про термін подання слідчому судді матеріалів кримінального провадження або інших матеріалів, якщо скаргу подано у зв'язку з невідкриттям кримінального провадження;
- 4) у разі необхідності – інші питання, що мають значення для судового розгляду скарги.

3. Про рішення, прийняті слідчим суддею під час підготовки до судового розгляду скарги, невідкладно у порядку, передбаченому частиною 8 статті 135 цього Кодексу, повідомляються особи, які підлягають виклику у судові засідання.»

У процесуальній літературі піднято також проблему несумлінності сторін процесу, що може допускатися ними під час оскарження. Як зауважили М.М. Ковтун та Р.В. Ярцев, заявники часто зловживають правом на оскарження, тому доцільно «було б повернути скаргу заявнику, роз'яснивши, що дії останнього є перешкодою для постановлення рішення по суті скарги» [360, с. 28].

Видається, що у судові засідання варто викликати також інших осіб, чиїх правових інтересів може торкнутися вирішення скарги. Наприклад, доцільно у судові засідання викликати особу, яка була підозрюваним та щодо котрої кримінальне провадження було закрито, оскільки у випадку скасування постанови відкривається перспектива подальшого слідства щодо цієї особи. Варто, однак, зазначити, що неявка заінтересованої особи у судові засідання не повинна перешкоджати розгляду скарги слідчим суддею, інакше вона може виразитися у затягуванні судового розгляду та недотриманні процесуальних строків. Водночас у будь-якому випадку копію прийнятого судового рішення слідчому судді доцільно надсилати заінтересованим особам, тим паче, що їхні анкетні та контактні дані повинні міститися у матеріалах кримінального провадження.

Із правом учасника кримінального провадження оскаржити рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора, наслідком чого є судовий розгляд скарги, нерозривно пов'язана проблема відмови учасника від поданої скарги. Питання відмови від скарги у порядку глави 26 КПК та її наслідків процесуальний закон

залишив невирішеним, хоча водночас передбачає можливість відмови від апеляційної скарги до закінчення апеляційного розгляду (ч.1, ч.2 ст.403 КПК), від касаційної скарги до закінчення касаційного розгляду (ч.1 ст.432 КПК), а також від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами до початку судового розгляду (ч.1, ч.2 ст.465 КПК). У кожному випадку процесуальним наслідком є закриття провадження.

При дослідженні проблеми відмови від скарги у контексті судового розгляду потрібно виходити із засад кримінального провадження. Згідно ч.1 ст.22 КПК засада змагальності передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК. Самостійність у обстоюванні передбачає також самостійність у розпорядженні предметом правового спору та є неодмінним результатом бажання переслідувати певну правову позицію, оскільки така особа може розраховувати лише на власні процесуальні засоби. У процесі обстоювання правової позиції особа може перестати бажати подальшого продовження процесуального спору. Згідно ч.3 ст.26 КПК (засада диспозитивності) слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень КПК. Якщо особа подала скаргу, але не бажає її надалі підтримувати, видається, що вона у цьому випадку відмовляється від винесення відповідного питання на розгляд слідчого судді, відтак останній не має підстави продовжувати процесуальну діяльність. В цій частині діяльність слідчого судді відрізняється від розгляду скарг прокурором, оскільки останній «повинен виходити з публічних інтересів», бо скарга вказує також «і на недоліки в організації порядку роботи органів держави із порушення та розслідування кримінальних справ» [376, с. 61]. Враховуючи викладене, у теоретичному плані відмова від скарги є можливою. Необхідно дослідити також і практичний аспект цього питання.

Аналіз практики судів різних регіонів України дає підстави стверджувати, що відмови від скарг, хоча і є рідкістю, проте все ж таки трапляються. Причини відмов можуть бути найрізноманітнішими, а саме: заявниця не підтримує скаргу на

постанову слідчого про закриття кримінального провадження, оскільки не бажає, щоб її колишнього чоловіка притягували до кримінальної відповідальності, бо він є батьком її дитини та регулярно виплачує аліменти [377]; подаючи скаргу, заявник не знав про скасування постанови про закриття кримінального провадження прокурором та доручення провадження досудового розслідування іншому слідчому [378]; підозрюваний, в інтересах якого захисником подано скаргу, не бажає, щоб його інтереси представляв відповідний захисник, а також вважає недоцільним задоволення клопотань захисника про призначення повторної автотехнічної експертизи та проведення слідчого експерименту, у зв'язку з частковим задоволенням яких подано скаргу до слідчого судді [379]; особа, яка подала скаргу, дійшла висновку про необхідність подання заяви про кримінальне правопорушення за ознаками іншого складу злочину, ніж було подано попередню заяву, у зв'язку з котрою оскаржується постанова про закриття кримінального провадження [380]; слідчим суддею в межах інших проваджень вже скасовано постанову про закриття кримінального провадження та зобов'язано слідчого розглянути клопотання заявників, відтак відсутні рішення, дія чи бездіяльність, що можуть бути оскаржені [381]; прокурором самостійно повернуто тимчасово вилучене майно, тому право скажника поновлене [382]; прокурором (слідчим) самостійно припинено бездіяльність та внесено відомості, викладені у заяві про кримінальне правопорушення, до ЄРДРу, відтак порушення самостійно усунуто прокурором (слідчим), тому відпала потреба у розгляді скарги [383; 384; 385]. Як свідчить судова практика, особа, яка подала скаргу, може відмовитися від неї також і без зазначення причин [386; 387; 388].

Різняться також і прийняті слідчими суддями у таких випадках рішення, які для зручності можна поділити на три групи. *Перша група* охоплює випадки, коли відмова від скарги співпала із самостійним усуненням порушень слідчим або прокурором, а тому провадження за скаргами були закриті [378; 383 – 385]. Слідчі судді діяли в межах ч.2 ст.305 КПК, яка хоча і не врегульовує питання відмови від скарги, проте розрахована на ситуації, коли в силу попереднього усунення процесуальних порушень слідчим чи прокурором під час судового розгляду

відсутній об'єкт оскарження, а тому втрачено будь-який сенс у продовженні судово-контрольного провадження. *Друга група* включає ще один випадок, коли слідчим суддею прийнято рішення про закриття провадження у зв'язку із відмовою від скарги без повідомлення суду причин відмови [386]. *Третя група* передбачає решту випадків, охоплюючи також випадки незазначення мотивів відмови та припинення прокурором бездіяльності самостійно, коли слідчі судді постановили ухвали про відмову у задоволенні скарг [377; 379 – 382; 387; 388]. Проте слід врахувати, що такі рішення приймаються слідчим суддею лише за результатами судового розгляду скарги. Навпаки, відмова від скарги припиняє судовий розгляд у момент її заявлення, тому її заявлення навіть перед самим виходом суду в нарадчу кімнату автоматично робить процедуру судового розгляду неповною, а відтак – недостатньою для прийняття одного з рішень, передбачених ч.2 ст.307 КПК. У зв'язку з наведеним парадоксальною є ситуація, коли прокурором самостійно до початку розгляду скарги слідчим суддею повернуто тимчасово вилучене майно, у зв'язку з чим особа відмовилася від поданої скарги, а слідчий суддя, керуючись ст.307 КПК, відмовив в задоволенні скарги [382]. Тобто прокурор фактично визнав допущене порушення процесуального закону, поновив порушене право, скажник із таким варіантом розв'язання правового спору погодився, а слідчий суддя, маючи на увазі зовсім інше, своїм рішенням фактично констатував необґрунтованість правової позиції скажника та відсутність необхідності у поверненні йому майна.

Досить однозначно вирішується ця проблема і серед юристів-практиків, 79,21% яких під час анкетування зауважили, що процесуальний закон потрібно доповнити нормою, що б врегулювала право на відмову від скарги, процесуальний порядок та наслідки відмови (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Як теоретичний, так і практичний аналіз проблеми відмови від скарги дає підстави вважати її можливою та водночас сформулювати відповідну пропозицію щодо доповнення процесуального закону. Ця пропозиція повинна забезпечити особу, яка подала скаргу, її захисника, представника від можливих зловживань з боку слідчого, прокурора, пов'язаних із відмовою від скарги (наприклад, у вигляді обіцянки самостійно скасувати постанову у випадку відмови від скарги на неї, яка у

перспективі не буде виконана), передбачити можливість повторного звернення до слідчого судді із тією ж скаргою, але водночас перешкодити зловживанням своїми процесуальними правами скаржником.

Підсумовуючи викладене, доцільно **доповнити статтю 305 КПК частинами 3, 4, 5** наступного змісту:

«3. Особа, яка подала скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення судового розгляду. Захисник підозрюваного, представник потерпілого, представник заявника можуть відмовитися від скарги лише за згодою відповідно підозрюваного, потерпілого, заявника. Відмова від скарги може бути зроблена шляхом подання відповідної письмової заяви слідчому судді.

4. Одержавши заяву про відмову від скарги, слідчий суддя своєю ухвалою закриває провадження за скаргою. Копія ухвали про закриття провадження за скаргою у зв'язку з відмовою від неї негайно після її проголошення вручається особі, яка подала скаргу, слідчому та прокурору. Якщо особа, яка подала скаргу, чи слідчий та прокурор не були присутніми в судовому засіданні, копія ухвали надсилається їм негайно після проголошення.

5. Ухвала про закриття провадження за скаргою у зв'язку з відмовою від неї не може бути оскаржена в апеляційному порядку. Закриття провадження у зв'язку з відмовою від скарги не позбавляє права повторного звернення зі скаргою в строки та в порядку, передбачені цим Кодексом. Повторна відмова від скарги на те ж саме рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора не допускається».

У процесуальній літературі порушено проблему можливості розгляду скарги після смерті особи, яка її подала. Як влучно зауважила О.Г. Шило, «прижиттєва воля людини» «має поважатися», відтак скаргу належить вирішити [81, с. 121]. Можна лише додати, що порушення права певної особи (якщо таке порушення відбулося) є доконаним фактом, який не перестане існувати навіть в силу її смерті, а тому компетентні органи держави повинні це право відновити.

У наступному підрозділі увагу необхідно присвятити аналізу правової регламентації процедури розгляду скарги слідчим суддею.

3.2. Порядок розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії, бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора

Для побудови порядку розгляду скарг слідчим суддею визначальною є норма ч.1 ст.306 КПК, що скарги розглядаються слідчим суддею згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318 – 380 цього Кодексу, з урахуванням положень глави 26 КПК. Необхідно чітко розмежувати правила судового розгляду, що підлягають застосуванню у процесі розгляду скарг слідчим суддею, та правила, які є властивими тільки стадії судового розгляду.

Параграф 1. Строки і загальний порядок судового розгляду (ст.318 КПК). Згідно ч.2, ч.3 ст.318 КПК процесуальною формою судового розгляду є судові засідання, у якому обов'язково присутні сторони кримінального провадження, у яке викликаються потерпілий та інші учасники кримінального провадження. Розгляд скарг слідчим суддею відбувається у судовому засіданні, оскільки лише за таких умов учасники провадження здатні найповніше реалізувати свої процесуальні права, а слідчий суддя – свої повноваження. Слід погодитися із В.О. Лазаревою, що «розгляд судом скарг осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, повинен проходити у формі судового засідання з властивими йому правилами справедливої судової процедури» [104, с. 125].

Норма ч.1 ст.318 КПК, що регламентує проведення і завершення судового розгляду протягом розумного строку, застосовується до розгляду скарг слідчим суддею, проте з врахуванням ч.2 ст.306 КПК, яка встановлює п'ятиденний строк розгляду скарг на рішення про закриття кримінального провадження та сімдесяти двогодинний строк розгляду скарг на інші рішення, дії чи бездіяльність, що обраховуються з моменту надходження відповідної скарги, оскільки: 1) строки, передбачені ч.2 ст.306 КПК, є розумними строками для розгляду скарг слідчим суддею; 2) ці строки є максимальними законодавчими строками розгляду відповідних скарг (хоча на практиці деякі скарги вирішуються і у довші строки, що пов'язано, наприклад, із призначенням експертизи, про що йтиметься нижче); 3) скарги можуть бути вирішені і у коротші строки, достатні для належної організації

їх розгляду та прийняття обґрунтованого рішення. Варто відзначити, що 66,34% опитаних практичних працівників вважають наведені строки оптимальними (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Як свідчать дані судової статистики, встановлені строки розгляду скарг загалом є достатніми для розгляду та вирішення скарг слідчими суддями. Так, у 2012 році (за час дії КПК 2012 р.) 4 (0,24%) із 1695 скарг були розглянуті із порушенням встановлених строків [153]; у 2013 році цей показник становив 488 (1,16%) із 42048 розглянутих скарг [154]; у 2014 році кількість розглянутих з порушенням строків скарг зменшилась до 398 (0,92%) із 43368 [155]; протягом I півріччя 2015 року порушено строки у 280 (1,07%) випадках із 26076 [156]. Порушення строків розгляду скарг, хоча й існує як явище, проте скоріше є винятковим за своїм характером. Тому слід погодитися із твердженням, що від судді, його сумлінності, вміння належно організувати підготовку, розгляд справи і постановлення рішення «значною мірою залежить дотримання процесуальних строків» [389].

Незмінність складу суду (ст.319 КПК), запасний суддя (ст.320 КПК). Враховуючи стислість строків розгляду скарг і обмеженість кола процесуальних питань, що можуть бути предметом розгляду, розгляд та вирішення скарги проводиться одним слідчим суддею, окрім випадків заміни його іншим слідчим суддею внаслідок задоволення заяви про відвід (самовідвід) слідчого судді, після чого судовий розгляд розпочинається спочатку. Розгляд скарг не потребує значного часу та відбувається без проведення підготовчого судового засідання, відтак норми ст.320 КПК під час досудового розслідування не застосовуються.

Головуючий у судовому засіданні (ст.321 КПК). Враховуючи, що саме слідчий суддя повинен прийняти законне та обґрунтоване рішення, він повинен бути правомочним виконувати необхідні організаційні функції та спрямовувати судовий розгляд на з'ясування усіх обставин, відтак закріплення статусу головуючого саме за слідчим суддею є обґрунтованим.

Безперервність судового розгляду (ст.322 КПК). У ч.2 ст.322 КПК встановлено вичерпний перелік випадків відкладення судового засідання, що не

порушують безперервності судового розгляду. Варто детальніше їх розглянути. 1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження. Згідно ч.3 ст.306 КПК відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги. Щодо участі у судовому засіданні особи, яка подала скаргу, її захисника, законного представника у підрозділі 1.3. зроблено висновок, що слідчий суддя може вирішити скаргу за їх відсутності. Якщо відповідний учасник провадження не може з поважних причин з'явитися у судовому засіданні, проте може та бажає з'явитися в інше судово засідання в межах строку розгляду скарги, слідчий суддя може застосувати цю підставу для відкладення судового засідання. Підстави, передбачені п.п. 2 – 4 ч.2 ст.322 КПК, не застосовуються під час досудового розслідування, оскільки передбачають вирішення питань, пов'язаних із обвинуваченням, що відбувається вже на судових стадіях кримінального провадження; 5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці. Наведені процесуальні дії аналізуватимуться у подальшому у контексті ст.357 КПК. Слід лише зазначити, що з метою з'ясування всіх обставин прийняття оскаржуваного рішення, вчинення дії чи бездіяльності слідчий суддя за певних умов може провести дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляд на місці; 6) проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених статтею 332 КПК, 7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених статтею 333 КПК. Процесуальні дії, врегульовані ст.332 та ст.333 КПК, будуть детальніше розглянуті при аналізі цих статей. Варто наголосити, що призначення проведення експертизи, надання доступу до речей чи документів загалом належать до компетенції слідчого судді, проте для їх вчинення законом регламентовано процесуальні порядки, що є самостійними нарівні із порядком розгляду скарг учасників провадження та не охоплюються останнім.

Загальний припис ч.1 ст.322 КПК, що судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку, застосовується і на досудовому розслідуванні, що також зумовлено встановленням спеціальних скорочених строків судового розгляду.

Наслідки неприбуття обвинуваченого (ст.323 КПК). Як зазначено у ч.2 ст.42 КПК, обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст.291 цього Кодексу. Відповідно до ст.283 КПК звернення прокурора з обвинувальним актом до суду є однією із форм закінчення досудового розслідування, тоді як розгляд скарг слідчим суддею згідно ст.303 КПК здійснюється на досудовому розслідуванні, яке передує судовому провадженню, під час якого з'являється процесуальна фігура обвинуваченого.

Враховуючи викладене, ст.323 КПК не підлягає застосуванню до процедури розгляду скарг слідчим суддею.

Наслідки неприбуття прокурора і захисника (ст.324 КПК). У статті йдеться про судове провадження, як наступну після досудового розслідування структурну частину кримінального провадження, тому вона не застосовується під час досудового розслідування. Як досліджено у підрозділі 1.3., неявка скаржника, його законного представника, представника чи захисника не є перешкодою для розгляду та вирішення скарги слідчим суддею.

Наслідки неприбуття потерпілого (ст.325 КПК). Сфера застосування цієї норми обмежується лише стадією судового розгляду кримінального провадження по суті. Якщо скаргу подано потерпілим, але він не прибув у судові засідання, хоча був належно повідомленим про час і місце розгляду скарги, слідчий суддя, як вище було досліджено, має право за таких умов розглянути та вирішити скаргу.

Наслідки неприбуття цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників (ст.326 КПК). Йдеться про наслідки неявки вказаних суб'єктів для розгляду цивільного позову, проте вирішення цивільного позову тісно пов'язане з розглядом обвинувачення та відбувається в рамках судового провадження, а тому слідчим суддею ця норма не застосовується.

Наслідки неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача і експерта (ст.327 КПК). Хоча ця норма застосовується до судового провадження, названі суб'єкти можуть брати участь і під час розгляду скарг, тому, якщо їхню явку визнано обов'язковою, у випадку їх неприбуття слідчий суддя після допиту інших присутніх

свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів щодо прибуття цих суб'єктів.

Право перебувати в залі судового засідання (ст.328 КПК). Норма ч.2 ст.328 КПК не застосовується на досудовому розслідуванні в частині близьких родичів та членів сім'ї обвинуваченого, оскільки такого учасника провадження на цій стадії немає. Проте норми зазначеної статті слід аналізувати також у контексті засади гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами (ст.27 КПК). За загальним правилом згідно ч.2 ст.27 КПК кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, як і суд, може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, тоді згідно ч.4 ст.27 КПК на судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження. Також згідно ч.4 ст.352 КПК свідки, які ще не дали показань, не мають права перебувати в залі судового засідання під час судового розгляду.

Обов'язки присутніх у залі судового засідання (ст.329 КПК). Аналізована стаття застосовується до процедури розгляду скарг слідчим суддею, за винятком норми про те, що особи, присутні в залі, заслуховують вирок суду стоячи, оскільки судовий розгляд скарги завершується постановленням ухвали.

Заходи до порушників порядку судового засідання (ст.330 КПК). Норми ст.330 КПК застосовуються під час досудового розслідування, окрім норм ч.1, яка регламентує вжиття заходів до обвинуваченого, який порушує порядок у залі судового засідання або не підкоряється розпорядженням головуєчого у судовому засіданні, оскільки обвинувачений не бере участі на цій стадії провадження.

Обрання, скасування або зміна запобіжного заходу в суді (ст.331 КПК). Ця норма поширюється на обвинуваченого, а оскільки такий суб'єкт у стадії досудового розслідування відсутній, вона під час розгляду скарг не застосовується. Слідчий суддя наділений повноваженнями застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, проте вони виходять за рамки його компетенції із розгляду скарг.

Проведення експертизи за ухвалою суду (ст.332 КПК). Питання призначення експертизи може розглядатися слідчим суддею у контексті скарги на рішення слідчого або прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій. Як вбачається із матеріалів судової практики, слідчі судді задовольняють такі скарги та зобов'язують слідчого призначити відповідну експертизу, водночас слідчий суддя у порядку розгляду скарг не може призначити проведення експертизи. Окрім цього, експертиза може призначатися слідчим суддею і для перевірки достовірності документів та звуко- і відеозаписів (ч.3 ст.358, ч.4 ст.359 КПК), про що детальніше йтиметься під час аналізу цих норм.

Слід також звернути увагу, що ст.244 КПК регламентовано спеціальний порядок залучення експерта слідчим суддею за клопотанням особи, якій попередньо було відмовлено в задоволенні такого ж клопотання слідчим, прокурором. Як випливає з ч.6 ст.244 КПК, передумовою позитивного вирішення цього питання є доведення стороною захисту серед іншого також неможливості залучити експерта самостійно на договірних засадах через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин. У цій ситуації наявна неузгодженість у тому, що сторона захисту, будучи вільною у розпоряджанні своїм правом, повинна згодом обґрунтовувати причини його нереалізації. Окрім цього, п.7 ч.1 ст.303 КПК встановлює ширше коло суб'єктів, які можуть звернутися зі скаргою, ніж коло, встановлене ст.243, ст.244 КПК, де йдеться лише про сторону захисту. Відповідно зазначеними нормами не можуть скористатися потерпілий, його представник та законний представник, які за загальним правилом згідно п.19 ч.1 ст.3 КПК не є жодною із сторін провадження. Оскільки порядок оскарження зазначених рішень слідчого, прокурора за правилами глави 26 КПК є більш сприятливим в розумінні кола учасників провадження та доказування їхньої правової позиції, він може в якості альтернативи, окрім інших учасників, застосовуватися також і стороною захисту. Хоча М.М. Ольховська небезпідставно зауважує, що порядок, регламентований ст.244 КПК, забезпечує ширші можливості для доказування необхідності проведення експертизи, є

оперативнішим у часовому плані, забезпечує отримання зразків та дає можливість провести незалежну експертизу [390, с. 46, 48].

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження (ст.333 КПК). Враховуючи, що заходи забезпечення кримінального провадження покликані забезпечити його дієвість і можуть застосовуватися також і за ініціативою слідчого судді, *ним під час та з метою належного забезпечення розгляду скарг можуть застосовуватися такі заходи: виклик, привід та накладення грошового стягнення.* Інші заходи забезпечення кримінального провадження (включно із запобіжними заходами) застосовуються слідчим суддею на підставі розділу II КПК, а не у порядку розгляду скарг.

Що стосується проведення слідчих дій, слідчий суддя може зобов'язати слідчого, прокурора вчинити певну дію у порядку вирішення скарги відповідного учасника кримінального провадження на їхнє рішення про відмову у задоволенні аналогічного клопотання, проте слідчий суддя, на відміну від суду, не може тим самим рішенням дати дозвіл, наприклад, на проведення обшуку у житлі особи. Зобов'язання слідчого, прокурора провести цю слідчу дію тягне за собою обов'язок звернення слідчого за погодженням із прокурором чи прокурора із відповідним клопотанням до слідчого судді, яке останній вирішує не в порядку розгляду скарг, а в порядку надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій. Слідчий суддя не має права вказувати у своїй ухвалі, які обставини повинні бути з'ясовані або перевірені в ході проведення слідчих (розшукових) дій, тоді як суд згідно ч.5 ст.333 КПК зобов'язаний це зробити.

Об'єднання і виділення матеріалів кримінального провадження (ст.334 КПК). Ці норми застосовуються під час судового провадження, а під час досудового розслідування рішення про об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування згідно ч.5 ст.217 КПК приймається прокурором.

Зупинення судового провадження (ст.335 КПК). Ця норма застосовується під час судового провадження, що пов'язано із ухиленням обвинуваченого від суду або його захворюванням на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, а на стадії

досудового розслідування такого учасника провадження ще немає. Окрім цього, ч.2 ст.306 КПК встановлено спеціальні строки розгляду скарг учасників провадження, що виключає можливість зупинення проваджень за ними.

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст.336 КПК). Як вбачається з ч.1 ст.336 КПК, норми цієї статті застосовуються до судового провадження. Видається, що з метою оперативного вирішення скарг, ця норма може застосовуватися і слідчим суддею.

Параграф 2. Межі судового розгляду (ст.ст. 337 – 341 КПК). Вказаними статтями врегульовуються питання меж судового розгляду, що за загальним правилом пов'язані з особою, якій висунуте обвинувачення, та межами висунутого обвинувачення згідно обвинувального акта, а також питання зміни обвинувачення в суді, висунення додаткового обвинувачення, відмови від підтримання державного обвинувачення, погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення та відмови від підтримання державного обвинувачення.

Тією чи іншою мірою слідчий суддя аналізує доказову базу у кримінальному провадженні задля вирішення питань в межах його компетенції, однак ніколи не досліджує усієї сукупності доказів, пов'язаної власне із обвинуваченням, що є завданням саме судового розгляду. Можна зробити висновок, що застосування ст.ст.337 – 341 КПК під час досудового розслідування є неможливим.

Далі проводитиметься аналіз норм процесуального закону, які регламентують процедуру судового розгляду.

Параграф 3. Відкриття судового засідання (ст.342 КПК). Як вище встановлено, розгляд скарг слідчим суддею відбувається у судовому засіданні, відтак норми про порядок відкриття судового засідання підлягають застосуванню і до цієї процедури. Головуючий оголошує про розгляд відповідної скарги. Головуючому доцільно назвати прізвище, ім'я, по батькові, процесуальний статус учасника кримінального провадження, який подав скаргу, а також рішення, дію чи бездіяльність, на які подано скаргу.

Повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами (ст.343 КПК). Згідно ч.1 ст.107 КПК рішення про фіксацію процесуальної

дії за допомогою технічних засобів, зокрема під час розгляду питань слідчим суддею, приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Видається, що слідчому судді доцільно роз'яснити присутнім у судовому засіданні учасникам провадження їхнє право клопотати про фіксацію судового розгляду скарги технічними засобами. У випадку надходження такого клопотання головуєчий, керуючись за аналогією ст.350 КПК, повинен заслухати думку інших учасників судового розгляду щодо суті клопотання та постановити ухвалу про його задоволення. Доцільно розпочати фіксування негайно після задоволення клопотання. У цьому випадку секретар судового засідання згідно ст.343 КПК повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання. Окрім цього, згідно ст.108 КПК ведеться журнал судового засідання.

Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу (ст.344 КПК). Головуючий повинен оголосити прізвища учасників провадження, які беруть участь у судовому засіданні, роз'яснити їм право відводу та з'ясувати, чи заявляють вони кому-небудь відвід. Якщо кимось із учасників судового розгляду заявлено відвід, відповідна заява вирішується головуєчим у порядку ст.81 КПК, за винятком заяви про відвід слідчого судді, яку розглядає інший суддя цього ж суду.

Повідомлення про права і обов'язки (ст.345 КПК). Надання особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятки про їхні права та обов'язки, а також перевірка головуєчим їх зрозумілості та роз'яснення у випадку необхідності є діяльністю, яка реалізує конституційні положення ч.2 ст.3 Конституції України, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, та ч.1 ст.57 Конституції України, згідно якої кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. На думку М.М. Стоянова, відомості про обставини, що підлягають доказуванню, повинні в будь-якому разі бути визнані недопустимими у випадку збирання їх «без роз'яснення особам, які беруть участь у слідчій (розшуковій) або судовій дії, наданих їм законом прав або з введенням їх в оману щодо характеру й обсягу останніх» [391, с. 321]. Враховуючи викладене,

повідомлення про права і обов'язки можна вважати своєрідною гарантією реалізації своїх прав особами, які беруть участь у судовому розгляді, відтак слідчий суддя повинен приділяти цьому належну увагу.

Заборона присутності свідків у залі судового засідання (ст.346 КПК). Частково зазначену норму розглянуто вище при аналізі положень ст.328 КПК. Також ст.346 КПК застосовується до порядку розгляду скарг слідчим суддею і в частині недопустимості спілкування допитаних та недопитаних свідків між собою, що є важливою умовою встановлення достовірних доказів та обґрунтування на їх основі ухвали слідчим суддею.

Початок судового розгляду (ст.347 КПК). Головуючий повинен оголосити про початок судового розгляду після закінчення підготовчих дій. Ч.2 та ч.3 статті не застосовуються, оскільки врегульовують оголошення прокурором обвинувального акта та оголошення цивільним позивачем або його представником чи законним представником, а в разі їх відсутності – головуючим, цивільного позову. О.Г. Яновська пов'язує ці норми із засадою змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій [392]. Для цього сторони та учасники судового провадження мають достатні можливості, відтак надання їм ще однієї можливості для викладу своїх доводів у формі оголошення скарги та заперечень проти неї на початку судового розгляду призведе до того, що вони повторюватимуть декілька разів однакові доводи та неумисно затягуватимуть судовий розгляд, бо часто суб'єкти провадження прагнуть висловити свої аргументи максимально широко та багатослівно.

Враховуючи викладене, доцільно запропонувати наступний порядок початку розгляду скарг слідчим суддею: слідчий суддя доповідає за аналогією з апеляційним та касаційним розглядом у необхідному обсязі зміст рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора та зміст скарги, на які її подано. Під «необхідним обсягом» слід розуміти: 1) щодо рішення – фактичні та юридичні підстави його прийняття, як вони викладені у рішенні, а також резолютивну частину рішення; 2) щодо дії та бездіяльності – у чому конкретно вони виразилися. Інформація щодо рішення міститься у самому тексті рішення, щодо дії чи бездіяльності – у скарзі; 3) щодо

скарги – рішення, яке слідчого суддю просить прийняти скажчик (може йтися про скасування рішення слідчого чи прокурора; зобов'язання слідчого чи прокурора припинити або вчинити певну дію), а також фактичні та юридичні підстави, якими скажчик обґрунтовує свої вимоги. Зазначені дані містяться у тексті скарги. З врахуванням зробленої у попередньому підрозділі пропозиції слідчий суддя повинен з'ясувати у особи, чи підтримує вона подану скаргу та роз'яснити право на відмову від неї. Слідчий суддя згідно ч.2 ст.305 КПК також може закрити провадження за скаргою, якщо слідчий, прокурор самостійно скасували рішення, припинили дію чи бездіяльність, які оскаржуються.

Водночас, якщо у судове засідання з'явився слідчий чи прокурор, слідчому судді доцільно з'ясувати, чи погоджуються вони з доводами скарги та у якому обсязі, оскільки позиція слідчого чи прокурора враховується при визначенні обсягу доказів, які підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, що розглядатиметься нижче.

Роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення (ст.348 КПК). Оскільки під час досудового розслідування ще не існує такий суб'єкт провадження як обвинувачений, зазначені норми слідчим суддею не застосовуються, проте за аналогією із ч.1 ст.348 КПК він повинен встановити анкетні дані скажника, а також з'ясувати його процесуальний статус.

Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст.349 КПК). Доводи, викладені у скарзі, визначають обсяг доказів, що підлягають дослідженню, оскільки підтверджуються або спростовуються останніми. Доводи включають в себе фактичні та юридичні підстави, на основі яких скажчик ставить перед слідчим суддею вимогу про прийняття конкретного рішення. Коло рішень слідчого судді не є абстрактним та визначається двома чинниками, перший із яких є первинним, а другий – похідним від першого: 1) процесуальним змістом рішення, дії чи бездіяльності, що оскаржуються, у розрізі їх переліку, закріпленого у ч.1 ст.303 КПК; 2) процесуальним змістом рішення, задля прийняття якого подано скаргу. Доказуванню підлягають: 1) відсутність фактичних та юридичних підстав для прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності; 2) у

випадку наявності – фактичні та юридичні підстави для прийняття іншого (протилежного) процесуального рішення, невчинення дії чи бездіяльності слідчим або прокурором. Якщо доказано наявність хоча б однієї групи вищезазначених процесуальних обставин, автоматично виникає необхідність прийняття відповідного рішення слідчим суддею.

Норми ст.349 КПК спрямовані на судове провадження, оскільки пов'язані з особою обвинуваченого та обвинуваченням. Обвинувачення є свого роду висновком прокурора щодо обставин кримінального правопорушення та завершує стадію досудового розслідування, є предметом усього кримінального провадження. Інакші за своєю процесуальною природою складаються відносини під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності на досудовому розслідуванні, бо на цей момент остаточного обвинувачення ще немає, а сама можливість оскарження спрямована на проведення ефективного та неупередженого досудового розслідування.

Видається, що при розгляді та вирішенні скарги слідчий суддя повинен досліджувати усі докази, які дадуть змогу підтвердити або спростувати доводи скарги, бо це створить передумови для прийняття законного, обґрунтованого і вмотивованого рішення, що згідно ст.370 КПК є його обов'язком.

Слідчий суддя з врахуванням пропозицій учасників судового розгляду повинен оголосити обсяг доказів, що досліджуватимуться у судовому засіданні, а також порядок їх дослідження, про що постановляється ухвала. У разі необхідності обсяг та порядок дослідження доказів можуть бути змінені. Слід погодитися із С.О. Пшенічком, що «першим повинен викласти свої доводи скаржник (або його захисник, представник, якщо скаржник відсутній у засіданні); після нього повинні бути заслухані доводи особи, рішення, дії, бездіяльність якої оскаржуються» [181, с. 114].

Розгляд судом клопотань учасників судового провадження (ст.350 КПК). За аналогією цю статтю слід застосовувати і до процедури розгляду скарг слідчим суддею, бо саме через заявлення клопотань учасники провадження можуть спрямовувати процес доказування на підтримання власних процесуальних позицій та звертати увагу суду на важливі обставини провадження.

Допит обвинуваченого (ст.351 КПК) не проводиться слідчим суддею через відсутність названого суб'єкта провадження.

Допит свідка (ст.352 КПК). Як вбачається з ч.1 ст.352 КПК, ця норма застосовується лише до судового провадження, оскільки йдеться про з'ясування стосунків з обвинуваченим, а у ч.6 йдеться про допит свідка обвинуваченим. Однак допит свідка здійснюється також і слідчим суддею. У ч.3 ст.95 КПК закріплено обов'язок свідка та експерта давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому Кодексом порядку. Процесуальний закон, наприклад, передбачає право слідчого судді за клопотанням сторін або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення, наприклад, для вирішення питань про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ч.4 ст.151 КПК), відсторонення від посади (ч.3 ст.156 КПК), про арешт майна (ч.4 ст.172 КПК) тощо. У цих випадках не здійснюється з'ясування обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ч.1 ст.91 КПК). Разом з тим ч.2 ст.91 КПК встановлює, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, які, як видається, охоплюють обставини, які підлягають доказуванню (в силу цього вони автоматично мають значення для кримінального провадження), а також інші обставини, правильне з'ясування котрих впливає на об'єктивне вирішення процесуальних питань. Вирішення багатьох процесуальних питань слідчим суддею є результатом дотримання змагальної процедури, тому закономірно, що сторони провадження та слідчий суддя задля правильного з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, повинні мати можливість одержувати показання відповідних учасників провадження, інакше будь-яке рішення слідчого судді буде позбавлене властивостей законності, обґрунтованості та вмотивованості. Ще одним аргументом на користь наведеної позиції є норма ст.198 КПК, що висновки, висловлені в ухвалі слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення. З метою недопущення у

майбутньому впливу на позицію суду, цією нормою врегульовано можливу ситуацію, коли в ухвалі слідчого судді буде викладено відповідні висновки щодо обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, чим законодавець визнав, що при розгляді та вирішенні процесуальних питань слідчим суддею відбувається процес доказування.

Враховуючи викладене, допит свідка у судовому засіданні із розгляду скарги є можливим та відбувається за правилами ст.352 КПК, за винятком норм, призначених для застосування до судового провадження. Провести допит свідка слідчий суддя може не лише за клопотанням сторін, а й за власною ініціативою, що сприятиме законності рішення.

Допит потерпілого (ст.353 КПК). Норми цієї статті, як і попередньої, розраховані для застосування під час судового провадження, про що свідчить вказівка на з'ясування стосунків потерпілого з обвинуваченим. Водночас потерпілий може володіти важливою інформацією щодо обставин, які мають значення для кримінального провадження, відтак його допит є можливим під час розгляду скарг слідчим суддею. Допит потерпілого регламентується відповідними нормами ч.ч. 2, 3, 5 – 14 ст.352 КПК, окрім тих, що застосовуються лише до судового провадження, та може проводитися як за клопотанням сторін, так і за ініціативою слідчого судді.

Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (ст.354 КПК). Враховуючи, що слідчий суддя може провести допит свідка чи потерпілого, норми цієї статті так само застосовуються до процедури розгляду скарг слідчим суддею.

Пред'явлення для впізнання (ст.355 КПК). Слід зауважити, що обсяг пред'явлення для впізнання під час судового розгляду є вужчим, ніж під час досудового розслідування, оскільки: 1) згідно ст.ст. 228 – 230 КПК під час досудового розслідування для впізнання можуть пред'являтися: особи (у тому числі за фотознімками, матеріалами відеозапису, за голосом або ходою), речі та трупи, тоді як під час судового провадження для впізнання можуть пред'являтися особа чи річ; 2) під час досудового розслідування не конкретизовано учасника кримінального провадження, який може впізнавати, оскільки законодавцем вжито загальне поняття

– «особа, яка впізнає», натомість під час судового розгляду впізнавати може свідок, потерпілий, обвинувачений.

Норми ст.ст. 228 – 231 КПК врегульовують процедуру пред'явлення для впізнання детальніше, ніж норма ст.335 КПК. Остання щодо судового розгляду повинна застосовуватися як вихідна, оскільки встановлює загальні положення пред'явлення для впізнання в суді. Водночас процесуальний закон передбачає випадки, коли для правового регулювання під час судового розгляду застосовуються положення, що врегульовують проведення досудового розслідування, а саме: ст.332 КПК передбачає звернення до ст.242 КПК в частині підстав для проведення експертизи, а також до ч.2 ст.509 КПК, яка так само стосується досудового розслідування; ч.5 ст.333 КПК в частині проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження містить посилання на глави 20 та 21 КПК, що також врегульовують проведення досудового розслідування. З наведеного випливає висновок, що застосування ст.ст. 228 – 231 КПК до судового провадження є можливим в частині, що не суперечить ст.355 КПК.

З урахуванням ст.ст. 228 – 231 КПК можна визначити наступні умови проведення пред'явлення для впізнання слідчим суддею:

1) особа в межах відповідного кримінального провадження ще не впізнавала особу чи річ, оскільки, враховуючи ч.1 ст.228, ч.1 ст.229 КПК щодо заборони попередніх спостережень особою, яка впізнає, особи чи речі, які підлягають впізнанню, вони не можуть нею попередньо сприйматися під час проведення слідчих (розшукових) дій або будь-яким іншим чином;

2) скарга, що розглядається слідчим суддею, не пов'язана із незадоволенням слідчим, прокурором клопотання про проведення пред'явлення для впізнання особи чи речі, інакше слідчий суддя підмінятиме своєю діяльністю орган досудового розслідування, що суперечить його процесуальному призначенню.

Видається, що з дотриманням наведених вище умов слідчий суддя може провести пред'явлення для впізнання в судовому засіданні, якщо проведення цієї дії є необхідним для правильного вирішення скарги. Хід та результати пред'явлення для впізнання повинні бути детально викладені в ухвалі слідчого судді, оскільки

повторне впізнання тією ж особою тієї самої особи чи речі з наведених вище міркувань виключається.

Допит експерта в суді (ст.356 КПК). Слідчий суддя, як зазначено вище, не може призначити проведення судової експертизи, проте може провести допит експерта для роз'яснення його висновку. Тобто процесуальною передумовою допиту експерта є призначення судової експертизи під час досудового розслідування, завершення проведення експертизи, наявність висновку експерта у матеріалах кримінального провадження, а також потреба у роз'ясненні незрозумілих учасникам кримінального провадження чи суду відомостей, викладених у висновку експерта, що мають значення для вирішення скарги слідчим суддею.

Дослідження речових доказів (ст.357 КПК). Згідно ч.1 ст.357 КПК можливість досліджувати речові докази є не лише у суду і в учасників судового провадження, а також речові докази можуть досліджуватися й іншими учасниками кримінального провадження. Згідно п.п. 25, 26 ч.1 ст.3 КПК поняття «учасники судового провадження» охоплює вужче коло учасників, ніж поняття «учасники кримінального провадження». З наведеного випливає висновок, що речові докази можуть досліджуватися під час розгляду скарг слідчим суддею. Викликає зауваження ч.3 ст.357 КПК, оскільки правом ставити запитання з приводу речових доказів свідкам, експертам, спеціалістам, які їх оглядали, користуються лише учасники судового провадження. Видається, що цим правом повинні також користуватися і учасники судового розгляду скарги слідчим суддею.

Дослідження документів (ст.358 КПК). Застосування норм зазначеної статті обмежене судовим провадженням, проте дослідження протоколів слідчих (розшукових) дій та інших долучених до матеріалів кримінального провадження документів повинно здійснюватися і під час розгляду скарги слідчим суддею, оскільки їх дослідження є невід'ємною частиною судового розгляду, що дозволить слідчому судді оцінити обсяг та якість проведення досудового розслідування, можливі його недоліки та обґрунтовано вирішити скаргу. На підставі ч.3 ст.358 КПК учасники судового розгляду скарги мають право просити слідчого суддю виключити документ, що викликає сумнів у його достовірності, з числа доказів та вирішувати

скаргу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа. Призначення експертизи у такому випадку є правом слідчого судді, тому йому варто виходити перш за все з практичної необхідності проведення експертизи. Якщо іншим шляхом не можна усунути сумнів щодо достовірності документа і у той же час від його доказової сили прямо залежить результат вирішення скарги, слідчому судді, незважаючи на перевищення граничних строків розгляду скарг, слід орієнтуватися на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин, викладених у скарзі, результатом чого є постановлення законної, мотивованої та обґрунтованої ухвали, а відтак призначити таку експертизу.

Дослідження звуко- і відеозаписів (ст.359 КПК). Під час розгляду скарг слідчим суддею можуть досліджуватися звуко- і відеозаписи. Можливим також є і залучення спеціаліста на підставі ч.3 ст.359 КПК. Питання достовірності звуко- і відеозапису вирішується у аналогічному порядку, як і стосовно документа (ч.4 ст.359 КПК), включаючи також можливість призначення слідчим суддею експертизи, що обґрунтовано вище.

Консультації та роз'яснення спеціаліста (ст.360 КПК). Як випливає з ч.1 ст.71 КПК, спеціаліст може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Зазначена норма поширює можливість залучення спеціаліста також і на розгляд скарг слідчим суддею.

Огляд на місці (ст.361 КПК). Як вбачається зі змісту ст.361 КПК, дія цієї норми поширюється на судові провадження, проте огляд на місці може бути проведений і слідчим суддею, якщо предметом його розгляду не є скарга на рішення чи бездіяльність слідчого або прокурора, пов'язані із непроведенням такого огляду під час досудового розслідування.

Дії суду при встановленні в судовому засіданні неосудності обвинуваченого (ст.362 КПК). Вирішення питання про застосування або відмову у застосуванні до особи примусових заходів медичного характеру вирішується лише під час судового провадження.

Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами (ст.363 КПК).

Незважаючи на призначення цієї норми судовому провадженню, її слід застосовувати і до розгляду скарг слідчим суддею, оскільки вона забезпечує процесуальний перехід до судових дебатів та надає можливість учасникам доповнити судовий розгляд.

Судові дебати (ст.364 КПК). Першим у судових дебатах за аналогією із апеляційним (ч.3 ст.405 КПК) та касаційним провадженням (ч.3 ст.434 КПК) повинен виступати учасник кримінального провадження, який подав скаргу. Саме скаргник є ініціатором провадження із її розгляду, відтак повинен мати можливість у промові висловити свої аргументи по суті скарги із врахуванням доказів, що попередньо були дослідженні під час судового розгляду. Наступними виступають слідчий та прокурор, якщо вони з'явилися у судове засідання. Враховуючи, що обоє виступають на стороні обвинувачення, за аналогією з ч.2 ст.364 КПК на їхній розсуд може виступити лише прокурор, як процесуальний керівник досудовим розслідуванням, який згідно ст.36 КПК має повноваження спрямовувати хід досудового розслідування. Можливо, що слідчому та прокурору не вдалося досягнути згоди, оскільки згідно ч.5 ст.40 КПК слідчий є самостійним у своїй процесуальній діяльності, а параграф 3 глави 26 КПК передбачає можливість оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності до прокурора вищого рівня, відтак слідчий може відстоювати позицію, яка суперечить позиції прокурора. У такому випадку у судових дебатах виступає слідчий, а за ним прокурор, оскільки останній, як процесуальний керівник, наділений компетенцією приймати остаточні рішення з різних процесуальних питань. Обґрунтовано зазначає С.О. Пшенічко, що «скаржнику слід надати можливість виступити із реплікою» [182, с. 116].

Останнє слово обвинуваченого (ст.365 КПК). Ця стаття не поширюється на досудове розслідування в силу відсутності на цій стадії учасника із процесуальним статусом обвинуваченого.

Вихід суду для ухвалення вироку (ст.366 КПК). Відповідно до ч.1 ст.307 КПК слідчий суддя за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора постановляє ухвалу згідно з правилами цього Кодексу.

О.Г. Яновська вважає, що «так як ст.371 КПК не містить вказівки про те, що ухвала за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора постановляється із виходом до нарадчої кімнати, треба вважати припустимим постановлення такої ухвали і без виходу до нарадчої кімнати. В такому випадку, відповідно до ч.4 ст.371 КПК, ухвала заноситься секретарем судового засідання у журнал судового засідання» [181, с. 16]. Видається, що ухвала повинна викладатися у нарадчій кімнаті окремим документом, що додасть авторитету рішенням слідчого судді, а також гарантуватиме вручення копій ухвали учасникам судового розгляду. Так само полегшується можливість оскарження судового рішення. Про вихід до нарадчої кімнати слідчий суддя, керуючись ст.366 КПК, повинен оголосити присутнім у залі судового засідання.

Таємниця наради суддів (ст.367 КПК). Згідно її ч.4 правила цієї статті застосовуються також і до постановлення ухвали суду в нарадчій кімнаті, відтак повинні виконуватися слідчим суддею у випадку виходу до нарадчої кімнати.

Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку (ст.368 КПК). Враховуючи, що слідчий суддя постановляє ухвалу, норми цієї статті на нього не поширюються. Водночас С.Л. Шаренко зазначила, що питання про поновлення за клопотанням скажника строку, пропущеного із поважних причин, «повинно вирішуватися в нарадчій кімнаті після закінчення судового слідства та проведення дебатів» [172, с. 47]. З наведеного можна припустити, що, якщо суд навіть і не вважає строк пропущеним із поважних причин, він все-одно повинен провести у повному обсязі судовий розгляд, вийти до нарадчої кімнати і лише тоді відмовити у поновленні строку, фактично змарнувавши час та інші ресурси. У цій ситуації буде знівельовано засаду процесуальної економії. Наведена позиція не є виправданою, адже, як впливає з п.3 ч.2 ст.304 КПК, питання про поновлення строку вирішується слідчим суддею ще перед початком самого судового розгляду: або в ухвалі про повернення скарги, або в ухвалі про відкриття провадження за скаргою¹⁰. Так само

¹⁰ Хоча на сьогодні процесуальний закон і не врегулював процедуру відкриття слідчим суддею провадження за скаргою, у підрозділі 3.1. дисертації обґрунтовано необхідність її законодавчого врегулювання. У контексті наведеного питання про поновлення строків на оскарження вирішуватиметься саме в ухвалі про відкриття провадження.

діють і суди апеляційної (ст.ст. 399,401 КПК) та касаційної інстанцій (ст.ст. 428, 429 КПК), Верховний Суд України (ч.6 ст.447 КПК). Такий підхід законодавця видається правильним, оскільки, вирішуючи питання про поважність пропущення строку на оскарження, суд оцінює фактичні обставини, що є самостійними та не належать до обставин, які встановлюються та оцінюються під час розгляду скарги по суті, а відтак і немає необхідності відкладати їх оцінку аж до виходу суду до нарадчої кімнати.

Види судових рішень (ст.369 КПК). Враховуючи, що слідчий суддя не вирішує обвинувачення по суті, до судового розгляду скарг застосовується ч.2 цієї статті, яка регламентує постановлення ухвали при вирішенні усіх інших питань.

Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення (ст.370 КПК). Норми цієї статті поширюються на всі судові рішення, включаючи також ухвали слідчого судді, хоча у випадку недотримання цих вимог у апеляційному порядку згідно ч.2 ст.309 КПК можуть бути оскаржені не всі ухвали слідчого судді, пов'язані із розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора. В.О. Попелюшко «прийняття законного, обґрунтованого та справедливого рішення, вчинення законної, обґрунтованої та справедливої дії» вважає метою діяльності слідчого судді «в узагальненому вигляді» [393, с. 19], а Д.М. Говорун те ж саме трактує як «публічний обов'язок слідчого судді, який впливає з сутності правосуддя як специфічної форми діяльності органів публічної влади» [394, с. 183]. У підрозділі 1.2. роботи зроблено висновок, що правосуддя і судовий контроль є поняттями, хоча процесуально і пов'язаними між собою, проте сутнісно самостійними, але водночас складно не погодитися із запропонованим вище висновком авторки.

У процесуальній літературі вказується, що до рішень слідчого судді також повинні застосовуватися вимоги їх справедливості та виконуваності (будь-яке рішення слідчого судді має реалізовуватися за допомогою реальних засобів виконання) [395, с. 212 – 213], що також є надзвичайно важливим.

Порядок ухвалення судових рішень, їх форма (ст.371 КПК). Приписи цієї статті є обов'язковими для слідчого судді лише в частині, що стосується постановлення ухвал.

Зміст ухвали (ст.372 КПК). Ухвали слідчого судді повинні повністю відповідати вимогам цієї статті.

Види вироків (ст.373 КПК), **зміст вироку** (ст.374 КПК). Вище вже зазначено, що слідчий суддя в межах своєї компетенції лише постановляє ухвали, відтак дія цих статей на нього не поширюється.

Ухвалення судового рішення і окрема думка судді (ст.375 КПК). Як випливає з ч.1 ст.306 КПК, скарги розглядаються слідчим суддею одноособово, що не передбачає наради суддів, голосування, а також можливості викладення окремої думки.

Проголошення судового рішення (ст.376 КПК). Норми статті, що стосуються порядку проголошення ухвали, проголошення ухвали, якщо її складання потребує значного часу, одержання судового рішення рідною мовою, а також надіслання ухвали учаснику, який не був присутнім в судовому засіданні, поширюються на слідчого суддю. С.О. Пшенічко водночас вважає, що норма про п'ятиденний термін складення та оголошення повного тексту ухвали, якщо її складання потребує значного часу, «не може бути застосована до ухвал слідчого судді, оскільки, по-перше, це унеможливить оскарження ухвали слідчого судді; по-друге, ухвала слідчого судді не пов'язана із вирішенням справи по суті, у зв'язку з чим рівень складності скарг не може бути таким, що потребуватиме значного часу для складання ухвали щодо їх вирішення» [182, с. 116].

Звільнення обвинуваченого з-під варті (ст.377 КПК), **заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого** (ст.378 КПК). Зазначенні статті застосовуються лише за результатами судового провадження.

Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні (ст.379 КПК), **роз'яснення судового рішення** (ст.380 КПК). Норми наведених статей поширюються на всі судові рішення, відтак підлягають

застосуванню і слідчим суддею. Видається, що на підставі ч.3 ст.379 КПК ухвалу слідчого судді про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено в апеляційному порядку.

Підсумовуючи аналіз процедури судового розгляду скарг, в цілому слід погодитися із С.О. Пшенічком, який виділив дещо відмінний перелік «засобів дослідження доказів при розгляді скарги слідчим суддею». До таких засобів науковець відносить: «заслуховування доводів сторін по скарзі; проведення допитів; дослідження речових доказів; дослідження документів; дослідження звуко- і відеозаписів; отримання консультацій та роз'яснення спеціалістів». С.О. Пшенічко наголошує, що «при розгляді скарги слідчим суддею не можуть бути проведені пред'явлення для впізнання, огляд на місці, призначено експертизу, доручено проведення слідчих (розшукових) дій, враховуючи, що при розгляді скарги слідчим суддею справа не вирішується по суті та не перевіряється обґрунтованість обвинувачення» [182, с. 114].

Отже, наявні усі підстави підтримати позицію В.О. Лазаревої, згідно якої правила змагального судочинства дають змогу стверджувати, що аналізована процедура «значно складніша, вона в мініатюрі повторює процедуру судового розгляду». У ній наявні підготовча частина, дослідження обставин справи, дебати сторін, прийняття та оголошення рішення [104, с. 129]. Також обґрунтованою є позиція І.В. Гловюк, яка оцінює «розгляд скарг (ч.3 ст.306 КПК)» як «у цілому змагальний» [396, с. 108, 109]. На завершення варто підкреслити, що під час анкетування 73,27% респондентів оцінили процедуру розгляду скарг слідчим суддею як таку, що не має недоліків (детальніше дивитися Додатки А, Б).¹¹

У наступному підрозділі варто зосередитися на особливостях доказування сторонами своїх правових позицій.

¹¹ Окремі результати, здобуті під час дослідження процесуального порядку розгляду скарг слідчим суддею, а також інші висновки, зроблені у попередніх підрозділах роботи, викладено у науково-методичних рекомендаціях з питань оскарження до слідчого судді рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора (детальніше дивитися Додаток Д).

3.3. Доказування сторонами своїх позицій

Деякі аспекти доказування сторонами своїх позицій під час розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора висвітлені у підрозділі 1.3. дисертації. Йдеться, насамперед, про вплив засади змагальності судочинства на участь сторін у процесі судового розгляду скарг та на процес доказування. Так, наприклад, згідно ч.1 ст.12 Закону України «Про звернення громадян» його дія не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінальним процесуальним законодавством, бо останньому притаманні дія принципу змагальності судочинства, а також обов'язок сторони обвинувачення доказати усі елементи складу кримінального правопорушення. Цей обов'язок, як зазначають Л.М. Лобойко та О.А. Банчук, обумовлений такими чинниками: потребою протидіяти злочинності; потребою виконувати конституційну засаду судочинства щодо «забезпечення доведеності вини»; потребою перевірити можливість спростування презумпції невинуватості; потребою обґрунтувати обвинувачення, а також відсутністю у обвинуваченого обов'язку доводити свою винуватість [397, с. 175 – 176]. Щоправда, на відміну від засади змагальності, яка, як було зроблено висновок у підрозділі 1.3. роботи, є визначальною для формування процедури розгляду скарг слідчим суддею, положення про обов'язок доказування стороною обвинувачення діє обмежено, хіба що в частині обов'язку слідчого, прокурора довести обставини, на які вони посилаються задля обґрунтування своєї позиції, та й те лише, якщо вони скористалися правом з'явитися у судові засідання. У цьому підрозділі слід детальніше зупинитися на способах та засобах доказування сторонами своїх позицій.

Важливо проаналізувати, яке місце займає слідчий суддя у процесі доказування сторонами своїх позицій. М.О. Колоколов звертає увагу на «об'єм судово-контрольної діяльності», тобто сукупність обставин і матеріалів, які суддя та сторони повинні дослідити при вирішенні певного питання, відтак наголошує, що рішення повинно спиратися на фактичну і юридичну базу, містити відповіді на запитання про законність та обґрунтованість відповідних постанов [398, с. 168].

Однак, слідчий суддя не може покладатися винятково на особу, яка подала скаргу, у доказуванні нею своєї правової позиції, оскільки остання, як вже було зауважено, може не мати достатніх знань та достатніх процесуальних прав для здійснення доказування, тому слідчий суддя повинен діяти в межах вимог, викладених у скарзі, проте перевіряти ці вимоги не лише в межах доводів, викладених у ній, а всебічно в межах матеріалів кримінального провадження. Так, Р.Б. Єзерський підкреслив, що суд повинен бути уповноваженим перевіряти і оцінювати обвинувальні докази [399, с. 312 – 313]; Г.В. Федотова, І.І. Зарева та Д.М. Валігура вважають порядок розгляду скарги ревізійним, тому той, хто розглядає скаргу, не зв'язаний доводами, які містяться в скарзі, і зобов'язаний усебічно, ретельно, у повному обсязі перевірити законність й обґрунтованість усіх процесуальних дій і рішень відповідного суб'єкта досудового розслідування [400, с. 8; 401, с. 7; 402, с. 8]; Д.П. Кисленко наголошує на обов'язковості виконання органом дізнання, слідчим вказівок «судді стосовно обставин, які належить з'ясувати під час проведення досудового розслідування» [403, с. 12], а Ю.В. Скрипіна, «зважаючи на специфіку діяльності слідчого судді», розуміє його як «суб'єкт кримінального процесу, якому іманентна ситуативна активність» [404, с. 13]. Водночас А.Р. Туманянц звернула увагу, що судам не слід надавати право висловлювати свою думку щодо фактичної сторони справи, бо це суперечило б принципам кримінального процесу і обтяжувало б становище особи, щодо якої це рішення прийняте [405, с. 13 – 14], а Г.В. Соловей вважає, що саме в умовах пасивності суду «принцип змагальності може реалізуватися у повному обсязі, не порушуючи основні його елементи, такі як розмежування функцій обвинувачення, захисту та вирішення справи по суті», оскільки перш за все суд повинен забезпечити учасникам провадження можливості для доказування своїх позицій [406, с. 886].

Під час розгляду скарг вищезазначені вимоги повинні бути дотримані. Так, у одному із проваджень потерпілий оскаржував бездіяльність слідчого щодо ненадання відповіді на клопотання про надання відомостей про виконання певних дій у кримінальному провадженні, просив суд лише зобов'язати слідчого надати письмову відповідь про задоволення клопотання або про відмову у задоволенні

клопотання. Слідчий суддя, вивчивши матеріали провадження, встановив, що прокурором дані вказівки, які слідчим не виконані, зобов'язав слідчого ці вказівки виконати та повідомити про їх виконання потерпілого [407]. У цій ситуації слідчий суддя, хоча і захистив інтереси потерпілого, проте вийшов за межі вимог, викладених у скарзі, певною мірою перебрав на себе роль потерпілого, що є порушенням засад змагальності та диспозитивності кримінального судочинства.

Доцільно детальніше зупинитися на процесі доказування скаржником своєї правової позиції, при цьому варто відштовхуватися від наведених вище засад. У підрозділі 1.1. роботи наведено висновок, що у плані доказування повноваження сторони обвинувачення є значно ширшими за повноваження сторони захисту. Згідно ч.2 ст.91 КПК доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Оскільки доказування є діяльністю, тісно пов'язаною із доказами, потрібно дослідити можливості особи, яка подала скаргу, забезпечити докази на підтримку своєї правової позиції у контексті їх процесуальних джерел. А такими джерелами згідно ч.2 ст.84 КПК є *показання, речові докази, документи, висновки експертів*.

Відповідно до ч.1 ст.95 КПК показання можуть надаватися підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим та експертом. У підрозділі 3.2. роботи зроблено висновок, що слідчий суддя може провести допит свідка, потерпілого, допит експерта для роз'яснення попередньо складеного ним та наявного у матеріалах провадження висновку, проте не може провести допит обвинуваченого, оскільки такий суб'єкт кримінального провадження відсутній під час досудового розслідування. Проте, як видається, слідчий суддя може провести допит підозрюваного, якщо в межах кримінального провадження особі повідомлено про підозру. Можна навести наступні аргументи на підтримку цієї думки: 1) підозрюваний, як і обвинувачений, згідно ч.3 ст.43 КПК серед іншого має право давати пояснення, показання з приводу підозри та брати участь у проведенні процесуальних дій; 2) слідчий суддя може заслухати підозрюваного в інших випадках, наприклад, під час розгляду клопотання про застосування до нього запобіжного заходу (п.4, п.5 ч.2 ст.193 КПК); 3) розгляд скарги часто стосується

інтересів підозрюваного. У випадку, якщо скаргу подано підозрюваним, слідчий суддя не допитує його, а заслуховує його доводи за аналогією з ч.3 ст.405 КПК, яка врегульовує апеляційний розгляд.

Варто зауважити, що згідно ч.8 ст.95 КПК сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів. Поряд із цим сторона обвинувачення згідно ч.2 ст.93 КПК здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, протоколи яких згідно ч.1, п.3 ч.2 ст.99 КПК можуть належати до документів, тобто бути джерелом доказів. Як випливає з ч.5 ст.223 КПК, процесуальні документи, складені за результатами проведення слідчої (розшукової) дії повинні долучатися слідчим або прокурором до матеріалів досудового розслідування. При розгляді скарги слідчий суддя має можливість ознайомитися з цими матеріалами та обґрунтувати ними свою ухвалу. Натомість, як досліджено у підрозділі 1.1. роботи, сторона захисту, так як і потерпілий, його представник та законний представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, права на самостійне проведення процесуальних дій не мають, а можуть домагатися їх проведення лише шляхом подання клопотань слідчому, прокурору, оскарження рішень про відмову у їх задоволенні та подання клопотань слідчому судді під час розгляду скарги, а відтак їхні можливості на одержання показань є значно вужчими.

Речові докази, документи. Процесуальний закон передбачає випадки, коли речовий доказ або документ може зберігатися не лише у слідчого або прокурора, а також у інших учасників кримінального провадження, які охоплюються поняттям «сторони кримінального провадження». Такими випадками є: а) надання речового доказу стороні кримінального провадження або вилучення нею речового доказу, включаючи також випадки надання тимчасового доступу до речей та документів та накладення арешту на майно (ч.1 ст.100 КПК); б) надання речового доказу або документа стороні кримінального провадження добровільно або на підставі судового рішення (ч.2 ст.100 КПК); в) власнику або законному володільцю, який є

стороною кримінального провадження, повернуто або передано на відповідальне зберігання, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню (п.1 ч.6 ст.100 КПК).

Привертає увагу також те, що згідно ч.2 ст.93 КПК сторона обвинувачення, а мається на увазі саме слідчий або прокурор, оскільки права потерпілого на збирання доказів врегульовуються ч.3 ст.93 КПК поряд зі стороною захисту та представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають серед іншого право на витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб документів, тоді як учасники провадження, перелічені у ч.3 ст.93 КПК, мають право на витребування та отримання від тих самих осіб лише копій документів. За загальним правилом ч.3 ст.99 КПК суду повинен надаватися оригінал документа, відтак його копія доказової сили не має за винятком випадків, регламентованих ч.5 ст.99 КПК, коли оригінал документа з відповідних причин є недоступним. В решті випадків, спираючись на копію документа, сторона захисту, потерпілий та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, можуть клопотати перед слідчим, прокурором або слідчим суддею про витребування його оригіналу, що так само зменшує обсяг їхніх прав на участь у доказуванні.

Висновок експерта. Процесуальний закон передбачає можливість залучення експерта не лише стороною обвинувачення, а й стороною захисту у таких випадках: а) залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч.2 ст.243 КПК), а також б) у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді (ч.1 ст.244 КПК). У зазначених випадках висновок експерта надається не слідчому чи прокурору, а відповідно передається експертом стороні, за

клопотанням якої здійснювалася експертиза (ч.9 ст.101 КПК), або надається особі, за клопотанням якої він був залучений (ч.9 ст.244 КПК). Враховуючи викладене, цілком можливими є випадки, коли сторона захисту має в розпорядженні висновок експерта, яким обґрунтовує свою правову позицію під час розгляду скарги слідчим суддею.

У підрозділі 3.2. дослідження зауважено, що потерпілий, його представник та законний представник не мають можливості залучати експерта на договірних засадах чи шляхом звернення із клопотанням до слідчого судді. Названі учасники провадження лише мають право подати відповідне клопотання слідчому або прокурору на підставі ч.1 ст.220 КПК, а у випадку відмови хіба що оскаржити до слідчого судді на підставі п.7 ч.1 ст.303 КПК рішення слідчого або прокурора про відмову у задоволенні клопотання. Звичайно, що потерпілий, його представник та законний представник за спрямованістю своїх правових інтересів значно більше тяжіють до слідчого, прокурора, проте це не означає, що їхні погляди на перспективи розвитку кримінального провадження повністю співпадають, свідченням чого є, наприклад, їхнє право оскаржити рішення слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження. Підсумовуючи викладене, доводиться констатувати обмеженість можливостей потерпілого, його представника та законного представника на участь у доказуванні порівняно з учасниками сторони захисту.

У останньому підрозділі роботи йтиметься про особливості порядку перегляду ухвал слідчого судді.

3.4. Оскарження рішень слідчого судді

Розпочинаючи дослідження процедури оскарження рішень слідчого судді, перш за все варто зупинитися на процесуальних нормах, які врегульовують саму можливість такого оскарження. У ст.309 КПК закріплено загальний перелік ухвал слідчого судді, що підлягають апеляційному оскарженню, а у ч.2 ст.309 йдеться про

деякі ухвали, постановлені у порядку здійснення судового контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю слідчого, прокурора.

В частині контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю слідчого або прокурора апеляційному оскарженню підлягають такі ухвали слідчого судді:

- 1) про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження;
- 2) про повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора;
- 3) про відмову у відкритті провадження за скаргою.

Слушно зазначає Л.В. Черечукіна, що право на апеляційне оскарження впливає з участі сторін у судовому розгляді у суді першої інстанції [408, с. 15].

Слід зауважити, що під час анкетування 59,41% практикуючих юристів оцінили вищенаведений перелік ухвал як оптимальний (детальніше дивитися Додатки А, Б).

Як свідчать статистичні звіти за 2012, 2013, 2014 роки та за I півріччя 2015 року, дані з яких згруповано у таблицю (детальніше дивитися Додаток В), механізм апеляційного оскарження часто застосовується на практиці [409 – 412]. В контексті ефективності апеляційного перегляду слід зауважити, що згідно проведених розрахунків протягом 2012 року у 28,7% випадків було скасовано ухвалу слідчого судді та постановлено нову ухвалу [409]; у 2013 році – у 41,1% випадків [410]; у 2014 році – у 50,5% випадків [411]; а протягом I півріччя 2015 року – у 51,8% випадків [412].

У підрозділі 3.1. дисертації обґрунтовано висновок, що у випадку відсутності підстав для повернення скарги чи відмови у відкритті провадження слідчий суддя постановляє *ухвалу про відкриття провадження за скаргою*. Процесуальний закон не передбачає можливості оскарження цього виду ухвал, що слід сприймати позитивно з врахуванням наступних аргументів: *по-перше*, ця ухвала жодним чином не вирішує скаргу по суті, а свідчить лише про відсутність перешкод для її судового розгляду (у вигляді підстав для відмови у відкритті провадження, повернення скарги, залишення її без руху та по суті є відповідником ухвал з цих підстав, що перешкоджають подальшому провадженню за скаргою), тому вона не може

захищати чи суперечити правовим інтересам учасників провадження; *по-друге*, цією ухвалою не порушуються будь-які права учасників провадження, бо вона є проміжною; *по-третє*, надання права на оскарження ухвали може призвести до зловживання цим правом та свідомого затягування провадження, що суперечить ідеї оперативності розгляду скарг слідчим суддею. Таке законодавче регулювання не порушує рівновагу прав сторін провадження, а відтак засаду змагальності.

Потребує аналізу через свою неоднозначність *практика реалізації судами апеляційної інстанції наданих їм повноважень за наслідками розгляду скарг на ухвали слідчих суддів*. Згідно ч.3 ст.407 КПК України (далі – КПК) до них належать: 1) залишити ухвалу без змін та 2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

У більшості випадків суд апеляційної інстанції, задовольняючи апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді про повернення скарги, призначає новий розгляд у суді першої інстанції. У випадку перегляду ухвал слідчого судді суд апеляційної інстанції не має повноваження призначити новий судовий розгляд, хоча для порівняння ч.1 ст.407 КПК за результатами розгляду скарг на вирок або ухвалу суду першої інстанції апеляційним судом надає останньому ширше коло прав, зокрема: скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд в суді першої інстанції (п.3, п.4 і п.6 відповідно). Проте у судовій практиці трапляються випадки, коли суд апеляційної інстанції не обмежується лише скасуванням ухвали слідчого судді про повернення скарги, зокрема на постанову про закриття кримінального провадження, а також вирішує по суті скаргу учасника провадження, задовольняючи її та скасовуючи постанову про закриття кримінального провадження [413] чи відмовляючи у її задоволенні [414]. Ті ж судді, які розглядають також і скаргу по суті, діють в межах приписів ч.3 ст.407 КПК. Проте і у цьому випадку судові рішення не завжди узгоджуються з усіма приписами процесуального закону. Це стало можливим, на думку А.Р. Туманянц, через те, що «в ч.3 ст.407 КПК не конкретизовано, яку саме ухвалу вправі постановити апеляційний суд за умови скасування ухвали слідчого судді суду першої інстанції» [415, с. 105].

Крім названої вище науково-прикладної проблеми виникає ще одна, що стосується реалізації повноважень суду апеляційної інстанції при перегляді ухвал слідчих суддів, постановлених за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора. У ст.309 КПК наведено перелік ухвал слідчого судді, що підлягають апеляційному оскарженню. У проаналізованій вище ситуації, розглядаючи апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді про повернення скарги на постанову слідчого чи прокурора про закриття кримінального провадження, суд апеляційної інстанції потенційно має повноваження розглянути апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження. Трапляються, однак, випадки, коли апеляційний суд при вирішенні апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про повернення скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора, ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарг на які не можуть бути предметом розгляду судом апеляційної інстанції, вирішує також і такі скарги. Наприклад, ухвалою суду апеляційної інстанції скасовано ухвалу слідчого судді суду першої інстанції про повернення скарги, поновлено строк на звернення скаржника до суду та задоволено скаргу учасника провадження на бездіяльність службових осіб органу внутрішніх справ і зобов'язано останніх внести повідомлення скаржника про вчинені кримінальні правопорушення до ЄРДРу та розпочати за ними досудове розслідування в порядку ст.214 КПК [416].

Слід зауважити, що проблеми апеляційного перегляду ухвал слідчого судді не є новими у процесуальній літературі, оскільки на них вже звертали увагу у своїх працях А.Р. Туманянц [417, с. 182], О.Б. Комарницька, О.С. Кашка [418, с. 4, 11, 15 – 16]. Але, як видається, названі дослідники лише констатували наявність самої проблеми та необхідність внесення змін у процесуальний закон. Вважаємо, що є підстави запропонувати додаткову аргументацію.

В наведених ситуаціях порушується *засада змагальності сторін*, оскільки суд здійснює не властиві йому повноваження, відтак є підстави сумніватися в його об'єктивності.

Ще однією засадою є *забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого* в порядку, передбаченому КПК. У випадках, коли суд апеляційної інстанції вирішує по суті також і скаргу, скажчик фактично позбавляється права на розгляд скарги слідчим суддею суду першої інстанції та перспективної можливості у разі незгоди оскаржити його ухвалу в апеляційному порядку, якщо вона підлягає апеляційному оскарженню. Якщо ж вимоги скажника не задоволено судом апеляційної інстанції, скажчик за наведених умов позбавляється права на судовий захист, оскільки така ухвала оскарженню не підлягає.

Порушується також і *засада диспозитивності*, оскільки суд апеляційної інстанції не лише виходить за межі своїх повноважень, але й за межі апеляційної скарги, оскільки апелянтом ставиться лише питання про скасування ухвали слідчого судді, а не й про вирішення скарги по суті.

Частково цю ситуацію можна виправдати міркуваннями *процесуальної економії*, яка, хоча чітко у законодавстві і не передбачена, разом з тим також є засадою кримінального провадження. Діючи інакше, судові апеляційної інстанції, як вже зазначалось, все-одно доведеться вийти за межі наданих повноважень та скерувати матеріали для розгляду судом першої інстанції, а суд першої інстанції повинен призначити та провести судовий розгляд, що, враховуючи строки проведення досудового розслідування, потребуватиме занадто тривалого часу та може знизити ефективність судового контролю. Проте все ж таки за основу слід брати відсутність об'єкта перегляду, оскільки на момент апеляційного розгляду відповідного питання воно не розглядалося та не вирішувалося судом (суддею) першої інстанції.

Якщо процесуальний закон гарантує учаснику провадження можливість поновити порушене право у судах двох інстанцій, то розгляд у такому випадку скарги по суті судом апеляційної інстанції дорівнює порушенню процесуальної форми, яка розглядається як одна з гарантій дотримання прав суб'єктів кримінального провадження. А у підсумку можна констатувати неспроможність

кримінального провадження досягнути поставлену перед ним мету та завдання, закріплені у ст.2 КПК.

Неоднозначність правозастосування навряд можна вважати позитивним явищем. Видається, що однією із її причин є законодавчі недоліки, що не дозволяють судам першої та апеляційної інстанцій повністю реалізувати їхній процесуальний статус та забезпечити змагальну процедуру судового розгляду скарг. За відсутності правової норми, яка б врегулювала ці правовідносини, суд мав би за аналогією застосувати норму, закріплену п.6 ч.1 ст.407 КПК, скасувати ухвалу слідчого судді та призначити новий розгляд слідчим суддею.

Слід усунути ситуацію, коли суд апеляційної інстанції замість суду першої інстанції розглядає скаргу по суті. Необхідно **доповнити ч.3 ст.407 КПК пунктом третім** наступного змісту: «3) скасувати ухвалу і призначити новий розгляд слідчим суддею.».

Слід зауважити, що сторона обвинувачення не має права оскаржити жодну із ухвал слідчого судді, прийняту за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора. На перший погляд, це сторона обвинувачення позбавлена рівних процесуальних засобів для відстоювання своєї позиції, бо не володіє механізмом оскарження ухвали суду апеляційної інстанції, що суперечить засаді змагальності сторін судочинства та ідеї судового контролю. Однак, законодавча регламентація в цій частині є правильною, з таких міркувань: 1) слідчому, прокурору, якщо скаргу слідчим суддею задоволено, слід виходити із того, що останній є незалежним та неупередженим, оскільки не має власної заінтересованості у результатах провадження; 2) надання слідчому, прокурору права на апеляційне оскарження створить значне навантаження на суд апеляційної інстанції, затягне хід кримінального провадження, водночас вирішення скарги слідчим суддею є достатнім процесуальним засобом, у ефективності якого немає підстав сумніватися. Тому, якщо слідчий суддя встановив відповідні недоліки, слідчому, прокурору необхідно їх виправити; 3) інститут розгляду скарг є гарантією забезпечення прав саме сторони захисту (у широкому розумінні, про що йдеться у підрозділі 1.3. дисертації), а оскільки його рішення не перешкоджають слідчому,

прокурору у здійсненні подальшого досудового розслідування, немає необхідності надавати останнім право на апеляційне оскарження.

У підрозділі 3.1. роботи запропоновано надати слідчому судді повноваження, у випадку встановлення під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування обставин, що тягнуть за собою повернення скарги (ч.2 ст.304 КПК), вмотивованою ухвалою закрити провадження за скаргою. Рішення з цих підстав перешкоджають подальшому розгляду скарги, а тому слід передбачити можливість їх апеляційного оскарження.

Враховуючи викладене, а також обґрунтовану у підрозділі 3.1. роботи пропозицію щодо надання слідчому судді повноваження закрити провадження за скаргою під час судового розгляду, слід ч.2 ст.309 КПК викласти в такій редакції:

«2. Під час досудового розслідування також можуть бути оскарженні в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, *закриття провадження за скаргою у зв'язку з встановленням обставин, передбачених ч.2 ст.304 цього Кодексу*, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.»

Слід також зауважити, що згідно ст.393, ст.425 КПК правом на подання апеляційної та касаційної скарг наділений саме прокурор, а не слідчий. Оскарження ухвал слідчого судді виходить за межі покладених на слідчого завдань із провадження досудового розслідування, натомість саме прокурор здійснює керівництво останнім. Окрім цього, у випадку незгоди з прокурором слідчий має право на підставі ст.311 КПК оскаржити до прокуратури вищого рівня будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора. Хоча В.В. Косов обґрунтував необхідність закріплення названого права і за слідчим, що укріплюватиме його процесуальну самостійність [138, с. 88 – 89].

Характеризуючи процедуру апеляційного провадження, неможливо оминати увагою питання про *предмет доказування у зв'язку з апеляційним переглядом ухвал слідчого судді*. У підрозділі 1.1. дисертації зауважено, що своєрідною квінтесенцією процесуальної діяльності є доказування, оскільки захист учасниками своїх інтересів,

реалізація прав та виконання обов'язків, а також прийняття процесуальних рішень нерозривно пов'язані з процесом доказування та здебільшого є його результатом. Враховуючи, що не є винятком із наведеного і апеляційне провадження, безсумнівно, наявність предмета доказування характерна також і для цієї стадії. Н.Р. Бобечко наголосив, «що предмет доказування у стадії апеляційного провадження є вужчим, ніж при розгляді кримінального провадження судом першої інстанції». Поряд із цим науковець, врахувавши приписи ч.2 ст.404 КПК про можливість виходу суду за межі апеляційних вимог, вважає, що у такому разі «предмет доказування у цій стадії співпадатиме з предметом доказування у стадії судового розгляду» [419, с. 27]. Повністю погоджуючись із Н.Р. Бобечком, водночас слід спробувати конкретизувати коло обставин, котрі підлягають доказуванню під час перегляду ухвал слідчого судді. При цьому необхідно враховувати, що суд апеляційної інстанції уповноважений перевіряти правильність застосування судом першої інстанції чи слідчим суддею норм матеріального та процесуального права, а також обґрунтованість їх правової оцінки обставин [420, с. 582]. Питання юридичної кваліфікації та призначення покарання не є компетенцією слідчого судді. Однак, не можна також правові обставини звузити суто до норм кримінального-процесуального права, оскільки, оцінюючи, наприклад, законність закриття кримінального провадження, суд переважно застосовує і норми кримінального, цивільного, адміністративного, а також інших галузей права. Можна окреслити наступні межі предмета доказування:

1) обставини, що стосуються закриття кримінального провадження.

З цієї групи слід виділити фактичні та правові обставини. Фактичними обставинами є конкретні факти або сукупність фактів кримінального провадження, що свідчать про наявність однієї із передбачених ст.284 КПК підстав, керуючись якою слідчий, прокурор винесли постанову про закриття кримінального провадження. Правовими обставинами є обставини, що стосуються дотримання слідчим, прокурором порядку закриття кримінального провадження.

Учасник провадження, який подав апеляційну скаргу, доказує обставини щодо відсутності підстав для закриття кримінального провадження, щодо порушення

порядку прийняття рішення слідчим, прокурором, а також неправильність оцінки цих обставин слідчим суддею, внаслідок чого ним постановлено незаконну ухвалу. Протилежні з своєю суттю обставини доказує прокурор;

2) обставини, що стосуються повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність.

У цьому випадку доказування відбуватиметься в контексті підстав для повернення скарги, визначених у ч.2 ст.304 КПК. При оскарженні цієї ухвали слідчого судді складно розмежувати фактичні та правові обставини, оскільки при доказуванні, наприклад, своєї правосуб'єктності (що є процесуальною обставиною) учасник провадження повинен навести фактичні обставини цього провадження, що підтверджують відповідний його процесуальний статус, який дає йому згідно ч.1 ст.303 КПК право на оскарження (що є фактичними обставинами).

Таким чином, доказуванню залежно від застосованої слідчим суддею підстави для повернення скарги підлягають обставини щодо:

- наявності в особи процесуального статусу, передбаченого відповідним пунктом ч.1 ст.303 КПК, який дає їй право на оскарження передбаченого тим самим пунктом ч.1 ст.303 КПК рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора;

- подання особою скарги саме до того місцевого суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місце проведення досудового розслідування;

- дотримання особою згідно ч.1 ст.303 КПК десятиденного строку на оскарження, а також обчислення нею цього строку саме з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності, якщо ж рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, – з дня отримання її копії, що у сукупності свідчить про своєчасне подання скарги; за наявності – обставини, що згідно ч.1 ст.116 КПК свідчать про додержання особою десятиденного строку на подання скарги, а саме: подання скарги до закінчення строку на пошту або передання особі, уповноваженій її прийняти, а для осіб, які тримаються під вартою або перебувають у медичному чи психіатричному стаціонарі, спеціальній навчально-виховній установі, подання скарги службовій особі відповідної установи до закінчення строку;

3) обставини, що стосуються відмови у відкритті провадження за скаргою.

Тут, як і у попередньому пункті, складно розмежувати фактичні та правові обставини. Так, доказуванню підлягають фактичні обставини кримінального провадження, що свідчать про наявність рішення, дії чи бездіяльності, передбаченого відповідним пунктом ч.1 ст.303 КПК (що є фактичними обставинами), а також подання скарги саме на це рішення, дію чи бездіяльність (що є правовою обставиною).

Таким же шляхом формується предмет доказування при оскарженні рішення слідчого судді про закриття провадження за скаргою, пропозицію щодо чого викладено у підрозділі 3.1. роботи.

Але чи можливим є розширення предмета доказування внаслідок *виходу суду апеляційної інстанції за межі апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді?* У підрозділі 3.3. обґрунтовано думку, що слідчий суддя задля прийняття законного рішення може вийти за межі доводів скарги, проте повинен діяти в межах викладених у ній вимог, оскільки повинен керуватися засадою диспозитивності кримінального провадження (ст.26 КПК). Ці положення є актуальними і для суду апеляційної інстанції, який може вийти за межі апеляційної скарги в інтересах прийняття законного та обґрунтованого рішення на користь особи, яка подала апеляційну скаргу. Керуючись засадою диспозитивності, суд не може вирішувати будь-яких інших питань, окрім викладених у скарзі, тому в цій частині прийняття рішень на користь інших осіб є неможливим. Загалом складно змоделювати приклад цілеспрямованого прийняття рішення на користь інших осіб за результатами розгляду скарги на ухвалу слідчого судді, оскільки у цьому випадку вирішується дуже вузьке коло процесуальних питань. Зрозуміло, що рішення про скасування постанови слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження за скаргою одного потерпілого, відповідатиме інтересам також інших потерпілих, оскільки така постанова була незаконною.

Так само в силу специфіки вирішуваних апеляційним судом питань складно змоделювати можливість погіршення ним становища особи, бо навіть у випадку прийняття негативного рішення апеляційним судом, становище скажника гіршим від попереднього вже стати не може. Не йдеться також про погіршення становища

підозрюваного, кримінальне провадження щодо якого було закрито прокурором, у випадку скасування апеляційним судом цієї постанови прокурора за скаргою потерпілого. Суд фактично лише констатує недотримання прокурором порядку закриття кримінального провадження, яке після проведення необхідних процесуальних дій може бути повторно закрито.

Що ж стосується меж дослідження доказів судом апеляційної інстанції, немає перешкод для застосування правил ч.3 ст.404 КПК також і під час розгляду апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, оскільки ці правила носять загальний характер для усієї стадії апеляційного провадження.

Необхідно також проаналізувати *підстави, з яких суд апеляційної інстанції може скасувати ухвалу слідчого судді та постановити нову ухвалу*. Під цими підставами О.Г. Яновська розуміє «сукупність достовірних даних, що вказують на незаконність, необґрунтованість чи невмотивованість судових рішень». До таких підстав вчена відносить підстави, визначені у ст.409 КПК [421, с. 68]. Повністю погоджуючись із останньою тезою дослідниці, слід водночас конкретизувати її думку стосовно кола підстав для скасування ухвали слідчого судді. Потрібно відзначити, що ст.409 КПК передбачене універсальне для перегляду усіх рішень суду першої інстанції, коло підстав для скасування або зміни судових рішень, але, враховуючи, що повноваженням змінити судові рішення апеляційний суд згідно ч.3 ст.407 КПК не наділений, в цій частині застосовувати він їх не може. Видається, що апеляційний суд може керуватися не усіма підставами для скасування судового рішення, а лише такими: 1) неповнота судового розгляду (ст.410 КПК) та 2) невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження (ст.411 КПК), оскільки вони прямо пов'язані із доказуванням, а точніше із встановленням усіх обставин, з'ясування яких може мати значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, а також із оцінкою встановлених обставин. Хоча застосування другої підстави згідно ч.2 ст.411 КПК пов'язано із вирішенням питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого, про правильність застосування закону України про кримінальну відповідальність, про визначення міри покарання або застосування

примусових заходів медичного чи виховного характеру, а слідчий суддя цих питань за жодних умов не вирішує, все ж таки ця підстава повинна застосовуватися, оскільки пов'язана із правильністю оцінки доказів, а слідчий суддя відповідно до ч.1 ст.94 КПК є одним із суб'єктів їх оцінки, яка, є елементом доказування, що, як було досліджено у підрозділі 3.3. роботи, фактично є процесуальною формою та механізмом обстоювання сторонами їхніх правових позицій. Що ж стосується істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, не усі підстави, передбачені ч.2 ст.412 КПК можуть бути застосовані при перегляді ухвал слідчого судді. Слід проаналізувати можливість та особливості застосування цих підстав: 1) незакриття судом провадження в кримінальній справі за наявності для цього підстав (п.1 ч.2 ст.412 КПК) не застосовується, оскільки таким повноваженням слідчий суддя не наділений, а закривати кримінальні провадження під час досудового розслідування, як це впливає зі ст.ст. 283, 284 КПК можуть слідчий та прокурор; 2) судові рішення ухвалено незаконним складом суду (п.2 ч.2 ст.412 КПК) застосовується, оскільки від законності складу суду залежить законність процедури судового розгляду та ухвали слідчого судді; 3) здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого або прокурора, крім спеціально передбачених процесуальним законом випадків (п.3 ч.2 ст.412 КПК), не застосовується, оскільки процесуальна фігура обвинуваченого під час досудового розслідування відсутня (ч.2 ст.42 КПК), а відсутність прокурора не є перешкодою для розгляду скарги слідчим суддею (ч.3 ст.306 КПК); 4) здійснення судового провадження за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою (п.4 ч.2 ст.412 КПК), застосовується, хоча і йдеться про судові провадження, може застосовуватися за аналогією, оскільки забезпечення права на захист є однією із засад кримінального провадження, а встановлення випадків обов'язкової участі захисника свідчить про наявність обставин кримінального провадження, за яких потребуються додаткові гарантії захисту прав відповідних осіб, а докази, здобуті внаслідок порушення права особи на захист, є недопустимими. Таким чином, якщо скарга розглядається за участі підозрюваного, стосовно якого участь захисника є обов'язковою, або ж сам підозрюваний бажає участі захисника, що робить її так само обов'язковою, а також

за участі особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, стосовно яких участь захисника згідно ч.3 ст.499, ч.1 ст.507 КПК є так само обов'язковою, незабезпечення участі захисника є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону (ч.1, ч.2 ст.87 КПК); 5) здійснення судового провадження за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання (п.5 ч.2 ст.412 КПК). Оскільки компетенція слідчого судді поширюється лише на досудове розслідування, а судове провадження охоплює вже наступні стадії кримінального провадження (п.10 ч.1 ст.3 КПК). Водночас слід зауважити, що неналежне повідомлення потерпілого, який подав скаргу, унеможлиблює його участь у судовому розгляді, що можна розцінювати як порушення засад змагальності сторін (ст.22 КПК) та забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (ст.24 КПК), які у сукупності гарантують надання особі можливості з'явитися до слідчого судді задля висловлення аргументів на підтримку скарги, відтак його неповідомлення є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону; 6) порушено правила підсудності (п.6 ч.2 ст.412 КПК). Зазначене порушення, як і незаконність складу суду, безпосередньо впливає на законність процедури розгляду скарг слідчим суддею; 7) відсутність у матеріалах провадження журналу судового засідання або технічного носія інформації, на якому зафіксовано судове провадження в суді першої інстанції (п.7 ч.2 ст.412 КПК). Як впливає зі ст.108 КПК, журнал судового засідання ведеться обов'язково під час розгляду скарг слідчим суддею, проте застосування технічних засобів фіксації провадження згідно ч.1 ст.107 КПК здійснюється за рішенням слідчого судді або за клопотанням учасників судового розгляду скарги. У цих випадках відсутність технічного носія інформації повинна визнаватися істотним порушенням. Згідно ч.1 ст.412 КПК такими порушеннями можуть визнаватися також інші порушення, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення.

Однак слід зауважити, що встановлення при розгляді скарг на інші рішення суду першої інстанції хоча б одного істотного порушення вимог кримінального

процесуального закону тягне за собою згідно ч.1 ст.415 КПК скасування судового рішення та призначення нового судового розгляду в суді першої інстанції, оскільки суд апеляційної інстанції не може самостійно усунути такі недоліки. Оскільки при перегляді ухвал слідчого судді апеляційний суд такого повноваження не має, а ухвала слідчого судді є незаконною (хоча по суті вона може бути і обґрунтованою згідно фактичних обставин провадження), він повинен скасувати таку ухвалу та незалежно від обґрунтованості скарги розглянути її та постановити нову ухвалу. Тільки у такий спосіб можна виправити істотні порушення вимог процесуального закону.

Варто також звернути увагу, що граничний *строк розгляду апеляційної скарги* на ухвалу слідчого судді згідно ч.2 ст.422 КПК становить три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції. Вказаний строк, як зауважується, не є достатнім для передання матеріалів провадження до суду апеляційної інстанції через значні відстані між судами першої та апеляційної інстанцій, повідомлення заінтересованих осіб, доставки підозрюваного, який може триматися під вартою, а також «щоб розглянути апеляційну скаргу та прийняти правильне, законне рішення» [422].

Стосовно ж питання про можливість касаційного оскарження, воно вирішене у ч.4 ст.424 КПК однозначно: ухвала слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу оскарженню в касаційному порядку не підлягають¹². Науковцями висловлено думку, що касаційному оскарженню повинна підлягати ухвала суду апеляційної інстанції про залишення без змін ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги заінтересованих осіб на постанову слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, оскільки «таке рішення виключає можливість подальшого проведення досудового розслідування, судового розгляду, ухвалення вироку, а тому повинно перевірятися в касаційному порядку»

¹² Наведена норма має загальний характер, оскільки процесуальний закон у ст.591 передбачає процедуру оскарження до слідчого судді рішення про видачу особи (екстрадицію), включаючи апеляційний перегляд ухвали слідчого судді, а також можливість касаційного оскарження прокурором з мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України ухвали суду апеляційної інстанції, винесеної за результатами перегляду ухвали слідчого судді (ч.7 ст.591 КПК).

[166, с. 150]. Наведена пропозиція видається вкрай дискусійною, хоча таку ж позицію під час анкетування неодноразово висловлено практикуючими юристами (детальніше дивитися Додатки А, Б), а за результатами аналізу даних судової статистики встановлено, що із загальної кількості переглянутих ухвал слідчих суддів про відмову у задоволенні скарги на постанови слідчих, прокурорів про закриття кримінального провадження протягом 2012 року 71,43% ухвал залишено без змін [409]; протягом 2013 року – 63,64% [410]; у 2014 році – 51,29% [411]; протягом I півріччя 2015 року – 46,24% всіх ухвал [412]. Слід виходити їх наступного: 1) постанова про закриття кримінального провадження на відміну від аналогічної ухвали суду не має преюдиційного значення, відтак процесуальним законом не заборонено повторне звернення із аналогічною заявою, повідомленням про вчинення кримінального правопорушення, на підставі яких вносяться відомості у ЄРДР та розпочинається досудове розслідування; 2) вирішення скарг на ці постанови не є характерним для касаційного провадження, водночас їх перегляд слідчим суддею та судом апеляційної інстанції є достатніми процесуальними засобами перевірки законності цих рішень; 3) врахувавши кількісні показники оскарження до слідчих суддів рішень цієї категорії (детальніше дивитися підрозділ 2.1. роботи) та наведені вище показники перегляду ухвал слідчих суддів цієї категорії (детальніше дивитися Додаток Б), є підстави вважати, що законодавче втілення цієї пропозиції створить суттєве додаткове навантаження на суд касаційної інстанції, що може негативно позначитися на вирішенні скарг на інші судові рішення, відтак порушуватиметься засада процесуальної економії; 4) касаційний перегляд не може забезпечити вирішення скарг протягом тих самих скорочених строків, що і слідчі судді та суди апеляційної інстанції. Тому у контексті викладеного предмет касаційного оскарження розширювати не варто.

Положення цього розділу викладені у публікаціях автора [423 – 425].

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано не враховувати до строку на оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора час, який суб'єкт провадження витратив на оскарження відповідного рішення, дії чи бездіяльності до прокурора. У такому разі перебіг строків оскарження розпочинається спочатку з дня отримання особою копії рішення прокурора по суті скарги.

2. Обґрунтовано необхідність надання слідчому судді повноваження закрити провадження за скаргою у разі встановлення під час судового розгляду, що скаргу подала особа, яка не має права подавати скаргу; що скарга не підлягає розгляду в цьому суді; що скарга подана після закінчення строку, передбаченого ч.1 ст.304 КПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення. Враховуючи наведене, запропоновано розширити перелік ухвал слідчого судді, що підлягають апеляційному оскарженню, шляхом включення до нього ухвали слідчого судді про закриття провадження за скаргою у зв'язку з встановленням обставин, передбачених ч.2 ст.304 КПК.

3. Запропоновано передбачити у процесуальному законі необхідність постановлення ухвали про відкриття провадження за скаргою, а також вимоги щодо змісту цієї ухвали.

4. Правове регулювання процедури розгляду скарг слідчим суддею здатне забезпечити її змагальний характер. Так, судове слідство як центральний етап судового розгляду забезпечує: проведення допитів свідка, потерпілого, у тому числі малолітніх або неповнолітніх, пред'явлення для впізнання, допиту експерта в суді, дослідження речових доказів, документів, звуко- і відеозаписів, призначення проведення експертизи, використання консультацій та роз'яснень спеціаліста, а також проведення огляду на місці. Учасники судового розгляду скарг також мають право заявляти слідчому судді клопотання, у тому числі і з метою сприяння їм у залученні до судового розгляду нових доказів, подання яких ці учасники самостійно забезпечити не можуть.

5. Запропоновано передбачити вимоги до скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які не обмежуватимуть суб'єктів кримінального провадження у здійсненні права на оскарження процесуальних рішень, дій, бездіяльності, але водночас перешкоджатимуть поданню необґрунтованих скарг та сприятимуть оперативності судового розгляду. Обґрунтовано необхідність надання слідчому судді права залишити скаргу без руху у разі недотримання вимог до скарги, що передбачає можливість усунення таких недоліків протягом встановленого слідчим суддею строку.

6. Зроблено висновок, що особа, яка подала скаргу, загалом наділена різноманітними можливостями для участі у доказуванні. Така особа має право ініціювати допит підозрюваного, свідка, потерпілого та експерта; подавати речові докази та оригінали документів за умови володіння ними, а також подавати копії документів; надавати висновок експерта, якщо експерта було залучено на договірних засадах, а також слідчим суддею у зв'язку з попередньою відмовою слідчого, прокурора залучити експерта. Констатовано неможливість залучення експерта на договірних засадах, а також шляхом звернення із клопотанням до слідчого судді потерпілим, його представником та законним представником. Водночас можливості особи, яка подала скаргу, для доказування своєї процесуальної позиції є обмеженими, що слугує важливою передумовою активності слідчого судді.

7. Запропоновано надати суду апеляційної інстанції за результатами розгляду скарги на ухвалу слідчого судді повноваження скасувати цю ухвалу і призначити новий розгляд слідчим суддею.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження вирішено наукове завдання, що полягає у розкритті впливу засади змагальності на різні аспекти процедури розгляду скарг слідчим суддею, а також ролі цієї процедури у захисті своїх законних інтересів суб'єктами кримінального провадження. Одержано наступні висновки:

1. *Змагальність у кримінальному провадженні* – це процесуальний режим, який є сукупністю організаційних та функціональних правових положень, що передбачає таку побудову процесу з'ясування обставин кримінального провадження та його вирішення, щоб сторони кримінального провадження та потерпілий могли скористатися достатньою сукупністю процесуальних засобів задля представлення, доказування своїх правових позицій, спростування інших правових позицій, а суд на підставі цього був спроможний законно та справедливо вирішити правовий спір між сторонами по суті, максимально врахувавши та знайшовши при цьому оптимальний баланс між усіма приватними та суспільними інтересами.

2. *Судовий контроль за досудовим розслідуванням* – це законодавчо регламентована, неупереджена діяльність, здійснювана за наявності процесуальної підстави у визначених межах спеціальним суб'єктом – слідчим суддею з метою перевірки дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

3. Суб'єктом здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням є слідчий суддя, який характеризується такими ознаками: 1) незалежність від усіх інших суб'єктів кримінального провадження в силу організаційної приналежності до органів судової влади; 2) будучи суддею, користується усіма законодавчими гарантіями незалежності нарівні з іншими суддями; 3) неініціативність у здійсненні своїх повноважень, оскільки підставою для оцінки рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора завжди є наявність скарги належного суб'єкта провадження; 4) незаінтересованість у будь-яких показниках роботи органів досудового розслідування, прокуратури та результатах розгляду скарг, окрім як у ефективному відновленні порушених прав суб'єктів провадження; 5) різні аспекти його діяльності

із розгляду скарг врегульовані на законодавчому рівні, включаючи регламентацію процедури судового розгляду та строків його проведення, а також кола рішень, які можуть прийматися слідчим суддею.

4. Засада змагальності діє під час розгляду скарг слідчим суддею, але водночас може видозмінюватися, що пов'язано із поданням скарги учасниками провадження, які у світлі процесуального закону не належать до сторони захисту (наприклад, потерпілий, його представник та законний представник, заявник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження), але в силу подання скарги стають стороною провадження з розгляду скарги, бо вступають у процесуальний спір зі слідчим та прокурором. Цих учасників, їх представників, законних представників, захисників, можна назвати стороною захисту, оскільки вони захищаються від посягання на їх права та інтереси, вчинені (допущені) слідчим, прокурором.

5. На слідчого суддю не покладено обов'язку доказування правової позиції, викладеної у скарзі, але водночас він зобов'язаний постановити законну та обґрунтовану ухвалу. Тому слідчий суддя, не виходячи за межі засад кримінального провадження, зокрема засад змагальності та диспозитивності, може проявити активність у збиранні доказів за наявності сукупності таких факторів: а) одержання усного або письмового клопотання від певного учасника провадження; б) обґрунтування цим учасником неможливості самостійного забезпечення конкретного доказу; в) обґрунтування необхідності цього доказу. У такому випадку слідчий суддя своєю діяльністю не підмінятиме відповідних учасників кримінального провадження.

6. Запропоновано передбачити можливість оскарження згідно з правилами глави 26 КПК також бездіяльності іншої службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невжитті заходів щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення.

7. Необхідно і надалі розширювати у кримінальному судочинстві межі дії конституційного права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а також засади змагальності сторін шляхом врегулювання у процесуальному законі можливості оскарження будь-якою особою, її представником, законним представником чи захисником також будь-яких інших рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора, ніж вказаних у ч.1 ст.303 КПК, якщо ними істотно порушено права учасників кримінального провадження та інших осіб.

8. Запропоновано надати особі, яка подала скаргу, право на відмову від неї до закінчення судового розгляду, зберігши за нею право на повторне звернення до слідчого судді зі скаргою на те ж саме рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора, проте вже без права повторної відмови від неї.

9. Процедура розгляду скарг слідчим суддею поділяється на чотири частини: підготовча частина, встановлення фактичних обставин та перевірка їх доказами, судові дебати та вихід суду до нарадчої кімнати для постановлення ухвали.

10. Правове регулювання процедури розгляду скарг слідчим суддею здатне забезпечити її змагальний характер, проте окремі аспекти цієї процедури потребують вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] : чинне законодавство із змінами та допов. на 20 серпня 2015 року : (Офіц. текст). – К. : Алерта, 2015. – 296 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015. – Заголовок з екрана.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Заголовок з екрана.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043. – Заголовок з екрана.
5. Концепція судово-правової реформи в Україні від 28 квітня 1992 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>. – Заголовок з екрана.
6. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» [Текст]. – К. : Велес, 2005. – 48 с.
7. Кримінально-процесуальний кодекс України [Текст]. – К. : Паливода А.В., 2012. – 268 с. – (Серія: Кодекси України).
8. Фойницький И.Я. Курс уголовного судопроизводства [Текст] : в 2 т. / И.Я. Фойницький. – Санкт-Петербург : Издательство «Альфа», 1996. Т. 1. – Санкт-Петербург, 1996. – 552 с.
9. Как устроены суд и прокуратура в СССР [Текст] : пособие для слушателей / Т.Н. Добровольская, С.Г. Новиков, М.Ю. Рагинский. – М. : Знание, 1978. – 96 с.

10. Советский уголовный процесс [Текст] : учебник / под ред. Л.М. Карнеевой, П.А. Лупинской, И.В. Тыричева. – М. : Юрид. лит., 1968. – 568 с.
11. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс [Текст] / М.А. Чельцов. – 4-е изд., исправл. и перераб. – М. : Государственное издательство Юридической литературы, 1962. – 504 с.
12. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса [Текст] / М.С. Строгович ; отв. ред. Н.Н. Полянский. – М. : Изд. АН СССР, 1958. – 704 с.
13. Строгович М.С. Гарантии прав личности в уголовном судопроизводстве [Текст] : в 3 т. избранные труды / М.С. Строгович : Т. 2. М. : Наука, 1992. – 278 с.
14. Демократические основы социалистического правосудия [Текст] / под ред. М.С. Строговича. – М. : Наука, 1965. – 392 с.
15. Мотовиловкер Я.О. О принципах объективной истины, презумпции невиновности и состязательности процесса [Текст] : учебное пособие / Я.О. Мотовиловкер. – Ярославль : Ярославский государственный университет, 1978. – 96 с.
16. Добровольская Т.Н. Принципы советского уголовного процесса (вопросы теории и практики) [Текст] / Т.Н. Добровольская. – М. : Юридическая литература, 1971. – 200 с.
17. Якуб М.Л. Демократические основы советского уголовно-процессуального права [Текст] / М.Л. Якуб. – М. : Издательство Московского университета, 1960. – 171 с.
18. Проблемы судебного права [Текст] / [Н.Н. Полянский, М.С. Строгович, В.М. Савицкий, А.А. Мельников] ; под ред. В.М. Савицкого. – М. : Наука, 1983. – 223 с.
19. Перлов И.Д. Демократические принципы организации и деятельности советского народного суда [Текст] / И.Д. Перлов. – М. : Правда, 1949. – 31 с.
20. Колбая Г.Н. Соотношение предварительного следствия и судебного разбирательства [Текст] / Г.Н. Колбая. – М. : Юрид. лит., 1975. – 152 с.

21. Кримінально-процесуальний кодекс України [Текст] : науково-практичний коментар ; за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. – Вид. п'яте, перероблене та доповнене. – К. : Юрисконсульт, КНТ, 2008. – 896 с.
22. Яновська О. Діалектика розвитку змагального кримінального судочинства: історія та сучасність [Текст] / О.Г. Яновська // Юридична Україна. – 2011. – № 1. – С. 118–124.
23. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи [Текст] : навчальний посібник / В.О. Попелюшко. – К. : Кондор, 2006. – 234 с.
24. Козинець І. Щодо питання про сутність поняття принципу кримінального процесу [Текст] / І. Козинець // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 171–173.
25. Мохонько О. Роль і місце принципу змагальності у системі принципів кримінально-процесуального права [Текст] / О. Мохонько // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 1. – С. 120–123.
26. Нор В. Публічність, змагальність і диспозитивність як основа кримінального судочинства в Україні [Текст] / В. Нор // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали Х регіональної науково-практичної конференції (5 – 6 лютого 2004 р.). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. – С. 427–428.
27. Маркуш М. Теоретичні та практичні проблеми розширення меж дії принципу змагальності на стадії досудового слідства: конституційний аспект [Текст] / М. Маркуш // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 4. – С. 60–70.
28. Король В.В. Кримінальний процес України (Особлива частина) [Текст] : навчальний посібник. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, 2007. – 596 с.
29. Яновська О. Теоретичне розуміння змагальності в кримінальному процесі [Текст] / О. Яновська // Юридична Україна. – 2010. – № 1. – С. 121–127.
30. Яновська О. Окремі питання загальної характеристики принципу змагальності в кримінальному судочинстві [Текст] / О. Яновська // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 6. – С. 144–148.

31. Сердюк В. Право на судебный захист у контексті змагальності сторін [Текст] / В. Сердюк // Слово Національної школи суддів України. – 2012. – № 1. – С. 101–110.
32. Кудрявцев П. Прокурор в суде первой инстанции [Текст] / П. Кудрявцев // Социалистическая законность. – 1970. – № 7. – С. 3–9.
33. Головкин Л.В. Новый УПК Российской Федерации в контексте сравнительного уголовно-процессуального права [Текст] / Л.В. Головкин // Государство и право. – 2002. – № 5. – С. 51–61.
34. Лупинская П.А. Доказывание в советском уголовном процессе [Текст] : учебное пособие / П.А. Лупинская. – М. : ВЮЗИ, 1966. – 101 с.
35. Перлов И.Д. Как устроены суд, прокуратура и адвокатура в СССР [Текст] / И.Д. Перлов. – М. : Знание, 1964. – 96 с.
36. Шестакова С.Д. Состязательность уголовного процесса [Текст] / С.Д. Шестакова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 220 с.
37. Петрухин И.Л. Концептуальные основы реформы уголовного судопроизводства в России [Текст] / И.Л. Петрухин // Государство и право. – 2002. – № 5. – С. 17–29.
38. Романов С.В. О соотношении принципа состязательности сторон и права на справедливое судебное разбирательство в уголовном судопроизводстве [Текст] / С.В. Романов // Вестник Московского Университета. Серия 11 «Право». – 2005. – № 3. – С. 76–88.
39. Пашин С.А. Состязательный уголовный процесс [Текст] / С.А. Пашин. – М. : Р.Валент, 2006. – 200 с.
40. Багдасаров Р.В. Принцип состязательности в уголовном процессе России и стран Европейского Союза [Текст] / Р.В. Багдасаров. – М. : Юрлитинформ, 2008. – 216 с.
41. Глебов В.Г. Состязательность в механизме уголовно-процессуального доказывания при производстве следственных действий [Текст] / В.Г. Глебов // Проблемы состязательного правосудия : сб. науч. тр. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. – 204 с.

42. Митрофанова Е.В. Действие принципа состязательности сторон на досудебных стадиях уголовного процесса [Текст] : монография / Е.В. Митрофанова, С.А. Тумашов. – Волгоград : ВА МВД России, 2007. – 152 с.

43. Зажицкий В.И. Состязательность в уголовном процессе [Текст] / В.И. Зажицкий // Государство и право. – 2014. – № 8. – С. 39–50.

44. Курохтин Ю.А. Актуальные проблемы реализации конституционного принципа состязательности в уголовном процессе [Текст] / Ю.А. Курохтин // Российская юстиция. – 2006. – № 3. – С. 22–25.

45. Даровских С.М. Правовые позиции Конституционного Суда РФ, касающиеся реализации принципа состязательности в уголовном судопроизводстве [Текст] / С.М. Даровских ; под науч. ред. А.В. Кудрявцевой. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 288 с.

46. The Role of Expert Witness in the Adversarial English and Welsh Legal System [Electronic resource] / [C. Stavrianos, C. Papadopoulos, L. Vasiliadis, A. Pantazis, A. Kokkas] // Research Journal of Medical Sciences. – 2011. – Volume 5, issue 1. – P. 4–8. – Mode of access: <http://docsdrive.com/pdfs/medwelljournals/rjmsci/2011/4-8.pdf>. – Title from the screen.

47. Chrisje Brants. The protection of fundamental human rights in criminal process (General report) [Electronic resource] / Chrisje Brants, Stijn Franken // Utrecht Law Review. – 2009. – Volume 5, issue 2 (October). – P. 7–65. – Mode of access: <http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/view/URN%3ANBN%3ANL%3AUI%3A10-1-101121/102>. – Title from the screen.

48. Lise Reuss Muff. The Investigating Judges within the ECCC: Beneficial or a bureaucratic burden? [Electronic resource] / Lise Reuss Muff. – University of Copenhagen, Faculty of Law 2012, DC-Cam Legal Associate, Summer 2011. – 43 p. – Mode of access: http://www.d.dccam.org/Abouts/Intern/The_Investigating_Judges_within_the_ECCC_Beneficial_or_a_Bureaucratic_Burden--Lise_Muff.pdf. – Title from the screen.

49. Paul Mahoney. Right to a fair trial in criminal matters under article 6 E.C.H.R. [Electronic resource] / Paul Mahoney // Judicial Studies Institute Journal. –

2004. – [4:2]. – P. 107–129. – Mode of access: http://www.jsijournal.ie/html/Volume%204%20No.%202/4%5B2%5D_Mahoney_Right%20to%20a%20Fair%20Trial%20in%20Criminal%20Matters.pdf. – Title from the screen.

50. Interights Manual for Lawyers – Right to A Fair Trial under the ECHR (Article 6) [Electronic resource]. – 2007. – 90 p. – Mode of access: <file:///C:/Users/User/Downloads/INTERRIGHTS%20Article%206%20Manual.pdf>. – Title from the screen.

51. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>. – Заголовок з екрана.

52. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Корнєв і Карпенко проти України» від 21 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

53. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Жогло проти України» від 24 квітня 2008 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

54. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Жуковський проти України» від 15 вересня 2011 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

55. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Луценко проти України» від 18 березня 2009 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

56. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олег Колесник проти України» від 19 лютого 2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

57. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Балицький проти України» від 03 лютого 2012 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.
58. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] : науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
59. Півненко В.П. Впровадження конституційних принципів змагальності та рівності сторін на стадії досудового слідства: проблеми і шляхи їх вирішення [Текст] / В.П. Півненко, Є.О. Мірошніченко // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 2. – С. 48–52.
60. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів [Текст] / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
61. Маркуш М.А. Принцип змагальності: актуальність і новий нормативний зміст на сучасному етапі розвитку кримінального процесу в Україні [Текст] / М.А. Маркуш // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 10. – С. 168–176.
62. Яковенко С.І. Адвокатське розслідування в умовах реформування кримінально-процесуального законодавства [Електронний ресурс] / С.І. Яковенко. – Режим доступу: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d120111.html>. – Заголовок з екрана.
63. Баганець О. Очистити новий КПК від декларативних норм [Електронний ресурс] / О. Баганець. – Режим доступу: <http://www.baganets.com/public/ochistiti-novii-kpk-v-d-deklarativnih-norm.html>. – Заголовок з екрана.
64. Сердюк В. Змагальність як засада судового процесу [Текст] / В. Сердюк // Вісник прокуратури. – 2012. – № 8. – С. 97–103.
65. Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді [Текст] / В. Руденко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3 (4). – С. 71–78.
66. Ільченко О.В. Актуальні питання щодо впровадження інституту слідчого судді в Україні [Електронний ресурс] / О.В. Ільченко, А.В. Усова // Порівняльно-

аналітичне право. – 2014. – № 6. – С. 314–317. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/6_2014/97.pdf. – Заголовок з екрана.

67. Нор В.Т. Роль суду у встановленні обставин справи за чиним КПК України та його новим проектом [Текст] / В.Т. Нор // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса, 2011. – С. 264–267.

68. Нор В.Т. Істина у кримінальному судочинстві: концептуальні підходи та їх реалізація [Текст] / В.Т. Нор // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. у 2 т., 8 жовт. 2010 р. ; Т. 2 : Кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та судова експертиза. – О. : Б.в., 2010. – С. 239–243.

69. Маркуш М. Змагальність у кримінальному процесі: історико-методологічний аспект [Текст] / М. Маркуш // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 2. – С. 55–60.

70. Маляренко В. Змагальність сторін у кримінальному судочинстві. Окремі аспекти становища суду в змагальному процесі [Текст] / В. Маляренко // Вісник прокуратури. – 2003. – № 1. – С. 15–21.

71. Орлов Ю. Принцип состязательности в уголовном процессе: значение и пределы действия [Текст] / Ю. Орлов // Российская юстиция. – 2004. – № 2. – С. 52–53.

72. Романюк Б.В. Розширення сфери дії принципу змагальності на стадії досудового слідства як напрям демократизації судочинства в Україні [Текст] / Б.В. Романюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 1. – С. 226–238.

73. Смирнов А.В. 2050 год: постсостязательный процесс? [Електронний ресурс] / А.В. Смирнов // Веб-сайт Международной ассоциации содействия правосудию. – Режим доступу: <http://www.iauaj.net/node/538>. – Заголовок з екрана.

74. Смирнов А.В. Дискурсивная состязательность – уголовный процесс постиндустриальной эпохи [Текст] / А.В. Смирнов // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 61–69.
75. Будников В.Л. О корпоративности уголовного судопроизводства [Текст] / В.Л. Будников // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2011. – № 3 (122). – С. 13–17.
76. Александров А.С. Каким не быть предварительному следствию [Текст] / А.С. Александров // Государство и право. – 2001. – № 9. – С. 54–62.
77. Бринцев В. Досудове слідство: судовий слідчий чи «слідственный судья»? [Текст] / В. Бринцев // Право України. – 1997. – № 7. – С. 7–9.
78. Грошевий Ю. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінальну-процесуальну діяльність [Текст] / Ю. Грошевий // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2 (33) – 3 (34). – С. 686–698.
79. Маляренко В.Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів. Теорія, історія і практика [Текст] : монографія / В.Т. Маляренко. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 544 с.
80. Маркуш М.А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України [Текст] : монографія / М.А. Маркуш. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. – 208 с.
81. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України [Текст] / О.Г. Шило. – Х. : Право, 2011. – 472 с.
82. Шило О.Г., Маринів В.І. Проблеми підвищення ефективності судового контролю за обмеженням конституційних прав людини в кримінальному судочинстві [Текст] / О.Г. Шило, В.І. Маринів // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 18 – 19 квітня 2002 р., м. Харків / Редкол.: Сташис В.В. (голов. ред.) та ін. – К. ; Х. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 229–232.
83. Туманянц А.Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні [Електронний ресурс] / А.Р. Туманянц // Форум права. –

2011. – № 2. – С. 896–901. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_146.pdf. – Заголовок з екрана.

84. Сірий М.І. Українська модель здійснення судового контролю на досудових стадіях кримінального процесу [Електронний ресурс] / М.І. Сірий // Вісник Центру суддівських студій. – 2005. – № 4 – 5. – С. 5–7. – Режим доступу: http://www.judges.org.ua/article/Vesnik_4_5.pdf. – Заголовок з екрана.

85. Конституція України [Текст] : науково-практичний коментар / [В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.] ; ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. – Харків : Право; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 808 с.

86. Перлов И.Д. Законность и правосудие [Текст] / И.Д. Перлов // Всесоюзное общество по распространению политических и научных знаний. – М. : Знание, 1959. – 48 с.

87. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників [Текст] : монографія / О.П. Кучинська. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.

88. Яновська О. Окремі аспекти реформування кримінального судочинства в Україні [Текст] / О. Яновська // Юридична Україна. – 2011. – № 11. – С. 91–96.

89. Удалова Л. Новий КПК містить багато новацій, які змінили не лише правозастосовну практику, а й теоретичні основи [Електронний ресурс] / Л. Удалова. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3918>. – Заголовок з екрана.

90. Сапельнікова Ю.О. Теоретичні питання судового контролю за оперативно-розшуковою діяльністю [Текст] / Ю.О. Сапельнікова // Адвокат. – 2010. – № 11. – С. 22–28.

91. Корсун В. Судовий контроль у досудових стадіях кримінального процесу [Текст] / В. Корсун // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 10. – С. 193–195.

92. Антонович Е.К. Институт обжалования на досудебных стадиях уголовного процесса [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Антонович Елена Константиновна. – Москва, 2009. – 244 с.

93. Артамонов А.Н. Обжалование действий и решений органов расследования в досудебных стадиях российского уголовного процесса [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Артамонов Алексей Николаевич. – Омск, 2003. – 215 с.

94. Рубашенко М.А. Судовий контроль на досудових стадіях провадження по кримінальній справі [Текст] / М.А. Рубашенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 5 (спеціальний випуск). – С. 343–348.

95. Устимов М.А. Судебный контроль на стадии предварительного расследования как гарантия права граждан на судебную защиту в российском уголовном процессе: исторический очерк [Текст] / М.А. Устимов. – Саранск : Вектор-Принт, 2008. – 36 с.

96. Вороненков Д.Н. Правосудие и судебный контроль [Текст] / Д.Н. Вороненков. – СПб: Издательство юридического института (Санкт-Петербург), 2011. – 147 с.

97. Маляренко В. Межі судового контролю за додержанням прав і свобод людини в стадії попереднього розслідування кримінальної справи [Текст] / В. Маляренко, П. Пилипчук // Право України. – 2001. – № 4. – С. 40–44.

98. Судебный контроль и права человека [Текст] : материалы российско-британского семинара (Москва, 12 – 13 сентября 1994 г.). – М. : Права человека, 1996. – 224 с.

99. Колоколов Н.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: реальность, перспективы [Текст] / Н.А. Колоколов // Государство и право. – 1998. – № 11. – С. 31–39.

100. Колоколов Н.А. Формы реализации судебной власти в стадии предварительного расследования преступлений [Текст] : монография / Н.А. Колоколов. – М. : Издательская группа «Юрист», 2004. – 313 с.

101. Костерина Н.В. Судебный контроль в современном состязательном процессе [Текст] / Н.В. Костерина // Проблемы состязательного правосудия : сб. науч. тр. / под ред. В.Л. Будникова. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005. – 204 с.
102. Судебный контроль в уголовном процессе [Текст] : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / [И.А. Давыдова, и др.] ; под ред. Н.А. Колоколова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. – 847 с.
103. Філін Д. Функції суду в досудових стадіях кримінального процесу [Текст] / Д. Філін // Право України. – 2005. – № 1. – С. 63–65.
104. Лазарева В.А. Право на судебную защиту и проблемы его реализации в досудебном производстве по уголовному делу [Текст] : монография / В.А. Лазарева. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 168 с.
105. Макаркин А.И. Состязательность на предварительном следствии [Текст] / А.И. Макаркин / науч. ред. докт. юрид. наук, профессор В.В. Вандышев. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 265 с.
106. Колоколов Н.А. Оперативный судебный контроль в уголовном процессе [Текст] / Н.А. Колоколов. – М. : Издательская группа «Юрист», 2008. – 416 с.
107. Косов В.В. Суд (судья) як суб'єкт судово-контрольної діяльності у досудових стадіях кримінального процесу [Текст] / В.В. Косов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2011. – № 8 (спеціальний випуск). – С. 338–345.
108. Міщенко С.М. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судового контролю під час здійснення досудового розслідування: окремі аспекти [Текст] / С.М. Міщенко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – № 6 (9). – С. 88–96.
109. Курільчук І. Деякі проблеми судового контролю у кримінальному процесі України [Текст] / І. Курільчук // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 11. – С. 146–148.
110. Митрохин Н.П. Законность и демократизм предварительного следствия [Текст] / Н.П. Митрохин. – Мн. : Выш. школа, 1979. – 208 с.

111. Gerhard O.W. Mueller. Lessons of comparative criminal procedure [Text] / Gerhard O.W. Mueller // The American University Law Review. – Vol.15. – P. 341–362.
112. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/12125178/2/#11502>. – Заголовок з экрана.
113. Петрухин И.Л. От инквизиции – к состязательности [Текст] / И.Л. Петрухин // Государство и право. – 2003. – № 7. – С. 29–36.
114. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Білорусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tamby.info/kodeks/yupk.htm>. – Заголовок з екрана.
115. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008442. – Заголовок з екрана.
116. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=326970&lang=2>. – Заголовок з екрана.
117. Philip Traest. Judicial Control on the Gathering and Reliability of Technical Evidence in a Continental Criminal Justice System [Electronic resource] / Philip Traest. – 13 p. – Mode of access: <http://www.isrcl.org/Papers/Traest.pdf>. – Title from the screen.
118. Стойко Н.Г. Уголовный процесс Англии и Уэльса, Бельгии и Дании: сравнительно-правовой аспект [Текст] / Н.Г. Стойко, А.С. Шагинян. – Красноярск, 1997. – 82 с.
119. Самарын В.І. Крымінальны працэс Федэратыўнай Рэспублікі Германія: папярэдняе расследаванне і папярэдні разгляд справы судом [Електронний ресурс] / В.І. Самарын. – 16 с. – Режим доступу: http://www.law.bsu.by/pub/11/samaryn_3_3.pdf. – Заголовок з екрана.
120. The German Code of Criminal Procedure [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html. – Title from the screen.

121. Муратова Н.Г. Система судебного контроля в уголовном судопроизводстве: вопросы теории, законодательного регулирования и практики [Текст] / Н.Г. Муратова. – Казань : Казанский государственный университет им. В.И. Ульянова-Ленина, 2004. – 346 с.
122. Филимонов Б.А. Основы уголовного процесса Германии [Текст] / Б.А. Филимонов. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 104 с.
123. Головненков П. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO) [Текст] : научно-практический комментарий и перевод текста закона / П. Головненков, Н. Спица. – Потсдам, 2012. – 406 с.
124. The German Code of Criminal Procedure [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/german_code_of_criminal_procedure.pdf. – Title from the screen.
125. Судді Верховного Суду України ознайомилися з практикою застосування в Німеччині Конвенції про захист прав людини [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. – Режим доступу: http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F671704742F70FA8C2257A330027D642?open_document. – Заголовок з екрана.
126. Кримінальний процесуальний кодекс Французької Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.legifrance.gouv.fr/content/download/1958/.../3/.../Code_34.pdf. – Заголовок з екрана.
127. French Criminal Procedure [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.lawcom.govt.nz/sites/default/files/french_criminal_procedure.pdf. – Title from the screen.
128. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств [Текст] : изд. 2-е, доп. и испр. / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. – М. : Зеркало-М, 2002. – 528 с.
129. The judiciary in France [Text]. – Ministry of Justice of France, 2008. – 43 p.

130. Nicolas Sarkozy wants to reform Napoleon's investigating judges [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.economist.com/node/14416851>. – Title from the screen.

131. Полянский Н.Н. Судьба процессуальных гарантий личной свободы во Франции [Текст] / Н.Н. Полянский // Советское государство и право. – 1940. – № 5–6. – С. 92–121.

132. Jacqueline S. Hodgson. The French Prosecutor in Question [Electronic resource] / Jacqueline S. Hodgson // Washington and Lee Law Review. – 2010. – Vol. 67. – P. 1361. – Mode of access: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1743407. – Title from the screen.

133. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf. – Заголовок з екрана.

134. Путеводитель по новому Уголовно-процессуальному кодексу Грузии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.legalaid.ge/cms/site_images/UNDP%20brochures/rus/CPC_RUS.pdf. – Заголовок з екрана.

135. Мепаришвили Г. Новый Уголовно-процессуальный кодекс Грузии: реформа или контрреформа? [Электронный ресурс] / Г. Мепаришвили, И. Чхеидзе. – Режим доступа: http://ru.saqinform.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=1388:2010-11-17-08-20-56&catid=37:interviu1&Itemid=396#axzz3bBatqP00. – Заголовок з екрана.

136. Ухвала слідчого судді Южноукраїнського міського суду Миколаївської області від 19 лютого 2014 року у справі № 486/315/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37304390>. – Заголовок з екрана.

137. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 року № 2453-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>. – Заголовок з екрана.

138. Косов В.В. Суб'єкти судово-контрольного провадження на досудових стадіях кримінального процесу [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Косов Владислав Васильович. – Одеса, 2012. – 220 с.

139. Горелкіна К.Г. Особливості процесуального статусу слідчого судді: порівняльний аналіз [Текст] / К.Г. Горелкіна // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 14–19.

140. Газетдинов Н.И. Состязательная деятельность защитника на предварительном следствии [Текст] / Н.И. Газетдинов, О.В. Вишневская. – Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 2005. – 200 с.

141. Ухвала слідчого судді Селидівського міського суду Донецької області від 17 грудня 2013 року у справі № 242/6204/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36106465>. – Заголовок з екрана.

142. Ільченко С. Роль суду на досудових стадіях провадження кримінальної справи в аспекті обмеження конституційного права особи на недоторканність житла й іншого володіння [Текст] / С. Ільченко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 1. – С. 115–118.

143. Півненко В. Особливості правового та організаційного механізму забезпечення дії принципів змагальності та рівності сторін на стадії досудового розслідування [Текст] / В. Півненко // Юридический вестник. – 2004. – № 1. – С. 104–111.

144. Гловюк І.В. Функціональна спрямованість діяльності слідчого судді [Текст] / І.В. Гловюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т.26 (65). – № 2-1 (Ч. 2). – С. 303–309.

145. Таричко И.Ю. Альтернативная модель субъективного контроля в условиях состязательности [Текст] / И.Ю. Таричко // Проблемы состязательного правосудия : сб. науч. тр. / под ред. В.Л. Будникова. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. – 204 с.

146. Тищенко С. Умова реалізації судового контролю в кримінальному провадженні [Текст] / С. Тищенко // Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали V Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів, аспірантів та молодих учених (Київ, 18 жовтня 2013 року). – К. : Національна академія прокуратури України, 2013. – С. 481–484.

147. Ковалева Н.В. Діяльність суду під час досудового провадження, як одна із складових інституту оскарження [Текст] / Н.В. Ковалева // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 3. – С. 1–5.

148. Чепурнова Н.М. Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственно-правовой практики [Текст] / Н.М. Чепурнова. – Ростов-на-Дону : Издательство СКНЦ ВШ, 1999. – 224 с.

149. Никифоров С. Полномочия суда в стадии досудебного производства [Текст] / С. Никифоров // Законность. – 2003. – № 5. – С. 44–45.

150. Попелюшко В. Слідчий суддя у кримінальному провадженні: процесуальний статус та процесуальні функції [Текст] / В. Попелюшко // Право України. – 2013. – № 11. – С. 145–152.

151. Штогун С. Особливості повноважень слідчого судді [Текст] / С. Штогун, С. Банах // Юридичний вісник України. – 2013. – № 32 (945) (10 – 16 серпня 2013 року). – С. 12.

152. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України [Текст] / О.А. Банчук, І.О. Дмитрієва, Л.М. Лобойко, З.М. Саїдова. – К. : «Арт-Дизайн», 2014. – 48 с.

153. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2012 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/52013/. – Заголовок з екрана.

154. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2013 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/5533ioroioro/. – Заголовок з екрана.

155. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2014 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh/. – Заголовок з екрана.

156. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за перше півріччя 2015 року [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Zvit_1_pivrihha2015/. – Заголовок з екрана.

157. Попелюшко В.О. Мала судова реформа та захист прав громадян [Текст] : навчальний посібник / В.О. Попелюшко. – К. : Кондор, 2006. – 236 с.

158. Гловюк І.В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика [Текст] : монографія / І.В. Гловюк. – Одеса : Фенікс, 2010. – 232 с.

159. Хливнюк А.М. Правовий статус Державної судової адміністрації України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.09 "Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / А.М. Хливнюк. – Київ, 2009. – 22 с.

160. Тришева А. Институт следственных судей – необходимое условие состязательного судопроизводства [Текст] / А. Тришева // Законность. – 2009. – № 7. – С. 3–9.

161. Романов С.В. Уголовно-процессуальные функции суда в судебном разбирательстве и досудебном производстве по уголовным делам [Текст] / С.В. Романов // Вестник Московского университета. Серия 11 «Право». – 2005. – № 5. – С. 94–111.

162. Лазарева В.А. Судебная власть. Судебная защита. Судебный контроль: понятие и соотношение [Текст] : лекции-очерки / В.А. Лазарева. – Самара : Самар. гуманит. акад., 2000. – 64 с.

163. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т.5 : П – С. – 2003. – 736 с. : іл.

164. Петрухин И.Л. Правосудие: время реформ [Текст] / И.Л. Петрухин. – М. : Наука, 1991. – 208 с. – (Серия: Конституция СССР. Личность и право).
165. Якименко О. Радянське правосуддя [Текст] / О. Якименко. – Київ : Політвидав України, 1975. – 96 с.
166. Функція судового контролю у кримінальному процесі [Текст] : монографія / Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 176 с.
167. Ковтун Н.Н. Следственный судья Украины: анализ юрисдикционных и следственных функций в контексте российских процессуальных аналогов [Текст] / Н.Н. Ковтун // Уголовное судопроизводство. – 2013. – № 3. – С. 26–32.
168. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 30 жовтн. 2012 р. : (Офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2012. – 204 с. – (Серія: Кодекси України).
169. Пшенічко С.О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.09 "Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / С.О. Пшенічко. – Одеса, 2014. – 20 с.
170. Шишкин В.И. Конституционное право на обжалование в суд действий должностных лиц [Текст] / В.И. Шишкин. – К. : Политиздат Украины, 1990. – 128 с.
171. Черечукина Л.В. Судебный контроль за досудебным производством [Текст] : монографія / Л.В. Черечукина. – Луганск : РИО ЛИВД, 1998. – 124 с.
172. Шаренко С.Л. Проблемні питання розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора [Текст] / С.Л. Шаренко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 5 (14). – С. 44–50.
173. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>. – Заголовок з екрана.

174. Халиков А. Особенности института судебного обжалования в досудебном производстве [Текст] / А. Халиков // Российская юстиция. – 2003. – № 7. – С. 52–54.

175. Гуськова А.П. Судебное право: история и современность судебной власти в сфере уголовного судопроизводства [Текст] : монография / А.П. Гуськова, Н.Г. Муратова. – М. : ИГ «Юрист», 2005. – 176 с.

176. Ковальчук С.О. Поняття, ознаки і види правових презумпцій, які діють у кримінальному провадженні [Текст] / С.О. Ковальчук // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2013. – № 1. – С. 222–233.

177. Вапнярчук В.В. Загальна характеристика правових презумпцій та їх значення для кримінального процесуального доказування [Текст] / В.В. Вапнярчук // Юрист України. – 2013. – № 3 (24). – С. 62–68.

178. Кодекс адміністративного судочинства України [Текст] : чинне законодавство зі змінами та допов. на 7 вересня 2010 року : (Відповідає офіц. текстові) – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 158 с.

179. Ченкова Н.Я. Багатозначність презумпції вини суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві / Н.Я. Ченкова // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 725–732 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_119.pdf. – Заголовок з екрана.

180. Прилуцький П. Оскарження рішень слідчого судді: проблеми застосування чинного КПК України [Текст] / П. Прилуцький // Право України. – 2013. – № 11. – С. 154–158.

181. Яновська О.Г. Оскарження адвокатом рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді під час досудового розслідування [Текст] : науково-практичний посібник / О.Г. Яновська ; Академія адвокатури України. – К. : Прецедент, 2013. – 32 с.

182. Пшенічко С.О. Порядок розгляду та вирішення скарг слідчим суддею [Текст] / С.О. Пшенічко // Митна справа. – 2012. – № 6 (84). – Ч.2, кн.2. – С. 111–117.

183. Шибіко В.П. «Мала реформа» судового розгляду кримінальної справи: рух від істини до змагальності? [Текст] / В.П. Шибіко // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 18 – 19 квітня 2002 р., м. Харків / Редкол.: Сташис В.В. (голов. ред.) та ін. – К.; Х. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 100–105.

184. Шевчук М.І. Співвідношення ступеня активності сторін та ступеня активності суду в процесі доказування-пізнання обставин справи [Текст] / М.І. Шевчук // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти : тези доповідей та повідомлень учасників міжнародної науково-практичної конференції (19 – 20 вересня 2013 р.). – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – С. 394–398.

185. Гловюк І.В. Слідчий суддя у кримінально-процесуальному доказуванні [Текст] / І.В. Гловюк // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 20 (3, 2013). – С. 1–6.

186. Шаренко С.Л. Участь слідчого судді в оцінці доказів під час досудового провадження [Текст] / С.Л. Шаренко // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. / редкол. : С. Є. Кучерина (голов. ред.), В. В. Федосєєв (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – Вип. 6. – С. 118 – 122.

187. Пшенічко С.О. Деякі аспекти доказування в діяльності слідчого судді під час розгляду та вирішення скарг [Текст] / С.О. Пшенічко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць ; Вип. 69 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2013. – 596 с. – С. 336 – 342.

188. Крикливець Д.Є. Втілення змагальної моделі кримінального судочинства у Кримінальному процесуальному кодексі України [Електронний ресурс] / Д.Є. Крикливець // Порівняльно-аналітичне право (Електронне фахове видання). – 2013. – № 3-1. – С. 349–354. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/9/Kryklivets%20D.Ye..pdf. – Заголовок з екрана.

189. Крикливець Д. Тлумачення окремих аспектів засади змагальності у рішеннях Європейського суду з прав людини [Текст] / Д. Крикливець // Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи : матеріали XII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (м. Львів, 26–28 квітня 2013 року). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 160–161.

190. Крикливець Д.Є. Правове регулювання інституту судового контролю: порівняльний аспект [Текст] / Д.Є. Крикливець // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2014. – № 59. – С. 343–349.

191. Крикливець Д.Є. Поняття судового контролю на досудовому розслідуванні за Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] / Д.Є. Крикливець // Право і суспільство. – 2014. – № 5-2. – С. 322–327.

192. Крикливець Д. До питання про межі судового контролю за досудовим розслідуванням в частині розгляду скарг слідчим суддею: порівняльний аспект [Текст] / Д. Крикливець // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 22–23 листопада 2013 року): у 2 ч. – Дніпропетровськ : ГО «Правовий світ», 2013. – Частина II. – С. 93–95.

193. Kryklyvets D. Correlation Between Court's Control Activity at Pre-Trial Investigation and Justice [Text] / D. Kryklyvets // Jurysta. Magazyn Prawniczy (Warsaw, Poland). – 2015. – 9 (251). – P. 3–8.

194. Крикливець Д. Загальна характеристика процесуального статусу слідчого судді під час здійснення судового контролю [Текст] / Д. Крикливець // Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи : матеріали XIII міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (м. Львів, 25–27 квітня 2014 року). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2014. – С. 128–129.

195. Крикливець Д. Дія засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею: практичні проблеми [Текст] / Д. Крикливець // Громадське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності : матеріали міжнародної

науково-практичної конференції (м. Донецьк, 9–10 травня 2014 року). – Д. : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2014. – С. 118–119.

196. Крикливець Д.Є. Окремі аспекти впливу засади змагальності на процедуру розгляду скарг слідчим суддею [Текст] / Д.Є. Крикливець // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Т.2, № 4. – С. 218–223.

197. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика [Текст] / П.А. Лупинская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 240 с.

198. Глинська, Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Глинська Наталія Валеріївна. – Х., 2015. – 470 с.

199. Кучинська О.А. Принцип справедливості як етико-правова основа кримінального судочинства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.А. Кучинська. – Київ, 2011. – 18 с.

200. Валігура Д. Предмет оскарження під час досудового розслідування [Текст] / Д. Валігура // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 5. – С. 139–142.

201. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 23 грудня 2013 року у справі № 640/22858/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36304266>. – Заголовок з екрана.

202. Ухвала слідчого судді Вижницького районного суду Чернівецької області від 30 квітня 2014 року у справі № 713/789/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38484008>. – Заголовок з екрана.

203. Ухвала слідчого судді Новоархангельського районного суду Кіровоградської області від 18 квітня 2014 року у справі № 394/427/14-к

[Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38330845>. – Заголовок з екрана.

204. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>. – Заголовок з екрана.

205. Ухвала слідчого судді Залізничного районного суду м. Львова від 27 вересня 2013 року у справі № 462/7418/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33791625>. – Заголовок з екрана.

206. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 29 жовтня 2013 року у справі 101/5212/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34769539>. – Заголовок з екрана.

207. Солодилов А.В. Судебный контроль в системе уголовного процесса России / А.В. Солодилов. – Томск : Издательство Томского университета систем управления и радиоэлектроники, 2000. – 297 с.

208. Таємна мета нового КПК [Електронний ресурс] // Українська правда (12 травня 2013 року). – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2013/05/12/6989372/>. – Заголовок з екрана.

209. Ухвала слідчого судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 15 травня 2014 року у справі № 361/3722/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38694158>. – Заголовок з екрана.

210. Ухвала слідчого судді Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 18 квітня 2014 року у справі № 359/3252/14-к [Електронний ресурс] //

Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38320710>. – Заголовок з екрана.

211. Ухвала слідчого судді Петрівського районного суду Кіровоградської області від 22 квітня 2014 року у справі № 400/502/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38343870>. – Заголовок з екрана.

212. Ухвала слідчого судді Макарівського районного суду Київської області від 13 травня 2014 року у справі № 370/1126/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38682061>. – Заголовок з екрана.

213. Ухвала слідчого судді Луцького міськрайонного суду Волинської області від 04 квітня 2014 року у справі № 161/5378/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38076245>. – Заголовок з екрана.

214. Ухвала слідчого судді Дніпровського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 01 квітня 2014 року у справі № 209/1701/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37992393>. – Заголовок з екрана.

215. Кривонос І.С. Здійснення розшуку підозрюваного за новим Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] / І.С. Кривонос // Право і безпека. – 2012. – № 4. – С. 169–173.

216. Кривонос І.С. Зупинення досудового розслідування у випадку, якщо підозрюваний переховується від органів слідства та суду, в контексті нового Кримінального процесуального кодексу України [Текст] / І.С. Кривонос // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3 (58). – С. 109–115.

217. Кривонос І.С. Інститут зупинення провадження в контексті проекту Кримінально-процесуального кодексу України [Текст] / І.С. Кривонос // Вісник

Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1 (56). – С. 102–107.

218. Попелюшко В.О. Оскарження захисником рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора [Текст] / В.О. Попелюшко // Адвокат. – 2012. – № 10 (145). – С. 12–15.

219. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.08.2014 року № 1689-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1689-18/paran27#n27>. – Заголовок з екрана.

220. Ухвала слідчого судді Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 28 березня 2014 року у справі № 308/2645/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37944917>. – Заголовок з екрана.

221. Ухвала слідчого судді Держинського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 210/198/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37912590>. – Заголовок з екрана.

222. Ухвала слідчого судді Ковпаківського районного суду міста Суми від 29 листопада 2013 року у справі № 592/12788/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35648989>. – Заголовок з екрана.

223. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 11 вересня 2013 року у справі № 759/13695/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33676188>. – Заголовок з екрана.

224. Ухвала слідчого судді Сумського районного суду Сумської області від 04 квітня 2013 року у справі № 587/816/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30461804>. – Заголовок з екрана.

225. Ухвала слідчого судді Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 26 березня 2013 року у справі № 233/2144/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30198109>. – Заголовок з екрана.

226. Ухвала слідчого судді Суворовського районного суду міста Одеси від 02 квітня 2013 року у справі № 523/3379/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30407003>. – Заголовок з екрана.

227. Ухвала слідчого судді Сімферопольського районного суду Автономної Республіки Крим від 21 березня 2013 року у справі № 118/8447/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30101310>. – Заголовок з екрана.

228. Ухвала слідчого судді Дзержинського районного суду міста Харкова від 14 березня 2013 року у справі № 638/2411/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30266766>. – Заголовок з екрана.

229. Ухвала слідчого судді Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21 березня 2014 року у справі № 183/1818/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37851449>. – Заголовок з екрана.

230. Ухвала слідчого судді Великомихайлівського районного суду Одеської області від 25 лютого 2014 року у справі № 498/2454/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37322696>. – Заголовок з екрана.

231. Ухвала слідчого судді Чорноморського районного суду Автономної Республіки Крим від 22 квітня 2013 року у справі № 120/255/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30823560>. – Заголовок з екрана.

232. Ухвала слідчого судді Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 14 квітня 2014 року у справі № 154/1120/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38216748>. – Заголовок з екрана.

233. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду м. Харкова від 17 березня 2014 року у справі № 646/1134/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37688694>. – Заголовок з екрана.

234. Методичні рекомендації щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу, затверджені наказом Державної фіскальної служби України від 17 січня 2015 року № 13 [Електронний ресурс] // Вісник (офіційне видання Державної фіскальної служби України). – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7993>. – Заголовок з екрана.

235. Ухвала слідчого судді Вижницького районного суду Чернівецької області від 22 серпня 2014 року у справі № 713/1524/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40251191>. – Заголовок з екрана.

236. Ухвала слідчого судді Виноградівського районного суду Закарпатської області від 11 лютого 2014 року у справі № 299/3628/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37126793>. – Заголовок з екрана.

237. Ухвала слідчого судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 24 січня 2014 року у справі № 607/21373/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37696792>. – Заголовок з екрана.

238. Ухвала слідчого судді Котовського міськрайонного суду Одеської області від 04 грудня 2013 року у справі № 505/5770/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36076781>. – Заголовок з екрана.

239. Ухвала слідчого судді Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 20 листопада 2013 року у справі №235/6524/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35375961>. – Заголовок з екрана.

240. Ухвала слідчого судді Придніпровського районного суду м. Черкаси від 18 квітня 2014 року у справі № 711/2911/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38299651>. – Заголовок з екрана.

241. Ухвала слідчого судді Кам'янського районного суду Черкаської області від 14 лютого 2014 року у справі № 696/2061/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37160111>. – Заголовок з екрана.

242. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 14 лютого 2014 року у справі № 461/1055/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37216045>. – Заголовок з екрана.

243. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 14 січня 2014 року у справі № 335/10/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36688581>. – Заголовок з екрана.

244. Ухвала слідчого судді Смілянського міськрайонного суду Черкаської області від 25 листопада 2013 року у справі № 703/6246/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35509815>. – Заголовок з екрана.

245. Ринда В.В. Прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за провадженням дізнання [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.В. Ринда. – Київ, 2012. – 16 с.

246. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду м. Харкова від 06 травня 2014 року у справі № 646/3873/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39064915>. – Заголовок з екрана.

247. Ухвала слідчого судді Недригайлівського районного суду Сумської області від 27 лютого 2014 року у справі № 582/132/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37571377>. – Заголовок з екрана.

248. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду м. Києва від 28 листопада 2013 року у справі № 759/17942/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35564974>. – Заголовок з екрана.

249. Ухвала слідчого судді Томашпільського районного суду Вінницької області від 09 жовтня 2013 року у справі № 146/947/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-33974881.html>. – Заголовок з екрана.

250. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Полтавської області від 06 червня 2014 року у справі № 554/13035/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-39090241.html>. – Заголовок з екрана.

251. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду Запорізької області від 18 березня 2014 року у справі № 1-кс/326/70/2014 [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-37704371.html>. – Заголовок з екрана.

252. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду Запорізької області від 19 вересня 2013 року у справі № 1-кс/326/275/2013 [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-33600604.html>. – Заголовок з екрана.

253. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 13 лютого 2013 року у справі № 757/1999/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-29301128.html>. – Заголовок з екрана.

254. Пожар В.Г. Процесуальний статус потерпілого за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації [Текст] / В.Г. Пожар // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справи. – 2013. – № 2. – С. 126–131.

255. Ухвала слідчого судді Ворошиловського районного суду м. Донецька від 30 грудня 2013 року у справі № 255/16494/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36496363>. – Заголовок з екрана.

256. Ухвала слідчого судді Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 09 жовтня 2013 року у справі № 308/15814/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34670491>. – Заголовок з екрана.

257. Ухвала слідчого судді Краснолуцького міського суду Луганської області від 22 січня 2014 року у справі № 413/1/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37767001>. – Заголовок з екрана.

258. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 № 2135-ХІІ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print1386074537663078>. – Заголовок з екрана.

259. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09 листопада 2012 року № 1640/0/4-12 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12>. – Заголовок з екрана.

260. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду міста Харкова від 30 грудня 2013 року у справі № 646/12373/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36741842>. – Заголовок з екрана.

261. Ухвала слідчого судді Володарського районного суду Донецької області від 27 січня 2014 року у справі № 222/80/14-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-36898576.html>. – Заголовок з екрана.

262. Ухвала слідчого судді Алуштинського міського суду Автономної Республіки Крим від 16 жовтня 2013 року у справі № 101/5218/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-34243126.html>. – Заголовок з екрана.

263. Когутич І. Судово-слідчі дії як засіб розгляду кримінальних справ у суді [Текст] / І. Когутич // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2010. – № 50. – С. 352–357.

264. Черноус Ю.М. Слідчі дії: поняття, сутність та удосконалення [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю.М. Черноус. – Київ, 2005. – 16 с.

265. Лазарева В.А. Судебная власть и ее реализация в уголовном процессе [Текст] / В.А. Лазарева. – Самара : Изд-во «Самарский университет», 1999. – 136 с.

266. Непринцев А.В. О некоторых проблемах обжалования в уголовном судопроизводстве [Текст] / А.В. Непринцев // Российская юстиция. – 2005. – № 11. – С. 9–11.

267. Багаутдинов Ф. Состояние и перспективы судебного контроля [Текст] / Ф. Багаутдинов // Российская юстиция. – 2001. – № 3. – С. 24–26.

268. Ухвала слідчого судді Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 01 жовтня 2014 року у справі № 495/7214/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41261939>. – Заголовок з екрана.

269. Ухвала слідчого судді Ковпаківського районного суду міста Суми від 25 квітня 2014 року у справі № 592/3964/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38442036>. – Заголовок з екрана.

270. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 09 квітня 2014 року у справі № 522/5800/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38147823>. – Заголовок з екрана.

271. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду міста Донецька від 01 квітня 2014 року у справі № 258/3674/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38107012>. – Заголовок з екрана.

272. Ухвала слідчого судді Центрального районного суду м. Миколаєва від 19 грудня 2013 року у справі № 490/14349/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38035914>. – Заголовок з екрана.

273. Ухвала слідчого судді Рокитнянського районного суду Київської області від 26 травня 2014 року у справі № 375/714/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38871005>. – Заголовок з екрана.

274. Ухвала слідчого судді Радомишльського районного суду Житомирської області від 04 вересня 2014 року у справі № 289/1486/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40404345>. – Заголовок з екрана.

275. Ухвала слідчого судді Кіровського міського суду Луганської області від 05 червня 2014 року у справі № 411/1168/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39064515>. – Заголовок з екрана.

276. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Львова від 05 червня 2014 року у справі № 466/3072/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40009912>. – Заголовок з екрана.

277. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 року №7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру

та примусового лікування» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05>. – Заголовок з екрана.

278. Кузьменко В. Окремі питання, що виникають при призначенні психіатричної експертизи у кримінальному процесі [Текст] / В. Кузьменко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 2 (3). – С. 25–29.

279. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо заочного кримінального провадження» від 16 січня 2014 року № 725-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/725-18>. – Заголовок з екрана.

280. Закон України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 28 січня 2014 року № 732-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/732-18>. – Заголовок з екрана.

281. Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17.04.1991 року № 962-XII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-12>. – Заголовок з екрана.

282. Пашинін О.І. Досудове провадження у кримінальному процесі України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.І. Пашинін. – Харків, 2011. – 20 с.

283. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Меріт проти України» від 30 березня 2004 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/19618>. – Заголовок з екрана.

284. Герасименко С.Г. Співвідношення понять «судовий контроль», «прокурорський нагляд» та «відомчий контроль» на досудових стадіях кримінального процесу [Текст] / С.Г. Герасименко // Вісник Запорізького

юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 193–202.

285. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 у справі за конституційним зверненням громадянина Осетрова Сергія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 3, 4, 17 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-11>. – Заголовок з екрана.

286. Кримінальний кодекс України [Текст] : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 11 черв. 2015 р. : (Офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2015. – 212 с. – (Серія: Кодекси України).

287. Закон України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606-XIV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/606-14>. – Заголовок з екрана.

288. Закон України «Про державну виконавчу службу» від 24 березня 1998 року № 202/98-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/202/98-%D0%B2%D1%80>. – Заголовок з екрана.

289. Порядок розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фінансовій інспекції України та її територіальних органах, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 26 липня 2013 року № 707

[Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1467-13>. – Заголовок з екрана.

290. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т.2 : Д – Й. – 1999. – 744 с. : іл.

291. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т.1 : А – Г. – 1998. – 672 с. : іл.

292. Ухвала слідчого судді Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 19 березня 2014 року у справі № 705/1540/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37724272>. – Заголовок з екрана.

293. Ухвала слідчого судді Радомишльського районного суду Житомирської області від 04 вересня 2013 року у справі № 289/1199/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-33410312.html>. – Заголовок з екрана.

294. Ухвала слідчого судді Володарського районного суду Донецької області від 08 січня 2014 року у справі № /222/1887/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36583661>. – Заголовок з екрана.

295. Ухвала слідчого судді Баришівського районного суду Київської області від 02 квітня 2013 року у справі № 355/535/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33552231>. – Заголовок з екрана.

296. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69 (із подальшими змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?_m=publications&_t=rec&id=110522. – Заголовок з екрана.

297. Баганець О. Всеукраїнський параліч, або Коли суворість закону пом'якшується необов'язковістю його виконання [Текст] / О. Баганець //

Юридичний вісник України. – 2013. – № 39 (952) (28 вересня – 4 жовтня 2013 року). – С. 14.

298. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06 листопада 2015 року № 1377 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>. – Заголовок з екрана.

299. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Щодо практики розгляду справ з оскарження бездіяльності органів дізнання, слідчого, прокурора» від 16 червня 2011 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004740-11>. – Заголовок з екрана.

300. Закон України «Про звернення громадян» від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>. – Заголовок з екрана.

301. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) [Текст] / О.А. Банчук, О.І. Дмитрієва, З.М. Саїдова, М.І. Хавронюк. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2013. – 40 с.

302. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду міста Донецька від 18 листопада 2013 року у справі № 258/13049/13-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36105254>. – Заголовок з екрана.

303. Ухвала слідчого судді Роменського міськрайонного суду Сумської області від 08 січня 2014 року у справі № 585/4646/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36550941>. – Заголовок з екрана.

304. Ухвала слідчого судді Котовського міськрайонного суду Одеської області від 17 грудня 2013 року у справі № 505/5270/13-к [Електронний ресурс] //

Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36200780>. – Заголовок з екрана.

305. Ухвала слідчого судді Вижницького районного суду Чернівецької області від 24 вересня 2014 року у справі № 713/1755/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40586157>. – Заголовок з екрана.

306. Ухвала слідчого судді Романівського районного суду Житомирської області від 12 серпня 2014 року у справі № 290/773/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40834890>. – Заголовок з екрана.

307. Ухвала слідчого судді Луцького міськрайонного суду Волинської області від 27 березня 2014 року у справі № 161/4645/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38138471>. – Заголовок з екрана.

308. Ухвала слідчого судді Білопільського районного суду Сумської області від 12 листопада 2013 року у справі № 573/2166/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35138224>. – Заголовок з екрана.

309. Ухвала слідчого судді Радехівського районного суду Львівської області від 10 вересня 2014 року у справі № 451/917/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40543103>. – Заголовок з екрана.

310. Касумова А.Б. Право особи на скаргу в кримінальному процесі [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А.Б. Касумова. – Київ, 2014. – 19 с.

311. Ухвала слідчого судді Київського районного суду міста Харкова від 27 листопада 2013 року у справі № 640/20722/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35727315>. – Заголовок з екрана.

312. Ухвала слідчого судді Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 03 липня 2014 року у справі № 495/4709/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39639409>. – Заголовок з екрана.

313. Ухвала слідчого судді Личаківського районного суду міста Львова від 21 червня 2013 року у справі № 1-кс/463/387/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37033917>. – Заголовок з екрана.

314. Ухвала слідчого судді Ковпаківського районного суду міста Сум від 11 квітня 2014 року у справі № 592/3558/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38175861>. – Заголовок з екрана.

315. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 06 лютого 2014 року у справі № 522/1397/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37016388>. – Заголовок з екрана.

316. Ухвала слідчого судді Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 12 травня 2014 року у справі № 359/3741/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38601519>. – Заголовок з екрана.

317. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 03 червня 2014 року у справі № 522/7791/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39024273>. – Заголовок з екрана.

318. Ухвала слідчого судді Жовтневого районного суду міста Маріуполя від 26 грудня 2013 року у справі № 263/13343/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36659458>. – Заголовок з екрана.

319. Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним

правом, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року №1104 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n94>. – Заголовок з екрана.

320. Комарницька О. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування: теорія і практика [Текст] / О. Комарницька // Вісник прокуратури. – 2014. – № 6 (156). – С. 81–95.

321. Ухвала слідчого судді Фрунзенського районного суду міста Харкова від 13 грудня 2013 року у справі № 645/11495/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36113593>. – Заголовок з екрана.

322. Ухвала слідчого судді Вижницького районного суду Чернівецької області від 23 жовтня 2014 року у справі № 713/1981/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41036593>. – Заголовок з екрана.

323. Ухвала слідчого судді Вижницького районного суду Чернівецької області від 26 серпня 2014 року у справі № 713/1563/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40254801>. – Заголовок з екрана.

324. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 09 квітня 2014 року у справі № 522/5372/14 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38157874>. – Заголовок з екрана.

325. Ухвала слідчого судді Залізничного районного суду міста Львова від 28 січня 2014 року у справі № 462/653/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36940895>. – Заголовок з екрана.

326. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду міста Львова від 11 лютого 2014 року у справі № 461/1256/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37166380>. – Заголовок з екрана.

327. Ухвала слідчого судді Фрунзенського районного суду міста Харкова від 16 грудня 2013 року у справі № 645/12616/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36198141>. – Заголовок з екрана.

328. Ухвала слідчого судді Хортицького районного суду міста Запоріжжя від 28 липня 2014 року у справі № 1-кс/337/353/2014 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40130213>. – Заголовок з екрана.

329. Ухвала слідчого судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 25 квітня 2014 року у справі № 279/1567/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38482328>. – Заголовок з екрана.

330. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду міста Харкова від 18 квітня 2014 року у справі № 646/3804/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38304639>. – Заголовок з екрана.

331. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 03 квітня 2014 року у справі № 759/5352/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38020095>. – Заголовок з екрана.

332. Ухвала слідчого судді Центрально-Міського районного суду міста Макіївки від 31 березня 2014 року у справі № 270/1570/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38051971>. – Заголовок з екрана.

333. Ухвала слідчого судді Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 31 березня 2014 року у справі № 392/776/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37948298>. – Заголовок з екрана.

334. Ухвала слідчого судді Станично-Луганського районного суду Луганської області від 27 березня 2014 року у справі № 430/847/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37899183>. – Заголовок з екрана.

335. Ухвала слідчого судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 18 березня 2014 року у справі № 686/5003/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37833516>. – Заголовок з екрана.

336. Ухвала слідчого судді Першотравневого районного суду міста Чернівці від 20 березня 2014 року у справі № 725/1621/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37718662>. – Заголовок з екрана.

337. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду міста Донецька від 14 березня 2014 року у справі № 258/2865/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37604932>. – Заголовок з екрана.

338. Ухвала слідчого судді Центрально-Міського районного суду міста Макіївки від 14 березня 2014 року у справі № 270/1303/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37747172>. – Заголовок з екрана.

339. Ухвала слідчого судді Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 07 березня 2014 року у справі № 183/1563/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37538895>. – Заголовок з екрана.

340. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду міста Донецька від 05 листопада 2013 року у справі № 258/12316/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37513651>. – Заголовок з екрана.

341. Ухвала слідчого судді Богунського районного суду міста Житомира від 25 лютого 2014 року у справі № 295/3280/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37354017>. – Заголовок з екрана.

342. Ухвала слідчого судді Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 24 лютого 2014 року у справі № 583/623/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37373903>. – Заголовок з екрана.

343. Сиза Н.П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / Н.П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6). – С. 1–21. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snprku.pdf>. – Заголовок з екрана.

344. Валігура Д. Генеза інституту оскарження в кримінальному процесі [Текст] / Д. Валігура // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 4. – С. 39–42.

345. Яновська О.Г. Інститут оскарження на стадії досудового розслідування [Текст] / О.Г. Яновська // Адвокат. – 2013. – № 1 (148). – С. 10–13.

346. Корчева Т.В. Проблемні питання оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] / Т.В. Корчева // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – Т.2, № 5. – С. 112–115.

347. Касумова А.Б. Суб'єкти права на скаргу за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року [Текст] / А.Б. Касумова // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2013. – № 4 (квітень). – С. 120–127.

348. Ухвала слідчого судді Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 18 січня 2013 року у справі № 1-кс/243/16/2013 [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-28981899.html>. – Заголовок з екрана.

349. Ухвала слідчого судді Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 23 січня 2013 року у справі № 1-кс/243/28/2013 [Електронний ресурс] //

Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-28982048.html>. – Заголовок з екрана.

350. Ухвала слідчого судді Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 13 лютого 2013 року у справі № 1-кс/243/65/2013 [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-29490556.html>. – Заголовок з екрана.

351. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 року № 4652-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4652-17>. – Заголовок з екрана.

352. Цивільний кодекс України [Текст] : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 23 квіт. 2013 р. : (Офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2013. – 380 с. – (Серія: Кодекси України).

353. Цивільний кодекс України [Текст] : коментар / за заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко. – Одеса : Юридична література, 2003. – 1080 с.

354. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 року №23-рп/2009 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09>. – Заголовок з екрана.

355. Кучинська О.П. Роль принципів кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.П. Кучинська. – Київ, 2013. – 37 с.

356. Kryklyvets D. Decisions of Investigator or Prosecutor As an Object of Appeal at Pre-Trial Investigation [Text] / D. Kryklyvets // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : материалы

международной научно-практической конференции (г. Кишинев, Молдова, 7–8 нояб. 2014 г.): в 2 ч. – Кишинев : Б. и., 2014 (Tipogr. “Cetatea de Sus”). – Ч. 2. – 2014. – С. 166–168.

357. Крикливец Д. Бездіяльність слідчого, прокурора як об’єкт судового контролю [Текст] / Д. Крикливец // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XXI звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 12–13 лютого 2015 року): у 2 ч. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. – Ч. 2. – С. 220–223.

358. Крикливец Д. Щодо розширення суб’єктних меж судового захисту під час досудового розслідування [Текст] / Д. Крикливец // Адвокатура: минуле та сучасність : матеріали V міжнародної наукової конференції адвокатів, молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Одеса, 14 листопада 2015 року). – Одеса : Юридична література, 2015. – С. 213–216.

359. Константинов П. Рассмотрение жалоб на действие (бездействие) дознавателя, следователя и прокурора [Текст] / П. Константинов, А. Стуканов // Законность. – 2005. – № 6. – С. 17–19.

360. Ковтун Н.Н. Практика судебного контроля за решениями и действиями (бездействием) публичных процессуальных органов, ограничивающими права и законные интересы личности в уголовном процессе [Текст] : учеб.-практ. пособие / Н.Н. Ковтун, Р.В. Ярцев. – Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии гос. службы, 2006. – 112 с.

361. Ольховська М.М. Проблемні питання щодо подання скарги слідчому судді стороною захисту на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора [Текст] / М.М. Ольховська // Адвокат. – 2014. – № 4 (163). – С. 42–45.

362. Зинец Р.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: процессуальные и организационные аспекты [Текст] : монография / Р.А. Зинец. – Ставрополь : Сервисшкола, 2007. – 128 с.

363. Інструкція з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду

цивільних і кримінальних справ, затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 17 грудня 2013 року №173 [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>. – Заголовок з екрана.

364. Іваненко І.В. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / І.В. Іваненко // Матеріали конференції суддів Апеляційного суду Черкаської області, 19 жовтня 2012 року [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://cka.court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001/>. – Заголовок з екрана.

365. Баганець О. Всеукраїнський параліч, або Коли суворість закону пом'якшується необов'язковістю його виконання [Текст] / О. Баганець // Юридичний вісник України. – 2013. – № 40 (953) (5 жовтня – 11 жовтня 2013 року). – С. 14.

366. Хавронюк М. Хто в нас «понтіфіки»? Роз'яснення кримінального законодавства повинні даватись уповноваженим на це суб'єктом та згідно із законом [Електронний ресурс] / М. Хавронюк // Закон і Бізнес. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/16034-hto_mozhe_davati_rozjasnennya_kriminalnogo_zakonodavstva_-_d.html. – Заголовок з екрана.

367. Бобечко Н.Р. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення та відмова у відкритті апеляційного провадження згідно КПК України [Текст] // Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы : междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, Молдова, 28 – 29 марта 2014 г.). – Кишинев: Iulian, 2014. – С. 301–303.

368. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Львова від 29 квітня 2014 року у справі № 466/2694/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38557775>. – Заголовок з екрана.

369. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Львова від 03 червня 2014 року у справі № 466/3622/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39033839>. – Заголовок з екрана.

370. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Львова від 05 червня 2014 року у справі № 466/3682/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39145535>. – Заголовок з екрана.

371. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Львова від 16 травня 2014 року у справі № 466/3072/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40009897>. – Заголовок з екрана.

372. Ухвала слідчого судді Трускавецького міського суду Львівської області від 11 квітня 2014 року у справі № 457/599/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38224208>. – Заголовок з екрана.

373. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду міста Києва від 27 січня 2014 року у справі № 1-кс/760/420/14 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36915258>. – Заголовок з екрана.

374. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду міста Києва від 06 лютого 2014 року у справі № 759/1933/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37155142>. – Заголовок з екрана.

375. Ухвала слідчого судді Дзержинського районного суду міста Харкова від 20 жовтня 2014 року у справі № 638/18631/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40954058>. – Заголовок з екрана.

376. Летучих В.И. Конституционный принцип обжалования в досудебных стадиях советского уголовного процесса [Текст] : учебное пособие. – Омск : изд. Омской высшей школы милиции МВД СССР, 1981. – 68 с.

377. Ухвала слідчого судді Вільногірського міського суду Дніпропетровської області від 26 березня 2013 року у справі № 174/244/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-41654932.html>. – Заголовок з екрана.

378. Ухвала слідчого судді Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 27 вересня 2013 року у справі № 182/8650/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-33782147.html>. – Заголовок з екрана.

379. Ухвала слідчого судді Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська від 30 жовтня 2013 року у справі № 200/14896/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-34479040.html>. – Заголовок з екрана.

380. Ухвала слідчого судді Великоолександрівського районного суду Херсонської області від 18 листопада 2013 року у справі № 650/1616/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-35306598.html>. – Заголовок з екрана.

381. Ухвала слідчого судді Амвросіївського районного суду Донецької області від 20 грудня 2013 року у справі № 218/3245/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-36216605.html>. – Заголовок з екрана.

382. Ухвала слідчого судді Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 31 січня 2014 року у справі № 183/9487/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-37160552.html>. – Заголовок з екрана.

383. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 14 травня 2014 року у справі № 522/7067/14-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-38728409.html>. – Заголовок з екрана.

384. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 16 травня 2014 року у справі № 522/6975/14-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-

сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-38728389.html>. – Заголовок з екрана.

385. Ухвала слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси від 23 травня 2014 року у справі № 522/6214/14-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-38837480.html>. – Заголовок з екрана.

386. Ухвала слідчого судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 10 вересня 2013 року у справі № 279/4538/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-33375764.html>. – Заголовок з екрана.

387. Ухвала слідчого судді Козельщинського районного суду Полтавської області від 02 грудня 2013 року у справі № 533/1300/13-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-35668447.html>. – Заголовок з екрана.

388. Ухвала слідчого судді Мар'їнського районного суду Донецької області від 05 травня 2014 року у справі № 237/563/14-к [Електронний ресурс] // Cases.Legal (веб-сайт судової практики). – Режим доступу: <https://cases.legal/uk/act-uk1-38691958.html>. – Заголовок з екрана.

389. Городовенко В.В. Забезпечення «розумних» строків розгляду справ: організаційно-правові аспекти [Електронний ресурс] / В.В. Городовенко // Теорія і практика правознавства (електронне наукове фахове видання). – 2012. – №1. – С. 1–9. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/62450-128333-1-SM.pdf>. – Заголовок з екрана.

390. Ольховська М.М. Оскарження постанови слідчого про відмову в задоволенні клопотання сторони захисту щодо залучення експерта (призначення експертизи) під час досудового розслідування [Текст] / М.М. Ольховська // Адвокат. – 2014. – № 9 (168). – С. 45–48.

391. Стоянов М.М. Порухення процесуальної форми та визнання відомостей недопустимими у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] / М.М. Стоянов // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-2. – С. 319–321. –

Режим доступу: http://www.pap.in.ua/3-2_2013/9/Stoianov%20M.M..pdf. – Заголовок з екрана.

392. Яновська О.Г. Змагальність як засада кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : (тези виступу) [Електронний ресурс] / О.Г. Яновська // Офіційний веб-сайт Національної школи суддів України. – Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua/training/judjes/kpk4>. – Заголовок з екрана.

393. Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні [Електронний ресурс] / В.О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1 (9). – С. 1–30. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14pvoukr.pdf>. – Заголовок з екрана.

394. Говорун Д.М. Активність слідчого судді у застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження як засіб реалізації принципу публічності [Текст] / Д.М. Говорун // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 179–184.

395. Чорноморець Т.О. Гносеологічні та правові вимоги, що ставляться до ухвал слідчого судді у кримінальному провадженні України [Електронний ресурс] / Т.О. Чорноморець // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 4. – С. 211–213. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/4_2014/56.pdf. – Заголовок з екрана.

396. Гловюк І.В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні [Текст] / І.В. Гловюк // Митна справа. – 2012. – № 6 (84). – Ч.2, кн.2. – С. 103–110.

397. Лобойко Л.М. Кримінальний процес [Текст] : навчальний посібник / Л.М. Лобойко, О.А. Банчук. – К. : Ваіте, 2014. – 280 с.

398. Колоколов Н.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования [Текст]. – Курск, 2000. – 336 с.

399. Єзерський Р. Роль слідчого судді згідно Кримінально-процесуального кодексу України [Текст] // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали ХІХ звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 7 – 8

лютого 2013 року). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 312–314.

400. Федотова Г.В. Оскарження дій та рішень міліції як органу дізнання [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Г.В. Федотова. – Київ, 2008. – 20 с.

401. Зарева І.І. Оскарження дій та рішень прокурора у кримінальному процесі [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.І. Зарева. – Київ, 2011. – 16 с.

402. Валігура Д.М. Оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування та прокурора [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д.М. Валігура. – Київ, 2013. – 18 с.

403. Кисленко Д.П. Судовий контроль під час розслідування злочинів [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д.П. Кисленко. – Київ, 2012. – 16 с.

404. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю.В. Скрипіна. – Харків, 2008. – 20 с.

405. Туманянц А.Р. Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А.Р. Туманянц. – Харків, 1998. – 16 с.

406. Соловей Г.В. Теоретичні аспекти принципу змагальності в кримінальному процесі [Електронний ресурс] / Г.В. Соловей // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 883–887. – Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2012_1_140%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2012_1_140%20(1).pdf). – Заголовок з екрана.

407. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду міста Запоріжжя від 29 квітня 2014 року у справі № 336\3217\14 к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38528949>. – Заголовок з екрана.

408. Черечукіна Л.В. Процесуальний порядок заяви клопотань і подання скарг про провадження слідчих дій, їх вирішення та оскарження процесуальних рішень [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Л.В. Черечукіна. – Київ, 1998. – 18 с.

409. Звіт про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за 2012 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/52013/. – Заголовок з екрана.

410. Звіт про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за 2013 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/5533ioroioro/. – Заголовок з екрана.

411. Звіт про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за 2014 рік [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh/. – Заголовок з екрана.

412. Звіт про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за перше півріччя 2015 року [Електронний ресурс] // Судова влада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Zvit_1_pivrihhy2015/. – Заголовок з екрана.

413. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 21 січня 2014 року у справі № 441/38/14-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36820930>. – Заголовок з екрана.

414. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 10 квітня 2013 року у справі № 299/850/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30600954>. – Заголовок з екрана.

415. Туманянц А.Р. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування: проблеми застосування [Текст] / А.Р. Туманянц // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. / редкол. : С. Є. Кучерина (голов. ред.), В. В. Федосєєв (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – Вип. 6. – С. 103–106.

416. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Закарпатської області від 24 січня 2014 року у справі № 308/22732/13-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37095444>. – Заголовок з екрана.

417. Туманянц А.Р. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування: досвід Франції і Німеччини [Текст] / А.Р. Туманянц // Університетські наукові записки. – 2014. – № 1 (49). – С. 181–187.

418. Кашка О.С. Повноваження суду апеляційної інстанції в кримінальному процесі України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.С. Кашка. – Київ, 2014. – 20 с.

419. Бобечко Н.Р. Доказування у стадіях апеляційного та касаційного провадження за КПК України [Текст] : навч. посіб. / Н.Р. Бобечко; за ред. академіка

НАПрН України, проф. В.Т. Нора. – Тернопіль : Підручники та посібники, 2014. – 134 с.

420. Кримінальний процес [Текст] : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2014. – 824 с.

421. Яновська О.Г. Особливості процесуального порядку оскарження ухвал слідчого судді в кримінальному провадженні [Текст] / О.Г. Яновська // Судова апеляція. – 2013. – 1 (30). – С. 63–69.

422. Прокіпчук Ю. Значні відстані між районами та обласними центрами ускладнюють оперативне оскарження взяття під варту [Електронний ресурс] / Ю. Прокіпчук // Закон і Бізнес. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/114719-znachni_vidstani_mizh_rayonnimi_ta_oblasnimi_centrami_usklad.html. – Заголовок з екрана.

423. Крикливець Д. Відкриття слідчим суддею провадження за скаргою на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора: окремі проблеми [Текст] / Д. Крикливець // Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи : матеріали XIV Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції (м. Львів, 24–25 квітня 2015 року). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 166–169.

424. Крикливець Д.Є. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: форма, реквізити та поняття [Текст] / Д.Є. Крикливець // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 1 (II). – С. 214–221.

425. Крикливець Д. Апеляційний перегляд ухвал слідчого судді: окремі особливості [Текст] / Д. Крикливець // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XXII звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 4–5 лютого 2016 року): у 2 ч. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. – Ч. 2. – С. 211–213.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**опитування слідчих, прокурорів, адвокатів, суддів щодо
оскарження рішень, дій і бездіяльності під час досудового розслідування**

Шановний респонденте!

Цю анкету розроблено в рамках написання на кафедрі кримінального процесу і криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» та призначено для одержання від практикуючих юристів відповідей на проблемні питання судово-контрольної діяльності. Одержані результати будуть узагальнені, враховані під час цього та інших наукових досліджень, а також використані для формулювання відповідних законодавчих пропозицій.

Анкета заповнюється анонімно. Результати анкетування будуть використані в цілях, пов'язаних винятково із науковими дослідженнями.

Від точності та розгорнутості Ваших відповідей залежить обґрунтованість одержаних результатів анкетування. Заздалегідь вдячні за увагу, приділену анкеті.

1. Вкажіть, будь ласка, Вашу професійну належність:

а) адвокат б) слідчий в) прокурор г) суддя (слідчий суддя)

2. Чи здатна, на Вашу думку, процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора захистити порушені права учасника кримінального провадження?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

3. Розташуйте способи оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора у порядку спадання їх ефективності, поставивши цифри «1», «2», «3» у місцях, виділених підкресленнями (1 – найефективніший, 2 – середній результат, 3 – найменш ефективний):

а) оскарження прокурору (керівнику органу прокуратури, прокурору вищого рівня) _____ б) оскарження керівнику органу досудового розслідування _____ в) оскарження слідчому судді _____

4. Чи є, на Вашу думку, процедура розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора змагальною?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

5. Чи потребує, на Вашу думку, змін закріплений у ч.1 ст.303 КПК України законодавчий перелік рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, що підлягають оскарженню під час досудового розслідування?

а) так, перелік потребує розширення б) так, перелік потребує звуження
в) ні, перелік є оптимальним

У випадку обрання відповідей під літерами «а» та «б», будь ласка, надайте власні пропозиції. _____

6. Чи потребує, на Вашу думку, змін закріплений у ч.1 ст.303 КПК України законодавчий перелік учасників кримінального провадження, які мають право на оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора?

- а) так, перелік потребує розширення б) так, перелік потребує звуження
в) ні, перелік є оптимальним

У випадку обрання відповідей під літерами «а» та «б», будь ласка, надайте власні пропозиції. _____

7. Чи потребує, на Вашу думку, зміни строк подання скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора (протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності, а також з моменту отримання особою копії постанови слідчого чи прокурора)?

- а) так, строк потребує збільшення б) так, строк потребує скорочення
в) ні, строк є оптимальним

У випадку обрання відповідей під літерами «а» та «б», будь ласка, надайте власні пропозиції. _____

8. Чи достатніми, на Вашу думку, є строки розгляду скарг слідчими суддями (не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги на рішення про закриття кримінального провадження та не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження скарг на інші рішення, дії чи бездіяльність)?

- а) так, проте строки потрібно скоротити б) ні, строки потрібно збільшити
в) так, строки є оптимальними.

У випадку обрання відповідей під літерами «а» та «б», будь ласка, надайте власні пропозиції. _____

9. Чи потребує, на Вашу думку, змін перелік ухвал слідчого судді, постановлених щодо скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, про повернення скарги або про відмову у відкритті провадження за скаргою)?

- а) так, перелік потребує розширення б) так, перелік потребує звуження
в) ні, перелік є оптимальним

У випадку обрання відповідей під літерами «а» та «б», будь ласка, надайте власні пропозиції. _____

10. Чи є, на Вашу думку, недоліки у правовому регулюванні процедури розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора? Якими є Ваші пропозиції щодо їх усунення?

11. Чи доцільно, на Вашу думку, доповнити КПК України нормою, яка б врегулювала вимоги до форми та змісту скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

12. Чи доцільно, на Вашу думку, доповнити КПК України нормою, яка б врегулювала право особи, яка подала скаргу, на відмову від скарги, а також процесуальний порядок та наслідки такої відмови?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

13. Чи доцільно, на Вашу думку, шляхом доповнення КПК України врегулювати процедуру відкриття провадження слідчим суддею з врахуванням дотримання скаргником вимог до форми та змісту скарги, а також зміст ухвали слідчого судді про відкриття провадження?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

14. Чи доцільно, на Вашу думку, передбачити у КПК України право слідчого, прокурора подати слідчому судді заперечення на скаргу на їхні рішення, дію чи бездіяльність, а також передбачити вимоги щодо форми, змісту та строку подання заперечення?

а) так б) ні в) інша відповідь _____

Тут Ви також можете залишити Ваші коментарі, ідеї та пропозиції щодо порушених в анкеті питань

Аналіз результатів анкетування

1. У анкетуванні взяли участь 202 респондентів, серед яких: 14 адвокатів, 74 прокурори, 82 слідчі та 32 суддів.

2. На запитання, чи здатна процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора захистити порушені права учасника кримінального провадження, одержано такі відповіді:

164 (81,19%) респонденти відповіли «так»;

30 (14,85%) респондентів обрали відповідь «ні»;

8 (3,96%) респондентів обрали «іншу відповідь». Серед інших варіантів зазначено наступне: що названа процедура не завжди здатна захистити порушені права; що захист своїх прав здійснює сам учасник та його представник (адвокат); що процедура дає можливість задовольнити клопотання про проведення слідчих дій, у задоволенні яких попередньо відмовлено слідчим; що процедура є ефективною лише в деяких випадках, а в інших не вирішує проблем. Таким чином, фактично половина, тобто ще 4 (2%) респонденти, які запропонували свої відповіді, також наголосили на ефективності процедури.

3. На пропозицію розташувати способи оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора (*оскарження прокурору (керівнику органу прокуратури, прокурору вищого рівня); оскарження керівнику органу досудового розслідування; оскарження слідчому судді*) у порядку їх ефективності одержано наступні відповіді:

116 (57,4%) респондентів вважають оскарження слідчому судді найефективнішим способом оскарження;

44 (21,8%) респонденти вважають його середнім за ефективністю;

42 (20,8%) респонденти вважають його найменш ефективним.

4. На запитання, чи є процедура розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора змагальною,

140 (69,3%) респондентів відповіли «так»;

54 (26,74%) респонденти відповіли «ні»;

8 (3,96%) респондентів запропонували власні відповіді. Зазначається, що не передбачено процедури оскарження слідчим чи прокурором ухвали слідчого судді про задоволення скарги на постанову про закриття кримінального провадження; що принцип змагальності полягає у поданні суду доказів та доведенні їх переконливості, а не в оскарженні дій сторони обвинувачення; що сторони провадження через таємницю слідства не завжди володіють інформацією про стан досудового розслідування; не в усіх випадках процедура є змагальною, бо інколи слідчий суддя безпідставно задовольняє скарги з метою уникнення оскарження його дій.

5. На запитання, чи потребує змін законодавчий перелік рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, що підлягають оскарженню під час досудового розслідування, одержано наступні відповіді:

30 (14,85%) респондентів вважають, що його слід розширити у наступні способи: включивши до нього рішення прокурора про скасування постанови про закриття кримінального провадження, в якому очевидно відсутні ознаки кримінального правопорушення; потрібно передбачити можливість оскаржувати дії слідчого, включені до ч.2 ст.303 КПК; потрібно розширити п.1 ч.1 ст.303 КПК шляхом конкретизації «нездійснення інших процесуальних дій»;

32 (15,85%) респонденти висловилися за його звуження наступними шляхами: слід чітко визначити випадки, коли необхідне втручання слідчого судді; необхідно виключити з п.7 ч.1 ст.303 КПК можливість оскарження рішення про відмову у задоволенні клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; потрібно виключити із ч.1 ст.303 КПК пункти 7 та 8;

140 (69,3%) респондентів вважають, що чинний перелік є оптимальним, відтак не потребує ні розширення, ні звуження.

6. На запитання, чи потребує змін закріплений у ч.1 ст.303 КПК законодавчий перелік учасників кримінального провадження, які мають право на оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого або прокурора, одержано наступні відповіді:

20 (9,9%) респондентів вважають, що перелік необхідно розширити шляхом: доповнення п.3 ч.1 ст.303 КПК словами «підозрюваним, його захисником чи законним представником», а п.5 ч.1 ст.303 КПК – словами «його представником чи законним представником»; включення до переліку представників громадськості, якщо справа резонансна, стосується інтересів громади або використання бюджетних коштів; надати свідкові право оскаржувати постанову про закриття кримінального провадження у випадку, якщо провадження розпочате не за його заявою, однак стосується його інтересів; включення до переліку цивільного позивача;

28 (13,86%) респондентів висловилися за необхідність звуження переліку шляхом: обмеження можливості оскарження стороною захисту рішення про зупинення досудового розслідування; залишення серед суб'єктів оскарження лише потерпілого та його представника, підозрюваного та його захисника або представника; залишення серед суб'єктів оскарження рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження лише потерпілого, його представника, законного представника;

154 (76,24%) респонденти вважають, що чинний перелік є оптимальним, відтак не потребує ні розширення, ні звуження.

7. На запитання, чи потребує зміни десятиденний строк подання скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, респонденти відповіли так:

10 (4,95%) респондентів вважають, що строк потребує збільшення. Висловлено думки про необхідність збільшення строку, зокрема до 20 днів, оскільки потрібно зібрати докази, вивчити клопотання та матеріали справи; а також запропоновано збільшити строк до одного місяця;

38 (18,81%) опитаних вважають, що строк потребує скорочення. Запропоновано скоротити цей строк до 7 (робочих) днів, також до 5 днів, і насамкінець до 3 днів;

154 (76,24%) проанкетованих особи вважають, що строк є оптимальним.

8. На запитання, чи достатніми є передбачені ч.2 ст.306 КПК строки розгляду скарг слідчими суддями, одержано такі результати:

20 (9,9%) опитаних вважають, що строки потрібно скоротити. Декілька разів висловлено думки про необхідність скорочення строку до 3 днів;

48 (23,76%) респондентів вважають, що строки потрібно збільшити. Висловлено думки про: необхідність обчислення строків без врахування вихідних та святкових днів; збільшення строків до 10 днів для оскарження усіх рішень, дій, бездіяльності; збільшення строків до 10 днів для розгляду скарг на рішення про закриття кримінального провадження та до 5 днів для розгляду інших скарг. Також зауважено, що необхідно більше часу для підготовки до судового розгляду скарг;

134 (66,34%) проанкетованих особи вважають встановлені строки оптимальними. Поряд із цим зауважено, що слідчі судді не дотримуються строків розгляду скарг.

9. На запитання, чи потребує змін закріплений ч.2 ст.309 КПК перелік ухвал слідчого судді, постановлених щодо скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, одержано наступні відповіді:

60 (29,7%) респондентів вважають, що перелік необхідно розширити. Можливість апеляційного оскарження неодноразово запропоновано поширити також на ухвалу слідчого судді про задоволення скарги та скасування постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження; на ухвали, постановлені за результатами розгляду скарг на підставі п.п. 1 – 4 ч.1 ст.303 КПК; на ухвали, якими слідчого, прокурора зобов'язано внести відомості до ЄРДРу; на ухвали щодо способів забезпечення досудового розслідування, якщо вони не можуть

принести очікуваної мети. Запропоновано навіть передбачити можливість апеляційного оскарження усіх ухвал слідчого судді усіма учасниками процесу. Зауважено, що розширення переліку цих ухвал сприятиме повноті та всебічності досудового розслідування;

22 (10,89%) опитаних вважають, що перелік підлягає звуженню;

120 (59,41%) проанкетованих осіб вважають законодавчий перелік оптимальним.

10. На запитання, чи є недоліки у правовому регулюванні процедури розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, одержано такі результати:

54 (26,73%) респондентів вважають, що такі недоліки є;

148 (73,27%) вважають, що недоліків у процедурі судового розгляду скарг немає.

Одержано наступні пропозиції щодо усунення недоліків:

- необхідно запровадити контроль суду за виконанням його рішень;
- необхідно передбачити обов'язкову участь слідчого, прокурора у судовому розгляді скарг;
- потрібно детальніше врегулювати порядок припинення чи зобов'язання слідчим суддею слідчого, прокурора виконати певні дії;
- необхідно внести до КПК зміни щодо підстав відмови у реєстрації заяви про злочин у ЄРДРі, оскільки не всі заяви є повідомленнями про злочин;
- слід детальніше регламентувати процедуру судового розгляду скарг, оскільки, норма, що її врегульовує, є декларативною;
- слідчі судді не повинні виходити за межі скарг, перетворюючи розгляд скарг на розгляд кримінального провадження по суті; враховуючи, що більшість ухвал є остаточними, а відтак слідчі судді мають можливість приймати незаконні рішення, слід передбачити можливість оскарження цих ухвал;

- надати слідчому судді можливість залучати до участі у судовому розгляді скарг представників підприємств, установ та організацій, а також право витребувати необхідну для об'єктивного розгляду інформацію;

- слід передбачити можливість апеляційного оскарження усіх ухвал слідчого судді усіма учасниками процесу, інакше втрачається змагальність сторін провадження;

- необхідно розширити перелік підстав для відмови у розгляді скарг, а також доповнити КПК нормою, яка б врегулювала вимоги до форми та змісту скарг;

- варто передбачити можливість слідчого, прокурора подати заперечення на скаргу;

- доцільно передбачити можливість відмови скаржника від скарги.

Також наголошено, що слідчим суддям слід більш детально аналізувати скарги та приймати за результатами їх розгляду законні рішення, дотримуватися презумпції невинуватості та залишатися неупередженими.

11. На запитання, чи доцільно доповнити КПК нормою, яка б врегулювала вимоги до форми та змісту скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, одержано наступні відповіді:

146 (72,28%) респондентів обрали відповідь «так». При цьому зазначено, що належне обґрунтування скарги забезпечує її швидкий та об'єктивний розгляд, а також прийняття законного рішення;

56 (27,72%) опитаних відповіли «ні»;

варіант «інша відповідь» не запропоновано жодним із опитаних.

12. На запитання, чи доцільно доповнити КПК нормою, яка б врегулювала право особи, яка подала скаргу, на відмову від скарги, а також процесуальний порядок та наслідки такої відмови, одержано наступні результати:

160 (79,21%) респондентів обрали відповідь «так». Запропоновано надати скаржнику право відкликати свою скаргу, а також наголошено, що скаржник може змінити свою думку стосовно необхідності розгляду скарги;

42 (20,79%) опитаних обрали відповідь «ні». Зауважено, що скажчик може відмовитись від подальшого розгляду скарги, у тому числі з мотивів задоволення його вимог слідчим, прокурором вже на час судового розгляду;

варіант «інша відповідь» не запропоновано жодним із опитаних.

13. На запитання, чи доцільно шляхом доповнення КПК врегулювати процедуру відкриття провадження слідчим суддею з врахуванням дотримання скажником вимог до форми та змісту скарги, а також зміст ухвали слідчого судді про відкриття провадження, учасники анкетування надали такі відповіді:

112 (55,45%) респондентів обрали відповідь «так». Запропоновано письмово повідомляти особу, дії якої оскаржуються, про надходження скарги з наданням її копії, оскільки про зміст скарги вперше стає відомо лише в ході судового засідання;

90 (44,55%) респондентів обрали відповідь «ні»;

варіант «інша відповідь» не запропоновано жодним із опитаних.

14. На запитання, чи доцільно передбачити у КПК право слідчого, прокурора подати слідчому судді заперечення на скаргу на їхні рішення, дію чи бездіяльність, а також передбачити вимоги щодо форми, змісту та строку подання заперечення, респонденти відповіли так:

148 (73,27%) респондентів обрали відповідь «так». Висловлено такі думки: слід надати таке право лише прокурору; це право слід надати, але слідчий суддя повинен самостійно дослідити обставини, а прокурор повинен особисто аргументувати свою позицію під час судового розгляду; доцільно також надати особі, дії якої оскаржуються, не менше трьох діб для підготовки своїх заперечень;

54 (26,73%) респондентів обрали відповідь «ні». Аргументовано, що заперечення подаються слідчому судді в ході судового розгляду скарги та оцінюються в нарадчій кімнаті. Зазначено, що прокурор безпосередньо в суді подає докази на спростування позиції скажника;

варіант «інша відповідь» не запропоновано жодним із опитаних.

Учасникам анкетування також було запропоновано залишити власні коментарі, ідеї та пропозиції щодо порушених в анкеті питань. Учасниками анкетування увагу акцентовано на наступному:

- слід передбачити норму, яка унеможливить розгляд скарг слідчим суддею за відсутності слідчого, прокурора;

- необхідно розширити норму, викладену у ч.2 ст.303 КПК, яка передбачає можливість подання «інших скарг» під час підготовчого судового засідання, оскільки не передбачено критерію прийнятності таких скарг, суб'єктів та підстав їх подання, не врегульовано наслідки їх подання та можливі шляхи вирішення цих скарг;

- з врахуванням наявної практики норми КПК слід удосконалити;

- доцільно повернутися до КПК 1960 р. із внесенням до нього змін щодо гуманізації кримінального процесу, окремих порядків проведення слідчих дій, врегулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо;

- слід передбачити у КПК обов'язок заявників вказувати у заявах про вчинення кримінального правопорушення на конкретно заподіяну шкоду та зазначати її розмір, у зв'язку з чим слід передбачити можливість винесення постанови про відмову у внесенні відомостей до ЄРДРу, як це було у КПК 1960 р., оскільки проведення розслідування за необґрунтованими заявами суттєво обтяжує органи досудового розслідування.

Аналіз відповідей на запитання за критерієм професійної належності респондентів¹³

Номер відповіді	<u>Відповідь «А»</u>	<u>Відповідь «Б»</u>	<u>Відповідь «В»</u>
Номер запитання у анкеті			
<u>Запитання №2</u>	10 адвокатів 66 прокурорів 56 слідчих	4 адвокати 4 прокурори 22 слідчих	4 прокурори 4 слідчі

¹³ Як вище вказано, за результатами узагальнення відповідей на запитання №1 у анкеті визначено, що всього у анкетуванні взяли участь 202 респондентів, а саме: 14 адвокатів, 74 прокурори, 82 слідчі та 32 суддів.

	32 суддів		
<u>Запитання №4</u>	12 адвокатів 60 прокурорів 38 слідчих 30 суддів	2 адвокати 10 прокурорів 40 слідчих 2 суддів	4 прокурори 4 слідчі
<u>Запитання №5</u>	2 адвокати 8 прокурорів 18 слідчих 2 суддів	10 прокурорів 20 слідчих 2 суддів	12 адвокатів 56 прокурорів 44 слідчі 28 суддів
<u>Запитання №6</u>	4 адвокати 8 прокурорів 6 слідчих 2 суддів	6 прокурорів 22 слідчі	10 адвокатів 60 прокурорів 54 слідчі 30 суддів
<u>Запитання №7</u>	2 адвокати 4 прокурори 4 слідчі	12 прокурорів 26 слідчих	12 адвокатів 58 прокурорів 52 слідчі 32 суддів
<u>Запитання №8</u>	6 прокурорів 14 слідчих	16 прокурорів 24 слідчі 8 суддів	14 адвокатів 52 прокурори 44 слідчі 24 суддів
<u>Запитання №9</u>	2 адвокати 34 прокурори 22 слідчі 2 суддів	20 слідчих 2 суддів	12 адвокатів 40 прокурорів 40 слідчих 28 суддів
<u>Запитання №11</u>	10 адвокатів 48 прокурорів 58 слідчих 30 суддів	4 адвокати 26 прокурорів 24 слідчі 2 суддів	Не обрав жоден із респондентів
<u>Запитання №12</u>	12 адвокатів 60 прокурорів 58 слідчих 30 суддів	2 адвокати 14 прокурорів 24 слідчі 2 суддів	Не обрав жоден із респондентів
	6 адвокатів	8 адвокатів	Не обрав жоден із

<u>Запитання №13</u>	48 прокурорів 42 слідчі 16 суддів	26 прокурорів 40 слідчих 16 суддів	респондентів
<u>Запитання №14</u>	4 адвокати 48 прокурорів 68 слідчих 28 суддів	10 адвокатів 26 прокурорів 14 слідчих 4 суддів	Не обрав жоден із респондентів

Запитання №3. Оскарження слідчому судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора вважають:

- найефективнішим способом оскарження: 8 адвокатів, 38 прокурорів, 40 слідчих та 30 суддів;
- середнім за ефективністю способом оскарження: 4 адвокати, 26 прокурорів, 12 слідчих та 2 суддів;
- найменш ефективним способом оскарження: 2 адвокатів, 10 прокурорів та 30 слідчих.

Запитання №10. Правове регулювання процедури розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора оцінили:

- як таке, що має недоліки: 6 адвокатів, 26 прокурорів, 18 слідчих та 4 суддів;
- як таке, що не має недоліків: 8 адвокатів, 48 прокурорів, 64 слідчих та 28 суддів.

Додаток В

Кількісні характеристики результатів апеляційного перегляду ухвал слідчих суддів (за кількістю осіб)¹⁴

Рік	2012 рік			2013 рік			2014 рік			2015 рік (I півріччя)		
	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу
Вид рішення суду апеляційної інстанції												
Вид ухвал слідчого судді												
про відмову у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження	23	18	5	1554	967	587	1398	719	679	639	294	345
про відмову у задоволенні скарги на постанову прокурора про закриття кримінального провадження	5	2	3	360	251	109	181	91	90	40	20	20
про повернення скарги	13	10	3	1558	764	794	1630	661	969	822	346	476
про відмову у відкритті провадження по скарзі	81	57	24	1398	888	510	1154	691	463	516	313	203

¹⁴ Таблицю складено на підставі даних, що містяться у звітах Державної судової адміністрації України про розгляд апеляційною інстанцією матеріалів кримінального провадження за 2012, 2013, 2014 роки та за I півріччя 2015 року (у списку використаних джерел зазначені відповідно під номерами 409 – 412).

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування
(проект)

Верховна Рада України **постановляє:**

I. Внести до Кримінального процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9 – 13, ст. 88) такі зміни:

1) у статті 60:

- частину першу після слова «потерпілим» доповнити реченням: «Така особа не може звертатися із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення через представника.»;

- частину другу доповнити пунктом четвертим такого змісту: «4) мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг.»;

2) у статті 63:

- назву, частини першу і другу після слів «представник, представником, представника» доповнити словом «заявника» та комою;

- частину третю після слів «процесуальними правами» доповнити словом «заявника» та комою;

3) частину четверту статті 214 доповнити реченням такого змісту:

«Бездіяльність слідчого, прокурора, іншої службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невжитті заходів щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, може бути оскаржена слідчому

судді у порядку пункту 1 частини першої статті 303 цього Кодексу. Такі скарги розглядаються згідно з правилами глави 26 цього Кодексу.»;

4) у статті 303:

- пункт перший частини першої після слова «заявником» та коми доповнити словами «його представником» та комою;

- у пункті першому частини першої слова володільцем тимчасово вилученого майна» замінити словами «власником або володільцем тимчасово вилученого майна»;

- пункт четвертий частини першої після слів «представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження» доповнити комою та словами «цивільним позивачем, його представником»;

- частину першу після пункту восьмого доповнити абзацом другим такого змісту:

«На досудовому провадженні можуть бути оскаржені будь-якою особою, її представником чи законним представником чи захисником усі зазначені в абзаці першому цієї частини, а також інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, якщо вони істотно порушили права, свободи або інтереси цієї особи у кримінальному провадженні. За результатами розгляду скарг слідчий суддя не має права вирішувати питання, що стосуються правової кваліфікації кримінального правопорушення, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, складення обвинувального акта, закривати кримінальне провадження, а також вирішувати інші питання, що належать до виключної компетенції слідчого, прокурора.»;

- частину другу викласти в такій редакції:

«2. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора також можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314—316 цього Кодексу.»;

5) доповнити статтею 303¹ такого змісту:

«Стаття 303¹. Вимоги до скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Порядок її подання

1. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора подається в письмовій формі.

2. У скарзі на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора зазначаються:

1) найменування суду, до якого подається скарга;

2) прізвище, ім'я, по-батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) рішення, дія чи бездіяльність, що оскаржується, прізвище та ініціали слідчого чи прокурора, які їх прийняли чи вчинили, або найменування відповідного органу досудового розслідування чи прокуратури;

4) наведення доводів (думок) про незаконність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора;

5) вимоги особи, яка подає скаргу;

6) перелік матеріалів, які додаються, у випадку їх наявності.

3. Скарга підписується особою, яка її подає, із зазначенням дати її подання. Якщо скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог цього Кодексу.

4. Скарга подається безпосередньо до суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування чи прокуратура, слідчий чи прокурор якої прийняв рішення, вчинив дію чи бездіяльність, що оскаржується.

5. Якщо особа, яка подала скаргу, чи особа, в інтересах якої подано скаргу, не бажає брати участь у судовому розгляді скарги, про це зазначається у скарзі.»;

б) у статті 304:

- частину першу доповнити реченнями такого змісту: «Подання скарги прокурору в межах зазначених строків зупиняє їх перебіг. Перебіг строків розпочинається спочатку з дня отримання особою копії рішення прокурора.»;

- після частини сьомої доповнити новою частиною такого змісту:

«8. Слідчий суддя постановляє ухвалу про залишення скарги без руху, якщо скаргу подано без додержання вимог, передбачених статтею 303¹ цього Кодексу, визначає достатній строк для усунення зазначених в ухвалі недоліків, який не може перевищувати трьох днів з дня отримання ухвали особою, яка подала скаргу. Копія ухвали про залишення скарги без руху разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу. Ухвала слідчого судді про залишення скарги без руху оскарженню не підлягає.»;

7) статтю 305 доповнити частинами третьою – п'ятою такого змісту:

«3. Особа, яка подала скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення судового розгляду. Захисник підозрюваного, представник потерпілого, представник заявника можуть відмовитися від скарги лише за згодою відповідно підозрюваного, потерпілого, заявника. Відмова від скарги може бути зроблена шляхом подання відповідної письмової заяви слідчому судді.

4. Одержавши заяву про відмову від скарги, слідчий суддя своєю ухвалою закриває провадження за скаргою. Копія ухвали про закриття провадження за скаргою у зв'язку з відмовою від неї негайно після її проголошення вручається особі, яка подала скаргу, слідчому та прокурору. Якщо особа, яка подала скаргу, чи слідчий та прокурор не були присутніми в судовому засіданні, копія ухвали надсилається їм негайно після проголошення.

5. Ухвала про закриття провадження за скаргою у зв'язку з відмовою від неї не може бути оскаржена в апеляційному порядку. Закриття провадження у зв'язку з відмовою від скарги не позбавляє права повторного звернення зі скаргою в строки та в порядку, передбачені цим Кодексом. Повторна відмова від скарги на те ж саме рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора не допускається»;

8) доповнити статтею 305¹ такого змісту:

«**Стаття 305¹**. Відкриття провадження. Підготовка до судового розгляду

1. Отримавши скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, слідчий суддя невідкладно перевіряє її на відповідність вимогам статті 303¹ цього Кодексу і за відсутності перешкод, передбачених статтею 304 цього Кодексу,

постановляє ухвалу про відкриття провадження за скаргою, копії якої негайно направляються особі, яка подала скаргу, слідчому, прокурору.

2. В ухвалі про відкриття провадження за скаргою на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора слідчий суддя також вирішує:

- 1) питання про час та місце судового розгляду скарги;
- 2) питання про коло осіб, які підлягають виклику у судове засідання;

3) питання про термін подання слідчому судді матеріалів кримінального провадження або інших матеріалів, якщо скаргу подано у зв'язку з невідкриттям кримінального провадження;

4) у разі необхідності – інші питання, що мають значення для судового розгляду скарги.

3. Про рішення, прийняті слідчим суддею під час підготовки до судового розгляду скарги, невідкладно у порядку, передбаченому частиною 8 статті 135 цього Кодексу, повідомляються особи, які підлягають виклику у судове засідання.».

9) статтю 306 доповнити частиною четвертою такого змісту:

«4. У випадку встановлення під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування обставин, передбачених ч.2 ст.304 цього Кодексу, суд має невідкладно поставити на обговорення питання про можливість закриття провадження за скаргою. Питання про закриття провадження за скаргою вирішується в нарадчій кімнаті вмотивованою ухвалою слідчого судді.»;

10) частину другу статті 309 викласти в такій редакції:

«2. Під час досудового розслідування також можуть бути оскарженні в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, *закриття провадження за скаргою у зв'язку з встановленням обставин, передбачених ч.2 ст.304 цього Кодексу*, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.»;

11) частину третю статті 407 доповнити пунктом 3 такого змісту:

«3) скасувати ухвалу і призначити новий розгляд слідчим суддею.».

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ПИТАНЬ ОСКАРЖЕННЯ ДО СЛІДЧОГО СУДДІ
РІШЕНЬ, ДІЙ, БЕЗДІЯЛЬНОСТІ
СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА**

Львів

2016

Науково-методичні рекомендації розроблено завідувачем кафедри кримінального процесу і криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, доктором юридичних наук, професором, академіком НАПрН України Норм В.Т. та асистентом кафедри Крикливцем Д.Є. Під час розробки рекомендацій використано положення дисертації Крикливця Д.Є. «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» (науковий керівник – доктор юридичних наук, професор Норм В.Т.).

ЗМІСТ

1. ОФОРМЛЕННЯ СКАРГИ.....	3
2. ВІДКРИТТЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА СКАРГОЮ.....	7
3. ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СКАРГ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ.....	10
4. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА.....	17
5. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА.....	27
6. ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, У ЯКИХ ВИСВІТЛЕНО ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ ДО СЛІДЧОГО СУДДІ РІШЕНЬ, ДІЙ, БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА.....	35

1. ОФОРМЛЕННЯ СКАРГИ

Відправною точкою процесуальної діяльності слідчого судді із розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора (тут розуміється як організаційна діяльність, так і власне сам процес розгляду) є скарга, подана певною особою. Скаргу можна вважати процесуальним документом, що одночасно виступає у двох іпостасях: 1) як обов'язковий привід і підстава та ініціатива початку судово-контрольного провадження; 2) як початок процесу доказування скаржником власної процесуальної позиції. Щоправда, слід одразу зробити застереження, що йдеться про скарги без процесуальних недоліків, на підставі яких слідчим суддею відкривається провадження. Так само скарга, на підставі якої провадження не відкрито, *не може бути початком процесу доказування*, оскільки цей процес фактично розпочинається вже після відкриття провадження під час розгляду скарги.

Перше значення скарги впливає з тлумачення ст.304 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), що після встановлення відсутності підстав для повернення скарги чи для відмови у відкритті провадження слідчий суддя постановляє ухвалу про відкриття провадження за скаргою. По суті скарга є саме приводом судово-контрольного провадження, оскільки воно розпочинається не інакше як за скаргою, а підставою виступає факт порушення рішенням, дією чи бездіяльністю прав, інтересів відповідного суб'єкта кримінального провадження. Водночас факт наявності або відсутності такого порушення перевіряється значно пізніше за момент відкриття провадження за скаргою, вже у процесі розгляду скарги або під час вирішення її у нарадчій кімнаті. Тому підставою судово-контрольного провадження можна умовно вважати скаргу, у якій викладено відомості про порушення рішенням, дією чи бездіяльністю прав, інтересів відповідного суб'єкта кримінального провадження.

У главі 26 КПК не закріплено вимог щодо форми та обов'язкових реквізитів скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, хоча про обов'язковість письмової її форми можна зробити висновок з положень ч.3, ч.5 ст.304 КПК, згідно яких копії ухвали про повернення скарги чи про відмову у

відкритті провадження надсилаються особі, яка подала скаргу, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Аналізована ситуація є двозначною, оскільки, з одного боку, є своєрідною гарантією недопустимості повернення скарги через недотримання обов'язкових її реквізитів, а з другого боку, кримінальна процесуальна діяльність є формалізованою, тому встановлення розумно збалансованих вимог до скарг забезпечить швидшу реалізацію своїх прав учасниками провадження, сприятиме оперативнішому та ефективнішому розгляду скарг слідчими суддями.

Слід також врахувати, що процесуальний закон передбачає вимоги та обов'язкову письмову форму щодо інших видів скарг, наприклад, щодо апеляційної скарги (ст.396 КПК), касаційної скарги (ст.427 КПК) тощо. Письмово також викладаються клопотання сторони обвинувачення щодо застосування, зміни, припинення заходів забезпечення кримінального провадження, клопотання сторони захисту про зміну запобіжного заходу, а також клопотання про залучення експерта, хоча у законі прямо не встановлено письмової форми щодо них.

Видається, що слід визнати обов'язковою *письмову форму* подання скарги, що забезпечить наступні переваги: 1) суд, маючи у своєму розпорядженні примірник скарги, може при підготовці до судового розгляду детально вивчити кожен із її аргументів, окреслити предмет судового розгляду за скаргою та коло запитань, що підлягають з'ясуванню; 2) слідчий, прокурор, будучи повідомленими судом про надходження скарги, так само матимуть можливість ознайомитися із її текстом в суді, оскільки надіслання їм копій скарги призведе до порушення строків її розгляду.

Якщо питання форми скарги є доволі однозначним, то питання її *змісту* потребує глибшого дослідження. Формулюючи вимоги до скарги, слід керуватися необхідністю дотримання розумної рівноваги між можливістю учасників провадження захистити і відновити свої права та зацікавленістю слідчого, прокурора та суду в уникненні надмірної завантаженості через необґрунтовані чи низькоякісні скарги.

Важливо також наголосити на деяких аспектах *оформлення скарги*. Враховуючи скорочені строки розгляду скарг слідчим суддею, скарга на виконання ч.1 ст.135 КПК також повинна містити адресу електронної пошти, номери засобів факсимільного, телефонного зв'язку, якщо такі є, поштову адресу для надіслання телеграми, щоб скаржник міг бути оперативно повідомлений про час та місце судового розгляду. Також до скарги варто додати копію рішення, яке оскаржується, якщо скаржник ним володіє, проте ця вимога не може бути обов'язковою, оскільки скаржнику, наприклад, може бути відмовлено у наданні копії рішення, а лише усно повідомлено про нього.

Також скарга, що подається слідчому судді, повинна бути *обґрунтованою*. Звичайно, не можна вимагати написання скарги на високому юридичному рівні, оскільки далеко не кожен скаржник має юридичну освіту. Наприклад, потерпілий може й не бути знайомим з процесуальними нормами щодо закриття кримінального провадження, проте розуміти неправильність цього рішення слідчого або прокурора, оскільки особа, яка заподіяла йому шкоду, залишиться непокараною. Тому достатньо простого викладу скаржником своєї думки про незаконність рішення, дії чи бездіяльності на підтримку запропонованого ним варіанту розгляду скарги. Скаржник також має право додати до скарги документи, що обґрунтовують його вимоги. Слідчий суддя повинен оцінити законність рішень, дій чи бездіяльності у кожному випадку одержання належно оформленої скарги.

З врахуванням викладеного доцільно запропонувати наступні вимоги до змісту скарги:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) прізвище, ім'я, по-батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) рішення, дія чи бездіяльність, що оскаржується, прізвище та ініціали слідчого чи прокурора, які їх прийняли чи вчинили, або найменування відповідного органу досудового розслідування чи прокуратури;
- 4) наведення доводів (думок) про незаконність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора;

5) вимоги особи, яка подає скаргу, до суду;

6) перелік матеріалів, які додаються, у випадку їх наявності;

7) підпис особи, яка подає скаргу, із зазначенням дати її подання. Якщо скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК.

Якщо особа, яка подала скаргу, чи особа, в інтересах якої подано скаргу, не бажає брати участь у судовому розгляді скарги, про це зазначається у скарзі. Слід врахувати, що ч.2 ст.55 Конституції України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а ч.1 ст.24 КПК регламентує право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого. Потрібно виходити із того, що *право на оскарження не передбачає обов'язку скаржника бути присутнім у судовому засіданні*. У такий спосіб можна уникнути відкладення судових засідань через неявку скаржника, а відтак пришвидшити розгляд скарг та забезпечити економію інших ресурсів.

2. ВІДКРИТТЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА СКАРГОЮ

Одержавши скаргу, слідчий суддя повинен вирішити питання про можливість відкриття провадження. При цьому, на підставі приписів ч.2, ч.4 ст.304 КПК, хоча порядок дій слідчого судді чітко законодавцем не викладений, можна дійти висновку, що слідчий суддя повинен дослідити одержані матеріали щодо наявності підстав для повернення скарги чи відмови у відкритті провадження за скаргою, а у випадку їх встановлення постановляється відповідна ухвала.

Інші аспекти досудової діяльності слідчого судді процесуальний закон не врегульовує. Наприклад, у ньому не зазначено, як діяти слідчому судді, якщо ним встановлено можливість проведення судового розгляду скарги, хоча зрозуміло, що таке рішення повинне відображатися у певному процесуальному акті суду, яким згідно ч.2 ст.110 КПК є ухвала.

Матеріали судової практики ілюструють, що слідчі судді постановляють ухвали про відкриття провадження за скаргою, але їх зміст кожен суддя визначає індивідуально. Частина таких ухвал є типовими. У їх *мотивувальній частині* констатується відповідність скарги вимогам кримінально-процесуального законодавства, відсутність підстав для її повернення або відмови у відкритті провадження, а у *резолютивній* вирішується питання про відкриття провадження, визначається дата проведення судового розгляду та коло осіб, яким надсилається копія ухвали, якими, зазвичай, є скаржник, слідчий, прокурор. Деякі слідчі судді у мотивувальній частині зазначають суть скарги та рішення, дію чи бездіяльність, що оскаржуються; про підсудність скарги суду, а у резолютивній – про виклик скаржника та представника прокуратури, а також про зобов'язання керівника органу досудового розслідування подати до суду у визначений термін матеріали кримінальних проваджень, а також про покладення на прокурора району контролю за їх поданням; пропонують скаржнику надати суду оригінали документів, копії яких додані до скарги, та інші документи, які можуть підтвердити обставини, викладені в скарзі, а також зазначається про те, що ухвала підлягає негайному виконанню.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відкриття провадження за скаргою слід вважати обґрунтованим, оскільки:

по-перше, якщо є можливість постановлення ухвал, що перешкоджають провадженню за скаргою, повинна бути і можливість прийняття слідчим суддею рішення, що, навпаки, свідчить про можливість судового розгляду скарги;

по-друге, існує практична необхідність у процесуальному документі, у якому можливо вирішувати організаційні питання, наприклад, про дату та місце проведення судового розгляду;

по-третє, у ч.2 ст.110 КПК, присвяченій процесуальним рішенням, йдеться лише про вимоги, встановлені для судових рішень. У ст.372 КПК так само немає чітко визначеного законодавчого переліку випадків постановлення ухвал, відтак видається, що суд, як і прокурор (ч.3 ст.110 КПК), має право постановити ухвалу також і у випадках, коли визнає це за необхідне, оскільки процесуальний закон не може передбачити усього розмаїття процесуальних ситуацій. Слід зауважити, що необхідність постановлення таких ухвал передбачена ч.1 ст.316 КПК (в частині проведення підготовчого провадження), ч.1 ст.398 КПК (в частині апеляційного провадження), ч.5 ст.428 КПК (в частині касаційного провадження), ч.2 ст.451 КПК (що стосується провадження у Верховному Суді України), ч.2 ст.464 КПК (щодо провадження за нововиявленими обставинами);

по-четверте, необхідний процесуальний документ, який свідчитиме про правомірність діяльності слідчого судді та відмежує її від неправомірного втручання у процесуальну діяльність слідчого, прокурора.

У процесуальному законі неможливо передбачити вичерпний перелік питань, що вирішуються під час відкриття провадження, але, як видається, в ухвалі слід обов'язково зазначати про:

- 1) час та місце судового розгляду скарги;
- 2) коло осіб, які підлягають виклику у судові засідання;
- 3) термін подання слідчому судді матеріалів кримінального провадження або інших матеріалів, якщо скаргу подано у зв'язку з невідкриттям кримінального провадження;

4) у разі необхідності – інші питання, що мають значення для судового розгляду скарги.

Враховуючи, що процесуальним законом встановлено стислі строки розгляду скарг, про рішення, прийняті слідчим суддею під час підготовки до судового розгляду скарги, слід невідкладно у порядку, передбаченому частиною 8 статті 135 КПК, повідомляти осіб, які підлягають виклику у судове засідання.

У судове засідання варто викликати також інших осіб, чиїх правових інтересів може торкнутися вирішення скарги. Наприклад, доцільно у судове засідання викликати особу, яка була підозрюваним та щодо котрої кримінальне провадження було закрито, оскільки у випадку скасування постанови відкриється перспектива подальшого слідства щодо цієї особи. Варто, однак, зазначити, що *неявка заінтересованої особи у судове засідання не повинна перешкоджати розгляду скарги слідчим суддею*, інакше вона може виразитися у затягуванні судового розгляду та недотриманні процесуальних строків. Водночас у будь-якому випадку копію прийнятого судового рішення слідчому судді доцільно надсилати заінтересованим особам, тим паче, що їхні анкетні та контактні дані повинні міститися у матеріалах кримінального провадження.

3. ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СКАРГ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ

Визначальною для формування процедури розгляду скарг слідчим суддею є норма ч.1 ст.306 КПК, згідно котрої скарги розглядаються слідчим суддею згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318 – 380 КПК, з урахуванням положень глави 26 КПК. Проте не усі правила судового розгляду можуть застосовуватися під час розгляду скарг.

Так, вирішуючи скаргу, слідчий суддя не може:

- обирати, скасовувати, змінювати запобіжні заходи (ст.331 КПК), оскільки ця норма поширюється на обвинуваченого, а такий суб'єкт у стадії досудового розслідування відсутній. Окрім цього, слідчий суддя наділений повноваженнями застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, проте вони виходять за рамки його компетенції із розгляду скарг та реалізуються в рамках інших процедур;

- призначати проведення експертизи (ст.332 КПК), хоча існують певні винятки. Питання призначення експертизи може розглядатися слідчим суддею у контексті скарги на рішення слідчого або прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій. Як вбачається із матеріалів судової практики, слідчі судді задовольняють такі скарги та зобов'язують слідчого призначити відповідну експертизу. Окрім цього, експертиза може призначатися слідчим суддею і для перевірки достовірності документів та звуко- і відеозаписів (ч.3 ст.358, ч.4 ст.359 КПК).

Що ж стосується решти випадків, ст.244 КПК регламентовано спеціальний порядок залучення експерта слідчим суддею за клопотанням особи, якій попередньо було відмовлено в задоволенні такого ж клопотання слідчим, прокурором, але це повноваження так само лежить поза межами повноважень слідчого судді зі розгляду скарг;

- застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження та забезпечувати проведення слідчих (розшукових) дій (ст.333 КПК). Враховуючи, що

заходи забезпечення кримінального провадження покликані забезпечити його дієвість і можуть застосовуватися також і за ініціативою слідчого судді, ним *під час та з метою належного забезпечення розгляду скарг можуть застосовуватися такі заходи: виклик, привід та накладення грошового стягнення*. Інші заходи забезпечення кримінального провадження (включно із запобіжними заходами) застосовуються слідчим суддею на підставі розділу II КПК, а не у порядку розгляду скарг.

Що стосується проведення слідчих дій, слідчий суддя може зобов'язати слідчого, прокурора вчинити певну дію у порядку вирішення скарги відповідного учасника кримінального провадження на їхнє рішення про відмову у задоволенні аналогічного клопотання, проте слідчий суддя, на відміну від суду, не може тим самим рішенням дати дозвіл, наприклад, на проведення обшуку у житлі особи. Зобов'язання слідчого, прокурора провести цю слідчу дію тягне за собою обов'язок звернення слідчого за погодженням із прокурором чи прокурора із відповідним клопотанням до слідчого судді, яке останній вирішує не в порядку розгляду скарг, а в порядку надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій. Слідчий суддя не має права вказувати у своїй ухвалі, які обставини повинні бути з'ясовані або перевірені в ході проведення слідчих (розшукових) дій, тоді як суд згідно ч.5 ст.333 КПК зобов'язаний це зробити;

- об'єднувати і виділяти матеріали кримінального провадження (ст.334 КПК), оскільки під час досудового розслідування рішення про об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування згідно ч.5 ст.217 КПК приймається прокурором;

- проводити допит обвинуваченого (ст.351 КПК), оскільки такий суб'єкт відсутній під час досудового розслідування.

Під час розгляду скарг слідчим суддею проводяться:

- допит свідка (ст.352 КПК). Як вбачається з ч.1 ст.352 КПК, ця норма застосовується лише до судового провадження, оскільки йдеться про з'ясування стосунків з обвинуваченим, а у ч.6 йдеться про допит свідка обвинуваченим. Однак,

допит свідка здійснюється також і слідчим суддею. У ч.3 ст.95 КПК закріплено обов'язок свідка та експерта давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому Кодексом порядку. Процесуальний закон, наприклад, передбачає право слідчого судді за клопотанням сторін або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення, наприклад, для вирішення питань про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ч.4 ст.151 КПК), відсторонення від посади (ч.3 ст.156 КПК), про арешт майна (ч.4 ст.172 КПК) тощо. У цих випадках не здійснюється з'ясування обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ч.1 ст.91 КПК). Разом з тим, ч.2 ст.91 КПК встановлює, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, які, як видається, охоплюють обставини, які підлягають доказуванню (в силу цього вони автоматично мають значення для кримінального провадження), а також інші обставини, правильне з'ясування котрих впливає на об'єктивне вирішення процесуальних питань. Вирішення багатьох процесуальних питань слідчим суддею є результатом дотримання змагальної процедури, тому закономірно, що сторони провадження та слідчий суддя задля правильного з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, повинні мати можливість одержувати показання відповідних учасників провадження, інакше будь-яке рішення слідчого судді буде позбавлене властивостей законності, обґрунтованості та вмотивованості. Ще одним аргументом на користь наведеної позиції є норма ст.198 КПК, що висновки, висловлені в ухвалі слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення. З метою недопущення у майбутньому впливу на позицію суду, цією нормою врегульовано можливу ситуацію, коли в ухвалі слідчого судді буде викладено відповідні висновки щодо обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, чим законодавець визнав, що при розгляді та вирішенні процесуальних питань слідчим суддею відбувається процес доказування.

Враховуючи викладене, допит свідка у судовому засіданні із розгляду скарги є можливим та відбувається за правилами ст.352 КПК, за винятком норм, призначених для застосування під час судового провадження. Провести допит свідка слідчий суддя може не лише за клопотанням сторін, а й за власною ініціативою, що сприятиме винесенню законного рішення;

- допит потерпілого (ст.353 КПК). Потерпілий може володіти важливою інформацією щодо обставин, які мають значення для кримінального провадження, відтак його допит є можливим під час розгляду скарг слідчим суддею. Допит потерпілого регламентується відповідними нормами ч.ч. 2, 3, 5 – 14 ст.352 КПК, окрім тих, що застосовуються лише до судового провадження, та може проводитися як за клопотанням сторін, так і за ініціативою слідчого судді;

- допит малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (ст.354 КПК);

- пред'явлення для впізнання (ст.355 КПК). З урахуванням ст.ст. 228 – 231 КПК можна визначити наступні умови проведення пред'явлення для впізнання слідчим суддею:

- 1) особа в межах відповідного кримінального провадження ще не впізнавала особу чи річ, оскільки, враховуючи ч.1 ст.228, ч.1 ст.229 КПК щодо заборони попередніх спостережень особою, яка впізнає, особи чи речі, які підлягають впізнанню, вони не можуть нею попередньо сприйматися під час проведення слідчих (розшукових) дій або будь-яким іншим чином;

- 2) скарга, що розглядається слідчим суддею, не пов'язана із незадоволенням слідчим, прокурором клопотання про проведення пред'явлення для впізнання особи чи речі, інакше слідчий суддя підмінятиме своєю діяльністю орган досудового розслідування, що суперечить його процесуальному призначенню.

Видається, що з дотриманням наведених вище умов слідчий суддя може провести пред'явлення для впізнання в судовому засіданні, якщо проведення цієї дії є необхідним для правильного вирішення скарги. Хід та результати пред'явлення для впізнання повинні бути детально викладені в ухвалі слідчого судді, оскільки

повторне впізнання тією ж особою тієї самої особи чи речі з наведених вище міркувань виключається;

- допит експерта в суді (ст.356 КПК). Слідчий суддя може провести допит експерта для роз'яснення його висновку. Тобто процесуальною передумовою допиту експерта є призначення судової експертизи під час досудового розслідування, завершення проведення експертизи, наявність висновку експерта у матеріалах кримінального провадження, а також потреба у роз'ясненні незрозумілих учасникам кримінального провадження чи суду відомостей, викладених у висновку експерта, що мають значення для вирішення скарги слідчим суддею;

- дослідження речових доказів (ст.357 КПК). Згідно ч.1 ст.357 КПК можливість досліджувати речові докази є не лише у суду і в учасників судового провадження, а також речові докази можуть досліджуватися й іншими учасниками кримінального провадження. Згідно п.п. 25, 26 ч.1 ст.3 КПК поняття «учасники судового провадження» охоплює вужче коло учасників, ніж поняття «учасники кримінального провадження». З наведеного випливає висновок, що речові докази можуть досліджуватися під час розгляду скарг слідчим суддею. Викликає зауваження ч.3 ст.357 КПК, оскільки правом ставити запитання з приводу речових доказів свідкам, експертам, спеціалістам, які їх оглядали, користуються лише учасники судового провадження. Видається, що цим правом повинні також користуватися і учасники судового розгляду скарги слідчим суддею;

- дослідження документів (ст.358 КПК). Застосування норм зазначеної статті обмежене судовим провадженням, проте дослідження протоколів слідчих (розшукових) дій та інших долучених до матеріалів кримінального провадження документів повинно здійснюватися і під час розгляду скарги слідчим суддею, оскільки їх дослідження є невід'ємною частиною судового розгляду, що дозволить слідчому судді оцінити обсяг та якість проведення досудового розслідування, можливі його недоліки та обґрунтовано вирішити скаргу. На підставі ч.3 ст.358 КПК учасники судового розгляду скарги мають право просити слідчого суддю виключити документ, що викликає сумнів у його достовірності, з числа доказів та вирішувати скаргу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього

документа. Призначення експертизи у такому випадку є правом слідчого судді, тому йому варто виходити, насамперед, з практичної необхідності проведення експертизи. Якщо іншим шляхом не можна усунути сумнів щодо достовірності документа і у той же час від його доказової сили прямо залежить результат вирішення скарги, слідчому судді, незважаючи на перевищення граничних строків розгляду скарг, слід орієнтуватися на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин, викладених у скарзі, результатом чого є постановлення законної, мотивованої та обґрунтованої ухвали, а відтак призначити таку експертизу;

- дослідження звуко- і відеозаписів (ст.359 КПК). Під час розгляду скарг слідчим суддею можуть досліджуватися звуко- і відеозаписи. Можливим також є і залучення спеціаліста на підставі ч.3 ст.359 КПК. Питання достовірності звуко- і відеозапису вирішується у аналогічному порядку, як і стосовно документа (ч.4 ст.359 КПК), включаючи також можливість призначення слідчим суддею експертизи, що обґрунтовано вище;

- консультації та роз'яснення спеціаліста (ст.360 КПК). Як випливає з ч.1 ст.71 КПК, спеціаліст може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Зазначена норма поширює можливість залучення спеціаліста також і на розгляд скарг слідчим суддею;

- огляд на місці (ст.361 КПК). Як вбачається зі змісту ст.361 КПК, дія цієї норми поширюється на судові провадження, проте огляд на місці може бути проведений і слідчим суддею, якщо предметом його розгляду не є скарга на рішення чи бездіяльність слідчого або прокурора, пов'язані із непроведенням такого огляду під час досудового розслідування.

Ухвала слідчого судді повинна викладатися у нарадчій кімнаті окремим документом, що додасть авторитету рішенням слідчого судді, а також гарантуватиме вручення копій ухвали учасникам судового розгляду. Також полегшується можливість оскарження судового рішення. Про вихід до нарадчої кімнати слідчий суддя, керуючись ст.366 КПК, повинен оголосити присутнім у залі судового засідання.

Процесуальне становище слідчого судді характеризується наступними ознаками:

1) він не інакше, як на підставі скарги учасника кримінального провадження може давати оцінку правомірності рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування чи прокурора (виняток становлять лише повноваження, передбачені ст.206 КПК), а до цього моменту він повинен залишатися осторонь провадження;

2) він не може будь-яким чином підмінити сторони провадження;

3) слідчий суддя, вирішуючи скарги, завжди діє ретроспективно та не може перебрати на себе повноваження прокурора чи керівника органу досудового розслідування, планувати та змінювати хід кримінального провадження.

Водночас сторона захисту, хоча і є суб'єктом доказування, проте має на це обмежені права. Те ж саме стосується і потерпілого. Не буде порушенням з боку слідчого судді, якщо він допоможе відповідному учаснику кримінального провадження у доказуванні його позиції, проте за наступних умов: а) одержання усного або письмового клопотання від цього учасника; б) обґрунтування учасником неможливості самостійного забезпечення певного доказу; в) обґрунтування необхідності такого доказу. У такому випадку слідчий суддя своєю діяльністю не підмінитиме відповідних учасників кримінального провадження.

4. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ РІШЕНЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

Рішення слідчого, прокурора охоплюють наступні їх правові документи: постанову слідчого, прокурора, повідомлення про підозру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та обвинувальний акт, клопотання прокурора, слідчого за погодженням із прокурором, письмові доручення прокурора, його вказівки слідчому, органу досудового розслідування про проведення різних процесуальних дій, а також доручення слідчого. Якщо ж йдеться про рішення слідчого, прокурора у розумінні глави 26 КПК, тоді слід зауважити, що до них належать лише постанови слідчого, прокурора, перелік яких закріплений у ч.1 ст.303 КПК, інші ж рішення є проявом процесуальної самостійності слідчого, прокурора, втручання в яку не допускається, або ж стають об'єктом оцінки під час судового провадження.

Слід окремо проаналізувати особливості оцінки кожного виду рішень слідчого, прокурора, що передбачені ч.1 ст.303 КПК.

Рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування (п.2 ч.1 ст.303 КПК)

Розглядаючи скаргу на рішення цього виду, слідчий суддя повинен перевірити:

- чи фігурує у матеріалах кримінального провадження особа із процесуальним статусом підозрюваного (у випадку зупинення досудового розслідування за п.1, п.2 ч.1 ст.280 КПК);

- наявність у матеріалах кримінального провадження медичного висновку або висновку експерта про захворювання підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні (п.1 ч.1 ст.280 КПК);

- чи виконано усі необхідні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, які б дали змогу об'єктивно встановити обставини справи, чи виконано усі вказівки прокурора, якщо він їх надавав

слідчому, чи належно слідчим розглянуті клопотання сторін провадження про проведення слідчих дій або долучення речей, документів до матеріалів провадження, якщо вони їх заявляли, чи усунуто можливі суперечності між показаннями вже допитаних осіб та іншими матеріалами провадження (якщо проведення вказаних процесуальних та слідчих дій не передбачає участі підозрюваного) (ч.2 ст.280 КПК);

- чи виконані усі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо досудове розслідування зупинене у зв'язку з переховуванням підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме (ч.2 ст.280 КПК);

- чи погоджена постанова про зупинення досудового розслідування з прокурором, якщо вона винесена слідчим (ч.4 ст.280 КПК);

- чи внесені відомості про зупинення досудового розслідування у Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР) (ч.4 ст.280 КПК);

- чи скеровано копію постанови про зупинення досудового розслідування стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ч.4 ст.280 КПК);

- чи постанова, винесена прокурором, слідчим за погодженням з прокурором, про оголошення розшуку підозрюваного є мотивованою (ч.4 ст.280 КПК), а також – обґрунтованою фактичними обставинами кримінального провадження;

- чи наявне у матеріалах провадження підтвердження надання слідчим письмових доручень щодо розшуку підозрюваного та матеріали про результати розшуку підозрюваного.

Перевіряючи законність зупинення досудового розслідування у зв'язку з необхідністю виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, слідчий суддя повинен також перевірити:

- чи складено слідчим, прокурором клопотання (запит) про міжнародну правову допомогу;

- дотримання форми клопотання (запиту), а саме: чи погоджено його прокурором, якщо воно складене слідчим; чи прокурором не повернуто його слідчому з письмовими вказівками (п.16, п.18 ч.2 ст.36 КПК);

- матеріали провадження, що свідчать про необхідність та є підставою для надіслання клопотання (запиту);

- чи вчинено центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дії, спрямовані на скерування клопотання (запиту) компетентному органу іноземної держави, чи не повернено його слідчому, прокурору.

Ще однією підставою зупинення є – *«слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування»* (п.2¹ ч.1 ст.280 КПК). У зв'язку з цим при перевірці законності зупинення досудового розслідування саме за цією підставою слідчому судді, як видається, варто звернути увагу на такі обставини:

- чи наявна у матеріалах кримінального провадження ухвала слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання прокурора або слідчого за погодженням з прокурором про здійснення спеціального досудового розслідування;

- чи за наявності ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування досудове розслідування не зупинено також стосовно тих підозрюваних, щодо яких відсутні підстави здійснення спеціального досудового розслідування, передбачені ч.2 ст.297¹ КПК, або стосовно яких таке рішення слідчим суддею не приймалося.

Рішення слідчого про закриття кримінального провадження (п.3 ч.1 ст.303 КПК)

У матеріалах судової практики висловлено позицію, що, оскільки закриття кримінального провадження є одним із способів його остаточного вирішення, постанова слідчого повинна бути вмотивованою, її зміст повинен відповідати фактичним обставинам, встановленим матеріалами справи, зокрема, в ній має бути викладена суть заяви особи та відповіді на всі поставлені нею питання, які виключають провадження у справі і обумовлюють її закриття, що є однією з гарантій прав та законних інтересів учасників процесу. Висловлені вимоги до

постанови слідчого є актуальними також для інших постанов слідчого та прокурора. Узагальнено їх можна застосовувати до усіх кримінально-процесуальних рішень, які повинні бути законними та обґрунтованими.

Під час розгляду скарги на таке рішення слідчого слідчий суддя повинен перевірити:

- чи не вийшов слідчий за межі своїх повноважень, оскільки згідно абз.2 ч.4 ст.284 КПК слідчий може закрити кримінальне провадження лише за відсутності події кримінального правопорушення, за відсутності у діянні складу кримінального правопорушення, у зв'язку із набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою, та у зв'язку з досягненням податкового компромісу відповідно до підрозділу 9² розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст.212 Кримінального кодексу України (далі – КК);

- чи повідомлялося будь-якій особі про підозру у конкретному кримінальному провадженні (абз.2 ч.4 ст.284 КПК);

- чи вказано у постанові, стосовно якої особи та за відсутністю у її діях якого складу кримінального правопорушення закрито кримінальне провадження;

- чи надіслано слідчим копію постанови заявнику, потерпілому, прокурору (ч.6 ст.284 КПК);

- чи не скасовано постанову слідчого прокурором за власною ініціативою чи за скаргою заявника, потерпілого (ч.6 ст.284 КПК);

- чи вжито слідчим заходів для встановлення події кримінального правопорушення, тобто: чи встановив слідчий усіх осіб, які можуть мати будь-яку інформацію про подію кримінального правопорушення, чи проведені усі слідчі дії, чи призначені необхідні експертизи та чи одержано їхні висновки, чи вжито слідчим заходів для усунення суперечностей між показаннями свідків, потерпілих, а також між іншими доказами, у випадку неявки певних осіб для проведення слідчої дії, чи належним чином вони були повідомлені та чи вживалися заходи для їх приводу;

- чи повністю слідчий при провадженні досудового розслідування за заявою потерпілого дослідив усі факти, викладені у цій заяві, чи провів перевірку за зовсім іншими фактами;

- чи у повному обсязі виконано вказівки керівника органу досудового розслідування та прокурора;

- чи належно мотивував слідчий своє рішення, якщо ним не враховано одні докази та враховано інші;

- чи є вказівка у матеріалах провадження на подію кримінального правопорушення, якщо кримінальне правопорушення закрито на підставі її відсутності;

- чи наявне у матеріалах кримінального провадження за ст.212 КК підписане керівником контролюючого органу рішення про погодження застосування процедури податкового компромісу, що приймається згідно п.3.12. Методичних рекомендацій щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу, затверджених наказом Державної фіскальної служби України від 17 січня 2015 року № 13.

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи (п.4 ч.1 ст.303 КПК)

Особливістю процедури оскарження зазначеної постанови у порівнянні із попередньою є те, що оскаржити її мають право також підозрюваний, його захисник та законний представник. Прокурор може закрити кримінальне провадження, як впливає з ч.4 ст.284 КПК, з усіх підстав, передбачених ч.1 ст.284 КПК, незалежно від факту повідомлення про підозру.

Слідчий суддя, окрім обставин, що мають значення при вирішенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, повинен також встановити:

- чи скасував прокурор відповідно до ч.3 ст.174 КПК арешт майна, якщо воно не підлягає спеціальній конфіскації, одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження.

Йдеться не про «чисту» бездіяльність прокурора, як у випадку з неповерненням тимчасово вилученого майна (п.1 ч.1 ст.303 КПК), адже при закритті провадження він виносить постанову, а, так би мовити, про часткову бездіяльність щодо майна, на яке накладено арешт, тому скаргу у цьому випадку слід подавати саме на підставі п.4 ч.1 ст.303 КПК. Йдеться про постанову, у якій прокурор повинен би був вирішити питання про скасування арешту майна, проте не зробив цього, а тому оскарженню підлягає саме ця постанова. При оскарженні на підставі п.1 ч.1 ст.303 КПК слідчий суддя не може скасувати постанову прокурора, оскільки предметом оскарження є не вона, а – бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК. Слідчий суддя не може зобов'язати прокурора вирішити це питання у порядку іншому, ніж передбачений ч.3 ст.174 КПК, не може зобов'язати прокурора винести, наприклад, постанову про виправлення чи зміну попередньої постанови, як і не може зобов'язати його скасувати власну постанову, оскільки вирішення питань, пов'язаних із прийняттям постанови, лежить в межах дискреційних повноважень прокурора, втручатися у реалізацію яких слідчий суддя не має права;

- чи надіслано копію постанови прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (абз.2 ч.6 ст.284 КПК).

Рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим (п.5 ч.1 ст.303 КПК)

При розгляді скарги слідчий суддя повинен встановити:

- чи подано відповідною особою заяву про вчинення кримінального правопорушення чи про залучення її потерпілим (ч.2, ч.3 ст.55 КПК);

- обґрунтованість та мотивованість постанови про відмову у визнанні потерпілим, чи містить постанова посилання на ч.5 ст.55 КПК, яка уповноважує слідчого або прокурора за відповідних умов відмовити у визнанні потерпілим;

- чи обставини, що стали підставою для відмови у визнанні потерпілим, є очевидними та достатніми, чи підтверджується матеріалами кримінального провадження факт завдання шкоди саме цій особі (ч.5 ст.55 КПК);

- чи постанова про відмову у визнанні потерпілим не винесена щодо особи, яка попередньо вже визнана потерпілим у цьому кримінальному провадженні;

- чи є особа, яка подала скаргу, близьким родичем чи членом сім'ї (коло яких визначається п.1 ч.1 ст.3 КПК) померлої особи чи особи, яка перебуває у стані, що унеможливорює подання нею заяви про визнання потерпілим (ч.6 ст.55 КПК);

- чи не подано заяву про залучення до провадження як потерпілого особою, яка перебувала у стані, що унеможливорював подання нею заяви, але після цього набула здатності користуватися процесуальними правами (ч.6 ст.55 КПК).

Рішення слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п.6 ч.1 ст.303 КПК)

Порядок застосування заходів безпеки врегульований вже згаданим Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ, а також Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ – в частині використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності та захисту працівників оперативних підрозділів та їх близьких родичів.

Проаналізувавши приписи Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», можна виділити наступні рішення слідчого або прокурора, що підлягають оскарженню: 1) *про вжиття додаткових заходів безпеки, прийняті ними як за власною ініціативою, так і за клопотаннями особи, до якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки;* 2) *про відмову у вжитті додаткових заходів безпеки, прийняті за клопотаннями особи, до якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки;* 3) *про повне або часткове скасування заходів безпеки, прийняті ними як за власною ініціативою, так і за клопотаннями особи, щодо якої такі заходи здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки;* 4) *про відмову у повному або частковому скасуванні заходів безпеки, прийняті за клопотаннями особи, до якої такі заходи*

здійснюються, або органу, що здійснює заходи безпеки; 5) рішення прокурора про застосування заходів безпеки щодо особи, яка відмовилася від захисту; 6) прийняті за результатами розгляду скарг на порушення договору про умови застосування заходів безпеки з боку органу, що їх здійснює.

Слідчий суддя повинен встановити:

- чи встановлено з матеріалів кримінального провадження застосування до відповідної особи заходів безпеки;
- чи надіслано відповідній особі копію процесуального рішення;
- чи має право скаржник клопотати про забезпечення до нього безпеки та чи звертався він із таким клопотанням до відповідного органу;
- чи є підстави і приводи для застосування заходів безпеки чи для їх скасування, а також чи продовжують вони існувати.

Рішення слідчого, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п.7 ч.1 ст.303 КПК)

Порядок розгляду клопотань під час досудового розслідування регламентований ст.220 КПК. Одразу слід звернути увагу на термінологічні відмінності, оскільки ст.220 КПК врегульовує розгляд клопотання про виконання будь-якої процесуальної дії, а п.7 ч.1 ст.303 КПК вказує на клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчі дії є частиною процесуальних дій, адже врегульовані процесуальним законом. Таким чином, рішення про відмову у задоволенні клопотання про проведення інших процесуальних дій, окрім як слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), на підставі п.7 ч.1 ст.303 КПК оскарженню не підлягає. Хоча зазначену норму слід трактувати також у контексті абз.2 ч.3 ст.93 КПК, у якій йдеться, що клопотання сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про проведення слідчих (розшукових) дій розглядається в порядку, передбаченому ст.220 КПК, у якій згадується про будь-які процесуальні дії.

Може бути оскаржена так само і постанова про часткову відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, винесена на підставі ч.2 ст.220 КПК, хоча п.7 ч.1 ст.303 КПК і передбачає оскарження рішення саме про відмову. По суті оскаржується не сама постанова, а позиція слідчого, прокурора, що викладена у ній, тому якщо відмовлено хоча б за одним пунктом клопотання, таке рішення у цій частині все одно є рішенням про відмову, відтак підлягає самостійному оскарженню.

Видається, що цей механізм є вкрай корисним для кримінального провадження, адже забезпечує своєчасність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що є важливим фактором запобігання втраті доказів та збереження їх до стадії судового розгляду.

Рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України (п.8 ч.1 ст.303 КПК)

Процесуальний закон у ч.1 ст.503 КПК (глава 39 КПК) регламентує підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, а саме: 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності, 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку. Згідно п.3 ч.2 ст.242 КПК задля визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи. Аналогічний обов'язок, пов'язаний також із наявністю обставин, що можуть свідчити про обмежену осудність особи, впливає з ч.1 ст.509 КПК.

Згідно абз.2 п.3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 року №7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» примусові заходи медичного характеру мають застосовуватися лише за наявності у справі обґрунтованого висновку експертів-психіатрів про те, що особа страждає на психічну хворобу чи має інший психічний

розлад, які зумовлюють її неосудність або обмежену осудність і викликають потребу в застосуванні щодо неї таких заходів.

Виносячи постанову про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК, слідчий, прокурор не можуть самостійно встановлювати факт наявності у особи психічної хвороби, а повинні спиратися на обґрунтований висновок експертів-психіатрів, у якому цей факт достовірно встановлено. Слідчий суддя під час розгляду скарги повинен перевірити, чи до матеріалів кримінального провадження долучено такий висновок.

Слід зауважити, що перевірка дотримання самого порядку призначення психіатричної експертизи не охоплюється предметом оскарження, закріпленим у ч.1 ст.303 КПК. Перевіряючи дотримання процедури призначення слідчим, прокурором амбулаторної психіатричної експертизи або слідчим суддею – стаціонарної (ст.509 КПК), слідчий суддя втручатиметься у їхню процесуальну діяльність, що є недопустимим.

5. ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ДІЙ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

Спочатку йтиметься про єдиний випадок оскарження дій, передбачений у п.6 ч.1 ст.303 КПК*, а також бездіяльності, передбаченої цією ж нормою, а після цього – окремо про кожен вид бездіяльності, викладений у ст.303 КПК.

Дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п.6 ч.1 ст.303 КПК)

Бездіяльність, наприклад, може полягати у неприйнятті рішень, коло яких наведене у попередньому пункті рекомендацій, хоча водночас наявні фактичні та правові підстави для їх прийняття.

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Процесуальний закон лише в загальному регламентує процедуру внесення відомостей до ЄРДРу. У ч.4 ст.214 КПК передбачено, що відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається. Поряд із цим процесуальний закон закріпив у ч.5 ст.214 перелік відомостей, що вносяться до ЄРДРу, які повинні впливати зі змісту заяви. На розвиток положень ст.214 КПК наказом Генерального прокурора України № 69 від 17 серпня 2012 року затверджене Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, згідно п.1.2. розділу II якого відомості про кримінальне правопорушення, викладені у заяві, повідомленні чи виявлені з іншого джерела, повинні відповідати вимогам п.4 ч.5 ст.214 КПК, зокрема мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

* З аналізу ч.1 та ч.3 ст.572 КПК випливає, що оскарженню підлягають також рішення, дії або бездіяльність органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, вчинені у зв'язку з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, якими завдано шкоди правам, свободам чи інтересам відповідних осіб. Як видається, під час досудового розслідування таке оскарження здійснюється згідно правил глави 26 КПК. Вивчення наведених випадків оскарження вимагає окремого аналізу норм КПК, що врегульовують надання міжнародної правової допомоги на території України, а тому у межах цього дослідження проводитися не буде.

Слід також зауважити, що не кожна заява чи повідомлення, подані до органу поліції, є заявою про кримінальне правопорушення та автоматично підлягає реєстрації у ЄРДРі. Як зазначено у абз.2 п.5 розд.ІІІ Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, заяви і повідомлення, що надійшли до чергової частини органу поліції, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06 листопада 2015 року № 1377, поділяються на такі види: 1) що містять відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення; 2) що підлягають розгляду згідно із Законом України «Про звернення громадян»; 3) що підлягають розгляду згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення. Неприпустимо заяви про вчинення кримінального правопорушення розглядати у порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян» від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР, оскільки останній є менш сприятливим для заявника, ніж порядок, встановлений КПК.

Строк на оскарження цієї бездіяльності обраховуватиметься саме з моменту одержання заявником повідомлення про нереєстрацію заяви, що згідно п.1 ч.2 ст.60 КПК є його правом, оскільки раніше заявник про таку бездіяльність не міг дізнатися. У цій ситуації потрібно дотримуватися духу закону та вважати орієнтиром порядок обрахування строку оскарження рішень слідчого, прокурора, що оформлюються постановою (ч.1 ст.304 КПК), а відтак брати за основу момент, коли особі стало відомо про бездіяльність.

Розглядаючи скаргу, слідчий суддя повинен перевірити:

- чи фактично отримав слідчий, прокурор заяву чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Оскарженню підлягає бездіяльність слідчого, прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДРу, лише за умови попереднього отримання ними такої заяви чи повідомлення, інакше відсутні підстави оцінювати їхню поведінку як бездіяльність. Видається, що саме особа, яка подала скаргу, зобов'язана доказати цю обставину;

- чи містить заява всі необхідні відомості, які згідно ч.5 ст.214 КПК повинні бути внесені у ЄРДР;

- чи не пов'язане невнесення відомостей до ЄРДРу з тим, що відомості про те ж саме кримінальне правопорушення за аналогічною заявою того ж заявника вже раніше були внесені до реєстру.

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Слідчий суддя повинен перевірити:

- факт вилучення майна у особи, яка подала або в інтересах якої подано скаргу;

- факт неповернення майна особі, у якої воно було вилучене;

- наявність хоча б однієї із підстав, передбачених ст.169 КПК, а саме: 1) прокурором винесено постанову про безпідставність тимчасового вилучення майна; 2) слідчим суддею чи судом постановлено ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про арешт тимчасово вилученого майна; 3) клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна подано пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, відтак майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено, або ж таке клопотання не подано взагалі (впливає з ч.5 ст.171 КПК); 4) слідчим суддею протягом сімдесяти двох годин із дня надходження до суду клопотання не постановлено ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна, відтак майно повертається особі, у якої його було вилучено (впливає з ч.6 ст.173 КПК); 5) слідчим суддею, судом у порядку ч.1 ст.174 КПК постановлено ухвалу про скасування повністю чи частково арешту майна;

- чи наведені вище підстави за умови їх наявності стосуються всього чи частини тимчасово вилученого майна. За таких умов скарга підлягає задоволенню лише в частині того майна, щодо якого існує хоча б одна з підстав, передбачених ст.169 КПК; що ж стосується решти майна – слідчий суддя повинен відмовити у задоволенні скарги.

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк (п.1 ч.1 ст.303 КПК)

Не кожна така бездіяльність може бути оскаржена. Прикладами є невручення слідчим, прокурором письмового повідомлення про підозру затриманій особі не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання (ч.2 ст.278 КПК) або ж вручення особі повістки про виклик або повідомлення про нього іншим шляхом пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (ч.8 ст.135 КПК). У першому випадку бездіяльність слідчого, прокурора може стати предметом оцінки слідчим суддею під час розгляду клопотання про обрання щодо неї запобіжного заходу (ст.211 КПК). У другому випадку бездіяльність слідчого, прокурора взагалі не буде предметом судового контролю, оскільки не може значно вплинути на хід кримінального провадження. Додержання триденного строку до дня прибуття за викликом сприяє належній підготовці особи до прибуття за викликом, тому, якщо у випадку його порушення, проведення з такою особою процесуальної дії може не бути ефективним і її доведеться викликати повторно. Тому в розумінні п.1 ч.1 ст.303 КПК оскарженню підлягатиме не будь-яка бездіяльність, а лише така: 1) що є істотною та 2) щодо якої спеціально не передбачено здійснення судового контролю під час досудового розслідування. Критерій істотності охоплює лише ті порушення, які можуть вплинути на швидкість або якість досудового розслідування, досягнення його мети та виконання його завдань, або які можуть перешкодити подальшому досудовому розслідуванню чи вплинути на його результат, або можуть завадити реалізації особою інших своїх прав тощо. Порушення, які не мають впливу на досудове розслідування, не матимуть впливу і на судове провадження, а тому не є істотними.

Якщо встановлено істотність порушення, інші обставини, наприклад, можливість поновлення порушеного права у наступних стадіях провадження, значення не матимуть, оскільки у будь-якому випадку факт того, що таке порушення відбулося, не відповідає режиму законності кримінального провадження, а тому воно повинно бути виправлене.

Підсумовуючи сказане, доцільно запропонувати наступний перелік груп *потенційних випадків оскарження бездіяльності*:

1) підозрюваний не залучив захисника, а слідчим, прокурором не забезпечено участі захисника з моменту:

а) набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину (ч.1 ст.52 КПК);

б) встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою – щодо особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років (п.1 ч.2 ст.52 КПК);

в) встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою, – щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (п.2 ч.2 ст.52 КПК);

г) встановлення психічних чи фізичних вад (німота, глухота, сліпота тощо), через які особа не здатна повною мірою реалізувати свої права, – щодо такої особи (п.3 ч.2 ст.52 КПК);

д) встановлення факту неволодіння особою мовою, якою ведеться кримінальне провадження, – щодо такої особи (п.4 ч.2 ст.52 КПК);

е) встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності, – щодо особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування (п.5 ч.2 ст.52 КПК);

є) виникнення права на реабілітацію померлої особи – щодо реабілітації померлої особи (п.6 ч.2 ст.52 КПК);

ж) прийняття процесуального рішення про здійснення спеціального досудового розслідування – щодо особи, стосовно якої прийняте таке рішення (п.8 ч.2 ст.52 КПК);

2) випадки, пов'язані із застосуванням тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

а) прокурор або слідчий за погодженням з прокурором у випадку тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, не пізніше двох днів не звернувся до слідчого судді із клопотанням про тимчасове

обмеження у користуванні спеціальним правом, а також не повернув тимчасово вилучені документи (ч.1 ст.150 КПК);

б) слідчий суддя постановив ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, а слідчий, прокурор не пізніше наступного робочого дня після отримання ними відповідної ухвали слідчого судді не повернули вилучені документи володільцю (ч.3 ст.152 КПК, п.4 Порядку передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом);

в) прокурор не звернувся з клопотанням про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, закінчився строк дії попередньої ухвали слідчого судді про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, а слідчий, прокурор не повернув вилучені документи, які посвідчують користування спеціальним правом (ст.153 КПК);

3) слідчий не проводить досудове розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність, якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення (ч.2 ст.218 КПК);

4) прокурор вищого рівня протягом трьох днів не розглянув скаргу підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, а також невідкладно письмово не повідомив особу, яка подала скаргу, про результати її розгляду (ч.1, ч.2 ст.308 КПК);

5) службова особа прокуратури вищого рівня, до якої надійшла скарга на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, не розглянула цю скаргу протягом трьох днів з моменту її надходження і не надіслала своє рішення слідчому та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалися (ч.1 ст.313 КПК).

Як видається, оскарженню можуть підлягати також процесуальні дії, що повинні вчинятися не в межах конкретно встановлених законом строків, а протягом розумних строків. Наприклад, оскарженню підлягатиме ненадіслання слідчим копії

постанови про закриття кримінального провадження заявнику, потерпілому (абз.1 ч.6 ст.284 КПК), а також ненадіслання прокурором копії цієї постанови заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (абз.2 ч.6 ст.284 КПК). Видається, що у цих та інших схожих випадках, оскільки строк надіслання копії постанови процесуальним законом не визначений, слід виходити саме із засади розумності строків.

У судовій практиці зустрічаються також випадки *оскарження поведінки, яка у розумінні ст.303 КПК не підлягає оскарженню*. Можна навести наступні приклади таких скарг: оскарження бездіяльності слідчого, що виразилася у невинесенні ним за власною ініціативою постанови про закриття кримінального провадження; оскарження бездіяльності слідчого, що полягає у непроведенні та неповідомленні потерпілої про проведення слідчих дій з дня визнання її потерпілою, хоча у скарзі не йдеться про подання нею попередньо клопотань про проведення у справі будь-яких дій; оскарження бездіяльності слідчого та зобов'язання його вжити негайних заходів щодо закінчення кримінального провадження, а саме: повідомити відповідним особам про підозру, скласти обвинувальний акт за результатами розслідування та подати його прокурору на затвердження; оскарження бездіяльності слідчої, що виразилася у непроведенні досудового розслідування у розумні строки, та зобов'язання її в найкоротший строк закінчити досудове розслідування; оскарження бездіяльності прокурора, що проявилася у нерозгляді скарги на постанову прокурора про визначення територіальної підслідності; оскарження бездіяльності прокурора щодо невирішення питання про допустимість та достатність для суду зібраних у кримінальному провадженні доказів вини осіб; оскарження бездіяльності слідчого щодо ненадіслання потерпілому повідомлення про внесення заяви про кримінальне правопорушення до ЄРДР; оскарження бездіяльності слідчого, що виявилася у непоновленні кримінальної справи; ненадання потерпілій можливості ознайомитися з матеріалами кримінального провадження перед затвердженням обвинувального акта; оскарження невиконання прокуратурою вимог діючого КПК та ухвали слідчого судді, якою прокуратуру зобов'язано зареєструвати в ЄРДР

повідомлення про кримінальне правопорушення; оскарження неналежного виконання своїх службових обов'язків начальником органу внутрішніх справ.

6. ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, У ЯКИХ ВИСВІТЛЕНО ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ ДО СЛІДЧОГО СУДДІ РІШЕНЬ, ДІЙ, БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

Розглянуті у попередніх пунктах рекомендацій, а також інші питання оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора, детальніше висвітлено у наступних працях:

▪ Наукові статті

1. Крикливець Д.Є. Втілення змагальної моделі кримінального судочинства у Кримінальному процесуальному кодексі України // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – №3-1. – С. 349 – 354 (Електронне фахове видання);

2. Крикливець Д.Є. Правове регулювання інституту судового контролю: порівняльний аспект // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014 (Випуск 59). – С. 343 – 349;

3. Крикливець Д.Є. Поняття судового контролю на досудовому розслідуванні за Кримінальним процесуальним кодексом України // Право і суспільство. – 2014. – № 5-2. – С. 322 – 327;

4. Крикливець Д.Є. Окремі аспекти впливу засади змагальності на процедуру розгляду скарг слідчим суддею // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки. – 2014 (Випуск 4. Том 2). – С. 218 – 223;

5. Крикливець Д.Є. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: форма, реквізити та поняття // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – №1 (II). – С. 214 – 221;

6. D. Kryklyvets. Correlation Between Court's Control Activity at Pre-Trial Investigation and Justice // Jurysta. Magazyn Prawniczy (Warsaw, Poland). – 2015. – 9 (251). – P. 3 – 8.

▪ Тези доповідей на конференціях

1. Крикливець Д. Тлумачення окремих аспектів засади змагальності у рішеннях Європейського суду з прав людини // XII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 26 – 28 квітня 2013 року). – С. 160 – 161;

2. Крикливець Д. До питання про межі судового контролю за досудовим розслідуванням в частині розгляду скарг слідчим суддею: порівняльний аспект // Міжнародна науково-практична конференція «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 22 – 23 листопада 2013 року). – С. 93 – 95;

3. Крикливець Д. Загальна характеристика процесуального статусу слідчого судді під час здійснення судового контролю // XIII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 25 – 27 квітня 2014 року). – С. 128 – 129;

4. Крикливець Д. Дія засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею: практичні проблеми // Міжнародна науково-практична конференція «Громадське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (м. Донецьк, 9 – 10 травня 2014 року). – С. 118 – 119;

5. D. Kryklyvets. Decisions of Investigator or Prosecutor As an Object of Appeal at Pre-Trial Investigation // Международная научно-практическая конференция «Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов», международная научно-практическая конференция (2; 2014; Кишинев), 7 – 8 нояб. 2014 г. Ч. 2. – 2014. – 220 p. – С. 166 – 168;

6. Крикливець Д. Бездіяльність слідчого, прокурора як об'єкт судового контролю // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XXI звітної науково-практичної конференції. Частина 2 (м. Львів, 12 – 13 лютого 2015 року). – С. 220 – 223;

7. Крикливець Д. Відкриття слідчим суддею провадження за скаргою на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора: окремі проблеми // Матеріали XIV Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні

проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 24 – 25 квітня 2015 року). – С. 166 – 169;

8. Крикливець Д. Щодо розширення суб'єктних меж судового захисту під час досудового розслідування // V Міжнародна наукова конференція адвокатів, молодих вчених, аспірантів та студентів «АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ» (м. Одеса, 14 листопада 2015 року). – С. 213 – 216;

9. Крикливець Д. Апеляційний перегляд ухвал слідчого судді: окремі особливості // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XXII звітної науково-практичної конференції. Частина 2 (м. Львів, 4 – 5 лютого 2016 року). – С. 211 – 213.

**АДВОКАТСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ
«ГРОМАДСЬКЕ ПРОФЕСІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ АДВОКАТІВ
ЛИЧАКІВСЬКОГО РАЙОНУ м. ЛЬВОВА
«ПАЛАТА АДВОКАТІВ»**

79008, м. Львів, площа Соборна, 9, тел. (032) 235-49-67, 235-57-20

_____ р. № _____
На № _____ від _____

АКТ
впровадження у практичну діяльність результатів дисертаційного
дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу та
криміналістики юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Крикливця Дмитра Євгеновича «Реалізація засади змагальності під час
розгляду скарг слідчим суддею»

Матеріали дисертації Крикливця Дмитра Євгеновича «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» стосуються різних аспектів розгляду та вирішення слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, а також їх проблемних питань. Враховуючи те, що інститут судового контролю за досудовим розслідуванням є однією із гарантій змагального провадження та надає суб'єктам кримінального провадження, які не належать до сторони обвинувачення, додаткові можливості захисту своїх законних інтересів, слід відзначити, що результати дослідження можуть використовуватися адвокатами (до числа членів адвокатського об'єднання належить і Крикливець Д.Є.) як в межах практичної роботи із забезпечення захисту та представництва інтересів відповідних суб'єктів у кримінальному провадженні, так і з метою підвищення адвокатами свого професійного рівня, що згідно п.4 ч.1 ст.21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є одним із обов'язків кожного адвоката.

Таким чином, адвокатам доцільно використовувати результати дослідження Крикливця Д.Є., що відображені у наступних наукових працях:

1. Крикливець Д.Є. Втілення змагальної моделі кримінального судочинства у Кримінальному процесуальному кодексі України // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – №3-1. – С. 349 – 354 (Електронне фахове видання);

2. Крикливець Д.Є. Правове регулювання інституту судового контролю: порівняльний аспект // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014 (Випуск 59). – С. 343 – 349;

3. Крикливець Д.Є. Поняття судового контролю на досудовому розслідуванні за Кримінальним процесуальним кодексом України // Право і суспільство. – 2014. – № 5-2. – С. 322 – 327;

4. Крикливець Д.Є. Окремі аспекти впливу засади змагальності на процедуру розгляду скарг слідчим суддею // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки. – 2014 (Випуск 4. Том 2). – С. 218 – 223;

5. Крикливець Д.Є. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: форма, реквізити та поняття // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – №1 (II). – С. 214 – 221;

6. Крикливець Д. Тлумачення окремих аспектів засади змагальності у рішеннях Європейського суду з прав людини // XII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 26 – 28 квітня 2013 року). – С. 160 – 161;

7. Крикливець Д. До питання про межі судового контролю за досудовим розслідуванням в частині розгляду скарг слідчим суддею: порівняльний аспект // Міжнародна науково-практична конференція «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (м. Дніпропетровськ, 22 – 23 листопада 2013 року). – С. 93 – 95;

8. Крикливець Д. Загальна характеристика процесуального статусу слідчого судді під час здійснення судового контролю // XIII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 25 – 27 квітня 2014 року). – С. 128 – 129;

9. Крикливець Д. Дія засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею: практичні проблеми // Міжнародна науково-практична конференція «Громадське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (м. Донецьк, 9 – 10 травня 2014 року). – С. 118 – 119;

10. Крикливець Д. Бездіяльність слідчого, прокурора як об'єкт судового контролю // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XXI звітної науково-практичної конференції. Частина 2 (м. Львів, 12 – 13 лютого 2015 року). – С. 220 – 223;

11. Крикливець Д. Відкриття слідчим суддею провадження за скаргою на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора: окремі проблеми // XIV Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 24 – 25 квітня 2015 року). – С. 166 – 169;

12. Крикливець Д. Щодо розширення суб'єктних меж судового захисту під час досудового розслідування // V Міжнародна наукова конференція адвокатів, молодих вчених, аспірантів та студентів «АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ» (м. Одеса, 14 листопада 2015 року). – С. 213 – 216;

13. Крикливець Д. Апеляційний перегляд ухвал слідчого судді: окремі особливості // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали ХХІІ звітної науково-практичної конференції. Частина 2 (м. Львів, 4 – 5 лютого 2016 року). – С. 211 – 213.

Копії вищенаведених праць автором надано адвокатському об'єднанню з метою використання адвокатами.

Окрім цього, Крикливцем Д.Є. на основі матеріалів дослідження розроблено практичні рекомендації, у яких висвітлюються питання підготовки скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого або прокурора, змісту цих скарг, вказано на юридичні та фактичні обставини, що повинні враховуватися під час оскарження конкретних рішень, дій, бездіяльності, передбачених ч.1 ст.303 КПК, а також важливі аспекти процесу доказування сторонами своїх позицій під час розгляду скарг слідчим суддею.

Примірник цих практичних рекомендацій також надано адвокатському об'єднанню.

**Президент
Палати адвокатів**

Л.С. Сергеева

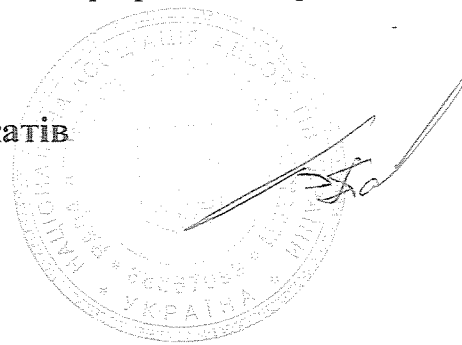
**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

79008, Львівська обл., м. Львів, Ізясцький район, вул. Винниченка, буд. 6, тел.: (032) 255-36-64, (032) 255-36-76
b.pavlyshyn@unba.org.ua www.unba.org.ua

АКТ
про можливість практичного застосування результатів
дисертаційного дослідження

У розпорядженні Ради адвокатів Львівської області є примірник науково-методичних рекомендацій з питань оскарження до слідчого судді рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора, розроблених за результатами дисертаційного дослідження Крикливця Д.Є. «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею». У рекомендаціях увагу зосереджено на питаннях змісту скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого або прокурора, проведення судового розгляду скарг, доказування сторонами своїх правових позицій, а також на окремих аспектах процесуальної оцінки рішень, дій, бездіяльності, на які подано скарги. Зазначені рекомендації можуть застосовуватися адвокатами як під час захисту та представництва інтересів відповідних учасників кримінального провадження, так і з метою підвищення особистого професійного рівня.

**Голова Ради адвокатів
Львівської області**

Б.Я. Павлишин

УКРАЇНА

ЗАЛІЗНИЧНИЙ РАЙОННИЙ СУД м. ЛЬВОВА

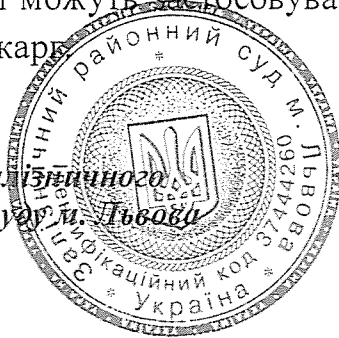
79013, м. Львів, вул. Степана Бандери, 3 тел. 261-38-69

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність

Залізничному районному суду м. Львова надано примірник науково-методичних рекомендацій, що розроблені на основі положень дисертації Крикливця Д.Є. «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею». Рекомендації стосуються організації процедури розгляду слідчими суддями скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого або прокурора, особливостей їх процесуальної оцінки, а також інших питань, пов'язаних із розглядом скарг. Враховуючи викладене, науково-методичні рекомендації можуть застосовуватися слідчими суддями під час розгляду та вирішення скарг.

Голова Залізничного
районного суду м. Львова

[Handwritten signature]

Бориславський Ю.Л.